

7 3285

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

Mezey László

**FORRÁSSZEMELVÉNYEK A KÉZIRATOSSÁG KORÁNAK
KÖNYVTÖRTÉNETÉHEZ**

FORRÁSGYŰJTEMÉNY

Fordították:

*Borzsák István, Kumorovitz L. Bernát,
Léczes Károly, Mezey László,
Szakácsné Ady Mária*

Országos Széchényi Könyvtár

KÉZIRAT

BUDAPEST 1959

E Ö T V Ö S L O R Á N D T U D O M Á N Y E G Y E T E M
Bölcsészettudományi Kar

MEZEY LÁSZLÓ

FORRÁSSZEMELVÉNYEK A KÉZIRATOSSÁG KORÁNAK KÖNYVTÖRTÉNETÉHEZ

Fordították:

Borzsák István

Kumorovitz L. Bernát

Léczes Károly

Mezey László

Szakácsné, Ady Mária

Országos Széchényi Könyvtár

KÉZIRAT

változatlan utánnyomás

1959

FELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT, BUDAPEST

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

73285

(R
2)

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1959 év A. 12.018 sz.

R
1955

A kiadásért felelős a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat igazgatója

Megrendelve: 1959.VI.26. Pldányszám: 73

Készült Rotaprint eljárással az MNOSz 5601-54 Á és MNOSz 5602-55 Á szabványok
szerint 1.5 (Á/5) ív terjedelemben ábrával

FELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT

Felelős: Heitter Imre

9-7695

I.

A könyv utja a könyvtárig

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Isidorus a betűkről.-

- 1 A grammatika mesterségének kezdetét ama közönséges betűk jelentik, melyet a konyvmásolta és a számvetők is használnak, kiknek ismeretei mintegy a grammatikus mesterség kisdedkorának mondhatók. Ezért nevezi ezt Varro betűvetésnek. A betűk ugyanis dolgokra utalnak, szavakat jelölnek és oly nagy erő van bennük, hogy távollévők mondásait hang nélkül beszéljük el. A szavakat ugyanis a szemek, nem a fülek által közvetíti hozzánk.
2. A betűk hasznosságát a dolgokra emlékezés szükségessége mutatta meg. Hogy ugyanis feledéssel meg ne szökjenek, betűkhöz kötözzük őket. A dolgoknak ily nagy változatosságát valóban sem hallásból megtanulni, sem emlékezetleves tartani nem lehet.
3. A betűket /litterae/, mintegy legiterae-nek mondhatjuk, vagy azért, mert az olvasóknak /legentibus/ utat /iter/ nyitnak, vagy mert olvasás közben ismétlődnek /in legendo iterentur/.
- 2 4. Mind a görög, mind a latin betűk - úgy látszik - a héberektől származnak. Az α-t ezek előbb aleph-nek nevezték: azután a kiejtés hasonlósága révén a görögöknél alpha lett belőle, míg a latinoknál "a". A fordító ugyanis a másik nyelv hasonló hangjával alkotta meg a betűt, hogy ebből tudjuk meg: a héber nyelv minden nyelv és betű anyja. A Héberék azonban az Ótestamentum könyvei számának megfelelően 22 elemet, betűt használnak: a görögök pedig huszonnégyet: e két nyelv között középúton haladva a latinoknál 23 elem /betű/ van.
- 3 5. A héberék betűinek használatát, a törvény megírásakor Mózes kezdette el. A zirikéket és a kaldeusokét pedig Ábrahám, így érthető, hogy a héber betűkkel számban és hangzásban megegyeznek, csupán írásmódjuk tér el. Az egyiptomiak betűit Isis királyné, Inachus leánya, midőn Görögországból Egyiptomba jött, találta fel és adta át az egyiptomiaknak. De azt beszéljük, hogy az egyiptomiaknál más betűket használtak a papok és másféléket a nép: a papi betűket , a népi betűket mondják. A görög betűk használatát a föníciaiak vezették be, ezért mondja Lucanus:
- Ha a fámának hinni lehet, a föníciaiak voltak az elsők, akik a tudatlanokat arra megtanították, hogy a hang na jelekkel ábrázolják, megmarad.
- 4 6. Azért van az, hogy a könyvek fejezetkezdeteit föníciai szinnel /pirossal/ írjuk, mert a betűk tőlük /a föníciaiaktól/ vették kezdetüket. Cadmus Agenor fia Föniciából Görögországba tizenhét betűt származtatót át:
- Ezekhez Palamedes a trójai háboruban még hármat adott: , ő utána Simonides Melicus még hármat:
- 5 7. Az Y betűt Pythagoras Samios az emberi élet példázására alkotta meg. Az alsó szár az első életkort jelenti, mely még bizonytalan és még sem bűnre, sem erényre nem hajolt. A felső kettős ág a serdülő-

korral kezdődik és ennek jobb szára meredek, de ez vezet a boldog élethez, a baloldali enyhébb, de bukásba, pusztulásba visz. Erről mondja Persius:

"Neked is a számoszi ágakat növelő betű, hogy melyik a felfelé vezető ut, jobb szárával mutatta meg."

8. A görögöknél öt misztikus betű van. Az első az Y, mely az emberi életet jelképezi, melyről most szóltunk. A második a Θ a halált jelöli. A bírák ugyanis azoknak a neveihez, kiket halálra ítélték a theta betűt tették. A thetát a halálról is így mondják: . Ezért is van a közepén egy nyíl, a halál jele. Erről mondja valaki:

"Ó mindnél szerencsétlenebb betű, theta!"

9. A harmadik T, az ur keresztjének formáját mutatja, ezért is héberül "jel"-nek mondják. Ezért mondatott Ezekiel könyvében az angyalnak: "menj át Jeruzsálem közepén és jelöld meg thauval a kinlódó és szenvedő férfiaknak homlokát." - A további kettőt, az első és utolsó betűt Krisztus magának tartja fenn, mikor így szól: én vagyok a kezdet és a vég, én vagyok az alpha és az ómega, mert ha egymás mellé kerülnek az alpha az ómega felé tart, az ómega meg az alphához hajlik vissza, hogy sajátmagában mutassa meg az ur, mint halad a kezdet a vég felé, s a vég vissza a kezdet felé.

6 10. A görögök az összes betűkből szavakat alkotnak, de számokat is. Mert az alpha betű náluk egyet jelent, s ha bétát irnak kettőt, ha gammát, számokban hármát értenek, ha deltát irnak, négyet mondanak, és így tovább az összes betűk náluk számokat jelentenek.

11. A latinok a számokat nem betűkkel fejezik ki: a betűkkel csupán szavakat alkotnak.

7

A latin betűkről

1. Az italoikat latin betűkkel Carmentis nimfa ajándékozta meg. Carmentisnek ezért mondták, mert versekben /carminibus/ mondták jövődőt. Voltaképpen Nicostratának hívták.

8 2. A betűk pedig vagy közönségesek, vagy szabadok - vagy könyvbetűk /liberales szabadokhoz illők/. A közönségeseket azért mondják így, mert ezekkel sokan köznapi /in communi/ közönséges dolgokban élnek, mint írásban, vagy olvasásban. Liberalesnek azokat nevezik, melyeket csak azok ismernek, kik könyveket másolnak, s a helyes beszéd és fogalmazás módját megtanulták.-

9 3. A betűknek két fajtája van. Főleg ugyanis e két részre oszlanak magánhangzókra és mássalhangzókra. Magánhangzók azok, melyek közvetlenül a torokból bocsáttatnak ki, minden mellékzörej nélkül. Magánhangzóknek azért nevezzük őket, mert a hangot önmaguk kitöltik és egymagukban szótagot alkotnak, minden mássalhangzó nélkül. Mássalhangzók azok, melyek a nyelv különféle mozgásával, vagy összeszorításával képződnek. Mássalhangzóknek pedig azért mondjuk ezeket, mert magukban nem, csupán magánhangzókhoz kapcsolva hangzanak.

8. Ezért néha az U betű semmi, mert néha még mássalhangzó sem lehet, mint a quis-nél. Itt ugyanis nem magánhangzó, mert utána i következik, de nem is mássalhangzó, mert utána i következik, de nem is mássalhangzó, mert q előzi meg. Ezért tehát, ha sem magánhangzó, sem mássalhangzó, kétség kívül semmi. Ugyanezt a görögök is digammának nevezték, ugyanis magához, de más magánhangzókhoz is kapcsolódik. Digammának meg azért mondták, mert az F betűhöz hasonló, melynek két gammája /horga/ van...

10. A régi írás tizenhét latin betűből állott. Ezeket legitimnek, törvényeseknek is nevezik...

11. H betűt csupán a hehezet /aspiratio/ miatt vezették be később. Ezért sokan nem is tekintik betűnek, hanem csak aspiratio jelnek, és azért is aspiratio jelének mondják, mert a hangot megemeli. Az aspiratio ugyanis az erősebben kiemelt hang, minek ellentéte a prosodia, azaz az egyenletesen hajtott hang.

12. A K betűt a latinoknál Salvius iskolamester hozta be, hogy a hangzásban különbséget tegyen a c és a q között, mely azért is fölösleges, mert a Kalendae kivételével nincs használatban, a c-vel ugyanis mindent ki tudunk fejezni.

13. A Q betűt sem a héberek, sem a görögök nem ejtik ki és a latin kivételével egy nyelvben sincs meg. Kezdetben ez sem volt meg, és ezt is fölöslegesnek nevezték, mert a c-vel a régiek mindent le tudtak írni.

14. Az X betű Augustus idejéig a latinoknál még nem volt meg, s helyette c-t és s-t irtak, ezért mondják kettősnek, mert c és s helyett használják. Ugyanezért, e két betűből tevődik össze a neve is.

15. A görögöktől a latinság két betűt kölcsönzött, az y-t és a z-t a görög szavak írása miatt. Ezeket azonban Augustus idejéig nem irták, hanem a z helyett két ss-t irtak, mint hilarissat, az y helyett pedig u-t irtak.

16. Minden betűhöz három dolog tartozik: a név, amiként nevezik; az ábra, amilyen módon jelölik; jelentősége - jelentése - melyik magánhangzó, melyik mássalhangzó. Némelyek ezekhez még a sorrendet is hozzáveszik, hogy melyik az első, melyik az utóbb következő. Az "A" pedig azért minden nyelvben az első betű, mert az ujszülöttek hangját ez nyitja meg.

17. A betűk elnevezését a népek saját nyelvük hangjaiból vették, megjegyezvén és megkülönböztetvén a száj hangjait. Mert miután ezeket így észrevették, megfigyelték, elnevezéseket és ábrákat is adtak nekik. Ábrázolásukat pedig, vagy tetszés szerint, vagy a betű hangzása szerint alkották meg. Mint pl. az "i" és az "o", melyek közül az egyik vékony hang, ezért jele egy vékony vesszőcske, az "a" viszont telt hang, ezért ábrája is teljes /kerekded/. Hangértéke természetéből következik, kerek formáját azonban már a szándékosság alkotta.

18. A régiek a betűk és a vessző /apex/ között is különbséget tettek; utóbbit apexnek azért mondták, mert messze van a betűk aljától /pes/ és a betűk tetejére kerül, vagy a betűk fölé huzott egyenletes vonal. A figura, a betű formája, amivel az egész betűt írják le.

A viasztáblákról.-

- 14) 1. "Papirusz helyett /viasz/ táblácskákat használtak a régiak, melyeket szélteben hosszában a hivatalos és magán érintkezésben azért vettek használatba, hogy a távollévőket értesítsék. /Ezért /a hivatalos levelezés intézőit/ tabellariusoknak, /a hivatalos leveleket/ pedig a császároktól küldött tábláknak /tabellae missae/ nevezték."
- Festusból idézi Wattenbach, 52.
- 15) 2. "Ez a levél annyira mutatja, hogy a papiruszban hiányt szenvedünk, amennyire bizonyítja, hogy pergamenben meg bővelkedünk. Az elefántcsonttáblákat, melyek tulajdonomban vannak levél kíséretében nagybátyádnak elküldöttem. Te pedig annál is inkább bocsáss meg e bőröcskének, mert azt már tovább halasztani nem lehetett, amit reá irtam; azt meg, hogy neked ne irjam meg, igen illetlen dolognak tartottam. Hanem azokat a táblácskákat, melyek tőlem hozzád kerültek, ilyesfajta szükségünkre tekintettel kérlek, küldd vissza."
- Augustinus, Ep. 15. alias 113.- Wattenbach, 53.
- 16) 3. "Mikor pedig boldog Eucharius, ki a közelében /¹¹onoratus arlesi püspök V.sz./ lévő szigeten tartózkodott, a remeteségből levelét, mint szokás, viasszal bevont táblákon megkapta így szólt: a viasznak mézét visszaadtad."
- Acta SS. Jan. II. 20.- Wattenbach, 53.
- 17) 4. "A Bibliotheca Ulpia hatodik szekrényében van egy elefántcsont könyv. Ebben találjuk azt a Senatusconsultust, melyet Tacitus tulajdon kezével irt alá. Sokáig ugyanis a legjelentősebb szenátusi határozatokat elefántcsont könyvekbe irták."
- Fl. Vopiscus, - Wattenbach, 60.
- 18) 5. Csupán két táblácskát vitt kezében, melyek írásra kiválóan alkalmasak voltak és ezeket az asztalos munkája úgy kapcsolta össze, hogy jóllehet szétnyithatók, szét még sem esnek. Ilyeneket az iskolások jobb oldalukon szoktak viselni.-
- Vita Odonis Cluniacensis I. 14.- Wattenbach, 61.
- 19) 6. Egy kanonissza olyan kapcsolattal küld egy klerikusnak, amire a viasztáblákat szokták függeszteni: "Mert tábla-akasztót /perpendicularum tabularum/ kérsz tőlem /elküldi/: Mig tehát oldaladra függeszted amit neked készítettem, engem is szived belsejébe írva viselj."
- Wattenbach, 61.
- 20) /Jindřich Zdík olomützi püspök 1151-ben a želivi premonstreieknak egy antik diptichont küldött/ "Ki végét járván két elefántcsont táblácskát küldött Godescalk urnak legőszintébb barátság jele és emlékeként. Az egyik

táblácskát gyönyörűen vésett képecskék díszítették, a másik pedig viasszal mintegy írásra előkészítve, már meg volt töltve.

Gerlacus Milovicensis krónikája, MGH.-SS.XVII.697.- Wattenbach.62.

(21) 8. Solomo konstanzi püspök a ~~kerkelynek~~ apátságának adományozott a barátja Hatto mainzi érsek kincseiből hozzájutott " két elefántcsont táblát, melyekhez nagyságra hasonlókat látni a legnagyobb ritkaság, mintha az ilyen agyarakkal rendelkező elefánt a többihez képest is óriás lenne. Ezek a táblák írás céljából valamikor viasszal voltak bevonva, melyeket - mint életirója mondja - Károly még alvás közben is ágya mellett tartott. Ezek közül az egyiket a domborművek tették igen kitűnővé, a másik viszont teljesen simára gyalult volt. Ez utóbbit a mi Tuotilonknak adta át hogy vésetekkel díszítse. Sintrammusnak pedig megparancsolta, hogy ennek hosszabb és szélesebb méretei szerint másoljon egy evangéliumos könyvet, amit azután ~~me~~ /elefántcsont/ táblákba foglaltatott és Hatto aranyával és drágakövével díszített. Ez tehát ama evangéliumos könyv és írás, ilyenekhez úgy véljük fogható már soha többé nem lesz és mennyire az Alpokon inneni világ Sintrammus utjait csodálja, annyira az egyedülálló híres műben diadalmaskodik is."

Ekkehardus: Casus S. Galli. MGH. SS. II. 88.

(22) Mikor tehát a magam értelmi képességei szerint /Smaragdus St. Miheli apát/ a testvéreket a grammatikára oktattam, egyesek a hallottakat szorgalmasan feljegyezték és táblácskáikról kis pergamen darabokra másolták át, hogy amit füleikkel szívesen meghallgattak, ismételt olvasgatásuk útján még jobban megtartsák.

Wattenbach, 67.-

(23) "... az éjszakák oly sok veszélye, a nappalok sok harcai közepette én Galbert notárius íráshoz nem jutottam, de a dolgok összefoglalását táblákra feljegyeztem; míg az éj és nap annyira várt békéjében az események jelen leírását elkészíthettem és így, amint látjátok és olvasátok, nagy szükségemben a hívekre hagytam."

1127.- MGH. SS. XII. 580.- Wattenbach, 72.-

(24) Van akinek nagyobb, van akinek kisebb táblái vannak,
De senkinek ilyen alakú nincs.-
Terjedelmükre kicsinyek, /vastagságukra/ de alakjuk mégis nagy.
A mesterember hozzáértő gondja erre ügyelt.-
Nagyon is hozzáértő, találékony volt az a kéz,
Mely e rövid lapokat ily külsővel látta el.-
Nyolc kicsinyke fát /fatáblácskát/ úgy kötött össze,
Hogy mindenki előtt csak egynek tűnnek.

....
Ó új törvény, új dolog, tábláknak új sarja,
Kezeim között törpécske táblák vannak....
Üdv a táblásmesternek, ki titeket egybe kötött,
S ti boldog táblák soká éljete.-
Szemet üdítsen zöldelő színetek,
Bőrszíjjaitok soha ne szakadjanak el.
Legyen meg hozzátok az íróvessző /stilus/.

Amit tulajdon kezével Lambertünk, az Angersból-való készített.-

A zsákocska, mit a finomkezű Arachmé varrt meg
Legkívül lévén, minden veszélyt tőltek távol tartson...

A séezi apát küldött nekem titeket,
Hogy a siró gyereket ily "madárral" vigasztalja meg.-

Játékom veletek mindörökké tart,
E tábláktól meg nem válok sohasem.-

Veletek élek én, ti is velem éljete.

Végül is egy sir zárjon magába minket.-

XII.sz. eleje.- Baudry, burgeuili apát verse: "Ludendo de tabulis
suis." - Wattenbach, 72-74.-

25

Az íróvessző meg a tábla,
Mindennapi lakomája
És amit Naso énekelt
Vagy mások néki irtak fel.

Stilus nam et tabulae
Sunt feriales epulae
Et Nasonis carmina
Vel aliorum pagina.-

Carmina ^Murana, 251. XII. sz.-

26

"Eltörölöm Jeruzsálemet, mint ahogyan az írotáblákat letörültni szok-
ták és miután letörültem megfordítom és az íróvesszőt gyakrabban
vonom színére Kir.IV. 21,13.-

27

Liegnitzeben 1338. május 25-én elégték "a város registerei, füzetei
és táblái, melyekre a kiadások és tartozások voltak felírva."
Wattenbach, 86.

28

Hamburg, 1360. 13 solidus két írásra való folióért.-

U.o. 1363. 3 solidus fából való foliókért.-

Uo. 1372. 7 solidus és 3 dénár két lapért, hogy újból visszal
vonassanak be.-

Wattenbach, 84.-

29

Isidorus ^Hispalensis

A papiruszról és a pergamenről.

Originum sive Etymologiárum libri XX. VI, 10 kk.

Migne, PL.

Fuchs, 27-28.

A papiruslapok használatával először Egyiptom élt, s ez Memphis váro-
sában kezdődött. Memphis ugyanis Egyiptom ama városa, hol a papirusz haszná-
latát feltalálták... /Carta-carptim/ Nevét /carta/ pedig onnét nyerte, hogy
a papirusznád sebtiben /carpti / lehántott héjjából ragasztják össze. En-
nek több fajtája van.

Az első és különleges az "Augustea regia", nagyobb alaku, Octavianus
Augustus tiszteletére nevezték el így.

A második Libyana, Libyastartomány tiszteletére.

A harmadik hieratica nevet visel azért, mert a szent /hiera/ könyvek
írására használták. Az Augusteához hasonló, de kevésbé fehér.

A negyedik Seneotica, Alexandria ama helyéről, melyet így neveztek, s ahol ezt készítették.

Az ötödik Saitica Sais városáról.

Hatodik Corneliana, mert Cornelius Gallus Egyptom prefektusa készítetett ilyet első ízben.

A hetedik emporctica /piaci/, mivel az ilyenbe árukat csomagoltak, lévén az írásra kevésbé alkalmas.

Pergamon királyai - minthogy papiruszban szükségét szenvedtek - fedezték fel a bőrhártya használatát. Ezért őrizte meg az utókor mindezekig a "pergamen" elnevezést. Bőrhártyának /membrana/ is mondjuk, mert az állatok bőréből nyerjük... A bőrhártyák pedig vagy fehérek, vagy sárgák, vagy biborszínűek. A fehérek természetből ilyenek. A sárgák kék színűek, mivel a készítő az egyik felét megfesti, azaz "sáfrányozza". A biborszínűeket biborfestéssel vonják be és ezeken a betűk olyanok, mintha olvasztott aranyból vagy ezüstből lennének.

A papiruszról.-

- 30) A szárazságra mutat az is, hogy már Tiberius uralkodása idején megtörtént, hogy a szenátus intézkedett az elosztásra /papiruszról van szó/ vonatkozólag, különben a kereskedők élete veszélyben volt a nagy tolongás miatt.-
Plinius. XIII. 13. Wattenbach, 100-101.-
- 31) Ez ájtatos püspök /Salomo Konstanzból/ kéréseinek abban is engedünk, amiért tiszteletreméltó követek könyörögve esdettek, hogy szokásunk ellenére a Rómában használatos pergament, írást és a jegyzőket illető szokást is megváltoztatva mindezt pergamenre, amit magukkal hoztak, irattuk le és hogy azok tekintetében, melyeket leirattunk, kétely ne merülhessen fel, az /írást/ alul gyűrűnkkel pecsételtettük meg.
X. János pápa, 920. - Wattenbach, 109.-
- 32) "Magához hívatta a notariust és a római méltóság szokásainak megfelelően egy papirusz tekercsből papiruszlapokat készítettén és beiratván ünnepélyes oklevelét /privilegium/ elkészítette.-"
XIII. János pápa, 972.-
- 33) "Adjon nektek a kert gyöngyörüségeket, a liget árnyat... a csordák jószága vaját... a mocsarak pedig papiruszt."
Salimbene, Chronicon Parmense.- Wattenbach,

A pergamenről.-

- 34) "Hitványabb az emberi test, mint a juh bőre,
Ha meghal az ember, elvesz teste bőre és csontja,
Elhull a juh, mily sokat ér pusztulása,
Irháját lenyuzzák, kívül-belül teleirják.-"
Hildebert de Lavardin, XII. sz. eleje. - Wattenbach, 122.-
- 35) Pergamenista az a mesterember, aki borjak és más állatok bőréből per-
gament készít. Az ő dolga azt a finom pergament, amit szűzinek ne-
veznek elkészíteni, továbbá a hárttyákból való pergamenlapokat és a /könyvköté-
sek/ borításait; azután mindenfajta enyvet, durvábbat tudniillik és finomat
is.
Eszközei mész, hamu, görbe kés, bőrvánkos, ráma, dörzskő, köszörűkő, körző,
vonalzó, olló és mások.
Paulus Paulirinus, Liber XX. artium. - Krakó.-
- 36) "A pergameneknek különböző fajtái vannak, tudniillik borju, juh és
kecskéből való. A juh-és borju-pergamen pedig ha egyszínű, azaz fe-
hér egészen sima és szép, mint a flandriai és normandiai. Ellenben a burgun-
diai juhból való pergamen különböző színű, sárgás, fekete és fehér.-"
A berni névtelen. XI.sz. - Wattenbach, 123.-
- 37) Nicolaus de Bibera pergamentariusokról, kiket azzal vádol,
hogy olyan pergament adtak el neki, amin a tinta szétfolyt.
"Ott vannak a pergamenvágók, pénzéhes népség,
Nem tud sorára várni, hanem tolokodó hazudozással adja el áruját,
Megesküdik arra, hogy nagyon finom az, ami valójában teljességgel
hitvány,
Erre a pergamenre is azt mondta, hogy a tinta rajta szét nem foly
Sőt meg is esküdött, arra ki mindeneket alkotott,
Pedig a tinta rajta annyira szétfolyt, hogy a betű még most is ma-
tatja
Nincs ezeken mit dicsérni, kik csalárdsággal teljesek.-"
Wattenbach, 128.
- 38) "Írd ezt szűzi pergamenre és ezt jobb karjára kötve viselje az, aki
betegségben szenved."
Medicina Plinii, IV.sz.? Wattenbach, 119.
- 39) Hogyan kell pergament készíteni? "Tedd azt mészbe és három napig le-
gyen benne. Azután fesszítsd ráma és mindkét oldalon éles késsel ka-
pard le és azután hagyd száradni. És ha ezután még tovább kellene
kapargatni, azt cselekedd és azután különféle színekre fessd be."
IX. sz. - Wattenbach, 139.-

40) Iulius Capitolinus Maximinus Juniorról: "Mikor egy grammaticusra biz-
ták, egy nőrokona az összes homéroszi könyveket biborszinben, arany
betűkkel írva neki adta.
IV. sz. eleje. Wattenbach, 132.-

41) Hieronymus a színes és díszített pergamen kéziratokról.-

a/ "Legyenek azoknak, akik éppen ilyeneket kívánnak ódon könyveik,
vagy olyanok, melyeket biborszínű pergamenre arannyal, vagy ezüsttel írta-
k le, vagy - amint mondják közönségesen - unciális betűkkel. Terhek ezek in-
kább, mint kódexek.-"

Praefatio in Job.-

b/ "A szent könyveket szeresse, és azokban ne az arany és a babyloni
bőrnek /pergamennek/ rítkító pirosa és festése nyerje meg tetszését, hanem a
javításnak hitet növelő tudós munkája."

Epistola ad Laetam.- /107, 12./

c/ "A pergamen lapokat biborszínre mázolja, aranyat olvasztanak,
hogy betűket írjanak vele, a kódexeket drágakövekbe öltöztetik és ajtajuk
előtt Krisztus ruhátlanul haldokol."-

Ad Eustochium de custodia virginitatis.- Wattenbach, 133.

A pergamen kikészítéséről.-

42) Tudjátok mit szokott a scriptor cselekedni. Először a borotvával a
pergament megtisztítja a zsirtól, a nagyobb szennyekeket eltávolítja,
azután dörzskővel a szőr és in-maradványokat teljesen letisztítja. Ha ezt nem
tenné a leírt betű nem lenne tartós. Azután ráhelyezi a vonalzó, hogy írás
közben is a rendet megtartsa.-

Hildebert de Lavardin, 1100 körül.- Wattenbach, 208.-

43) "A pergament a főpap könyvei számára késsel veszem munkába,
Dörzskővel végig dörzsölöm, s ami a bőrön fölösleges, eltávolítom,
Erősen leszoritva és vasvesszőt vízszintesen vezetve
A vonalzó segítségével a helyes vonalakat beírom.-
Azután a betűk kerülnek sorra.
Ezeket kisebb, vagy nagyobb formában a buzgó scriptor lemásolja,
Kivakarja, az egyiket, hozzáírja a másikat, hogy urunknak e betűk
tessenek.
900 k. - Wattenbach, 208.-

44) Hogyan készül a pergamen?-

A lenyuzott borjubőr vízbe kerül, mászt kevernek hozzá, mely minden
nyers husmaradványt lemar róla,
Teljesen letisztítja és eltávolítja a szőröket.
Egy köralaku rámpára feszítik
Hogy a napon száradjon és minden nedvességtől megszabaduljon.
Ezután kerül elő a kés, a húst a szőrt kiirtja
A bőrt finommá és kellemessé teszi.
Igy lesz alkalmas a könyv írásra: először egy ivre feszítik,

Az iveket egyenlő távolságra helyezik el egymástól?
Majd a dörzskő kerül elő, mely minden fölöslegest leszed,
Krétával szórják be, hogy az írás szét ne folyjon rajta,
A pontok következnek most, ezekhez alkalmazkodik a sort rovó ón,
Ez irányítja a betűsor utját.
A bőr a husról, más a bőrről eltűnik,
Testedből testi vágyaidat elűzd.-

Conradus de Murre, De natura animalium. XIII.sz. - W. 209-210.-

- 45) "Maga tehát a tiszteletreméltó Florentius /Radewijns 1400 e./atya, hogy hiába ne mondják rektornak hanem, hogy munkálkodásával is a papi hivatalt növelje, a scriptoroknak fényes példát adott, a pergamenek ledörzsolésével, a füzetek bevonalmazásával és összeállításával.-"
Thomas a Campis, Vita Florentii. c.14.- Wattenbach, 210.-
- 46) "A pergamen őrzését illetően a librariusnak ügyelnie kell arra, hogy idejében gondoskodás történjen francia pergamen és papíros beszerzéséről és hogy ezek bőségesen rendelkezésre álljanak, hogy mindenki annyit kapjon, amennyi az egyes könyvekhez szükséges. Továbbá az is megfelelőnek látszik, hogy kijelölt segítőtársával együtt a pergamen nagy részét már előre formálja meg, hogy a megformálással ne naponként kelljen foglalkoznia. A megformálásnál pedig amennyire lehet kerülje a foltokat, a sarkakat, szakadásokat és a varrásokat.-"
Reformatorium, 1494.- Wattenbach, 210.-
- 47) Az egyik vágja fel a pergament, a másik tisztítsa le, a harmadik vonalazza meg és így adja a scriptorok elé, egy másik a tintát, ismét másik a pennákat készítse elő.-
Trithemius, De laude scriptorum. 1492.- Wattenbach, 211.-
- 48) Novacula - vasból való /félholdformájú a belső oldal közepén fogóval ellátott/ eszköz, amivel a pergament le szokták borotválni /radi/ és előkészíteni, a megújításról /innovare/ mondják így.-
- 49) Plana - azt a vasból való /egyenes/ eszközt mondják így, amivel a pergamentisták a pergament előkészítik.-
A 48. idézet Johannes a Janua Catholiconjából, a 49. Johannes de Garlandiától. - Wattenbach, 211-212.-
- 50) Pumex - könnyű és porlékony kő, mely mintha a tenger habjából állt volna elő, ezt használják a scriptorok a pergamen egyenetlenségeinek eltüntetésére.-
Wattenbach, 212.-
- 51) Creta - vagy természetes, vagy mesterségesen előállított fehér kő, amit összetörnek és a pergamenen széthintenek, hogy a tinta ne folyjon rajta szét.-
Wattenbach, 212-213.-

- 52) Corrosorium - faragókés, a scriptor eszköze, amivel a krétát porrá vágja, hogy alkalmas legyen a pergamenen szétszórásra.-
Wattenbach, 213.-
- 53) Regula - az a vonal, melyet ónnal vonnak meg és a scriptor kezét a helyes irányban tartja.-
John of Tilbury, 1174.- Wattenbach, 216.-
- 54) A quaterniók írásánál a vonalak, még ha fa vesszőcskével, vagy másként vonták is meg őket a másoló eligazítására nem kell, hogy megjeljenek, láthatók legyenek, hanem mindkét oldalon egyenlő távolságban, elején és végén legyen megadva a távolság amit a sorvezetésnél /ductus linealis/ be kell tartani, nehogy a betű az egyik oldalon magasabb, vagy alacsonyabb legyen, mint a másikon.-
Conradus de Mure.- 1275.- Wattenbach, 216-217.-
- 55) Punctorium - hegyesvégű eszköz a pergamen átszurására.
Wattenbach, 217.
- 56) Regula, linearium, linial - általában azt nevezik így, ami valakinek a cselekvését szabályozza. Linearium annyiban a scriptorok eszköze, amennyiben ezzel húzza meg a vonalakat, amelyekhez igazodik közvetlenül a betűk írásánál.-
Wattenbach, 218.-
- 57) Stilusnak mondják azt, amivel a gyermek ír, de stilus az oszlop neve is, s a fogalmazás /dictare/ módját is stilusnak nevezik -
Wattenbach, 220.
- 58) Graphium - íróvessző:
Felül vagyok lapos de alul nem,
De mindakét féle képen forgok a képen, más-más feladattal,
Az egyik rész annak az ellenkezőjét csinálja, amit a másik.-
Symphosius. - Wattenbach, 221.-
- 59) Calamus - voltaképpen egy növény része... és átvitt értelemben arra a kivájt íróeszközre értjük, mely által a tinta a betűk írásánál kerül alkalmazásra. - /Írónád.-/
- 60) Írónád - A rendelkezésre álló jobb fajta calamusokat elhárítom neked, jóllehet én a jobbakat csakugy használom, mint a rosszakat. De igen kevés van olyan aminőt te kívánsz, sőt ilyen, általános vélemény szerint, nem is létezik.-
- 61) Ezekkel a quaterniókkal együtt néhány bolgari calamust is viszek majd hozzád.-
Ambrosius Traversari.- Wattenbach, 224.-
- 62) Kérlek bocsáss meg nekem, hogy a calamussal nem jól írok; a calamussal írásban gyakorlatlan vagyok.- Adam de Genova, 1460.-Wattenbach, 224.-

- 63) Calamarium - kalamáris két jelentéssel. "Mikor a hébertől megkérdeztem, hogy Œsath mit jelent azt felelte, hogy görög nyelven nevezik azért, mert a calamusok ebben helyezhetők el. Mi viszont a tintatartót mondjuk így, mert tinta van benne. Sokan a jelentésnek inkább megfelelően a thékáknak nevezik, mert az írónádak calamusok thékái, elhelyezésükre szolgálnak.- Hieronymus in Ezechiel, 9,2. - Wattenbach, 224-225.-
- 64) Calamare - a scriptor felszereléséhez tartozik kemény bőrből varrták, ebbe helyezik a scriptor eszközeit, mint a kés, a calamust más néven pennalénak mondják a pennáról.-
IV. sz. - Wattenbach, 226.-
- 65) Scalpellum - tollkés - vasból van, a scriptorok ezzel vágják fel a pergament és hegyezik a tollakat.-
? sz. - Wattenbach, 229.-
- 66) Kerekdeden kivájt lesz ez /a calamus/, átmetszve, élesre és hegyesre vágva.
Jobb lába keskenyebb, a másik meg szélesebb-
Conradus de Mure XIII. sz.- Wattenbach, 230.-
- 67) Plumbum - irón - Midőn Angliából eltávoztam és egy ideig Párisban időztem, láttam néhány állati alakot, akik tekintélyes komolysággal ültek székeiken az előadások alatt, még két-három zsámolx is volt előttük és azokon Ulpianus aranyos betűkkel diszitett magyarázatai /traditiones/, kezükben pedig ólom stylusokat tartottak és ezekkel a könyvekbe asteriscusokat és obelusokat, bizonyos méltósággal, jegyeztettek be.-
Daniel of Merali, XII. sz. vége - Wattenbach, 232.-
- Palimpsestek.-
- 68) A palimpsest dolgában ugyan dicséretreméltó a takarékoság, de mégis különösnek találom, hogy inkább akartad azt letörölni ami már azelőtt a papiruszlapocskán rajta volt, mint hogy ezeket beírd, csak nem tőled volt azokon valami? Nem hiszem ugyanis, hogy éppen az én leveleimet akartad letörölni, hogy helyükbe a magadéidat tegyed. Azt akarod-e ezzel tudatni, hogy nincs elegendő papiruszod?
Cicero, Epp. fam. VII. 18.-
- 69) Mint amiként az, aki irásaink fölé még más sorokat is ír, az előző irás betűit el nem tünteti csak elrejtji, így a későbbi jótétemény már jogtalanságnak nem tűnhet...
Seneca, De beneficiis, VI.6.
- 70) Aki a már egyszer beírt pergamenre szükségtől úzve ismét írni szeretne, tegye a pergament tejbe és hagyja benne egy éjszakán át. Mikor pedig abból kivette liszttel /korpával/ hintse be, hogy ha már száradni kezd össze ne ráncosodjék, valamivel nyomtassa le, míg megszárad. Ha ezt már megtette dörzsölkőkövel és krétával simítsa el és így előző ragyogó fehérségét visszanyeri.-
Tegernsee, XI. sz.- Wattenbach, 303.-

- 71 /Egy fontanavivai szerzetes, aki /kitűnően tudta a pergameneket levakarni /arra kérte az apátot, hogy adjon neki tanítványokat/ akik szeretnék megtanulni, miként kell levakarni a pergamenet, mert halálom után ezek a monostor hasznára válhatnak.-
Wattenbach, 302.-

A papirosról.-

- 72 Isten - ugymond - az égben a Talmudot olvassa. De miféle könyv ez?
Ha olyan, aminőket manapság szokás olvasni, bizonyára kosok, bakok vagy borjak bőréből, vagy a napkeleti mocsarakban növe nábból és sásból, vagy ócska rongyokból, meg más hitvány anyagból készült és valamiféle föld-
dékba mártott madártollal, vagy mocsárbeli nádtollal irták.-
1150 előtt, Petrus Venerabilis. - Wattenbach, 142.-

- 73 A papireista az a mesterember, aki többé-kevésbé finom papirt tud készíteni. Az anyag a mivel dolgozik, minden elrothasztható vászon, vagy gyapju rongy, melyhez főzés közben fehérítől tengeri sást adnak. Eszközei kád, kemence, pince /a rongy mállasztására/, sás, öntőformák, kanalak és mások.
Paulirinus, Liber XI. artium. - Wattenbach, 146.-

- 74 Azt akarják és el is rendeljük, hogy a közokiratokat ... csupán pergamenre írják a jövőben. Mivel ugyanis ezek hitelessége sokáig kell, hogy érvényét megőrizze, méltányosnak tekintjük, hogy régiségük miatt pusztulás veszélyének kitéve ne legyenek. A papirosra irt okleveleknek a bírósági eljárásban, vagy azon kívül semmi bizonyító ereje ne legyen. A régebbiek azonban érvényességüket megőrzik. De ezeket is, melyek ilyen papirosra íródtak, Nápolyban, Amalfiban és Sorrentóban e határozat napjától számított két éven belül az általában használatos írásbeli formába kell átírni.-
Constitutiones Siculae I.78.- Wattenbach, 148.-

- 75 Firenze, 1437. március 6. - Agnolo chartariusnak /papirkereskedő/
1 lirát és 10 soldot egy font /papírért/ nagyobb formában /fogli reali/ pergamen kötéssel, hogy ezekre írják versekben a Passiót és az Evangéliumot.
Wattenbach, 147.

A tintáról.-

- 76 Jó tinta készítése.- Végy gubacsot és törd egészen apróra, önts rá esővizet, vagy gyenge sört és annyi vitriolt adj hozzá, amennyi véleményed szerint elegendő. Így hagyd néhány napig állni, majd szüred át egy rongydarabon és jó tintád lesz. Ha pedig írni akarsz vele, kevés gummi-arabicumot tégy hozzá és kevés ideig tűzön melegítsd, csak annyira, hogy meglangyosodjon és így lesz jó és letörülhetetlen tintád bármire is 100%.-
Altenzell, 1412.- Wattenbach, 238.-

- 77) Három uncia vitriol, alig egy uncia gummi /arabicum/,
 Öt uncia gubacs és ecet is val mennyi,
 Végy négy font meleg sör jöjjön még hozzá,
 Ezt még forró borral megjavíthatod és így elkerülsz, hogy szátfusson.
 XV. sz. - Wattenbach, 238.-
- 78) Vegyetek öt lat gubacsot, három lat vitriolt és három lat gummit
 és egy negyed esővizet, vagy sörzetet. Először össze kell törni a
 gubacsot és két miserere /50. zsoltár/ olvasásának idejéig főzzék. Azután
 tegyék hozzá a vitriolt és együtt főzzék egy Miserere idejéig. Mintán ez
 megtörtént, maradjon a fazékban másnapig és öntsék le a salakjáról és te-
 gyenek hozzá összetört gummit. Mire ez feloldódik benne, jó és kitűnő tin-
 tatók lesz.
 Reinhausen, XV. sz. - Wattenbach, 239.-
- 79) Cornu - tintás szarv - tintatartó.
 A scriptor irt, a leányka meg a /tintás/ szarva. tartotta-
 1337.- Wattenbach, 243.-
- 80) Ezért mondjuk, hogy minden foglalkozásnak meg vannak a maga eszközei,
 fegyverek és a kard a katonák szerszámai, ár és ráma vargáé, a toll
 és tüllök a scriptoré, könyvek és levelek /tudományok?/ a klerikus eszközei.
 Conradus de Mure, 1275. - W. 243.-
- 81) Minium - piros tinta, festék, mellyel a kezdőbetűket szoktak festeni.
 Lazurium - kék tinta - kék vagy égszinkék festék, mellyel szintén
 szoktak kezdőbetűket festeni.-
 XV. Németország, Wattenbach, 247.-
- 82) A mi kegyességünk szent megnyilatkozásait bármelyik lapra is irattak
 le tekintélyünk, egyáltalán nem más színben, csupán biborszínben tűn-
 hetnek fel.-
 Cod.Iust. 1.6.c.1. 23.-
- 83) Rubrica - piros tinta - így készül, végy cinóbert, és három rész mi-
 niumot. A cinóber liszt-finomságura legyen törve. Ezeket vegyítsd
 össze és azután megszáritva tegyék el ...
 XV. sz. - Wattenbach, 249.-
- 84) Bonifatius érsek kérte Eadburg apátnőt, hogy "arannyal irasd le ne-
 kem uramnak Szent Péternek /apostolnak/ leveleit; a szent irás tisz-
 teletére és tisztességére így jelenhessenek meg a halandók szemei előtt pré-
 dikálás közben.-
 Wattenbach, 254.- VII.sz.
- 85) "Igy szólt az apa a fiához ... Menj Párisba, vagy Bolognába és én
 évenként száz fontot küldök neked. Az meg mit csinált? Elment Páris-
 ba és arany betűkkel majomkodta össze könyveit.-"
 Odefredus /1265/ - Wattenbach, 255.-

86) /Svend aarhusi püspök/ készítette a pergament. ő fizette a scriptorokat és illuminálókat és minden gondját és ügykezetét arra irányította, hogy ezeknek semmi se hiányozzék. ~~De~~ van az, hogy könyveinkben arany és festett betűk vannak, Rendünk ugyan meg nem engedi, hogy mi ilyesmit tegyünk, de szabad elfogadni, ha más készített el és alamizsnaként nekünk adja.

XII. sz. Oem kolostor krónikája. - Wattenbach, 256.-

Írástanítók.-

87) Johann Brune, Erfurtban, 150⁰ k.-

"Akik az írás különféle fajtáit el akarják sajátítani mesterséges, sőt művészi módon... különösen a kuriai notulát, azaz amint a kisebb fejedelmek, hercegek, grófok, bárók, lovagok kuriáiban irnak... Azonfelül a szövegírást /textus/... kerek és lemeztett /Rotundum, Abcissum etc/ betűkkel. Nemkülönb a virág festést /floritura/ és illuminálást, jöjjön /Johann/ Brune mesterhez Würzburgból, ki ama Szent Pál közelében lévő házában lakik, melynek neve a tarka árkádokhoz /zu dem bunten lawen/. És igen nagy gonddal fogja őket tanítani, amint a tanítványok kívánják, megfelelő díj ellenében.-"

Wattenbach, 489.-

88) "Kik a különféle írásmódokban mesterségesen és mesteri fokon kívánnak oktatást nyerni, amint az urak kuriáiban írni szoktak, mégpedig a különböző könyvirásokban /textibus/ és folyóírásokban /notulis/, valamint arannyal és ezüstrrel és más fémszínben /similiter cum metallo/ penna nélkül /ecsettel?/ jöjjenek hozzám Johannes vamme Haghenhez, és mindezt megtanulják rövid idő alatt a tanítványok szorgalmának megfelelően méltányos díj fejében.-"

Wattenbach, 490.-

89) Aldersbachban 1500 körül: a számadásokból:

"Johannes Haeckelnek négy hétre, míg testvéreink közül egyeseket a kézírásban /scriptura manuali/ oktatott, négy rajnai forintot"-
Wattenbach, 491.-

Hogyan kell írni?

90) A pergamen alakjáról és az írásról.-

A harmadik írásmódot értjük ez alatt. Gondolni kell a pergamenre, melyre az írás kerül, hogy ne legyen rajta hus maradvány, jól legyen lekaparva, a másoló kezéhez használatára előkészítve. Ne legyen tulságosan merev, se tulságosan puha és lágy. Négyzetű formáját úgy kapja meg, hogy a szélesség a hosszúságnak megfelelő legyen és se a szélesség, se a hosszúság kellő mértéket és arányát túl ne lépje, amiként Noe bárkája is hosszúságban, szélességben és magasságban isten parancsa szerint mesterségesen és arányosan készült és állított össze.

Az oklevél írása a helyesírás szabályainak betartásával egy és ugyanazon kéz által, a gyanús helyeken minden vakarás nélkül, elejétől végig egyformán, és egy ductussal íróják, vízszintes irányban vastagodják és ha összébbt is szorul, olvasható maradjon, hogy így ne legyen sem tulságosan szétszórt, sem összeszorult, vagy alakatlan, hanem teljesen és egyenlőképen kifogástalan.

Hangsúly, pont, vessző szabályosan jelöltessék.-

Egy szótagot írás közben soha sem szabad úgy elválasztani, hogy a sor végére kerüljön a szótag egy része és a következő sor elejére a másik.

Egy szót sem lehet szótagonként tagolni úgy, hogy két szónak tűnjék. Két vagy több szót nem úgy kell egymás után írni, hogy egy szónak látszódjanak. Ha pedig a szó a sor végéig nem írható ki teljesen, a szó elválasztását és befejezetlenségét a margón vesszővel kell jelölni, hogy a felpolvásó annál nehezebben tévedhessen olvasás közben.-

Továbbá az oklevél, vagy levél írása elején és végén is megfelelő négyyszögben, minden oldalon térközzel azaz felül, alul, jobbról és balról megfelelő ductusu legyen, egyenlő határvonalakkal. Ugy, hogy az írás a pergamen széleire ne kerüljön, amint ez így illő és szép, különben az esetleg itt megcsonkuló pergamen az oklevél tartalmát rontaná meg.

Az oklevél tehát ne legyen se túldágosan hosszú, sem pedig széles a térközöket szabályosan osszák be.-

1275.- Summa Conradi de Murre.- Wattenbach, 188-189.-

Oklevélkiállítás.-

91. Ennek megtörténte után írják meg az oklevelet és azután vágják ketté az egyik felet az egyik, a másikat a másik fél kapja meg. Tekintélyes férfiak pecsétjeit is rájuk függeszthetik, vagy - ha van pecsétjük - az egyik /fél/ a másik oklevelére függeszse a magáét.

Iohannes Anglicus. XIII.sz. - Wattenbach, 192.

92. Ez úgy bizonyosságául három, az alphabetum által elválasztott és pecsétjeinkkel megerősített három pergamen oklevelet állítottunk ki, melyek közül az egyik nálunk, említett püspöknél, a másik a káptalannál, a harmadik a lissaboni egyház kincstartójánál örökös őrizetre marad.

Dominicus Dominici. XIII.sz. - Wattenbach, 193.

93. Cedula zedel pergamen darab, melyből kicsinyége miatt alkalmas könyv nem készülhet. De néha cédulának mondják egy irat első lejegyzését is, amit még könyvbe nem másoltak át és ezt másnéven protocellumnak is mondják.-

XV. sz. - Wattenbach, 198.

94.

1257.- Apostoli leveleket melyek közül az egyik adomány levél volt selyem zsinóron, a másik rendelkező volt és kóczynegen függő bullával volt megpecsételve.-

Wattenbach, 198.

95.

A scriptorok dicsérete.-

Cassiodorus, Institutiones, I., 30.

Én azonban azt a véleményt nyilvánítom... hogy mindazon munkák között, melyet testi fáradsággal lehet elvégezni, a könyvmásolók munkája /ha ugyan kifogástalanul másolnak/ nem ok nélkül tetszik a többenél jobban. Mégpedig egyrészt azért, mert újra és újra elolvasván a szentírást elméjüket üdvösen művelik, másrészt meg az ur parancsait másolás útján messze távolra is elhintik. Szerencsés szándék, dicséretre méltó serénység az embereknek kézzel prédikálni, ujjakkal beszélni, a halandoknak hallgatagon üdvöt adni, s az ördög incselkedései ellen tollal és tintával küzdeni. A sátán ugyanis annyi sebet kap, ahány szavát az urnak a másoló leírja. Míg egy ugyanazon helyen ül, munkájának megvetése révén sok tartományt bejár. Munkája eredményét a szent helyeken olvassák, hallják a népek, a gonoszagtól miként forduljanak el, s az urnak tiszta lélekkel szolgáljanak. Munkájától távol is még dolgozik... Mennyei igéket sokszoroz az ember és ha szabad valami elfogadható hasonlattal élni három ujjal ír, hogy a szentháromság erejét hirdesse. Ó, ha jól fontolóra vesszük mily csodálatos látvány. Az író nád fürgén írja az égi igéket, hogy amivel az ördög az ur fejére sujtott szenvedésének idején, fondorlatait az semmisítse meg. Dicséreteikhez tartozik még az is, hogy az ur tettét utánozzák némiképpen, ki törvényt /jóllehet csak képes beszéd ez/ mindenható ujjának munkálkodásával írta le. Sok minden van még amit eme kiváló mesterségről elmondhatnánk, de elég legyen csak azt mondani: azért hívjuk őket librariusoknak, mert az Urnak és az igazságának szabadon /libere/ szolgálnak...

Fuchs, 24.

96.

A könyvmásolás dicsérete.

Ha a perjel is úgy intézkedik, egy dologgal kell különösen törődnöd, hogy tudniillik meg tanulj írni és ha már képes vagy és tudsz, másoldjál. Ez a munka szinte halhatatlan tevékenység, ha szabad mondani nem mulékony, hanem maradandó, végül olyan munka, mely tanult szerzetes férfiakhoz minden egyébnél jobban illik. Mert a szerzetes férfiak, ha iskolázottak, mindenkor ha testi egészségük engedi, midőn nem imádkoznak, olvasnak, vagy elmélkednek, ha a test szükségletei és a testi lét fenntartásához szükséges dolgok szabad időt engednek nekik, amennyire az idő és az okosság engedi, nem is tetszésük szerint, hanem amint az előljáró megfontolt tekintélye és tekintélyes megfontoltsága előírja, könyvek előkészítésére vagy lemásolására, vagy diszitására, illusztrálására, vagy a címek felírására /vagy rövidítések bejegyzésére/, vagy olyasmiknek, amik ezekhez tartoznak elrendezésére, elkészítésére, serényen törekedjenek...

Guigo II. /1173-80/ De quadripartito exercitio cellae.

97) A könyvmásolás segítői

Midőn nemely szerzetesek könyvek másolására, vagy kötésére rendeltetnek ki, egymással ugyan beszélhetnek, másokkal azonban nem, csupan a perjel jelenléteben vagy parancsára.

cap. XXXII.

98) A könyvkötő munkája.-

Az pedig, aki a könyveket köti, ha ért hozzá és képes rá, gyalulja meg a fatáblákat, készítse ki a bőroket és mindazt ami mesterségéhez szükséges, őrizze.

Statut antiqua, II. c. XVIII.

Scrip orok.-

99)

1. Diocletianus árszabályozásából:

a scriptornak legjobb írásban száz soronként	25 dénár,
a következő minőségű írásban száz soronként	20 dénár,
tabelliónak, közjegyzőnek oklevél, vagy igazolás /tabula/ megírásáért 100 soronként	10 dénár,
notariusnak /jegyzőnek, írnoknak/ minden egyes gyermekért havonként	75 dénárt,
a könyvmásolónak /librariusnak/ vagy szépírónak antiquariusnak/ minden tanítvány után havonként	50 dénárt.-

Diocletianus, Edictus de pretiis rerum venalium.- W. 420.-

100)

2.- Augustinus egyik beszédében:

"... ki látja a betűket egy kiváló módon írt kódexben csodálja ugyan a másoló kezei dicsérei /antiquarius/ ugyan bámulja a betűk szépségét..."

Wattenbach, 423. De az ott idézett 44. Sermoban nincs ez a hely.

101)

Sidonius Apollinaris /v.sz./ maga írta egy levelét.

"... Sietve írtam te télidőben minden késedelem nélkül, hogy az óhajnak eleget tegyek. Pedig még a másolók /antiquariusok/ kezét is késleltet e volna a fagyos h'degben meg nem száradó pergamenlap és a calamusnál keményebbé lett /tinta/csepp.."

Wattenbach, 424.

102 Dictare és scribere jelentése:

Petrus Damiani /XI.sz./ II. Sándor pápához: "ámbar fogalmazni még csak valamit tudnék, de nincs másoló /antiquarius/ aki leírja".-

Wattenbach, 425.-

103 Osbern St. Avroul apátja /XII.sz./ "Witmundnak a bölcs szerzetesnek megparancsolta, hogy szövegezze /dictare/ a kérelmező levelet, a fiatal Bernátnak meg, melléknevén Máténak, kitűnő másolónak /nobili antiquario/, hogy gondosan leírja /scriptitare/.-

Wattenbach, 425.-

104 Clericus - irástudó:

Benvenuto da Imola Dante egy helyéhez: "che tutti fur cherici e letterati grandi..." - "Ne mondd ezt, hogy ezt így kell magyarázni: Clerici azaz literatusok a franciák módján, mint ahogyan némelyek magyarázzák és azt mondják, hogy minden literatus - klerikus.-"

Wattenbach, 427.-

105 A klerikus mesterségéhez tartozók:

Egy 1250-ben keletkezett városi Statutum Bayeuxben adómentességet ad "azoknak a házas klerikusoknak, kik pergament, könyveket más ilyen dolgokat, melyek az egyházi állapothoz /ad ecclesiam/ tartoznak árulni szoktak.-"

Wattenbach, 427.-

106 Sulpicius Severus Szent Márton torsi kolostoráról: "a scriptorokén kívül ott más mesterséget ne üzzenek, de még ezzel is csak a fiatalabbak /minor aetas/ foglalkozzanak, az idősebbek imádkozzanak."

VII.sz.- Wattenbach, 429.-

107 Petrus Venerabilis a clunyek másolótevékenységéről:

"... az ekeszarva helyett a pennát fogja meg a kéz, földet szántása helyett, a kódexlapokat szántsák az isteni betük..."

XII.sz.- Wattenbach, 436.-

108 Milic z Kromeriz 1360 körül: "elkezdte az egyházi év és a szentek ünnepeinek evangéliumaihoz a szent doktorok mondásait egybegyűjteni és azután a diákoknak kibővítésre, másoknak meg csak egyszerű lemásolásra lediktálni /pronuncaire/."

109) Matej z Janova ugyanerről: "állandóan nagy könyvek megírásával /compartare/ foglalatoskodott amiket tulajdon kezével le is másolt és azokat a klerikusok sokaságának /multitudini clericorum/, kétszáznak vagy háromezrének másolasra kiadta és pedig úgy, hogy amit ma megírt és le-másolt,, azt másnap a scriptorok egészben lemásolták így azután minden nap vagy minden másnap e kétszáz klerikus számára másolnivalóról kellett gondoskodni."

Wattenbach, 439.-

110) Másolás kényszerből: Lirschban a IX. században: Jakab másolta áll egy kódex végén, más kéz hozzáírta: "e könyv egyrészét, de nem a maga jószántából, hanem kényszerből, bilincshez verve, amint hogy a csavargó és szökevény /szerzetest/ meg is kell kötni..."

Wattenbach, 440.-

111) A friez Mariengaard premontrei apátságában, mindenki csak a maga másolta könyvvel törődött: "a nona idején /d.u. 3./ mikor a közös könyveket az armariumba szokás visszahelyezni, mindenki veszi azt a kódexet, amit nagy igyekezettel maga másolt le, diszitett, magával viszi és külön elzárva rejti el.-

Wattenbach, 442.-

112) St. Albans apátságában a XII. sz.-ban Pál apát: "A scriptoriumot ami akkoriban majdnem teljesen szét volt dülve és elhanyagolva helyreállította és némely dicséretreméltó szokásokat benne felújított és jövedelmekkel is ellátta, úgy azonban hogy a mindenkori apát egy külön scriptort tartson.

Wattenbach, 443.-

113) St. Victor külső, bérért dolgozó másolókat foglalkoztat. Az armarius kötelessége: "minden, a másolómunka /omnes scripturae/ körébe vágó dolog az ő hivatalához tartozik; és ezért ő gondoskodik pergamenről és mindarról, ami a scriptoroknak szükséges és ő fogadja fel azokat is, akik pénzért másolnak /qui pro pretio scribunt/."

Wattenbach, 443.-

114) Nők mint másolók - Caesarius Arelatensis /VI.sz./ elrendelte, hogy "a másoltározás és a böjtök, virrasztások és olvasmányok között a szent könyveket /libros divinos/ szépen másolgassák Krisztus szüzei és ebben Caesaria legyen mesterük..."

Wattenbach, 445.-

115) Emo a wiettwierumi premontrei apát /1204-1237/ "az éjszakai istentisztelet /Matutinum/ után míg a testvérek aludtak ő maga virrasztva másolta a kóruskönyveket, hangjegyekkel látta el és illuminálta..." majd arról gondoskodott, hogy "a káptalanteremben lévő könyvszekrény" /armarius librorum in capitulo/... elegendő könyvvel legyen ellátva - ezért: "nem csupán a klerikusokat, kiket a másolásra buzgón intett és maga is oktató, hanem a női nembe meglévő szorgalmatosságot fontolóra véve, az erre alkalmas nővéreket az írásban serényen oktatta..."

Wattenbach, 444.-

116) "ezt a könyvet /egy antiphonálét/ Jacobinus de Lindaudia testvér szerezte be és a perjel kórusa /kórus-oldala/ számára rendelte, ki másként cselekedne átkozott legyen a magasságos istentől. Másolta pedig a tiszteletreméltó Katherina von Brugg nővér a vörös monostor /Rot-henmünster/ apácája az ur 1366. évében. Ki ebből énekel vagy olvas emlékezzék meg rólunk istennél."

Wattenbach, 446.-

117) "... vannak olyan könyvek is, mint a beginák és más /apáca/ urnók könyvei, melyek kívül ugyan ujjonnan vannak festve, belül viszont foltosak és elmázoltak, ki ilyeneket venne, hamarosan csalódni fog."

Wattenbach, 447.

118) Roger Bacon IV. Ince pápához írt egyik ajánlásában:

"Jó irással /litera bona/ nem másolhatták volna le csak a mi állapotunktól idegen másolók, kik azután a maguk, vagy mások tetszése szerint másoltak volna /amit olvastak/, mint ahogyan igen gyakran Párisban a scriptorok által meghamisított művek kerülnek forgalomba..."

Wattenbach, 448.-

119) Gerson /De Laude Scriptorum. Consideratio IC./ "Senki ne mentegesse a másolásban restségét, hogy nem tudja a betűket nagyon művésziesen /mesterségesen - artificiose/ formálni: legyen a betű olvasható, pontos, tiszta mint a lombardoké." /A litera Bononiensis./-

Wattenbach, 444.-

120) Ugyanott "a szerzetes állapotú scriptorokról, kiknek ma már nyoma is alig van..."

Wattenbach, 449.-

121) Waldo sanktgallexi apát 784-ben nem akarta a konstanzi püspök fensőbbiségét elismerni és ezt felelte: "ezekután semmi képen sem, míg ezt a három ujjamat egészségben tudom /ment kitűnő scriptor volt/ ilyen hitvány személy kezeibe magamat nem adom..."

Wattenbach, 468.-

122. Notker Balbulus Sanktgallenből egy püspöknek ki könyveket óhajtott másoltatni: "ha ezeket óhajtjátok, pénzbe fognak kerülni /sumptibus indigent/ sok pergament küldjétek és a másolóknak munkadíjat /praemia/ és a példányokat tőlük megkapjátok."

Wattenbach, 469.-

123. Guibert de Nogent beszéli: "Egy bizonyos klerikus Beanvais könyvében a másolás mesterségéből élt. Ezt én is ismertem, mert Flaviban ilyen munkára felfogadva dolgozott..." /XII.sz./

Wattenbach, 469.-

124. Ki a scriptor? "A másoló betűvetésben tanult ember, kit ha katedralisnak mondanak, ügyeljen arra, hogy kifogástalanul /correcte/ írjon és hogy mit kell összeírni és mit hozzáírni gondosan nézzen utána..." Liber XX. artium.-

Wattencach, 479.-

125. "A katedralis /Stuhlschreiber/ scriptorok és apácák illően és szépen használják másolásra a tintát, a grammaticában azonban teljesen járatlanok." Conrad Söldner bécsi egyetemi tanár Sigismund Gossembröthoz.-

Wattenbach, 481.-

126. Augsburgban a St. Ulrich und Afra apátságban 1487-94 között: sok a nappali breviáriumot /breviaria diurnalia/ másoltak az apát engedélyével a scriptorok vagy cathedralisok a tisztségviselő testvérek számára. Mindezeket kifizette és a pergament ezekhez készségezen kiadta."

Wattenbach, 481.-

127. Egy scriptor ajánlata a liechtenthali apácákhoz: "Tisztelendő urnók! Ha sexteriusonként négy solidus dénárt adtok, vállalom a másolást, de még papírt is kell adnotok sexternusonként másfél ívet. A notula írás 1 schillingbe kerül.-"

Wattenbach, 483.-

128. Mindazoknak, kik jelen levelünket látni fogják, az orleansi [városi] hivatal /officium/ üdvöt az urban! Tudjátok meg, hogy jelenlétünkben R. de Normannia scriptor hitére fogadta /promisit per fidem suam/, hogy másolja, befejezi és lehetőség szerint folytatja W. Leonis mester, klerikus számára Innocentius magyarázatát /apparatus/. A Decretaleshez, amint ezt már el is kezdette, az említett Robert mesternek fizetendő négy párisi fontért /livre/ fejében, amit egy-egy pécia lemásolása után részletekben kell kifizetni. Ugyanezen scriptor hitére fogadta, hogy addig, míg ezzel a munkával teljesen nincs készen, más munkát nem vállal. Ugyancsak a mondott Róbert hitére ígérte, hogy ha a másolás befejezés és folytatás e munkáját abba-hagyná, az említett mester házában vessék börtönbe és verjék vasbilincsek-

be és onnét el ne távozhasson, s ha mégis megszökne a mi rendőrfőnökünk /praepositus - prévot/ vagy szolgája bárhol fogja el és vigye vissza a mondott mester házába és vesse tömlőbe. Ugyanezen R. kötelezte magát erre hitével, örököseivel mint ingó és ingatlan javaival. Hitével fogadta azt is, hogy ebben az ügyben minden jogsegélytől eltekint..."

Wattenbach, 479.-

129) A scriptorokról. c.26.

"Vannak más scriptorok is, kiknek kötelessége, hogy a kápolnában üljenek állandóan másolással foglalkozván. A regula szerinti órákat is ott énekeljék, kivéve a munkaszünetes ünnepeket..."

VDM. 509-510.

130) A kézimunkáról.

Kamanduli szabályok I. c.5.

határozottan elrendeljük, hogy a mi konventünkhöz tartozó testvérek, miként a regula parancsolja, kezük munkájával foglalatoskodjanak... De nehogy valaki a helyi viszonyokra hivatkozva azt mondogassa, hogy ez vagy az a monostor a testi munkára nem alkalmas, mert városban fekszik... elrendeljük, ... hogy az ilyen házakban, melyek a külső testi munkára nem alkalmasak, a belső házi munkákat el ne hanyagolják. Példának okáért, senki az olyan munkától, melyet a keresztfolyosón, vagy a monostor szokásos helyiségeiben a testvérek tisztos és megengedett módon végezhetnek, ne húzódozzanak. Aki meg írni tud, a monostor részére másoljon.

Ann. Cam. VI. 54. XIII.sz.

131) Ugyanott, c.25.

Könnyebb vétséget követ el... ha a felolvasásnál elaludt, ha megállapított időben másokkal a felolvasásra nem jelent meg, ha tiltott könyveket olvasott... ha... a könyveket nem gondosan tette vissza a helyükre, ha azokkal nem gondosan bánt... ha a felolvasáshoz szükséges könyv az ő hibájából nem volt kéznél... Azok, akikre a fentiek rábizonyultak, bocsánatot kértek a hét zsoltárt mondják el... vagy mást, még többet is, amint a prelátnak látja.

Ann. Cam. VI. 41.

132) Az irás, másolás.-

"Ó, boldogságos olvasó, mosd meg kezeidet, úgy nyulj a könyv után, óvatosan lapozzál és ne tedd a betűkre ujjadat. Aki nem tud írni, azt hiszi, hogy ez nem is munka. Ő pedig mily nehéz dolog az irás: rontja a szemet, megtöri a derekat és minden tagot meggyötör. Három ujj ír csupán, de mégis az egész test fárad. Miként a hajós vágyódik kikötője után, úgy kívánja a scriptor az utolsó sort. Imádkozzatok Martiriusért a méltatlan papért és másolóért..."

VIII.sz.- Wattenbach, 283.-

133) "Barátom, ki ezt olvasod, tartsd távol ujjadat, nehogy az írást /litteras/ azonnai eltöröld. Mert az aki nem tud írni, nem is tekintí ezt munkának; márpedig miként édes a hajósnak a kikötő, a scriptornak is ilyen az utolsó vers. Csak három ujj tartja a calamust /nádtoliat/ mégis az egész test fárad. Hála Istennek. Isten nevében én, Warembert írtam.-"

IX.sz.- Wattenbach, 283.-

134) Készítsenek neki, /a gyermeknek/ fából, vagy elefántcsontból betűket és mondják meg neki mindegyik nevét. Játszadozzék ezekkel, hogy a játékból is tanuljon.

Hieronymus ad Laetam /ep.107./ - Wattenbach, 265.-

135) Mikor pedig már bizonytalan kézzel a stilussal viaszra kezd írni, vagy valaki fogja még a kezét, vagy a táblába véssék be a betűformákat, hogy azokban mintegy barázdákban mozogjon a keze a margók között és azokból ne csusszon ki.-

Hieronymus uo. 265.-

136) A gyermekek előírás után tanulnak. Ujjaikat még tartják és a betűmintákon idegen kéz vezeti őket, azután megparancsolják nekik, hogy a mintákat utánozzák és kézírásukat azok szerint javítsák. -

Seneca.- Ep. 94,51.- Wattenbach, 265.-

137) Leobinus... mikor az ökröket őrizte a legelőn, egy alkalommal Noidgelinsis szerzetessel találkozott és kérte őt, hogy a betűkre tanítsa meg. Mivel pedig ennél nem volt kódex, vagy írótabla, a betűformákat ahogyan tudta /bőr/övére írta...

Vita Leobini ep. Carnotensis /556 után/ - Wattenbach, 266.-

138) Erzsébet lengyel királyné unokája II. Lajos neveléséről /1502/: Igen szép betűformákat sem lenne helytelen eléje tenni. Mert míg a szép betűforma önmagában is csodálatos módon gyönyörködtet, másrészt meg a gyermekekben az erények vágyát is lánggra lobbantja.-

Wattenbach, 269.-

139) Nem szünök meg téged állandóan arra inteni, hogy igen jó, gyors és biztos, könyvirásra alkalmas kézügyességre /manus/ szert tenni el ne mulaszd. Az írásban pedig ama ősi tisztaságot és kellemet igyekezd utánnozni. Ezt ugy sajátíthatod el a legkönnyebben, ha egy régi és jól átjavított kódexből valamit másolásra kiválasztasz és teljes igyekezettel azt pontosan utánszod.-

Ambrosius Traversari XV.sz.- Wattenbach, 270.-

140) Más kéz szükséges a quaterniók /azaz könyvek/ írásához és más a levelekéhez. Sok scriptor és másolónő, ki a quaterniókban jól és megfelelő módon formálja a betűt, alig, vagy egyáltalán nem tudja kezét a levélíráshoz alkalmassá tenni.. /ehhez/ jó, jobb és legjobb kéz szükséges... Röviden az oklevél, vagy levél írásnál teljesen elfogadhatatlan a nagyon vaskos, azaz psalterium íráshoz használatos betű.

Conradus de Mure XIII.sz. - Wattenbach, 297.-

141) Némely könyveket, mégpedig az éven át olvasni szokott evangéliumokat a zsoltárkönyvet, mindegyiküket olyan glosszákkal, melyeket a szentek mondásaiból maga gyűjtött egybe és más ezekhez hasonlókat latinból teutonra fordítván tulajdon kezével, kerek betűkkel /rotunda/ pergaménre és francia hártýára laikusaink számára le is irt."

Chronicon Windesemense - XV.sz.- Wa.-

142) /Frater Anselmus de Breda/ jó és mesterségében járatos scriptor, kinél akkor monostorunknak a fraktura- és hangjegyírásban jobb embere nem volt, ki az ünnepeken használt misekönyvet, boldog Bernát beszédeit mind a télieket, mind a nyáriakat sok más könyvvel egyetemben nagy könyvekbe kódexekbe frakturairásban lemásolta és sok a kórusban használatos könyvet négyszörű hangjegyekkel látott el.-

Uo. Wattenbach, 298.-

143) /Az első windesheimiek/ számos könyvet másoltak fraktura, rotunda vagy rövid betűs /brevitura/ írással, ezeket központosították, a helyesírásnak megfelelően hangsúlyjelekkel, a kóruskönyveket négyszögletes vagy hosszukás hangjegyekkel látták el. A szüneteknél a szavak és hangoknak megfelelően virguláztak /a szünetjel vesszőket felrakták/, és a lehető legjobb módon állították ezeket össze és kötötték be.-

Uo.- Wattenbach, 298.-

144) /Abel utrechti szerzeteskanonok/... jóllehet azelőtt is már sokat irt, mégis azt az írásmódot amit fracturának neveznek tanulni elkezdte és teljesen elsajátította. Ezzel a betűfajttával /litteratura/ két kötetet irt, melyeknél kórusunkban jobbak és mesterségesebbek nincsenek; ezeken kívül még az ünnepi evangéliumos könyvet és még néhány más dolgot...

Wattenbach, 298.-

145) /Johann von Neumarkt püspök kér/...egy értelmes klerikust, aki olvasható szövegírást tud írni és aki a logika és filozófia rövidítéseit jól és biztosan ismeri...

1370.- Wattenbach, 296.-

146) "Aki írni szándékozik karos székben /oathedra - chaere/ üljön, két magas állvány tartsa az íródeszkát, lába alá zsámolyt tegyenek, hogy biztosabban üljön.-"

Alexander Neckam, XII.sz. - Wattenbach, 272.-

- (147) "Az íródeszka nemezzel legyen borítva /centone - feutre/... és erre ~~terítsék~~ a pergament..."
Uo. és XV.sz. - Wattenbach, 272.-
- (148) "Legyen ott parázs is .. hogy felhős vagy esős időben a frissen beirt pergamenlapon a tintát meg lehessen szárítani..."
Alexander Neckam, XII.sz. - Wattenbach, 272.-
- (149) "... Az ablakocska zöld, vagy fekete vászondarabbal vagy pergamenlappal legyen ellátva. A zöld és fekete szín ugyanis a szemek sugarainak nagy enyhülést ad. A vakító fehérség /albedo accensa/ ugyanis zavarja a látást /sőt/, ha túlságosan erős, megvakít..."
Ua. - Wattenbach, 273.-
- (150) "Ha táblára irsz a fény jobbról érjen,
A pergamen viszont inkább balról szereti kapni azt..."
XIII.sz. - Wattenbach, 273.-
- (151) Cavilla - egy olyan szerszám, amit a mintapéldányra helyez a scriptor, hogy tekintete biztosan és gyorsabban eligazodjon a másolandó példány /szövegén/. A cavo-ról nevezik így, ami annyi mint perforo, azaz átdöfök, átvájok, azaz mintegy a szemet szurja ki...
XV.sz. - Wattenbach, 275.-
- (152) Tenaculum - vasnehezék - ami a sexternusok sarkait leszorítja, nehogy összegyűrődjenek...
XV.sz. Wattenbach, 273.-
- (153) Hieronymus Jeremiás-kommentárját Theodericus apát rendelkezésére Agambert készítette el. Istennek hála legyen mindig uram, amen.- Julius elején kezdettem el másolni és augusztus kalendaei előtti napon fejeztem be, Károly uralkodásának hatodik évében a fölséges és dicsőséges császár, /Augustus/ uralkodása idején.- /806./
182 folio, oldalanként 32 sorral.- Wattenbach, 290.-
- (154) Igen gyorsan és sebesen irtam, mert sok mindenféle dologgal voltam elfoglalva. Még pedig elkezdtem szeptember idusa előtti ötödik napon /IX.9./, szerdán a prima hórája táján /reggel 6 h./, befejeztem pedig egy hét múlva azaz október kalendaei előtti tizenhatodik napon /IX.16./ szerdán, a tertia körül /d.e. 9 h./-
Alcuinus de fide Trinitatis.- X-XI.sz.- Wattenbach, 291.-

(155) Bergognonus de Nigraxio da Caronno novarai polgár másolta e könyvet, amit 1220. május negyedik napján, csütörtöki napon kezdett el és befejezte augusztus hatodikán szerdán, a következő évben.-

A teljes bibliát másolta.- Wattenbach, 291.-

(156) Befejeződik Ovidius De remedio amoris, amit én fr. Bertrand Ginnesse minorita a rhodezi konventből Mária fogantatása vigiliáján. Elkezdtem délelőtt 5 órakor, befejeztem ugyanazon napon tizenegy órakor éjfél előtt az 1467. évben és ez Antonius Calmellus mester szobájában történt; tanuk rá fr. Philippus Castauri a limoges-i és fr. Geraldus Crosarum az albyi konventből...

Wattenbach, 292-293.-

A könyvek másoltatása.-

(157) Könyvet soha sem szabad a monostoron kívülre másolás céljából kölcsönözni hacsak nem adnak megfelelő zálogot érte.-

Marianus Scotus Regensburg, 1074.- Wattenbach, 541.-

(158) Arnošt z. Pardubice prágai érsek "sok könyvet, melyekről igen sok sok ember nem is tudott, ez lemásoltatott és a világ más részeiről ide hozatott. Mindig két vagy három másolót foglalkoztatott /chartularios/, kik a misekönyveket is és a mise kanonokat egyebek között naonként másolták a monostorok és más kegyes helyek számára amint azoknak szükségét megtudta azonnal szét is osztotta.-

Wattenbach, 544.-

(159) La Ferté mellett Gandelusban
Ott hagytam az ABC-met,
Miatyánkomat Soissonban,
Credomat Monloonban,
A hét zsoltárt Tournaiban,
A tizenöt zsoltárt Cambraiban,
Zsoltárkönyvem Besançonban,
Kalendáriumomat Dijonban,
Majd visszatérve Pontarliesbe
Litániámat adtam el,
A misekönyvet meg elittam
A városban, mely sőt ad el.-

Pabliou, Le département des livres.- XIV.sz. - Wattenbach, 550.-

(160) Ezt a könyvet én Giovanni da Rieti Pictaccino uzsorástól vettem sok más könyvvel együtt Firenzében 1421. június 7.

Wattenbach, 551.-

161) Egy 1465-ben másolt francia bibliafordításon: "Atnéztük és engedélyeztük János parmentier /pergamenkészítő/ mesternek. Fr. Bernard inquisitor."

Wattenbach, 559.-

162) Párisban nincs férfi sem asszony,
Ki Miasszonyunk parvixjában
Le ne másoltathatta volna
Ha éppen akarta.-

Roman de la Rose 1210 Joachim de Floris könyvéről XIII.sz.-

Wattenbach, 559.-

153) Jean de Garlande: A Miasszonyunk paravisusa előtti térség /piac/
Kommentár: Paravisus /parvis/ az a hely, ahol az iskolás könyveket árulják.-

Wattenbach, 558-559.-

164) Vencel cseh király 1292-ben a zbraslavi kolostor alapítása alkalmából 200 ezüst márkát ajándékozott az apátságnak könyvvásárlás céljaira: "Generális káptalan végeztével tehát az említett apátok Párisba jöttek és azon a pénzen, amit a király nekik adott sok kötetnyi könyvet vásároltak."

165) Ó Sióban lakozó boldog nagy isten, ó a gyönyörűség folyamának mily zugása örvendeztette meg szívünket, valahányszor a világ paradicsomkertjébe Párisba látogatván ott időzhettünk. Mindig rövidnek tünnek a napok iránta való szerelmünk nagysága miatt. Ott vannak könyvtárak, melyek illatos szerves kamráknál illatosabbak. Ott van minden könyvek viruló gyümölcsöskertje.

Richard of Bury, Philobiblion. c.8.-

166) Thomas Arundell canterbury érsek /1418-ban/ egy Wiclif műveit tartalmazó kötetéről: "az egyetem nevében és tekintélyével hagyassék jóvá azután adják át a stationariusoknak, hogy lemásoltassék: és miután pontosan összehasonlították, azoknak akik kérik méltányos áron adják el vagy adják oda, az eredeti pedig az egyetem valamelyik kádájában örökre megmaradjon."

Wattenbach, 561.-

167) Befejeződik Petrus de Candia testvérnek a kisebbek /ferencesek/ rendjétől a Sententiák fölött tartott előadása /lectura/, mely 1390-ben készült, abban az időben, mikor Párisban a Sententiákat adta elő /olvasta - legebat/, melyeket szóról szóra, mint itt van diákjainak az említett rend iskolájában felolvasott, kinek Isten faradságáért enyhülést adjon, a leírásért pedig a szeretet vigasztalását.-

Wattenbach, 563.-

168) Istennek dicséret. 1447. év július második napján, komárnak Giovanni Vitaliani urnak házában - "in Camino" - irtam le /Antonii Repetitio caudarum/ Antonius előadása /Antonio pronuntiante/ nyomán.-

Wattenbach, 563.-

169) Ludolf sagani /Szilézia/ apát /1394-1422/ az apáti kancellária és a testvérek kancelláriájának tevékenységét ő irányította... s latin levelek fogalmazásával /in dictandis...preerat/,... ő maga ugyan nem tudott írni /másolni/ de másoknak diktált /pronuntiavit/. Nem keveset irt ugyan... jóllehet olvashatatlan írással /betűvel litera/, melyek közül némelyeket tulajdon szájával mondott /azután/ a testvéreknek tollba /dedit ad pennis/.

Wattenbach, 563.-

170) A prágai és bécsi egyetemi statutumok megengedik a magistereknek és baccalaureusoknak bizonyos feltételek mellett, hogy "diktálnak /pronuntiare/ de hiven, kifogástalanul /correcte/ lassan és tagoltan megemlítve a paragraphusokat, kezdőbetűket, vesszőket és pontokat, amint az értelem megkívánja..." ezt nevezték tollbamondásnak /ad pennam dare/"...

Wattenbach, 563.-

171) Az ingolstadtai Facultas artiumon elrendelték, hogy "alkalmazzanak két mestert a szövegek felolvasására diktálás céljából /ad beneficium calami/ kiknek élelmezéséről mind a fakultás, mind az őket hallgató scriptorok gondoskodjanak."...

Wattenbach, 564.-

172) Reportare - "1407-ben április kalendaei előtt a 17. napon fejeztett be ez a mű /Johanuis de Garzionibus reportata in librum IV. decretalium Gregorii IX./ Bécsben, Konrád Pflantz által jegyzetelve és lemásolva /reportatum et scriptum/ a tiszteletreméltó Johannes de Garzionibus u r, Velencéből az egyházjog /decretorum doctor/ doktora alatt."

Wattenbach, 564.-

173) "Ezt a könyvet én H. Mathie vettem egy árustól a metzi nagytemplom előtti köztéren [piacon - platea publica], négy arany talléron, az 1470. évben.-

Wattenbach, 567.-

174) Gabriele a ravennai Albertino mester fia 1390-ben Velencében befejezett egy Senecát: "E könyvnek beirt lapja van 144 és nem több, a lapok minden oldalán 43 sor /versus/. Martinus írta.-"

Wattenbach, 569.-

Könyvmásolás a testi unka helyett.

175) Az apátok pedig a kolostorban lévő szerzeteseiket kézi munka helyett alkalmasságuk szerint más munkákra rendeljék, mint tanulásra, könyvek másolására, javítására, diszitására /illumináljon/, bekötésére, vagy más egyébre amint üdvösségükre megfelelőnek tartják. Ha ellent mondanak és vonakodnak, a másoknak engedett szórakozásokban ne legyen részük, míg javulást nem mutatnak.

Prelátusának engedélye nélkül senki sem nagy, sem kis könyvet ne másoljon, illumináljon, vagy másoltasson és illumináltasson és egyáltalában semmit ne tegyen, csak a monostorának hasznára.

Statutes of the General Chapters 1277. Pantin, I. 64.

[Documents illustrating the activities of the General and Provincial Chapters of the English Black Monks 1215-1540. Edited...by W.A. Pantin. I.-III. - London, 1931.]

Kölcsönzés.-

176) Egy szerzetes sem tartson őrizete alatt... könyveket, fogazott irás, vagy elismervény nélkül, melynek egyik része prelátusának kezében legyen...

Westminsteri statutumok, 1421.

Scriptorok aláírásai.-

177) A szöveg elején: "A kezdésnél legyen, Szűz Mária énvelem." /Assit principio, Santa Maria meo./.-

Wattenbach, 492.-

178) Kegyes Lélek jőjj el, pennámat könnyű uton vezérelj. /Spiritus alme veni, duc pennam tramite levi./.-

Wattenbach, 492.-

179) Kérlek titeket, kik ezeket a mézetadó virágokat leszeditek, ha valami hibát találtok, ne atkozódjatek, hanem bocsássatok meg. Az olvasónak életet, a scriptornak bocsánatot, a tulajdonosnak üdvöt kíván.

Johannaes de Troia montecassinoi szerzetes. 1011.-

180) Minden jó tudja meg, hogy ezt Sigipoldus írta.

"Részét Krisztus megadja az égben.-" /Noscat quisque bonus, scripti quoniam Sigipoldus. Hanc partem plene Christus perredat in aethre./-

Wattenbach, 497.-

181. "Liuthard tolla ezt elvégezvén elnyugodott." /Hic calamus facto Liuthardi fine quievit./-
- Uo.
182. Leggyakoribb aláírások közé tartozik: "Be végezvén a könyvet, legyen dicséret és dicsőség Krisztusnak." /Finito libro sit laus et gloria Christo reddatur gratia Christo, referatur gratia Ch./-
- Uo. 499.-
183. "Bevégezvén a könyvet, kövér lud adassék a mesternek." /Finito libro pinguis datur auca magistro./--
- Heiligemkreuz, - Wattenbach, 500.-
184. Miután a könyvvel elkészült a scriptor vidám lábbal táncol. /Libro completo saltat scriptor pede leto.- St. Florian, XV.sz./
- Wattenbach, 500.-
185. Tolla munkájáért szép leányt adjanak a scriptornak.- /Detur pro penna scriptori pulchra puella./
- Wattenbach, 502.-
186. Egy Postilla után: "És így ért végéhez ez a könyv az Ur 1456. évében Mária születésének ünnepe előtt Neurippinban a tiszteletreméltó bakkalaureus Paul Klinkkebyl olvasta fel. Rostocki bakkalaureus volt ő és a tudományokban eléggé járatos. Semmi más nem hiányzik már csak egy szép leány."
- Wattenbach, 503.-
187. Aki ezt írta még írjon, s az Urral örökké éljen, mindig örömben éljen, jó borokat igyon. /Qui scripsit scribat, - semper cum domino vivat, - cum gaudio vivat, - et bona vina bibat./-
- Wattenbach, 503.-
188. Ki ez írásokat leírta, áldott legyen a keze.- /Qui scripsit scripta, manus eius sit benedicta.-/
- Wattenbach, 504.-
189. Johann Fechswent von Trofeya neubergi szerzetes: "Befejeződik az egész. Tölts, adj nekem inni. Ha jobban irtam volna, nevemet ide nem tettem volna. Így fejeződik be teljesen. Istennek hála."
- Wattenbach, 507.-

(190) Ha NI iródik és hozzátársul a CO - és ehhez hozzáadódik a LAVS, így hívják azt ki ezt írta.- /Si NI ponatur et CO simul associatur, Si LAVS addatur, qui scripsit ita vocatur.-/

Wattenbach, 517.-

Az emendatio, szövegek javítása.-

(191) Figyelmeztetjük azokat, akik már előzőleg tőlünk ki nem javított példányokat szereztek, hogy e példány után javítotthoz igyekezzenek hozzájutni.-

Q. Iulius Hilarianus, 397. - Wattenbach, 318-319.-

(192) Munkáimat... másolásra embereidnek átadtam és lemásolva láttam is ezeket a papirusz kódexekben; ismételten figyelmeztettem őket /a másolókat/ arra, hogy szorgosan hasonlítsák össze és javítsák ki /a kéziratakat/. Én ugyanis újra elolvasni nem tudtam... Ha tehát elírásokra találsz, vagy egyes dolgok kimaradtak és ez az olvasás értelmét zavarja, ne nekem ródd fel, hanem tieidnek és notariusok meg librariusok /könyvmásolók/ gondatlanságának, akik azt másolják amit értenek, nem azt ami írva áll és ahelyett hogy mások hibáit javítanák csak a magukéit mutatják be...

Hieronymus ad Lucinium, Ep. 71.

(193) A zsoltárokat, az énekek dallamait, naptárszámítást, a grammaticát minden monostorban és püspöki székhelyen tanítsák; jól javított katolikus könyvek legyenek, mert gyakran megtörténik, hogy némelyek Istent akarják kérni, de e ki nem javított könyvek miatt rosszul teszik azt. És ne engedjétek, hogy gyermekeitek akár olvasás, akár írás közben ezeket megromtsák. Ha pedig evangéliumoskönyvre, zsoltárkönyvre és misekönyvre van szükség, az ilyeneket felnőtt koru emberek másolják nagy gonddal.-

Nagy Károly, Capitulare a. 789. c. 71. Wattenbach, 327.-

(194) Ki a szilaj ellenséget csatában győzi le, a nagy vitéz, hős, Károly király szívének lángjaival senkinél sem kisebb, Nem engedte, hogy hibák burjánozzanak a könyvekben És ezért gondosan kijavíttatta, mindenben kiváló igyekezettel.

W. 327.-

(195) E Thucydides-kódexet melynél nagyszerűbben másolt, vagy diszitett még a görögöknek sem volt, én Laurentius szentséges urunk Miklós pápa parancsára Johannessel együtt átnéztem; ő másolta ezt ugyanis ilyen kiváló módon. Mindezt pedig kézjeggyemmel ellátva azért írtam le, hogy forditásomnak ez a kódex legyen az archetypusa, miről a többi példányt javíthatják.

1452. Wattenbach, 339.

196. Ha valami kevésbé tökéletesen lenne leírva, vagy kijavítatlan maradt volna, az Isten szerelmére kérem, hogy javítsák ki és helyesbítsék. Mert ha valami hiány mutatkozna ez a magam gyenge képességei miatt, vagy a példány hibájából történt, meg azért is mert nem volt idő a javításra.-

1460.- Wattenbach, 341.-

197. Egy héber és káld nyelven írt ótestamentum csodálatos és teljes mű osodálatos módon, madarak, fák, és állatok formájában írt gloszszákkal, oly igen nagy könyv, hogy három ember is alig tudta elcipelni.-

Az urbinói könyvtárban. XV.sz.- Wattenbach, 343.-

A scriptorok és a helyesírás.-

198. Cassiodorus, Institutiones, I., 30.

Hogy azonban a scriptorok ezt a jó munkájukat a betűk felcserélésével elrontott szavakkal el ne éktelenítsék, vagy hogy az emendator tudatlan lévén a hibákat kijavítani ne tudja,... a régi orthographiai írókat olvassák... Ezeket, amennyire tudtam, nagy szorgalommal összegyűjtöttem. És, hogy az említett kódexek homályos helyei zavarba ne hozzon, mert leginkább a régies declinációk miatt esnek a zavarok, nagy munkával arra törekedtem, hogy egy Orthographia című külön könyvben válogatott szabályok külön rendelkezésekre álljanak és hogy a kétséget eloszlatva szabadabban kezdjen az emendatiohoz. Hallottuk, hogy Diomedes és Theotictus is írtak valamit erről a mesterségről, ha ezek még előkerülnének, a vonatkozó részeket gyűjtsetek egybe. De talán még egyebeket is fogtok találni, melyek ilyen irányu ismereteiteket gyarapítani fogják. Ha azonban legalább azokat, kikről megemlékeztem, lankadatlan szorgalommal végigolvassátok, a tudatlanság homálya teljesen eloszlik és amit eddig nem tudtatok, ezután legnagyobb részt számotokra jól tudott dolog lesz.

Fuchs, 24.25.

A központosásról.-

199. 1. Positura jelölési mód /figura/, hogy az értelmet, colonok, commák és periodusok által megkülönböztethessük. Melyet, ha helyesen alkalmazunk, az olvasmány értelmére rávezet. Posituráknak pedig azért mondjuk ezeket, mert vagy elhelyezett /positis/ pontokkal jelöltetnek, vagy mert a hangot különböző időközökben leengedjük, vagy letesszük /deponitur/.

2. A görögök ezeket theseisnek nevezték, a latinok positurának. Az első positurát subdistinctionak nevezzük, ugyanaz, mint a comma. A középosztás a kólon. Az utolsó osztás /distinctio/ ami a mondatot lezárja: a periodos. Ennek részei mint mondtuk a kólon, comma, melyeknek különbsége más-más helyre helyezett pontokkal fejezhető ki.

3. Ugyanis ott, ahol a kijelentésnek még teljes értelme nincs, de már lélegzetet kell venni comma lesz, azaz a /teljes/ értelem egy része, s a pontot a betű aljához tesszük. Ezt subdistinctionának mondjuk azért, mert a pont alulra, azaz a betű aljához kerül.

4. Ahol pedig a mondatnak némi értelme már van, de a mondat teljességéből valami mégis hiányzik colon lesz, s a pontot a betű középhez tesszük. Ezt media distinctionnak nevezzük, mert a pontot a betű középhez /ad mediam literam/ helyezük.

5. Ahol már ezeken a fokozatokon túljutva a mondatot teljesen lezárjuk, periodus következik. A pontot a betű felső végéhez tesszük és ezt mondjuk distinctionnak, azaz disjunktionak, mert a teljes mondatot különíti el.

6. Ez a szónokoknál van így. A költőknél azonban, ahol két versláb után még szótag következik, van a comma, mert ott a vers skandálása szót vágott el. Ahol két versláb után még elmondandó nincs egyéb, colon van. Az egész vers maga periodus.

Szövegkritikai jelek.

200.

1. Ezekén kívül vannak még más írásjelek is a híres auctoroknál, melyekkel a régiek, költeményeknél és historiai műveknél, az írásokban különbségtétel céljából éltek. A jel /nota/ olyan ábra, melyet betű módjára alkalmaznak és a szó, a mondatok, versek értelmének tisztázására szolgál. A verseknél huszonhatféle jelet használnak, s ezek az alul írottak.

2. Asteriscus / / akkor alkalmazzák, mikor valami elhagyást jelölnek, hogy ezzel a jellel tűnjön ki, hogy valami - úgy látszik - kimaradt. Aster görögül csillagot jelent, s az asteriscus ebből származik.

3. Obelus / / egy fekvő vessző, melyet a fölöslegesen ismételt szavak és mondatok fölé, vagy olyan helyeken alkalmazunk, ahol az olvasás valamiképpen hibás. Hogy a nyilhoz hasonlóan irtsa ki a fölöslegeseket és döfje át a hamisakat. A nyilat ugyanis görögül obelosnak mondják.

4. Obelus / / fölülr pontozva, olyan helyekre kerül, melyekről még kétséges, hogy úgy maradjanak-e, vagy ne?

5. Limniscus / / két pont közt lévő vessző, olyan helyekre kerül, melyeket a szentírás fordítói egyező értelemben, de eltérő kifejezésekkel fordítottak le.

6. Antigrahus / / ponttal, akkor kerül alkalmazásra, ha a fordításokban különböző értelem található.

7. Asteriscus obelussal / / ezzel különösen Aristarchos él az olyan versekben, melyek nem a maguk helyén vannak.

8. Paragraphus / / a némileg eltérő jellegű dolgok megkülönböztetésére szolgál: /asteriscus, obelus/, dolgokat különít el, melyek egymással mégis kapcsolatban vannak. Mint felsorolásban /katalógusban/ helyeket a helyektől, vidékeket a vidékektől, harcok leírásában csatákat a csatáktól, ütközeteket az ütközetektől így különböztetnek meg.

9. Positura / / a paragraphussal éppen ellentétes jel és azért ilyen alakú, mert ahogyan amaz a kezdeteket jelöli, ez a kezdeteket és a végeket különíti el.

10. Cryphia / / kör alsó része egy ponttal olyan helyekre kerül, ahol valami nehéz és homályos kérdés megoldatlan marad.

11. Antisigma. / / olyan versekhez kerül, melyeknek sorrendjét meg kell változtatni. A régi auctoroknál is ilyen értelemben fordul elő.

12. Antisigma ponttal / / olyan helyekre kerül, ahol két versor van ugyanazon értelemmel és kétséges, melyiket kell inkább választani?

13. Diple / / ezt scriptoraink az egyházi férfiak könyveinél alkalmazzák, hogy a szentirási idézeteket elkülönítsék.

14. Diple peri stichou / / amit Leogoras a syracusai, a homérosi verseknél alkalmazott, hogy pl. az Olypmost az égtől megkülönböztesse.

15. Diple peristigmené / / azaz kettős ponttal, melyet a régiek akkor alkalmaztak, ha az ephesosi Zenodotos valamit helytelenül hozzátoldott vagy elvett, vagy megváltoztatott. Ilyen esetekben a mieink is használták.

16. Diple obelismené / / komédiákban, vagy tragédiákban a periodusok elkülönítésére szolgál.

17. Aversa / / mikor stropha és antistropha cserélődik fel.

18. Aversa obelusszal / / oda kerül melyek valahová tartoznak, mint: "Nosne tibi fluxas Phrygiae res vetere fundo
Conamur? nos an miseris qui Troas Achivis
Objecit?"

19. Diple fölül obelusszal / / a helyek, idők, személyek viszonylatában beállott változások jelölésére.

20. Diple egyenes és fordított, felül obelusszal / / .

21. Ceraunium / / mikor sok verssor bizonyul helytelennek, de nem egyenként kapnak obelust. Ceraunus ugyanis villámot jelent.

22. Chresimon / / ezt bárki tetszése szerint, bármi jelölésére felhasználhatja.

23. et azaz phrontis. Ahol valami nem világos, figyelmeztető jel gyanánt.

24. Anchora felső / / oda kerül, ahol valóban valami nagy dolog van.

25. Anchora alsó / / oda kerül, ahol valami igen gyatra, vagy legalábbis meg nem felelő kifejezés van.

26. Coronis / / jel csak a könyv végére kerül.

27. Alogus / / a hibák jelölésére.

28. Vannak még más jelek is a könyvekben, hogy felismerhetők legyenek a lapszélére került magyarázatok. Ha tehát az olvasó a lapszálon ilyen jelet talál, ugyanazon beszéd, vagy vers szövegében keresse meg a megfelelő jelet és így fogja megtudni, hogy a hasonló jelű szövegrész magyarázatát találta a lapszálon.

Az általános jelekről.- Gyorsírásról.

201

1. Ennius ezeregyszáz vulgáris jelet talált fel. Ezeknek a jeleknek a haszna az volt, hogy mindazt, amit szónoklás közben, vagy bíróságokon előadtak a másolók /librariusok/, mégpedig többen együttesen leírták, előzetesen megállapodva atekintetben, hogy ki hány szót és milyen sorrendben írjon le. Rómában elsőként Tullius Tiro, Cicero szabadosa foglalkozott e jelekkel, de csak a praepositiókkal.

2. Utána Vipsanius Philargius és Aquila, Maecenas szabadosa még másokat adtak hozzájuk. Majd Seneca, mindezeket egybegyűjtve, feldolgozva és számukat még növelve, ötezerre egészítette ki. Notáknak pedig azért mondták ezeket, mert szavakat és szótagokat megállapított jegyekkel jelölnek és az olvasóban ismeretüket /notitiam/ idézik fel. Azt, aki ezeket különösen is elsajátította, notariusnak nevezték.

Jogi jelekről.

202

1. Bizonyos betűk a jogi könyvekben szavak jelzésére szolgálnak, hogy ezáltal az írás gyors és rövidebb ideig tartó legyen. Így pl. B és F: bonum factum, S és C : senatusconsultum /szenátusi határozat/, P és R : Populus Romanus, D és T : dumtaxat /csupán/, felfordított nagy M betűvel mulier /asszony/, P /rendes írással/ pupillus, fordítva pupilla, egy K kaput, két KK összekapcsolva: kalumniae kausa, I és E iudex esto, D és M dolum malum.

2. A régi könyvekben igen sok hasonló jel van. Ezeket a jeleket az újabb császárok a törvénykódexekből kitörölnéknék ítéltek, mert sokan ezek segítségével, ravasz fondorlattal, a tudatlanokat felültették; és ezért elrendelték, hogy a törvényekben úgy írják a betűket: hogy semmiféle tévedés, semmiféle kétely ne merülhessen fel, hanem világosan megmutassák, mi a követendő és mi az, amit kerülni kell.

A viaszról.

203

A viasz iróanyag, kis iskolások dajkája, ezek adnak a gyerekeknek értelmet, az okosság kezdeteit... Azt beszélik, hogy ezek használatát elsőnek a görögök kezdték el. A görögök és az etruszok először vassal írtak a viaszra. A rómaiak megtiltották, hogy vas íróveszője bárkinek is legyen. Ugyanezért mondogatták az írnokok: "Viaszt vassal ne vágjál." Ezután határozták el, hogy a viaszra csonttal írjanak, miként Atta szatirjában mondja:

"Fordítsuk az ekét a viaszra es csont dárdával arassunk..."

Ami görögül "graphium", latinul "scriptorium", "graphés" ugyanis írást jelent.

A katonai jelekről.-

204.

Azokban a jegyzékekben, melyek a katonák neveit tartalmazzák, a régiek különleges jeleket alkalmaztak, melyek segítségével megállapíthatták hány katona van életben, hányan estek el a háboruban. T a sor elején élőt jelentett. A H halottak nevéhez került, ezért is van a közepén egy dárda, a halál jele.

A tisztátalanságot lambda betűvel jelölték, mint ahogyan a halált jelentette theta. A zsoldfizetésnél is különleges jelek voltak.

Betűjelek. /Titkosírás/.

205.

A régiek egymás között betűjeleket is használtak, hogy amit egymással írásban, de titokban akartak közölni, ilyen módon írják le. Tanu erre Brutus, aki ilyen betűkkel jegyezte fel tennivalóit, míg mások nem is tudták, mit jelentenek ezek a betűk.

Augustus császár is fiához ezeket írta: "Mint hogy - így szólt - állandóan számtalan olyan dolog történik, amit egymásnak meg kell írni, de titokban is tartani, állapotunk meg tehát - ha akarod - olyan jelekben, hogy mikor valamit le kell írni, minden betű helyett a következőt írjuk le. Ilyenképpen: Az A helyett B-t, a B helyett C-t és ugyanezen módszerrel a többit is. A Z betűnél pedig újra kell kezdeni, ezért ez kettős AA lesz." Némelyek a szavakat megfordítva írták.-

A könyvmásolókról és szerszámaikról.-

206.

A könyvmásokókat - librarius - amint ez bizonyos is, azelőtt bibliopólának nevezték. A görögök ugyanis a könyvet biblionnak mondják. A librariusokat antiquariusoknak is emlegetik. Mégis, librariusok inkább azok, akik új és régi dolgokat egyaránt lemásolnak, antiquariusok viszont csak régi dolgokat, nevüket is ezért kapták.

207.

Az írnok nevét az írásról /a scribendo scriba/ nyerte, a szó fejezésén ki hivatala mibenlétét.

208.

Az írnok /v. másoló/ eszközei a calamus és a toll. A szavakat ugyanis ezek rögzítik a lapra, de a calamus növényhez tartozik, a toll viszont madárhoz. Ennek hegyét ketté metszik, de egészében egy marad, azt hiszem azért, hogy a két csucsban az ó és új szövetség titkosan ábrázoltassék...

A calamust azért mondják így, mert folyadékot helyez /a lapra/. Ezért a hajósoknál is "calare" annyit jelent, mint helyezni.

Penna viszont a függeszkeedésből /a pendendo/ nyerte a nevét, azaz a repüléstől. Mert amint mondtuk, a madaraktól nyerjük.-

209.

A könyvek lapjait /folia/ vagy a falevelekkel való hasonlóságuk miatt nevezik így, vagy mert az irhákából /ex follibus/ lesznek, azaz bőrökből, melyeket a megölt állatokról szoktak lehuzni, ennek részét paginának mondják azért, mert egymáshoz illeszkednek /compingantur/.

210. A vers /versus/ általában azért kapta ezt a nevet, mert a régiek úgy irtak, mint ahogyan szántani szoktak. Ugyanis először balról jobbra vezették a stylust, aztán lejjebb haladtak megint csak jobb felé /versus/. A parasztek ezt manapság is "versusnak" mondják.

211. Scheda, az amit még javítanak és könyvbe nem került még be. Különben görög szó, mint a tomus is.

212. Szövegjavítás.

Továbbá általánosságban elrendeljük, hogy mindazok a könyvek, melyekkel az istentiszteletet végzik a Chartreuseben lévő mintapéldányok megtekintése nélkül egyáltalán nem javíthatók. Mivel pedig sokan az ilyen vonatkozású statutumok semmibe vételével vétkes merészséggel az egyházi könyveket nem javítani, hanem megrontani akarták, elhatároztuk, hogy aki más-ként mint ahogyan fent kimondottuk az említett könyveket javítaná, vétkét minden alkalommal a konvent előtt vallja be és az előljárótól méltó büntetésben legyen része. Elrendeljük még azt is, hogy az új házak, vagy mások is, melyek ezután egyházi könyveket másoltatnak, legyen gondjuk rá, hogy ez a javított mintapéldányok szerint történjék.

Statuta Nova. I. c. I.

A korrektorok munkájához.-

213. "A szentírás könyveinek javítói ügyeljenek arra, hogy ne meggondolatlanul, vagy vigyázatlanul vakarják ki, javítsák, vagy helyesbítsék a sok vesződséggel nyert könyveket. Mert sok szóolás, főnevek és igék és más mondatrészek különféle képen és értelemben fordulnak elő és értelmeztetnek a szent doktoroknál, fordítóknál és a másolóknál is. Mert egy és ugyanaz a szó gyakran más nemből, esetben, deklinációban, conjugatióban vagy végződésben kerül elő. És hogy ezeket némileg felismerhessük a gyakoribbakat ábácé rendjében itt feljegyeztük. Így például a könyvekben előfordul Ahab és Achab..."

Dictionarius correctorum...

A szövegjavítás munkája XII. n. c.

213./a A katolikus férfiak ama művei között, melyeket a hívek okulására megírtak és amelyeket csekélységünk egybegyűjteni, vagy javítani igyekeztünk, Boldog Jeromos leveleit is amennyit csak lehetett mindenhol egybegyűjtöttünk és Isten segédelmével hibáiktól megtisztítva egy nagy kötetbe gyűjtöttük. Elhagytunk azonban ezekből némely dolgokat, melyeket akár más doktorok írásaiból, a stílus és mondanivaló különbözőségéből oly nagy férfiuhoz méltatlanoknak találtunk.

Guigo Carthusiensis. - PL. 153. 593 kk.

A scriptor felszerelése.-

214. Karthauzi statutumok, XII.sz.

"A másoláshoz íróasztalt, pennákat, krétát, két dörzskövet, két szarvat, egy tollkést, a pergamen levakarására két éles kést, vagy borotvát, egy körzöt, egy árt, ólmot, vonalzót, fejes vonalzót, írotáblát, íróvesszőt. Ha pedig a testvér más mesterséggel foglalkozna - ami nálunk igen ritkán fordul elő, mivel akiket felvesszünk ha lehetséges írni is megtanítunk - mesterségéhez illő szerszámai legyenek."

Consuetudines Carthusienses. c. 28. De utensilibus cellae.-

Kikölcsönzött könyvek.-

215. Uo.

"A könyvszekrényből még két könyvet is kap olvasásra, melyekre séreányen és gondosan ügyeljen, ne korom, por, vagy bármi szenny piszkolja őket. A könyveket ugyanis, mint lelkünk örök táplálékát a legóvatosabban és a leggondosabban kell őrizni, hogy mivel szájunkkal nem tehetjük az Isten igéjét kezünkkel hirdessük. Ugyanis ahány könyvet másolunk, annyiszor leszünk az igazság hírnökei."

Uo.

216. A korrekció munkája.-

Ennek a munkának első részéből kitűnik tehát, hogy a könyvek korrektoraiknak két dologra kell ügyelni. Az egyik az elmélet /ars/ a másik a gyakorlat /usus/. Így ha valami a helyesírással nem egyezik, nézze meg mi a gyakorlat, és viszont ha a gyakorlattal nem egyezik, elméletileg vizsgálja meg. Így azután e két módon fogja megtudni mit lehet hagyni és mit kijavítani. Így például, ha egy szó a gyakorlatban olyan mondatrészként szerepel, ami az elmélet és a régiek szerint is más mondatrész lenne, vagy fordítva, ha értelme ugyanaz marad, mindkét módon hagyni kell elfogadható. Ilyenek: quam ob rem, vagy quamobrem, qua de causa, vagy quadeccausa, quadusque, vagy quo ad usque, usque quo vagy usquequo. Azok pedig, amelyek az írás következtében hangsúlyt változtatnak a következő részben jönnek szóba. Ugyanigy a que és quod kötőszavakat gyakorlat szerint hátul rövidítési jellel írjuk q és q, bár ezeket az elmélet szerint ugyanazon betűkkel kellene írni mint a névmásokat, jóllehet a névmás és a kötőszó között az a különbség, hogy az e betű a névmásban dyphthongus. Azonban ez a gyakorlat a névmás és a kötőszó felismeréséhez még az egyszerű embereket is sokban segíti...

Opus pacis pro libris corrigendis deserviens. Recapitulatio.

Könyvdiszítés.-

217. Legyen a scriptornál a piros betűk, nemkülönben a kezdőbetűk írására minimum is. Legyen nála fekete, vagy kék /festék-/ por is, aminőt Salamon talált fel.-

Alexander Neckam, XII.sz. - Wattenbach, 345.-

218. Fr. Henricus Pisanus: tudott másolni, miniatúrázni, amit némelyek illuminálásnak neveznek azért, mert a miniatúráról a könyv megvilágosodik /illuminatur/, hangjegyet írni, gyönyörű és kellemes énekeket szerzett mégpedig mind dallamosakat, /modulatos/ azaz töredezeteket /fractos/, mind szilárdakat.- /firmos/, - /Többszólamu és gregorián dallamokat/.

Salimbene, 1247. - Wattenbach, 347. -

219. Illuminator - az a mesterember, aki a könyveket színezi, az ő dolga, hogy különféle kezdőbetűket szépen kifessen, a virágokat /a marginokon/ lekanyarítsa, aranyat és ezüstöt a könyvekre tartósan és ragyogóan rápréseljen, képeket és festményeket a kezdőbetűkre tartósan ráfessen; legyenek ecsete, jó tollai és jól készített festékei. -

Paulirinus, L. XX. artium.- Wattenbach, 348.-

220. Burchard michelsbergi perjel: ki jóllehet maga sok könyvet nem másolt, mégis amiket mások másoltak le, kezdőbetűkkel ékesített.-

XII.sz. - Wattenbach, 348.-

221. Mily kicsinyke pergamenen elfér a hatalmas Maro, Az első lapon láthatod őt.-

Martialis, XIV. 186. -- Wattenbach, 354.-

222. Mikor a pergamenre piros festéket, vagy miniatúrát teszel, hogy kezdőbetűket írj, tollad legyen jól meghegyezve, mégpedig nem csupán ehhez a színhez /festékhez/, de még az azurhoz is. A zöld színhez viszont kevésbé kell kihegyezni, mert ezzel csak halványan festesz... Mikor tehát a betűket /kezdőbetűket/ irod először kifordított tollal a két végét fessd meg, nehogy egyenetlen széle legyen, miután ez megtörtént, kend el és egyengesd el a festéket a betű egész hosszában, nehogy ne legyen itt kevesebb ott meg túlságosan sok a festékből.-

Anonymus Bernensis, XIII.sz. - Wattenbach, 360.

223. Megrendeltem - pénzért - a kezdőbetűk kifestését is, Hogy ha nem is a mű megértése szerint, legalább anyagilag legyen meg a jutalom.

Talán az araboktól került hozzánk ez az aranyozási mód,
Melytől a szövegek első betűi ragyognak,
Más bekezdések meg piros és zöld színben,
Hogy az egész mű még csodálatosabban tündököljön.
Hogy akiket a /lemásolt/ mű teljes értelme nem is érdekel,
Legalább a kódex külseje érdekeljen.
Ez a betű tehát ragyog, az meg mosolyog,
De hiába mosolyognak rád az így ékesített gondolatok?

Baudry de Bourgeuil XII.sz. - Wattenbach, 360.-

(224) Corporare - nagy initialekat festeni - két zsoltárkönyvet fr. Conradus Wagner Ellingenből a konvent tagja és jó illuminista corporált. Ugyanezen Konrád testvér diszitett, illuminált és corporált még sok más könyvet... De /az említett/ psalteriumok illuminálását a városban egy világi ember ti. Jeorius /Jorg - Georg/ Beck végezte meg a fia, mindketten illuministák.-

Augsburg, XV.sz.- Wattenbach, 361.-

(225) Lineare - könyvet disziteni - Kikről úgy látta, hogy a tanulásra már öregek, másolással és lineálással foglalkoztatta, mert ő mindkettőben igen nagy tekintély volt, főként a kezdőbetűk /őimbetűk, feliratok Capitulares litterae / írásában és az aranyozásban. -

Casus S. Galli.- MGH. SS. - II. 92.-

(226) "Ó" - szólék - "te vagy Oderisi látom: Agobbio, s a művészet dísze, melynek neve fényfestés Páris városában."

"Testvér" - szólt - "vigabb színeket viselnek bolognai Franco rajzai; nékem részem van dicsőségből: ő betelhet.-

Dante, Purgatorio XI. 79-84.- /Babits M. fordítása./

(227) Párisban ugyanis illuminaret mondanak, mikor Itáliában miniaret emlegetnek, így mondják a minium festékről, melynek valamikor igen nagy ára volt... "che.penneleggia", azaz a kis ecsettel /pennicillus/ miniál... Franco Bolognese egy másik, bolognai miniátor volt nála /Oderisinél/ kiválóbb, mint kitűnik némely általa miniált könyvekből is.-

Benvenuto da Imola Dante kommentárjából.- Wattenbach, 364.-

(228) A duc de Berry Livre d'heures-je: "igen nagy, igen szép és gazdag órás könyv Jaqevrart, Hodin és a Monseigneur /a herceg/ más mesterembereinek keze által illuminálva és nagy historiákkal /jelenetes képekkel/ historizálva/.-

Wattenbach, 366.-

(229) A bretagnei St. Martin de Vitré templom gondnokai /fabriciens/ szerződést kötnek egy pappal, hogy a templom számára misekönyvet és psalteriumot írjon: "jó borjupergamenre /vélín/, megfelelő nagyságban /de bon volume/ késsel és pirossal diszitve, de virágdiszek nélkül /sans flourir/, kivéve mintegy tucatnyi nagy betűt /iniciálét/.-"

Másfél év alatt, 80 livre és 30 sous fejében /kb. 7000 Ft./.-

Wattenbach, 366.-

230) Paginare a lapszélek festése: Ezt a kitűnő könyvet másolta, illuminálta, hangjegyekkel ellátta, lapszéleket diszítette /impaginavit/ arany betűkkel és szép képekkel diszítette a tiszteletreméltó és ájtatos Gyula von Kerzenbrueck a maga emlékezetére. A.D. M. ccc.-

Wattenbach, 367.-

231) /Heinricus Mande Windesheimben/ könyveinknek jó és hozzáértő illuminatora volt és harminc éven keresztül a misekönyvek, a biblia, az énekes könyvek kiváló festője és paginatora.-

XV. sz.- Wattenbach, 367.-

232) Fejezetek a könyvek illuminálására használt szinekről /festékekről/, ugyanazon Archeriustól avagy Alcheriustól, amint ez Antoine de Compiègne párisi könyv-illuminatortól és Alberto di Pozzotto mestertől ki az írás minden fajtájában járatos és Milánóban tanit, eltanulta.-

1398.- Wattenbach, 368.-

233) /Egy kathar evangéliumoskönyv/ "Mutattak nekem egy nagyon szép könyvet, kitűnő bolognai betűvel írva és azurral, meg miniummal nagyszerűen diszítve /illustratum/, az evangéliumok voltak benne romanç nyelven".-

Ch. Molinier, Un traité contre les hérétiques Cathares.- 1883. 9.1.

234) Ambrogio Traversari Lionardo Brunihoz: Szeretném megtudni tőled, hogy van-e nálatok abból a szinből /festékből/ amit általában azurnak mondanak, különösen a tengerentuli legjobb minőségből készlet, vagy hol lehet ilyet vásárolni és a legjobb minőség mennyibe kerül? Fiataljaink közül néhányan ugyanis a monostor szokása szerint a könyvek diszítésében foglalatalkodván, ennek használatát igen szépen kezdték megtanulni... Mert mindig voltak a mi monostorunkban és most sem hiányoznak, akik a könyvek diszítésében ezzel nagy hozzáértéssel és igen tetszetősen élnek. Az ilyesfajta foglalatalkodás ugyanis a szerzetesi életmódhoz nem méltatlan.-

Wattenbach, 369.-

235) /Dionysius roeremondei karthauzi perjel /maga írta le könyveit, átolvasta, kijavította és rubrikázva illuminálta.-

Wattenbach, 371.-

236) Ez a Dageaus kovácmester volt mégpedig mind a vassal, mint rézzel való munkákban. Ugyanis háromszáz harangot készített, háromszáz pástorbotot készített, és lemásolt háromszáz evangéliumos könyvet és S. Kieranus első kovácsa volt.-

Wattenbach, 373.-

Diszitett könyvek

237. "... A következő könyveket adományozta /Ansgisus fontanellei apát
1. igen jó bibliothecát, melyben mind az ó-, mind az ujszövetség
megvan előszavakkal ellátva, az egyes könyvek kezdeteit aranyos betűk ék-
sitik.
St. Wandrille - Fontanelle, 823-33. - Gottlieb, 13.
238. "Ermbald saját használatára volt 1. egy ezüst betűkkel irt evan-
géliumos könyv, arannyal és drágakövekkel diszítve. - 2. egy másik
ugyanigy írva, arannyal és drágakövekkel diszítve. - 3. Sacramentarium Gre-
gorianum arannyal írva. - 4. Egy lectionarium. - 5. Szent Agoston könyvét
mely két arany lemezbe van kötve.- ..."
Köln, IX. sz. - Gottlieb, 35.
239. "1. Arannyal írott, festett evangéliumos könyv elefántcsonttáblák-
kal. - 6. Egy lectionarium elefántcsonttáblákkal.-...."
A lorschei St. Nazarius monostor könyvei. X.sz. Gottlieb, 82.
240. "Tizenhat evangéliumos könyv, négy közülük arannyal diszítve..."
St. Emmeram, Regensburg. 975-1000.- Gottlieb, 127.
241. "Egy evangéliumos könyv, ezüsttel és /elefánt/ csonttal diszít-
ve..."
Petershausen, 1086-116. - Gottlieb, 177.
242. /Wolfram ichtershauseni prépost/... egy két font súlyu ezüst kó-
dexet... vásárolt...
St. Peter, Erfurt. 1185.
243. Odelricus cremonai püspök/ ... evangéliumok aranyos szövege egy
kötetben...
S. Maria Maior, Cremona. 984.

A kódex kötése
245. Ne essen terhetekre, hogy ezeket a quaterniokat egybe foglaljátok
és kössétek, nehogy az olvasók keze esetleg szérteszórja őket.-
Alcuin 800.k. Hispániába utazó püspökökhöz kikkel Elipant ellen
irt és még bekötetlen könyvét küldte el.- Wattenbach, 387-388.-

246. Nagy Károly 774. dec. Saint Denis apátságának egy erdőt ajándékozott a szarvasra és őzre vadászat jogával "és elrendeltük, hogy ezeknek bőrével a szent hely könyveit borítsák be." -

800 márciusában pedig St. Bertin monostorának adott vadászati jogot "mind a könyvek kötése, mind szíjjak és övek készítése céljából."

Wattenbach, 389.-

247. A könyvkötő /ligator/ az a mesterember, ki járatos abban miként kell a könyveket táblákba foglalni. Ezeket a könyveket először átszurja azután azokkal a bőrszalagokkal melyek a sexternusokat egybekötik a táblákhoz erősen hozzáköti. Ez utóbbiakat egyrészt a dísz másrészt használhatóság okából bőrrel von be és sarokvasakkal és kapcsokkal megerősít. Szerszámai: fatáblák, prés, bőrv, bőrszíjjak, intextorium, kalapács, és más egyéb, miket ez a mesterember ismer.-

Wattenbach, 393.- Liber XX. artium. XV. sz.-

248. Registrum - olvasó jel - Registrum, register, vagy könyvzsínór, ez esetben az a szalag, vagy több szalag is, melyeket a quaterniók lapjai közé helyeznek, hogy amit írásban keresnek gyorsabban megleljék.

XV. sz.- Wattenbach, 397.-

249. Pippe, pipe, - olvasójelekkel, sokféle selyemből készült olvasójellel ellátott igen vékony kis cső.-

Wattenbach, 397.-

Mi a kódex?

250. Ha valakire száz könyvet hagytak, száz kötetet adunk neki, de nem úgy százat, ahogy éppen jól esik, ha pl. meg lenne neki az egész Homeros egy kötetben, nem 48 könyvet számítunk, hanem az egy Homeros-kötetet tekintjük egy könyvnek.-

Ulpianus, Dig. XXXII. 52.-

251. Könyvnek nevezzük az összes tekercseket akár pergamenen, akár papiruszból vannak, vagy más anyagból... Ha viszont pergamen, papirusz kódexekben, vagy akár elefántcsont könyvekben vannak, vagy viasz kódexekben, hogy így lehet-e mondani, lássuk.-

Uo. -

252. Könyv tekercsen. - Miasszonyunk élete végig historiálva, pergamentekercsen, arany szövettel borítva, francia nyelven.-

Charles d'Orleans herceg könyvtárában.-

253.

Egy biblia-kivonat egy nagy tekercsen, gazdagon festve, illuminálval.

Jean Duc de Berry könyvtárában IV. sz.-

Wattenbach, 167.

Isidorus Hispalensis

254.

Könyvformátumok. A könyv elnevezései.

Originum sive Etymologiorum libri XI. VI,12.

Migne, PL.

Fuchs, 28.

A könyvek különféle fajtaát a pogányok bizonyos mérték szerint készítették. A költeményeket és a leveleket tartalmazókat kisebb alakban. A történeti munkákat ellenben nagyobb méretben írták meg, mégpedig nem csupán papiruszon és bőrhártyán, hanem az elefántok bőrhámrétegére, valamint mályva és pálmalevelekre, meg textilfélékre is... A könyvek körülvagása először Sziciliában jött szokásba, előzőleg ugyanis csak dörzsökével simították el [a széleket]...

A kódex több könyvből áll, míg egy tekercsre csak egy könyv került. A kódex átvitt értelemben a fakéregről kapta nevét, vagy csak hibásan mondjuk így, minthogy a caudex több könyvet, [művet] miként a fa ágait, egybefogja. A tekercs olyan könyv, mely nevét a tekercselésről kapta, mint a hibernaknál a törvény tekercsei, próféták tekercsei. A könyv - [liber] maga a kéreg legbelső rétege, mely a fához tapad. ...Azt pedig amiből írunk azért mondjuk így, mert a papirusz és a bőrhártya használatát megelőzően, a faháncsból készítettek, vagy kötöttek össze tekercseket. Ezért a scriptorokat is a /írásra használt/ faháncsról nevezik librariusoknak.

Országos Széchényi Könyvtár

255.

Pergamen-kódex és nyomtatott könyv

A hildesheimi szent Gotthard monostor krónikájából.

Ez ama Frigyes /a monostor első apátja 1136-51./, ki szent Gotthardnak igen nagy kincset ajándékozott, ékes és hasznos, meg értékes könyveket is, melyek nem törékeny papiruszra, íródtak, de nem is azsal a csupán mulékony nyomdász mesterséggel készültek, mely később is jött, hanem igen tartós pergamenen készültek... /a kódexek felsorolása/... és még sok más kódexet, melyekről mindről hosszas lenne most megemlékezni de olyan tintával, olyan mesterséggel, olyan kézzel írták, hogy ezeket bármily nagy idő elhalványítani nem fogja...

Gottlieb, 198.

256.

A császár könyveket rendel, 1152-53.

F/rigyes, Barbarossa/ Isten kegyelméből a rómaiak császárja a birodalomnak minden időben gyarapítója /semper Augustus/, hívének R/upert/ tegernseei apátnak kegyelmét és minden jót. Hallottuk, hogy kolostorodban jó scriptorok vannak, nekünk meg nagy szükségünk van egy misekönyvre és egy

lectionariumra. Meghagyjuk tehát kedveltségednek és jó indulatúlag kérjük, ... hogy a misekönyvet nekünk lemásoltassa egy más kötetben pedig az epistolákat és az evangéliumokat a /világi pap/ klerikusok rendtartása szerint...

Gottlieb, 207.

(257). Nők könyveket másolnak. XI. sz. Wessobrunn.

Ezek ama könyvek, melyeket lemásolt és Szent Péternek adományozott Diemet az isten szolgálóleánya... /45 kódex/...

Gottlieb, 135.

(258). Kódex-katalógus bevezetője. Cremona, 984.

Én Odelricus /Ulrik/ az isteni rendelésből cremonai püspök, ugyanazon egyház kincstárát meglátogattam és úgy találtam, hogy gonoszok kezei sok oklevéltől és könyvtől fosztották meg azt, nehogy utódaimmal is

(259). Egy másoló munkája.-

Geoffroy tournayi szerzetes. XI. század.

A fentemlitettek közül az egyik, Godefridus, igen gyakorlott másoló volt, és sok, a mi egyházunkban másolt kódexet hagyott hátra... /Gergely Moráliát, bibliát, misekönyvet, evangéliumos könyvet, Ágoston Civitas Dei és Enchiridion/ és még sok más könyvet, melyekről azonban a tollvonás /similitudo pennae/ hasonlósága alapján, könnyen megállapíthatod, hogy ő másolta.

Gottlieb, 148.

(260). A szervezett másoló-munka. XI.

/Raoul a tournayi bencés monostor prépostja/ ... ujjongva örvendett azon, hogy az ur oly sok scriptorral ajándékozta meg. S ha kereszt-folyosóba lépsz, legtöbbször tizenkét fiatal szerzetest is láatsz ott, amint katedráikon ülnek és gonddal, hozzáértéssel készített asztalokon csendben másolnak, Így azután az összes könyveket... oly nagy gondal másoltatta le, hogy a szomszédos egyházak közül egynek sincs hasonló könyvtára és ha könyveiket ki akarják javítani, a mi egyházunktól kérnek mintapéldányokat...

Gottlieb, 148-149.

(261). Egy könyvtár felújítása.-

St. Benoit sur Loire.- 1140.

Én Macharius, a fleuryi szent Benedek monostor apátja, látván, hogy könyvtárunk kódexei már igen megavultak, szu és moly tönkre tette őket, ezeknek kijavítása és ujjaknak, valamint pergameneknek beszerzése érdekében /a cantornak a kórusban lévő könyveire....gondolok/... úgy intézkedtem, hogy sem én sem perjeleink, de azok sem akik a monostorban ma-

gában viselnek hivatalt, ezen ép anyyira szükséges, mint hasznos, valamint tisztos célra boldog Benedek atyánk téli időben lévő ünnepén hozzájárulástunkat megadni el ne felejtjük... Kelt az ur megtestesülésének 1146. évében, március kalendáján tartott ünnepélyes káptalanygyűlésünkben, midőn Lajos a frankok királya és az aquitánok hercege uralkodott, uralkodásának tízedik esztendejében.

Gottlieb, 198.

262.

Egy különös könyvszerzemény.-

Ennek /Austrulf apátnak, VIII.sz. közepe/ idejében, a világot alkotó mindenható isten a coriovallisi tartományban lakó népeknek nagy csudát és drága kincset méltóztatott mutatni. Mert amikor a tartomány grófjának tisztét Rihwinus gróf töltötte be, egy kis torony formájú /kerek/ ládát láttak a tengeren uszi, ama hely mellett, melynek Ballius kikötője a neve, s ez lassan közeledvén végül is e vásárhelyen /emporio/ paratot ért. Ezt látván a falubeliek, tömeg módjára csodálkozni kezdtek azon, hogy mi akarna ez lenni. Majd a grófhhoz mennek, s az ujságról tudósítják és így a gróffal együtt a szerzetes férfiakat és akik áldozópapi méltósággal tündökölnék e hallatlan látványhoz elhívják.. Kik közelebb járulván nagy félelemmel de még nagyobb hittel megpillantják e toronyalaku ládácskának oldalán zárat, amit viasszal pecsételtek le. Ezt kinyitották és bepillantva megtalálták azt a csodaszép kódexet melyben a négy evangélium van, a legtisztább pergamenre, kitűnő római írással írva, tisztos módon elkészítve. Mellette egy dobozt találtak, s azt kinyitva szent György vértanu álkapcsából származó darabot találtak benne különböző szentek sok egyéb ereklyéjével...

/Zakariás pápa tetteinek leírásában - in gestis - szó van arról, hogy Szent György vértanu ereklyéit ez a pápa helyezte el Rómában.../ ... Azt gondoljuk tehát, hogy tiszteletreméltó férfiak vagy Britániából azaz az angol népből, mely az apostoli székek leginkább kedves, vagy Germániából, vagy valami más tartományból hová hajóval lehet eljutni, abban az időben Rómában voltak, s az említett ereklyéket magától a pápától kapták meg. Mikor pedig haza akartak menni a tengeren hajótörés érte őket vagy valami más szerencsétlenség s az ereklyéket így vesztették el. Isten rendeléséből pedig e vidékre jutottak, ahol a hívő népek nagy tisztelettel ővezik ezeket. A későbbi időben pedig egy Bernehardus nevű családfő, mert az ő birtokába épült az említett vértanu bazilikája e monostornak adományozta azt és így jutott e hely /Fontanelle-St.Wandrille/ tulajdonába. Szent György vértanu ereklyéinek ide érkezéséről ezeket hallottam és ugyanazon pápa irataiban találtam, vagy magam is láttam és mivel időben egyezőknek találtam ezeket emlékezetbe vésettem. Mert abban az időben, mikor ide jutottak valóban Zakariás volt az apostoli /pápa/, Pipin a fejedelem és Richwinus a gróf, ezért erről semmi kétely sem lehet. Mert ama evangéliumi kódexet, mint írása is mutatja, bizonyosan Romulus városában írták.-

Gesta abbatum Fontanellensium, Monumenta Germaniae Historica.-
Scriptores. II.

263.

/+1015./ I. István király összeírja az általa a Vashegy tövében alapított /pécsváradi/ monostor javára pápai jóváhagyással tett adományait.

A mindenható Ur isten nevében István isteni kegyességből Magyarország királya. Hisszük és igazán tudjuk, hogy - ha az Isten tiszteletére adományozott helyekkel hatalmunkat és tekintélyünket gyarapítottuk, ezt nemcsak emberi dícséret formájában kell hirdetni, hanem isteni bérrel is jutalmazni. Ezért az Isten szent egyházának valamennyi most élő és jövődöbeli híve okos megértéssel vegye tudomásul, hogy mi Isten segítségével lelkünk váltságáért és országunk szilárdságának a biztosítására Isten Szent Szülőjének: Máriának és Szent Benedeknek a tiszteletére a Vashegy tövében teljes igyekezettel monostort építettünk; azonban nagy gondal arra ügyelve, hogy a monasztikus szemlélődő élet az anyagi javakban való szükség miatt balsorsára ne jusson,- ezt a monostort adományainkból, az apostoli szent-szék beleegyezésével és megerősítésével gazdagon elláttuk földekkkel, erdőkkel, halastavakkal, szőlőkkel, falvakkal és mind szabad, mind pedig szolganépekkel...

Az oltárokat ezzel a felszereléssel ékesítettük, tudniillik: 29 casulával, 14 dalmaticával, 18 tunikával, 60 cappával, 27 oltárterítővel, 29 törülköző kendővel, az ülőhelyek befedésére szánt négy terítővel, 50 albával, 22 kámszával, 10 palliumból való és 15 másfajta függönnyel, 10 oltár elé való szőnyeggel, 9 keresztel, 7 vánkossal, 5 hordozható oltárral, 4 füstölővel, 6 gyertyatartóval, 11 kehellyel, 12 viasz-pálcikával, 4 /mise/ kannával, 3 ezüst szelencével, 30 stórával és manipulussal; könyvekből pedig - melyeknek nagy tekintélye ragyog az Isten egyházában - a következőkkel: egy bibliával két kötetben, 4 Nocturnalissal, 5 Antiphonariummal, Evangéliummal felszerelt 2 Lectionariummal, 6 misekönyvvel, 4 zsoltáros könyvvel, 5 Graduáléval, 2 Regulával, 2 keresztelési szerkönyvvel, 2 Gloszszagyűjteménnyel és a 40 homiliát tartalmazó könyvvel. - 120 lóval...

264. 1093 k. I. László király összeírja és megerősíti Szent Márton monostorának egyházi kincseit, ruháit, könyveit, birtokait, népeit és marháit.

/Monogramm./ Isten neve erősítse meg, amit irtunk, amen.

Noha az ember mindent, amije csak van, az Istentől bírja, mindazonáltal ne habozzék, hogy mindenét, az Istennek ajánlja föl. Ugyanis, ha tétozódik a tekintetben, hogy Krisztusnak, akitől mindent kapott keveset odaadjon, azt is, amije van, elvesziti, s tőle jutalomban, mint az egy talentumnak az elrejtője, nem fog részesülni. Merf akik azokban lelik örömüket, amik ebből a világból valók, mindig csak koldulnak és a szükségben maradnak. Hogy pedig ettől a jutalomtól el ne essünk, Boldog István király és az ő királyi utódai, hercegek, főpapok, ispánok és más vallásos emberek, valamint én: László király, a Pannónia hegyén fekvő Szent Márton monostorát, amennyire királyi módunktól tellett, nagy javakkal ajándékoztuk meg. Ezért, nehogy egyeseknek az erőszakoskodása vagy álnoksága, illetve nemptörődömsége miatt bármi is veszendőbe menjen, én, László, Magyarország királya, országom valamennyi főemberének a tanácsára mindent megszámláltattam és ebben az oklevélben összeírtattam. És - hogy a régisége miatt később se hanyagoltassák el, elrendeltük, hogy az eljövendő időkben, az utódok emlékeztére mindig betartassák. Amit pedig ez a szent egyház földben, vízben, vámban és mindennemű vagyonban és birtokban - azok minden jövedelmével együtt - ezektől az előbb említett emberektől kapott, és amiket szerzett a következő összeírásban foglaltatnak: 9 ereklyetok oltárokkal; 2 közülük aranyból, 1 aranyozott rézből, 4 ezüstből, 2 pedig /elefánt/ csontból készült; 14 kereszt; belőlük 10-nek az anyaga arany és drágakövekkel van díszítve igen gazdagon, - 1 egészen ezüstből, 3 pedig aranyozott rézből való; közülük azt

a négyet, amely ezüstözött nyéllel van ellátva, még mindig szokták vinni körmenet alkalmával. 6 evangéliumos könyv ugyanannyi vánkossal...; 6 mise-könyv, 1 biblia, 4 Nocturnalis, 4 Antiphonarium, 4 Graduale, 2 Sequentialis - tropusokkal, 4 keresztelési szer/tartás/könyv, 3 Collectarius-könyv, 4 Hymnarium, 2 Regula, 1 regula-magyarázat, 2 Lectionarius-könyv, 1 Breviarium, 3 homiliás könyv, 2 beszédek tartalmazó könyv, 1 a szentírás olvasásával kapcsolatban írt fejtegetéseket tartalmazó könyv, 2 Passionalis könyv, a Sententiák könyve, az Apostolok cselekedetei, Prospernek a szer-tartáskönyve; Amalarius könyve; a Pastoralis; a Dialógusok könyve; Pál levelei; a Jóbról szóló moralia-k; a Scintillarium; az Interrogatio Petri; Cicero beszédei Catilina ellen; Lucanus; Donatus 2 könyve; Sedulius Gene-sise; Cato 3 könyve; Paschasius; Szent Márton élete; az egyházatyák élete; a gallikán, héber és görög zsoltáros könyv; Szent Agoston beszédei.-

Ezek pedig az Isten ugyanazon szent egyházának a birtokai és mansiói és a többi ingóságai. Az első predium Pannónia, ahol a monostor áll...

Pannonhalmi rendi levéltár: Capsa 2.A. - Kiadása: A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. I. Budapest, 1902. 590-592.

(265) 1262. máj. 22. e. A Gudkeled-nembeli Vid mester Farkas vasvári zsidónak zálogba adja a csatári monostor bibliáját.

Istum librum cum et alia parte sua magister Vid et Farcasius iudeus deposuerunt in festo beati Nicolai apud nos tali conditione, quod in octavis beate virginis dictus Vid persolvat predicto Farcasio iudeo quatuor marcas et dinidiam. Et si interim abbas tres marcas eidem Farcasio non persolverit, eodem die eas Vid persolvat. Item decem marcas tenetur Vid persolvere Farcasio in carnisprivio, alias decem marcas in festo Johannis Baptiste. Quod si aliquem terminum in solvendo obmiserit, libri reddentur Farcasio iudeo.

XIII. századi bejegyzés az admonti biblia I. kötetének 1/a. lapján. - Kiadása: Fejérpataky László: A Gudkeled-biblia. Magyar Könyvszemle, 1893. évf. 9. 1.

Magyarul:

Ezt a könyvet - és annak a másik kötetét - Vid mester és Farkas zsidó Szent Miklós ünnepén /dec. 6./ nálunk helyezték letétbe olyföltétel-lel, hogy a Boldogságos Szűz ünnepének a nyolcadnapján /dec. 15./ a mondott Vid az előbb említett Farkas zsidónak négy és fél márkát fizet. És ha azonban az apát ugyanazon Farkasnak nem fizet három márkát, ugyanazon a napon Vid mester fogja azokat megfizetni. Hasonlóképpen 10 márkát Vid tartozik fizetni Farkasnak hushagyó kedden, másik 10 márkát pedig Keresztelés Szent János ünnepén. Ha pedig valamelyik fizetési határnapot elmulasztana, a könyveket vissza kell adni Farkas zsidónak.

(266) 1263. máju. 22. A zalai konvent előtt a Gutkeled-nembeli Pethed fia Vid mester Farkas vasvári zsidónak 70 márkáért elzálogosított /s elveszett/ bibliáért kárpótolja a csatári monostort.

Balázs testvér, isteni könyörület folytán a Szent Adorján zalai monostorának apátja és ugyanazon helynek egész konventje Krisztus valamennyi hívőjének üdvöt a Szent Szűz keresztrefeszített Fiában. Az emberek ügyleteit írásba szokás foglalni, nehogy az idő múlásával kétségbe vonassanak.

Ezért ezen oklevelünknek a bizonyosága által mind a most élőknek, mind pedig a jövődóbelieknek a tudomására kívánjuk hozni, hogy a Gutkeled-nemzetségből való Vid mester Ipollyal, Sándorral és Damával, testvéreinek a fiaival előttünk megjelenvén előadta, hogy - mivel nehéz helyzetében csatári monostorának a biblia-könyvét, amely patronatusi jogcimen az ő őrizetében és különös oltalmában volt letéve, 70 márkáért a Vasvárból való Farkas zsidónak adta zálogba, s ez a könyv ugyanazon zálogban elveszett; mindazonáltal a Mura folyó mellett lévő birtokát, mely a Szent Mihály egyháza mellett fekszik s amely mint az ő saját jogu birtoka illeti meg őt, valamint a Somogy megyében lévő Sarloch-i részét, amely osztály utján jutott neki, az ottan személyesen megjelent testvéreinek, valamint más testvéreinek, akiknek nevében Ipoly, Sándor és Dama feleltek, az engedélyével és jóindulatu hozzájárulásával visszavonhatatlanul való birtoklás céljából a Szent Péter apostol csatári monostorának örökökította. Hogy tehát a fentebb megnevezett testvérei közül, valamint mások közül senki se érvényteleníthesse ezt a tényt, pecsétünkkel megerősített /jelen/ privilegialis oklevelünket adtuk ki. Kelt Szent Ilona királynő ünnepén /máj.22./, az Ur 1263. esztendjében, amikor Geuta testvér mint dékán, András mint őr és Benedek mint kántor tevékenykedtek ott más testvérekkel együtt üdvösen.

Hártyán, függőpecsét töredékével. - Dl. 544. Kiadása: Fejér: C.D. IV/3. 179. - Fejérpataky László: A Gutkeled-biblia. Magyar Könyvszemle, 1893. 5-22. /A formulás részek nélkül./

277. 1277. márc. 23.

László mester esztergomi prépost birtokairól, házairól, könyveiről, ruháiról és egyéb vagyonáról végrendelezik.

Az Atyának és Fiunak és Szentléleknek nevében, amen. Az Ur 1277. esztendejében, Április Kalendae-je előtt a tizedik napon /márc. 23./, én: László mester esztergomi prépost - mivel inkább a haláltól való állandó félelem közepette kívánok élni, mint az élet reménységétől eltelve /hirtelen/ meghalni, - ezért elkészítem, megszerkesztem és elrendezem jelen végrendeletemet, amelyben mind vásárolt, mind pedig a király kegye folytán szerzett Györki nevű egész földem, illetve birtokom örökösévé Szent Adalbert egyházát teszem meg, amely faluban ugyanannak az egyháznak is régtől fogva van földje; - annak a szintén Györkinek nevezett két ekére való vásárolt földemnek a kivételével, melyet Luka fiaitól, valamint Omodeustól és fiaitól vásároltam, melyet nővéremre, ez idő szerint Zadur özvegyére hagyok oly föltétellel, hogy - ha fia vagy leánya születik, ezt a földet a fia vagy leánya örök jogon birtokolhassa, ha pedig fiunak vagy leánynak, /illetve/ fiu- vagy leányunokának a hátrahagyása nélkül halna meg, ez a két ekére való föld a káptalanra szálljon. A málmot pedig, amely ezen a földön áll, Szent Katalin egyháza mindenkori papjának az ellátására rendelem, kinek alkalmazásával kapcsolatban azt kívánom, hogy uraim, /tudniillik/ a káptalan mutassák be őt a honti főesperesnek s javaslatuk alapján állítsák annak az élére. Hasonlóképpen Bibliámat s az Institúciókat tartalmazó kötetemet, továbbá az Authenticumot és a Kódexnek egy kötetbe foglalt három könyvét az előbb említett - de leégett - malomnak a helyreállítására s a fent említett kápolna részére való állatvásárlásra hagyom; - arra kérve uraimat, /tudniillik/ az esztergomi káptalant, hogy ebben a káptalában a mostani papot tartsák meg addig, ameddig él, vagy önként le nem mond róla; ha pedig önként visszalép, vagy meghal, a káptalan bemutatása alapján alkalmazzanak abban papot. Ugyanazon káptalanra hagyom vásárolt földemből azt az egy ekére való földet is, amelyet Pousától, Achylleustól és Márktól vásároltam. Hasonlóképpen - hogy tartozásaimat nagyságuknak a

mértéke szerint lehessen törleszteni, erre a célra hagyok egy öt márka súlyu vagy körülbelül ennyit nyomó ezüst korszómat és két igen szép lábas csészémet, melyeknek egyike fedővel van ellátva; kívánom, hogy ezeket a csészéket adják el, mert értékes alkotások - és egy három márkát nyomó tálat. Könyveim pedig, melyeket tartozásaim törlesztésére, valamint eladásra s az értük befolyó pénznek a szegények között való szétosztásra hagyok - lelkem üdvére - a következők: a Decretum Joannes Theutonicus Apparatusával; a Decretalisok Bernardus Apparátusával; a Digestum vetus inforciatum s a Digestum novum, /továbbá/ Acho Summája, a Codex, a Sententiák könyve, a Scholastikus történet és a Breviarium. Hasonlóképpen Gergely Moralia-it egy kötetbe foglalva az esztergomi konventhez tartozó domonkos testvérekre hagyom. Hasonlóképpen Ágoston Soliloquai-it - ugyanannak sok más könyvével együtt egy kötetbe foglalva - Marcell fia Marcell testvérré hagyom. Hasonlóképpen Mauritiusnak a theológiai kifejezésekről A-B-C-rendbe foglalt Distinctióit és glosszákkal ellátott Psalteriumát az esztergomi ferencesekre hagyom. Hasonlóképpen Pál /apostol/ leveleit - félbevágott apparatussal - R/enoldus/ mesterre; a Szent Tamás /-káptalan/ prépostjára hagyom. Hasonlóképpen Goffridus Summáját A/ntal/ pozsonyi prépostra hagyom. Hasonlóképpen nagy sátramát - azaz a travatia-nak vagy agleria-nak nevezett katonai sátramát és egy másik, kisebb kék barchetfedeles sátramát végrendeletem végrehajtói adják el, s az értük befolyt pénzt fordítsák adósságaim törlesztésére. Hasonlóképpen házaimról, melyeket saját költségemen épített házaimnak az elcseréléséből, főképpen pedig a királyi udvarból származó keeresetemből és az uraim határozatából ehhez még hozzáadott bizonyos pénzüsszegért szereztem, úgy rendelkezem, hogy azokat egyenként adják el uraimnak méltányos áron, melyből mindenekelőtt két márkát adjanak a domonkosoknak és a ferenceseknek s egyet a Boldogságos Szűz Mária Sziget-beli apácáinak; a visszamaradt pénzből pedig négy márkát adjanak a nővéremnek és az egész végső maradékot - öt márka erejéig - fordítsák az egyház javára, főként az imént említett szőlőknek a helyreállítására. És ha valami még visszamaradna, azt osszák szét a szegények között. Hasonlóképpen három lovamat adják el, vagy fordítsák adósságaim törlesztésére; az értük vagy más javaim eladásából befolyó jövedelemből két márkát adjanak Szent Adalbert /egyháza/ javadalmasainak és karpapjainak. Hasonlóképpen boromból egy hordót tartsanak meg az urak az étkezéshez. Hasonlóképpen egy másik hordó boromat, mellyel az előbbin kívül rendelkezem, - a papok, karpapok és más szegények közti szétosztásra hagyom. Hasonlóképpen két hordó bort a nővéremre hagyok s egyet Detricusra, egyet pedig a mezei Szűz Mária kápolnájára. Minden mást /pedig/, ami a házamban van, legyen az akár bor, akár élelem, végrendeletem végrehajtói osszák szét családom között - annak kivételével, hogy barna szövetből való köpenyemnek nyest-hasbórból való bélését adják Detricusnak, vállköpenyemet pedig Andrásnak. Hasonlóképpen nyestbórból prémezett garnaciámat Ambrus mesterre hagyom. Hasonlóképpen azt a páncélt, amelyet 100 dénárért zálogba adtam, serviensemre: Pacusra hagyom, és kiváltási ára téríttessék meg neki a javaimból. Hasonlóképpen azt a köpenyt, amelyet ugyanazzal a páncéllal együtt szintén 100 dénárért zálogba adtam, Boyna pékasszonyra hagyom olyképpen, hogy szintén az én javaimból váltassék meg. Hasonlóképpen teveszörkelméből készült és nyest-hátbőrrel prémezett hosszú felső ruhámat, az ugynevezett garnaciát Fulcamarius papra hagyom. Hasonlóképpen abból a teveszörkelméből készült tunikámat Pouca mesterre hagyom. Hasonlóképpen kamrámban van 20 öl igen finom barna szövetem; s ez a szövet az előbb említett edényekkel együtt fordítható adósságaim törlesztésére, - mindazonáltal olyképpen, hogy bízzák a dolgot végrendeletem alább felsorolandó végrehajtóinak a lelkiismeretére. És mindazt, ami adósságaim kiegyenlítése után vagy pedig azokból a dolgokból, amikről kifejezetten nem rendelkeztem - még fennmarad, az istenfélelemnek a szem előtt tartásával osszák szét a szegényeknek és főként a papoknak, hogy miszt szolgálthassanak s azoknak a servienseimnek, akikre külön semmit sem hagytam.

Hasonlóképpen zafirköveket és kis szekrényeket s az ágyneműket a nővéremre hagyom. És titeket: R/enaldus/ és A/ntal/ prépost uraim, Bálint mester ének-lőkanonok uram, M/iklós/ nógrádi főesperes uram és M/arcell/ őrkanonok uram jelen végrendeletem végrehajtóivá nevezlek ki - az Istenre kérve benneteket, hogy mindent szabályszerűen hajtsatok végre - arra gondolván, hogy mindnyájan a halál martaléka vagytok, mint ahogy' én is meghaltam.

Az egri káptalan 1331. évi átirásában. - Esztergomi káptalan magánlevéltára, Lad. 19., Fasc. 1., Nr. 8.

278.

1349. okt. 10.

I. Lajos király parancsa és a fehérvári káptalan válaszlevele a krakói vár jobbágyainak és népeinek a szabadsága ügyében. A káptalan szerint Szent István legendáját I. Károly király Fehérvárról Visegrádra vitette.

Felséges uruknak: Lajos urnak, Isten kegyelméből Magyarország nemes királyának a fehérvári egyház káptalanja imádságait az Urban örök hűséggel. Minden tisztelettel, amilyen csak illő volt, - vettük Felségednek gyűrűspecstjével megpecsételt s ekképpen szóló levelét: Lajos, Isten kegyelméből Magyarország királya híveinek a tisztelendő férfiaknak: a fehérvári egyház káptalanjának üdvöt és kegyelmet. Hűségteknek szigorúan meghagyva parancsoljuk, hogy Szent István legendájában azt kutassátok fel, hogy Krakó nevű várunk nemes jobbágyainak és népeinek országunkban hány helyen kell lakniuk, és a szabadságnak milyen foka illeti meg őket. - s ezt, annak megfelelően, ahogyan megtudtátok, jelen levelünk bemutatója által - hűségtekre - leveletekben nekünk jelentsétek. Kelt Budán, Szent Mihály főangyal ünnepének tizenötödnapja előtt való szombaton, az Ur 1349. esztendejében. - Mi tehát - miként a jog alapján és tényleg tartozunk is - Felséged parancsának szívesen engedelmeskedtünk volna, az említett Krakó nevű vár jobbágyainak¹ és népeinek a Szent király legendájában feljegyzett szabadságának szívesen utána jártunk volna, s ha megtaláltuk volna, levelünkbe foglalva megküldtük volna, s ha megtaláltuk volna, levelünkbe foglalva megküldtük volna Felségednek; azonban a mondott legendát atvátok: Károly ur, ugyanazon kegyelem folytán Magyarországnak kegyeletes és boldog-
emlékezetű egykori nemes királya mindnyájunk tudomása szerint János egykori őrkanonok idejében a belső sekrestyéből kismelve Visegrádra vitette², - ezért azt nem kereshettük meg. Kelt a tizenegyezer szűz ünnepére közvetlenül következő pénteken, az Urnak fent említett esztendejében.

Kivül: Felséges uruknak: Lajos urnak, Isten kegyelméből Magyarország nemes királyának a Krakó vára jobbágyai és népei szabadságának felkutatása ügyében.

279.

A szepességi Menedékkő /Lapis refugii/ karthauzi kolostorának könyvadománya a leonnici karthauziak számára.

János testvér perjel és a Szepességben lévő Menedékkő egész karthauzi rendi konventje mindazon krisztushívőknek, kik ezt a levelet látni fogják, az Urban örök üdvösséget. Mivel a feledés az emlékezet mostohája méltó, hogy mindaz ami az időben történik, az oklevél bizonyosságával örökkévaló legyen. Ennek okából e levél rendjében mindenk tudtára akarjuk hozni, hogy ámbár elődeink, kegyes emlékezetű atyáink: tudniillik Márton ur, János ur, Goblin ur, ki még él, és akik közvetlenül egymást követték a perjeli tiszt-

ségben, velünk egyetemben az istentisztelet növelése, rendünk terjesztése érdekében a Dunajeczben lévő Szent Antal-völgyi monostornak és helynek az alább feljegyzett könyveket és Rulnow falut adományozták. Ezeket ezennel megerősítjük fontolóra vevén, mily jó és kellemes együtt lakozni a testvéreknek, valamint, hogy jaj a magányosnak, mert ha elesik, nincs aki felemelje. A Szent Antal-völgyi háznak adományozott könyvek címei ezek: a biblia, Manuale, Martyrologium, Graduale, Antiphonale, Passionale, Szent Gergely Ezekiel prófétáról tartott homiliái, Augustinus János leveleihez irt magyarázata, A theologiai igazság foglalatja. Említett testvéreinknek, mert a szükség úgy kívánja, átengedjük a Lechnicz falura vonatkozó adománylevelet, melyet az isteni emlékezetű nemes férfiú, Kokos mester az öreg Rikolf fia Szent Antal völgye monostora alapítására juttatott és adományozott és ami házunk szabadságait is tartalmazza. Hogy tehát minden perlekedésnek, veszekedésnek utját vágjuk, említett testvéreinknek ezen levelünket adtuk ki, pecsétünkkel megerősítve. Kelt kolostorunkban az ur 1352. évében, április idusa előtti negyedik napon /IV. 10./.

"agner, Analecta. Scep. III. 181."

280.

Könyv-aktualitás rendelése

Tisztelendő Atyám és Uram, levelét illendő tisztelettel vettem, és mindaz ami benne foglaltatott, legalább is az ön egyháza által örökölt dolgokat illetően, Richard perjel ur jelenlétében el is intéződött. E hagyaték dolgában más teendő már nincs, mint hogy akár természetben, akár pénzben az ön egyházának és önhöz küldessék, még pedig oly biztonságos módon, hogy az ön egyháza a szállítás miatt meg ne károsodjék. Az az ön illető egész örökség olyanok kezében volt, akikben leginkább megbizhat. Egyháza főként annak van lekötelve, aki a hagyaték egybegyűjtésén, ruhák és könyvek összeszedésén urunk kardinalisságának kezdetétől fogva leginkább dolgozott. Hogy az ön egyházának e javai miként fognak Brügge városába eljutni, jelen levelünk vivője fogja elmondani, mások meg mindezekről már részletesebben irtak.

Ujat ezidőszerint valóban nem tudok mondani, hanem mint egyébkor, önnek és egyházának mindenkor készséges szolgálatomat jelentem. Egyben alázatosan és szívből kérem atyaságodat, hogy diákjai által hozzájuthassak egy bizonyos John Wyclif beszédeknek egy példányához, melyeket, mind mondják, Oxfordban rendünk ellen mondogatott, mert azt írják nekem, hogy rendünket igen támadja, de eddig még beszédeink egy példányához sem jutottam. Mint a rendben a legfőbb atyát és urat önt kérem, hogy az ön emberei intézzék el, hogy egy példányt kaphassak és az egyház elleni vitatkozásairól is, valamint ugyanazon doktornak a királyi hatalomról szóló írásaiból is. A scriptoroknak és azoknak akik ez ügyben fáradtak szívesen megfizetek. Az említett ügyben ismételten kérem atyaságodat és ezt másokban viszonzni fogom, és el fogom érni, hogy a nagyobb biborosoktól különleges kedvezésekben részesüljön. Atyaságodat a magasságbeli sokáig tartsa meg. Iratott Avignonban, November 18. -án.

Atyaságod szolgálja, Ad/am ? É/ston/ norwiychi szerzetes.

Krisztusban tisztelendő atyának és urnak, N/icolaus/ westminsteri apátornak, szeretett urának.

Pantin, III. 77.

Montpellier, 1423.

Előadják szentségteknek a maguelonnei egyházmegyében lévő jeles Montpellier városában létező Szent Benedek kollégium perjele és kollégistái, alázatos és odaadó hivai, mely kollégiumot a mondott szent rendjebeli bizonyos számú szerzetes számára, hogy azok a tudás gyöngyét megszerezzék, a boldog emlékezetű V. Orbán pápa alapította és létesítette, hogy ámbár ezt a kollégiumot ugyanezen alapító megfelelő módon felékesítette, egyebek között azonban főként az egyes tudományágak könyveivel magasztalta fel, mint mondják, mégpedig annyira, hogy a mondott kollégiumban illendően elhelyezett és megfelelőképen lezárt, bőségesen megtelt két könyvszekrényen, vagy armáriumon kívül, a mondott kollégium kincstartó helyén még az egyes facultásokhoz tartozó különböző könyvek számos kötete található haszon nélkül, semmire nem használva; ha viszont ezek eladására engedélyt adnának, a mondott kollégium hasznára és előnyére válna. /Ennek ugyanis jövedelmei, birtokai ezekben az időkben az egymást követő háborus zavarok, pestis, víz-áradás következtében a tisztességes megélhetésre alig elegendők. Sőt maga a kollégium is, mely alapítása idején nagyszerű és költséges módon épült, épületeiben már annyira romladozó, hogy jóvátehetetlen összeomlásával - az említett okokból - az idők folyamán számolni lehet./

Azonban ugyanazon szent emlékezetű alapító apostoli leveleiben már előre a kiközösítés büntetését mondotta ki azokra, kik a könyveket elherdálják, a mondott kollégiumon kívül viszik; ezt ki is hirdette, amint oklevelében... bővebben olvasható. Ezekből ugyanazon kollégiumot nem csekély hátrány és kár éri és további bajainak csak a remélhető közeli segítség vethet véget, ha szentségtek alkalmas orvosságot talál, mivel az említett kollégium helyrehozására jövedelmei nem elegendők.

Ugyanezért, hogy a perjelről, Kollégiumi tagokról, a kollégiumról hatékonyabb gondolkozás történjék, méltóztasson szentségtek a kiközösítés büntetését, s az apostoli leveleket... csupán odamódosítani, és arra engedélyt adni, hogy ezeket a fölösleges rendes könyvszekrényeken kívül található könyveket, mint fentebb előadtuk, eladják, elidegenítsék - akár részenként is -, tisztességes árért, ezt az épületek kijavítására és a mondott kollégiumban felmerülő más szükséges kiadások fedezésére fordítván, és erre különös kegyképpen felhatalmazást adni, vagy legalább egy becsületes férfit megbízni és felszólítani méltóztassák, hogy az előrebocsájtottak tekintetében általában világosan és teljesen tájékozódják, s ha úgy látja, hogy mindez igaz és a kollégium előnyére szolgál, az előre kimondott kiközösítés büntetését, s a levelet, mely ezt tartalmazza, - csupán e részben - szüntesse meg és oldja fel... az említett alapító akarata, a jog, más apostoli rendelkezések, az említett kollégium és rend ellenkező értelemben hozott intézkedései ezt semmiképpen ne akadályozzák. - Legyen meg és bízzák az anianeai apátra, a maguelonnei püspök vikáriusára, aki leikiismerete szerint járjon el. O.

Kelt Rómában Szent Péternél, március idusa előtti negyedik napon, /V. Márton pápa uralkodásának/ hatodik évében. /1423.március 12./

Kiadva: H. Denifle, *La désolation des églises, monasteres et hopitaux en France pendant la guerre de cent ans*, T.I. Documents relatifs au XVe siècle. Paris, 1897. 246-248.

282. Könyvtárhasználati szabály. XVI. sz. eleje.

Meghatározott órákban kérd itt a szeretett törvényének könyvét, amit azonban bizonytalan időre magadnál tartani nem szabad.- Az altzelli apátság /Bajorország/ könyvtárszobájának felirata. Clm. -f.11.

Könyvkereskedelem

283. "A kódex Viliaric antiquarius /könyvmásoló/ mester műhelyében /statio/ készült. Imádkozz értem, a scriptorért, így az ur lesz oltalmazód.-"

Italia.- VI.sz. Wattenbach, 537.-

284. "Az itáliaiak szinte a bölcsőtől kezdve megszokták azt, Hogy az iskolában verejtékezzenek egész fiatalságukon át, Csupán a teutonok tartják azt hiábavaló és rut dolognak Hogy valaki tanuljon, hacsak nem akar egyházi pályára lépni."
/Nisi clericus accipiatur/

Wipo, Tetralogus, 197 kk. Wattenbach, 536.-

285. Benedek wearmouthi apát 671-ben Rómába utazott és utjáról: "a teljes isteni tudomány nem kevés könyvét melyeket vagy elfogadható áron, vagy barátainak ajándékként kapott magával hozott.-"

Beda Venerabilis, VIII.sz.- Wattenbach, 537.-

286. "Nem egyszer vándorutra kelt idegen földekre
A Bölcsesség iránti szerelmében ujjongva,
Ha vajjon új könyvet vagy új tudományt,
Mit haza vihetne, nem találta e ott?
Áhitattal telve jött ő Romulus városába.-"

Aelbert yorki érsek /766-780/. Alcuin. VIII.sz. - Wattenbach, 538

287. Befejeződik Lucanus könyve. Hála istennek. Ezer háromszáz harmincnyolcban ezt a munkát elvégezte Martino di Trieste, Bonaventura mester, veronai scriptor iskolájában.

Wattenbach, 539.-

288. Azt mondták, hogy különféle könyveket
Szénával takarva annyit vittél magaddal,
Hogy egy napi járőföldre jó alig vihetné el. De azt hiszem
Senki sem olyan vak, oktalan, hogy azt hinné: a Corpus juris a lónak szénánál édesebb;
Minden édesség nélkül inkább keserű szájizt csinál neki
Az a nagy doktor, ki minden tisztesség nélkül
Távozott innét, mert semmit sem akart tanulni, ezért fog
Gonosz halállal halni és becsületét veszve.

Nicolaus de Bibera XIII.sz. egy Bolognából a tilalom ellenére könyveket széná közé rejtve szállító diákról /Heinrich von Kirchberg, 1256/

Wattenbach, 555.-

289. A könyvkereskedők /stationariusok/ és a könyvmásolók /librariusok/ nem csupán szülőföldünk határai között, de Franciaországban, Németországban és Itáliában is, minthogy pénzünk hire messze megelőzött, tudomást szereztek rólunk. Sem a nagy távolság őket távol nem tartotta, sem a tenger viharása el nem rémitette, /és mert pénzünk ilyen kiadásokra nem hiányzott/, hogy az általunk kívánt könyveket el ne küldjék, vagy el ne hozzák.-

Richard of Bury Philobiblion c.8.-

290. Filelfoótól egy Macrobiust loptak, amit Vicenzában egy scriptornál látott viszont /1444./ "megkérdeztem az embertől hol vette a kódexet. Azt felelte, hogy egy nyilvános könyvkereskedőtől, akit ti általában bidellusnak mondotok. Könyvkereskedése pedig a Rivalentóról Szent Márk piaca felé menve jobb kéz felől van."-

Wattenbach, 556.-

291. "Kérlek, hogy a város összes könyvkereskedőt kérdezd meg és szorgalmasan érdeklődj, hogy a Decretales kis kiadásban /kötetben/ nem kapható".

Ambrogio Traversari Lionardo Brunihoz, Wattenbach, 557.-

A párisi egyetem rendelkezése a könyvárusokról vagy stationariusokról.

292. Páris, 1275. december 8.-

A magisterek és diákok egyeteme Párisban, örök emlékezetül.-

Mivel tudjuk, hogy az a szántóföld hoz bő termést, melyről a földműves jól és minden tekintetben gondoskodott, nehogy minket kik az Ur szántóföldjén erényekben és tudományban százszoros termésért az Ur rendelése szerint dolgozunk, bármiképen valami zavarjon, vagy akadályozzon, főként azok részéről, kik, a párisi iskola körül nyereségért bémunkával foglalkoznak és azokban visszaéléseket követnek el, elrendeljük e szabályzattal és szabályozzuk e rendelettel, hogy a stationariusok, kiket közönségesen könyvárusoknak /librarii/ mondanak minden évben, vagy kétévenként, de más-kor is, ha az egyetem őket felszólítja, személy szerint tegyenek esküt, hogy az eladásra szánt könyvek átvételében, őrzésében, kirakatba helyezésükben, eladásukban és minden más a studiummal szemben köteles szolgálatuk végzésében hűségesen és törvény szerint fognak eljárni.-

Továbbá mert az említett könyvárusokból némelyek telhetetlen kapzsiságuktól vezérelve az iskolával szemben hálátlanok lettek és néki terhesek is azáltal, hogy a leginkább szükséges könyvek tekintetében a diákoknak nehézségeket okoznak, ugyanis olcsóbban veszik meg azt amit drágábban adnak el és más kieszt csalásokkal a könyveket megdrágítják. Jóllehet

azok módjára kiket hivatalból szolgáinak nyíltan és jóhiszeműen kellene eljárni. Ezt jobban meg is tartanák, ha nem lennének vevők és eladók egyszerre, ezért úgy határozunk, hogy a könyvárusok tegyenek esküt, mint fönt kifejezésre juttattuk, arra, hogy attól a naptól számított egy hónapon belül hogy az eladásra szánt könyveket átvették, nem kötnek olyan adásvételi szerződést, melynek eredményeként a könyvek birtokukba juthatnak, vagy hogy azokat ők maguk veszik meg és tartják meg maguknak, hanem teljes jóhiszeműséggel a könyveket amint átvették vagy más alkalmas helyen és időpontban eladásra kiteszik. És ha az eladók megkérdezik őket, jó hiszeműen becsüljék föl és mondják meg, hogy az eladásra szánt könyveket valójában mennyiért lehet méltányos és törvényes áron eladni. Az eladásra szánt könyv árát és az eladó nevét írják be a könyvbe valahol, hogy azonnal lehessen látni.-

Meg fognak esküdni arra is, hogy mikor a könyveket eladták, addig a vevőknek azokat végleg át nem írják és át nem engedik, de az értük járó árat sem veszik át addig, míg az eladóknak, vagy megbizottjának tudtára nem adják, milyen árat kaptak értük. A könyvekért ajánlott árral kapcsolatban minden csalás és hazugság nélkül mondják meg a tiszta és egyszerű igazságot. De egyébként sem, sem nyereszkezdésből, sem álnokságból semmi olyasmit el nem követnek, amiből az iskolára és a diákokra bárminő kár származhatnék.

Továbbá jóllehet méltó a munkás a maga bérére amit a polgári törvény szerint joggal kér, mivel azonban a könyvárusok gyakran tulléplik azt a mértéket, amit az ilyen dolgokban be kellene tartani, úgy határozunk, hogy a könyvárusok esküdjenek meg, hogy a fontból és a kisebb mennyiség szerint számított négy dénárnál többet bizományi díjul az eladott könyvekért nem követelnek, és ezt sem az eladótól, hanem a vevőtől.-

Továbbá mivel a romlott és hibás példányokból sok kár származik úgy határozunk, hogy a mondott könyvárusok esküdjenek meg, hogy gondot fordítanak arra, minden igyekezettel arra törekednek, hogy igaz és javított példányokkal rendelkezzenek és hogy az ilyen példányokért méltányos és mérsékelt közvetítői díjon és béren kívül amit az egyetem vagy megbizottai megállapítottak senkitől semmit nem követelnek.-

Továbbá úgy határozunk, hogy az említett könyvárusok, vagy az előzőkre vagy azokból némely dolgokra megesküdni nem akarnak, vagy az említett dolgokkal kapcsolatban ha már megesküdtek, valami csalást követtek el, vagy mindezeket egyenként és összesen gondosan be nem tartották nem csupán az egyetem kegyét és kedvezését veszítsék el teljesen, hanem mesterségüket - melyet az iskola érdekében gyakoroltak - ezentúl szabadon nem gyakorolhatják, ugyannyira, hogy sem magister, sem diák az említett könyvárusokkal egyáltalán semminemű kapcsolatban vagy szerződéses viszonyban állni ne merészeljen, miután bizonyossá vált, hogy az említett könyvkereskedők az említett dolgokban, vagy azok közül némelyek tekintetében visszaéléseket követett el. Ha pedig egy magister vagy diák ezzel ellenkezően merészelne cselekedni, a mesterek és diákok társaságának jótéteményétől azonnal fosztassék meg, míg csak maga az egyetem ahhoz vissza nem segíti.

Mindezeket megtárgyalták és határozattá emelték Párisban a prédikátor testvérek káptalan-termében tartott naggyűlésen, s az egyetem pecsétjével megpecsételték december idusa előtti hatodik napon az Ur ezer kétszáz hetvenötödik évében.

Denifle-Chatelain, Chartularium Universitatis Parisiensis I. 462.-

Ugyanigy a bolognai statutumok: Archiv für Litteratur-und Kirchengeschichte des Mittelalters. III. 291. ss.- Fordítását: l. alább.-

Egyetemi statutum a pergamen mesterekről.

Páris, 1291. október 30.-

Mindazoknak, kik jelen levelünket szemlélni, vagy meghallgatni fogják a mesterek és diákok egyeteme Párisban, üdvöt abban, ki mindeneknek igaz üdvössége. - A Kánonban meg van írva: "Isteni gyümölcs az igazságosság gyakori alkalmazása." Mert a dolgok között a legfőbb jó az igazságosság ápolása: mindenkinek azt ami jog szerint megilleti megadni, akár jutalmazással, akár büntetéssel.

Mint hogy tehát köztünk egyfelől, másfelől meg a párisi pergamenes mesterek között már régtől fogva nézeteltérés támadt tekintetben, hogy ezek a pergamenesek az egyetem és a közösség kárára és sérelmére a pergamen vételében és eladásában sok csalást és még több gátságot követtek el. Ennek okából már akkoriban megeskettük őket arra, hogy sem vételben, sem eladásban csalni nem fognak, sőt ellenkezőleg: becsületesen vásárolnak és becsületesen adnak el.

Azonban, mint szorgos utánjárással megtudtuk, amit esküvel ígérték, tisztességgel meg nem tartották. Sőt csalást csalásra, gonoszságot gonoszságra halmozva saját lelkük veszedelmére, sokak sérelmére és kárára tulajdon esküjük ellen cselekedvén sokféle képen vétkeztek. - És mivel írva áll, hogy keveset érne az alázatosság az alázatosoknak, ha a megátalkodottakkal szembe nem szegülne a megvetés; és ha a bűnök mihelyt napvilágra jöttek büntetést érdemelnek, de bizonyos az is, hogy a bűnrészesség gyanúját el nem kerüli az, ki a nyilvánvaló gátságtól megtorlással nem sujt. Ez okból, mi ily sok és ily nagy csalárdságnak útját akarván vágni, az egyetem érdekének megfontolása után bizonyos cikkelyeket alkottunk és őket ezekre román, vagy galliai /francia/ nyelven nyilvánosan megeskettük:

Az első cikkely arról szól, hogy az említett pergamenesek a mesterek és diákok kárára és sérelmére, de maguknak a pergamenesekére is össze nem szövetkeznek.

Továbbá, hogy egymás irányában vételnél és eladásnál a becsületet és tisztességet megtartják.-

Továbbá, hogy a mondott mestereknek és diákoknak csalás nélkül, tisztességgel adnak el, s a jó pergament - ha van nekik - előlük el nem titkolják.-

Továbbá, a vásáron kívül sem maguk, sem mások által kereskedőktől pergamen vásárlására meg nem egyeznek: és hogy rejtekben, gyertyavilágnál nem vásárolnak.-

Továbbá, hogy idegen kereskedőkkel vásár idejében, vagy más időben a pergamen árának megállapítására vagy becslésére vonatkozólag meg nem állapodnak.-

Továbbá, hogy pergament csak Szent Maturinnál vagy a vásártéren.- vásárolnak.-

Továbbá, ha amikor a pergamenesek Párisban akkor vásárolnak pergament, mikor éppen egy mester, vagy diák van jelen, kinek szintén pergamenre van szüksége; az említett mester vagy diák az ilyen pergamenből annyiért kapjon, amennyi a vételár. Azonban a pergamenesnek iparkodásáért és munká-

jáért a mester vagy diák hat dénárt /a fontból/ tartozik adni. Jelenlévő alatt pedig azt értjük, aki már akkor ott volt mielőtt a pergament felosztották volna.-

Továbbá, hogy az egyes jelenlévő kereskedők a vásárlásban részesek legyenek. A jelenlétet a fenti módon értjük.-

Továbbá, hogy Landry, vagy szent Lázár vásárjainak első napján adig ne vásároljanak pergament, míg a király ur és a párisi püspök ur kereskedői, a mesterek és a diákok nem vásároltak. Kivéve, ha az idegen kereskedők is már az említett időpont előtt kezdtek el vásárolni.-

Továbbá, hogy a diákok csak maguk és társaik számára vásárolhatnak, és senkinek el nem adhatnak, kivéve ha nekik maguknak valami okból el kellene távozni.-

Továbbá, vásár idején az egyetem bedellusai küldessenek a vásárba és szorgosan nézzenek utána, ha vajon a diákok vagy pergamenesek vételben vagy eladásban valami csalárdságot nem követnek-e el?

Továbbá elrendeljük, hogy a pergamenesek járuljanak hozzá, hogy ezekre vonatkozólag minden rektor idejében az egyetem jelenlegi vagy későbbi megbizottai gondos vizsgálatot folytassanak és hogy ezeket összesen és egyenként a beszédek és iskolai előadások alkalmával minden évben kihirdetessenek és hogy a mesterek és diákok, ha az említettekre vonatkozólag valamit megtudnának, a rektorral közölhessék.

Kelt az Ur ezerkétszáz kilencvenegyedik évében, Mindenszentek Ünnepe előtti kedden.-

Daenifle-Chatelain: Chartualerium Universitatis Paris. I. 575.-

294.

A pergamen árusításának módját meghatározó régi statutum.-

Midőn valamely idegen kereskedő pergamen árusítása céljából Páris városába jön, tartozik az említett pergament a szokott helyre azaz Szent Maturinhoz elvinni vagy elvitetni. Miután pedig odavitte őmaga a párisi egyetem rektor urához menjen, vagy valakit hozzá küldjön, hogy a rektor a maga emberei közül valakit küldjön el a pergamen megszámlálására; miután pedig ez megtörtént ugyanazon egyetem négy hites pergamenáriusa által vizsgáltassa meg és becsültesse fel. És tartozik a rektor cédulákon és az egyetemi negyed utcasarkain falragaszokon kihirdetni, hogy ha a diákok közül valakinek vagy másnak is pergamenre lenne szüksége, menjen el a maturínusokhoz és ott vegyen pergament, ha jónak találja.

És miután ez a felbecsülés /ármegállapítás/ megtörtént az említett pergamenkereskedő azon a helyen köteles tartózkodni ahol a pergamen van, tartson nyitva és ott huszonnégy órán keresztül várja a diákokat, mesterembereket /practicos/ és másokat kik pergament akarnak vásárolni.-

És az említett huszonnégy óra tartama alatt e Páris városának pergamen kereskedői közül senki, pergament nem vásárolhat, de az említett idegen kereskedő sem adhatja el ezeknek a pergamenariusoknak pergamenkészletét vagy annak egy részét ama büntetés terhe alatt, amit hasonló esetben szoktak kiróni.-

A mondott huszonnégy óra elteltével pedig a kereskedő már eladhat és eladásra kirakhat, és e Páris városának pergamenkereskedői tőle vásárolhatnak, ha jónak látják.-

Denifle-Chatelain I. 574a.-

A dolgok tulajdonságairól 102 péciát tartalmaz	4 solidus;
A szentségekről	2 solidus;
A dolgok természetéről	18 dénár;
Johannes de Siccavilla mesternek a természet principiumairól irt könyve 14 péciát tartalmaz	7 dénár;
Alexander /de Halesio/ kommentárja a Meteorok könyvéhez és Physiognomiához Aristotelestől, 19 péciát tartalmaz	9 dénár;
Simplicius kommentárja praedicamentumok könyvéhez 34 péciát tartalmaz I.....	9 dénár;
A Peryarmenias könyvéhez irt magyarázat 18 péciát tartalmaz...	9 dénár;
Themistius kommentárja a lélekről szóló könyvhöz. 10 pécia....	6 dénár;
Raymund testvér Summája, az Apparatussal....	3 solidus;
Alambard mester /Petrus Lombardus/ Summája	3 solidus;
Concordantie de Valle Locenti 108 pécia	6 solidus;
A Historia Scholasticáért /Petrus Comestor/	3 solidus;

Denifle Chatelain, Chartularium Universitatis I. 530.-

295. Az egyetem határozata a maturinusoknál a pergamen árusítására megszerzett helyről.- 1291. június havában.-

Valamennyi Krisztushívőnek, kik a jelen levelet szemlélni fogják a Párisban tudományokkal foglalkozó magisterek és diákok egyeteme a dicsőséges szűz fiában üdvösséget.-

Mivel a mi kérésünkre és a mi javunkra a tisztelendő férfiak a Szentháromság és a foglyok rendje párisi Szent Maturinus házának ministere és testvérei, nekünk házuk udvarán /in curia domus eorum/ a pergamen adására és vételére teljesen szíveességből nekünk helyet adtak, míg nekik tetszik és mi más megfelelő helyről nem gondoskodunk, tudjátok meg ti mindnyájan /a szerzetesek/, hogy az említett helyen magunknak semmiféle jogot, használatot vagy rendelkezést sem most sem a jövőben, soha magunknak követelni nem fogunk.

Melynek tanubizonyosságaként jelen nyílt levelünket adtuk az említett szerzeteseknek és azt pecsétünk erejével is megerősítettük.-

Kelt, az Ur MCCLXXXI évében, június havában.-

Denifle-Chatelain, I. 574.-

296. Theológiai, filozófiai és jogi könyvek ára, melyet a párisi egyetem állapított meg és amit a diákoknak kölcsönzött könyvekért a könyvárusokat megilleti.-

Boldog Gergelynek Jóhhoz írt eredeti magyarázatai száz pécíát tartalmaznak	8 solidus;
Item, boldog Gergely homiliáinak könyve 28 pécia	18 dénár;
András mester ellenvetéseinek könyve a zsidók ellen a mi Emmanuelünkről 16 pécíát tartalmaz	16 dénár;
Isidorus a legfőbb jóról és Richardus a S. Victore elmélkedéseinek könyve, 28 pécíát tartalmaznak	12 dénár;
Hugo a S. Victore a szentségekről írt könyve, 40 pécíát tartalmaz	3 solidus;
Radulphus a S. Victore a Leviticushoz írt magyarázata 43 pécíát tartalmaz	3 solidus;
Szent Bernát eredeti művei, tudniillik a Meggondolásról, az alázatosság tizenkét fokáról, a kevélység fokairól, a Szűzanya dicséretéről szóló homiliák, a sensi érsekhez küldött könyvecskéje, a szerzetesek fegyelmeiről, az Isten hegyén lakó testvérekhez küldött levele; 17 pécíát tartalmaznak	2 solidus;
Boldog Bernát könyve az Isten szeretetéről, az elmélkedésekről, a kegyelemről és a szabad akaratról, a parancsolásról és a felmentésről; 14 pécíát tartalmaznak	12 dénár;
A Floreber 11 pécíát tartalmaz	20 dénár;
Anselmus eredeti művei az igazságról, a szabadakaratról, az ördög bukásáról, a szüzi fogantatásról, a Szentlélek származásáról, a predestinációról, a kegyelemről és a szabad akaratról, a monologiumról, 40 pécíát tartalmaznak	2 solidus;
Az ige megtestesüléséről, a hasonlóságokról és különbözőségekről, 12 pécíát tartalmaz	6 dénár;

297

A Párisi egyetemtől megállapított könyvtárak, amiket a librariusok a diákoknak kölcsönzött példányokért kérhetnek.-

Páris, 1304. február 25.-

Az Ur 1303. évében, kedden, boldog Mátyás apostol-ünnepén, megállapítottak a sensbelinek mondott Andrásnál kapható könyvpéldányok árait az egyetem erre kijelölt mesterei, tudniillik Henricus Amandi mester, André de Mont St.Eloi mester, a theológia megisterei, Guillelmus de Cornubia regens az orvostudományban és a breton Vilmos mester az időszerinti rektor és a procuratorok által.

Először Mátéban 57 pécíát	4 solidus,
Továbbá Márkban 20 pécíát	18 solidus,
Továbbá Lukácsban 47 pécíát	3 solidus és 6 dénár
Továbbá, Tamás Szentencia-kommentárja első könyvében 38 pécíát	29 dénár
Továbbá, a Metafizika textusában 23 pécíát	16 dénár
Továbbá, a Physica textusában 16 pécíát	11 dénár
Továbbá a Metheorok textusában 11 pécíát	9 dénár
Továbbá, az Ég és a Világ textusában 9 pécíát	7 dénár,
Továbbá a Keletkezésben 6 pécíát	4 dénár és obulus
Továbbá az érzékről és érzékeltről, a lélekről, az emlékezettről és az emlékezésről, az álomról és az ébredésről 12 pécíát	10 dénár
Továbbá az állatok mozgásáról és más kisebb munkáiban 27 pécíát	18 dénár

Továbbá az Ethica textusában, 17 péciát	18 dénár,
Továbbá a Politica textusában, 17 péciát	12 dénár,
Továbbá a Retorikában 12 péciát	9 dénár,
Továbbá a Problemata textusában 19 péciát	15 dénár,
Továbbá a Nagy erkölcsstanban 8 péciát	6 dénár,
Továbbá a Titkok titkában 8 péciát	6 dénár,
Továbbá az Állatok leírásban 38 péciát	32 dénár,
Továbbá A dolgok kezdeteiről, 14 péciát	10 dénár,
Továbbá Alexander /ab Halesio/ a Meteorok könyvéhez irt kommentárjában 14 péciát	12 dénár,
Továbbá a Sententiák második könyvében 47 péciát	34 dénár,
Továbbá a Sententiák harmadik könyvében 50 péciát	34 dénár,
Továbbá a Sententiák negyedik könyvéhez irt magyarázatban 80 és 13 péciát	5 solidus 9 dénár
Továbbá Tamás testvér Summája első részéért, 70 pécia	46 dénár,
Továbbá ugyanazon Summa második könyve, második részéért	82 pécia 5 sol. 6 dénár
Továbbá Tamás testvér műve utolsó részéért 55 péciát	44 dénár,
Továbbá, a pogányok elleni Summában 57 péciát	44 dénár,
Továbbá Tamás testvér kérdései a lélekről és az erényekről 23 péciát	6 dénár,
Továbbá az Igazságért 46 péciát	4 solidus,
Továbbá az Isten hatalmáról, 29 péciát	22 dénár,
Továbbá Kérdések a rosszról, 28 péciát	20 dénár,
Továbbá, a Szellemi teremtményekről, 5 péciát	4 dénár,
Továbbá, a Jóhoz irt postillákban 20 péciát	15 dénár,
Továbbá az Izaiáshoz irt magyarázatban 23 péciát	16 dénár,
Továbbá az isteni nevekről 20 péciát	15 dénár,
Továbbá a tökéletességről Tamás testvér könyve 7 péciát	4 dénár,
Továbbá Tamás testvér egész Quodlibetjében 24 péciát	18 dénár.-

298. A párisi egyetem határozata arról, hogy mindazok a könyvkereskedők és stationariusok kik az egyetemi statutumokra az esküt letenni elmulasztották állásukat veszítsék.

Páris, 1316. június 12.-

Mindazoknak, kik jelen levelünket szemlélni fogják üdvöt abban, ki a rosszak gonoszságait büntetlenül nem hagyja.- Mivel az elvetemültek meg nem büntetett gonoszsága növekedik, fiaikat szül és ágakat növel, melyek mikhamar az egész világot befonva megsemmisítik azt; leginkább áll ez az alattvalók és hozzántartozók gonoszságára, hiszen a velünk lévő ellenség annál aki nyíltan szemben áll gazságát tekintve sok tekintetben különb, mert a velünk lakozó ellenségnek nem csupán az ajtó, de még a legkisebb és legtitkosabb helyek is nyitva állnak.- Minthogy tehát a mi egyetemünk alá rendelt és annak nem jelentéktelen védelme alatt álló librariusok és stationáriusok, kik egyetemünk alattvalói és annak nem jelentéktelen védelmét élvezik, és életük fenntartására és elégséges jövedelemhez jutnak általa, bizonyos sérelmes, az egész egyetemre káros esetekben vétkeseknek találtattak; ezekre nézvést fél egyetemünk attól, hogy a gonoszság növekszik, fiaik elsokasodnak és messze elburjánzik és mindezek következtében az ő rétsége is megfertőztetik mindazoknak kik abban lakoznak nem csekély károsodására; ezért tehát - kegyes anya módján - mind azoknak az üdvössége, mind tulajdon fiaiknak nem jelentéktelen előmenetele és tisztessége okából ilyenekhez való orvosságot akarván alkalmazni, már régen is szokása szerint az ilyesfajta dolgok helyrehozására méltó és igazmondó megbizottakat

rendelt, kik az egyetem tisztességére és a librariusok javára lehetőségük szerint az említettekre nézve szép, megtisztelő sőt gyümölcsöző statutumokat szerkesztettek.- Miután ezek megszerkesztésével készen lettek és az előbb mondott librariusokat, minávalamennyit egybehívták és Szent Maturinus templomában a statutumokat egyenként fölolvasták ezek közül némelyekbe a kiküldötték előtt belenyugodtak, mások ellen azonban fellebbeztek /tiltakoztak/.

Idő jártával azonban minthogy a szükség őket erre kényszerítette - mégpedig a francia király urnak fizetendő adó miatt, /ami alól csupán az egyetem védelme folytán mentesülnek/ - valamennyien, a Sensből való Tamás kivételével, bruxellesi Henrik mester egyetemünk akkori rektorának, meg Radulphus Benedictinek, a mondott egyetem jegyzőjének tanubizonysága mellett megesküdtek arra, hogy az egyetem rendelkezéseinek teljesen alávetik magukat, hogy oltalma folytán az említett adótól mentesüljenek. Azonban a nevezett Henrik mester ezt az ügyet a megfelelő intézkedésekkel le nem zárta.

Ezek után több egymást követő rektor hivataloskodásának leteltével genovai Miklós mester egyetemünk akkori rektora végre akarván hajtani az egyetem tanácsával azt amit elődje bevégetlenül hagyott Szent Maturinus templomába hivatta a librariusokat és stationariusokat és az ügyeik intézésére kijelöltek, felolvastatván nekik az egyetem statutumait e szavakat intézte hozzájuk: "Akartok-e előttem és a többi megbízott előtt e statutumokra ismét esküt tenni, vagy az említettekre vonatkozólag ugy megesküdni, mintha a multban esküt még nem tettetek volna?" Nagyobb részük a vonatkozó eskü letételét megtagadta mondván, hogy inkább veszítse el librariusi hivatalát, minthogy magát ilyen statutumok betartására kötelezze. Kiknek az említett rektor ezt mondotta: "Hacsak az egyetem akaratát ugy mint köteleységtek nem teljesítitek, állástokat elvesztitek".

Mindezeket közgyűlésünkben az említett rektor adta elő. Mi pedig az említett egyetem négy fakultásának magiszterei egyenként és összesen, kiket erre különösen a nevezett genuai Miklós mester egyetemünk ezidőszerinti rektora különösen meghívott, elhatároztuk, elrendeltük és ugy döntöttünk, hogy a mondott librariusok és stationariusok, kik az egyetem statutumaira esküt tenni elmulasztottak, egyetemünk kötelékéből bocsáttassanak el, oltalma alatt ezután semmiképen ne álljanak, és tőle a jövőben semmi jóban ne részesüljenek.

És midőn az említettek ellen egyetemünk kötelelességszerűen eljár, nem kevésbé megtiltjuk mind magisztereinknek, mind diákjainknak, hogy ezeknél könyvet /másolásra/ ne hagyjanak, és tőlük többé ne is vásároljanak. Hogy pedig az ilyeneket biztosabban felismerjék akarjuk hogy itt valamennyit tulajdon nevével megnevezzék. Ezek azok: Jakab Troyesből, Gaufrid az új utcából, Guillemus de Curia, az ir István Radulphus de Veneris, Thomas de Malvodio, Róbert Winchesterből, Colinus Trenchemer, János Angliából, János Garlandeből, Máté Arrasból, Tamás Sensből, Radulphus Abbatis, Pierre Boneffant, Nicolas Pensier, Etienne Savage, Gaufrid a burgundi, Jacobus de Troencio, Michel de Viviers.

Hogy pedig mindezeket sértetlenül megtartsák, jelen levelünkre az egyetem pedsétjét tétettük. Kelt Párisban Szent Maturinusnál tartott közgyűlésünkben, az ur M CCC XVI. junius tizenkettedik napján.-

Denifle - Chatelain, Chartularium Universitatis Paris.- 724.-

A párisi egyetem statutuma a stationariusokról és librariusokról.
1342. október 6.-

Mindazoknak kik jelen levelünket szemlélik a párisi magiszterek és diákok egyeteme üdvöt az urban.-

Gyakorta súlyos panaszkodás ütötte meg fülünket atekintetben, hogy a stationariusok és librariusok ravaszságuk és csalárdságuk folytán mi több esküjük ellenére, a magisztereket és diákokat igen sokszor megcsalták. Az említett librariusokat és stationariusokat, amint reánk tartozik megbizottaink elébe hivattuk, hogy - az üdvöztető igéje szerint, ki így szól: "Lemegyek és megnézem e zaj okát, mely hozzám hallatszik..." - lássák, ha vajon az elmondottak igazak-e? Ezek tehát a megbizottak előtt megjelenvén, kik a mesterségükre vonatkozó cikkelyeket gondosan megmagyarázták, melyekre egyébként esküt is tettek, úgy találtatott, hogy közülük némelyek azért tévedtek és hibáztak, mert a statutumokat nem ismerték - mint mondották - másrészt meg némely statutumokat a szabálytalkotó szándéka és lelkiismerete ellenére értelmeztek. Minthogy pedig minden évben, vagy ahányszor nekünk tetszik tartozunk esküjüket megújítani, hogy a reá emlékezés friss maradjon, továbbá négy tekintélyes embert tartozunk választani, vagy ha már megválasztottak volna megerősíteni, hogy a könyveket becsüljék meg, úgy hogy Párisban senki e négyen kívül a könyvek árát meg nem állapíthatja, amint hogy ezek az ilyen dolgokra nézve hozott statutumainkban bővebben benn foglaltatnak. Ezért van az, hogy az elmondottakra üdvös orvosságot alkalmazni szándékozván, az említett librariusokat és stationariusokat az ur MCCCXIXI évének október hatodik napján szokás szerint Szent Maturinusnál tartott közgyűlésünkbe meghivattuk és mindegyiküket, amint állásukhoz illik a szentséges evangéliumokat velük megérintetvén megeskettük mint következők:

Először, hogy az eladásra szánt könyvek átvételénél, őrzésében, kirakásában és eladásában becsületesen és tisztességesen viselkednek.-

Továbbá, hogy eladásra szánt könyveket sem el nem tüntetnek, sem el nem rejtenek, hanem azokat amikor keresik a maguk helyén és idejében kirakják.

Továbbá, ha az eladó, vagy az eladó könyvek eladásához hívja őket és megkérdesi, díjazás ellenében jóhiszeműen becsüljék fel és mondják meg, hogy véleményük szerint az eladásra ajánlott könyveket vagy könyvet méltányos és tisztességes áron mennyiért lehet eladni, ha alkalom kínálkozik rá a könyveket annyiért vegyék meg.

Továbbá, hogy az eladásra szánt könyv árát és annak a nevét, akié a könyv, annak egy szembetűnő helyén tüntessék fel, ha az eladó kívánja.

Továbbá, hogy könyveket addig el nem adnak, sem teljesen át nem engednek, a vevőknek át nem adnak, sem az érettség járó árat át nem veszik, míg az eladóval vagy megbizottjával nem közlik, hogy milyen árat kaphat ha neki is tetszik és /gondoskodjanak róla/, hogy lemásolása kényelmesen megtörténhessen.

Továbbá, hogy a könyvért vagy könyvekért felajánlott árra nézve a tiszta és egyszerű igazságot csalás és hazugság nélkül megmondják.

Továbbá, hogy Párisban egy librarius sem vesz olyan könyvet magiszter vagy diák számára, ami más könyvtárban van kitéve anélkül, hogy azokon a napokon, melyeken beszédek /sermok/ tartanak előbb nyilvánosan a

testvérek elé nem viszik és eladásra nem kínálják és meg nem mutatják minden család mellőzésével, de mégis úgy, hogy amennyiben egy diák vagy mester a szükségétől kényszerítve utazás vagy más okból oly sokáig nem várhatna az egyetem az idő szerinti rektorának beleegyezésével a magiszter vagy diák eladhatják a könyveket, ha rektor aláírásával ellátott bizonyítványuk van erről. Ez esetben a librariusok megvehetik a könyveket anélkül, hogy azokat sermokra kellene vinni.-

Továbbá, hogy a könyvek árának megállapításába senki ne avatkozzék, csak ha a hites főemberek őket erre felszólítják.-

Továbbá, hogy könyv vagy könyvek miatt az eladó mestertől vagy diáktól semmit ne követeljenek, sem Párisban jelenleg tanuló vevőtől négy dénárnál /font után számítva/ többet, idegenektől pedig hat dénárnál többet.-

Továbbá, hogy semmiféle megállapodást ne kössenek se maguk személyesen, sem mások által, közvetlenül vagy közvetve a bor árára vonatkozólag, azon túl, amit az egyetem erre vonatkozólag megállapított, nehogy a bor árának magasabbra vagy alacsonyabbra változása miatt a könyvek eladásában bárminő halasztás következék be.- /E pont magyarázatához tartozik, hogy az egyetem készpénz helyett a közvetítési díjat borban is megállapította, de egyuttal a bornak ilyen vonatkozásban árát is megszabta, hogy az ár ingadozása a közvetítési díj értékváltozását ne okozhassa.-/

Továbbá, hogy a stationariusok amennyire lehetséges igaz és javított minta példányokat tartsanak.-

Továbbá, hogy a mintapéldányokért annál többet, mint amit az egyetem megállapított ne követeljenek.-

Továbbá, hogy olyan példányokért, melyeknek árát az egyetem nem állapította meg méltányos és mérsékelt közvetítési díjnál többet nem kérnek.

Továbbá, hogy tisztségükkel kapcsolatban semmi olyan ravasz vagy csalárd dologgal meg nem próbálkoznak, amiből a diákoknak valami káruk származhatna.-

Továbbá, hogy mindegyiküknek legyen jó /in bona litera/ és feltűnő írással pergamen táblája ablakba függesztve, melyen legyenek feltüntetve azok a mintapéldányok, melyeket használ és amelyek nála megvannak, megállapított áraikkal együtt.-

Továbbá ha esetleg olyan példányaik lennének, melyek árát az egyetem még meg nem állapította, azokat addig közre nem bocsájtják, míg a mondott egyetemnek be nem mutatták árukat meg nem állapították.

Továbbá, hogy bármelyik fakultáson folyó tanulmányokra hasznos könyvek mintapéldányait ahogy jobban és gyorsabban tudják a diákok kényelmére és a stationariusok hasznára be fogják szerezni.

Továbbá, ha előfordul, hogy valami új példányhoz jutnak addig azokat közre nem adják, sem a maguk, sem mások hasznára, míg az egyetem jóvá nem hagyta, ki nem javította és árát meg nem állapította.-

Továbbá, hogy az egyetem hozzájárulása nélkül példányukat el nem adják sem el nem idegenítik.-

Ha pedig a stationariusok a nevezett cikkelyek ellen, vagy akár ezek közül egy ellen valamit megkiséreltek vagy ellene tettek; tisztségétől, aki ilyent tett, mozdítassék el és attól fosztassék meg, míg méltó elégtel-
tellemel nem szolgált, az egyetem pedig ítéletét vissza nem vonta.-

Azoknak a librariusoknak és stationariusoknak kik erre megesküd-
tek nevei itt következnek:

Tamás Sensból, Nicholaus de Branchis, Jean Vachet, a kis angol Já-
nos, Vilmos Orleansból, Robertus Scoti, János kit János-papnak /Prestre-
Jehen/ mondanak, Johannes Poniton, Nicolas Tirel, Geauffroy le Cauchois,
Henricus de Cornwall, Henri de Nevanne, Johannes Magni, Konrád a német,
Gilbert Hollandiából, Jean de la Fontaine, Tamás az angol, Ricardus de
Montbaston, Herbert, kit Martray-inak mondanak, a burgundinak nevezett Vil-
mos, Mathieu le Vauvasseur, Guillemus de Caprosia, Yvo a breton, Symon
l'Escolier, Jean le Normant, Michiel de Vaquiers, Guillemus Herberti.

A folyó évre pedig négy fő, a könyvtárat megállapító librarius
sá választottuk Jean De Fontainet, Yves Greal, Jean Wacht-t és a breton
Alánt a decretumok fakultásának főörvényszolgáját úgy, hogy csupán e négy
becsülheti fel a könyveket, de legalább kettő legyen jelen és becsülje meg
a könyveket. És ha közülök kettő vagy egy távol lenne, a távol lévő ugyan-
annyit kapjon, mint a jelenlévő és aki a becslést végzi, kivéve ha a becs-
lésre meghívták de ő eljőnni vonakodott.-

Ha pedig megtörténne, hogy e becsüsöket vagy valamelyiket közülük
valami más librarius által történő könyvvásárláshoz becslésre felkérnék,
az aki meghívta őket annyit kapjon amennyit a becsüsök közül egy. Ha pedig
többen hívták volna őket, a közvetítési díjból részesedés tekintetében va-
lamennyien egynek számitsanak.-

Ama négy /egyetemi/ megbizott nézzen utána, hogy olyan librarius
vagy stationarius nem akad e aki esküt nem tett, és legyen hatalmuk arra,
hogy az ilyen esküt nem tett személyeknél, /kik az említett tisztségeket
viselik/ lévő zálogtárgyakat magukhoz vegyék és az első közgyűlésen az egye-
temnek azokat bemutassák. Ha pedig az említett megbizottaknak ezek végre-
hajtásában törvényszolgára lenne szükségük, az egyetem bármelyik törvény-
szolgája esküje értelmében köteles segítségükre lenni és szolgálatait in-
gyen és nehézség nélkül felajánlani, ha őt a megbizottak egyikre arra fel-
szólítja, a többi, nem e legtekintélyesebbek közé tartozó librariusnak pe-
dig semmi képen sem szabad a könyvek becslését bármiképen is végezni. Mi
pedig magunknak a jogot arra nézve fenntartjuk, hogy a jövő évben, ha jónak
látjuk és nekünk tetszik más négyet válasszunk.

Mindezeket így elintéztvén, azokat kik így nekünk megesküdtek egyen-
ként és összesen felülmondott tisztségük gyakorlatába bocsátottuk és azt
akarjuk, hogy mint a mi hiveink kiváltságainkat, szabadságainkat és kivéte-
lezettségünket élvezzék, a jövőre nézve őket e levelünk által oltalmunkba
visszahelyezvén.- Mely dolog bizonyosságául e levelekre az egyetem pecsétjét
függesztettük. - Kelt az ur 1342. évben október hatodik napján.-

300. Stephanus de Fontainis a librariusok szokott esküjét leteszi és
elégtételt ad.-

Páris, 1367. október 4.-

Mindazoknak, kik jelen levelünket szemlélik, a párisi officialis /a püspöki hivatal vezetője/ üdvöt az urban.-

Tudtul adjuk, hogy előttünk személyesen megjelent Stephanus de Fontanis, ki régtől fogva Párisban tartózkodik és akit a párisi egyetem rektora a Páris városában gyakorlandó librariusi tisztségre most vett fel és engedélyezett, miután e tisztségen esküt tettek véleménye alapján e tisztségre megfelelőnek és alkalmasnak találtatott.

Ennek okából a nevezett István az említett tisztség hűségese ellátására és arra, hogy mindazokat a diákokat, akik tőle vásárolnak vagy könyveket vesznek e kereskedésből származó minden bajtól és vételtől /?/ teljesen kár nélkül őrzi meg, szabad elhatározásból előttünk leköötötte minden ingó és ingatlan jószágát bárhol és bármerre található is negyven párisi livre összegig és értékben. És magát erre vonatkozólag a párisi /püspöki/ kuria joghatósága és fenytéke alá különösen is bocsátotta, lemondott egyben Isten szent evangéliumára, előttünk testi mivolta szerint tett hite és esküje által mindenféle mind jogi, mind ténybeli, kánoni és polgári /világi/ kifogásról, mely jelen levelünk tartalma ellen bármiképen mondható vagy felvethető, beleértve azt a jogi szabályt is, hogy az általánosságban tett lemondás nem érvényes. -

Mely dolog bizonyosságául a párisi kuria pecsétjét e jelen levélre függesztendőnek ítéltük. - Kelt az ur 1367. évében boldog Mihály főangyal ünnepe utóni hétfőn.

J. de Fonte

Denifle - Chatelain, Chartularium Universitatis. III. 1335. -

301.

V. Károly francia király kiváltságlevele a párisi egyetem alkalmazottjai számára.- 1368. november 5.-

Károly isten kegyelméből Franciaország királya, Páris rendőrkapitányának, vagy helyettesének /prévost és lieutenant/ üdvözlését.-

Meghallgattuk azt a kérelmet, amit a mi igen kedves leányunk, a párisi egyetem, a szolgálatában állók, könyvárusok, másolók, illuminálók, könyvkötők és pergamenesek érdekében elének terjesztett arra vonatkozólag, hogy ön és legényei /voz commis/, vagy a mi Páris városunk más ötvenedesei és tizedesei /cinquanteniers ou dizaniers/ arra akarták kényszeríteni őket, hogy a mi mondott városunkban őrszolgálatot teljesítsenek éjjel és nappal, mikor a sor rájuk kerül, miként a mi mondott városunkban lakó többi alattvalóink. Amint azonban többször hallottuk, ennek következtében az említett egyetem doktorai, mesterei, bakkalaureusai, iskolásai és diákjai /escolier és estudiants/ a mi mondott leányunk az egyetem és a szolgálatában állók részére adott kiváltságok ellenére munkájukban és szükségleteik dolgában hátrányt szenvednek. Mi azt óhajtottuk, hogy leányunk az egyetem és főt-
említett szolgálai privilégiumaik élvezetében legyenek. Azt akarjuk tehát és meg hagyjuk önnek, hogy az egyetem szolgálatában állóka kiknek nevét az velünk írásban közölte, tudniillik Faulcaut de Dole mester, Jehan de Baeauves, Jehan de la Porte, Roulant Gautier, Henry Luillier, Estienn Ernoul, Gui laume Lesconnet, Agnes d'Orliens, Daniot Bernart, Philipot de Troyes, Jehan Chastigagne, Anthoine de Compiegne, Guillaume le Comte, es Jehan l'Avenant könyvárusokat, - Thevenin l'Angevin, Estienne de Fontaines, Raoulet d'Orliens, Jehan de Bourguignon, Perrin Cartain, Colin de Montcornet, Robert l'Englois,

Yvain du Ru, Adam l'Englois, Robert Vernier et Pierre des Ventes másolókat, - Jehan le Noir, Pierre de Bloys, Pheliset Langele, Pierre le Normant, Jaque le Riche, Jehan de Sez, Jehan d'Arcy, Perrin Remy, Joachim Troislivres, Guillaume le Lorrain, Jehan Passemer, Robert l'Escuier, Robin Quarre, Jehan Greent és Perrin Daraines illuminálókat, - Jehan de Dueil, Mahieu Coignié, Thevenin le Lanternier, Denisot de Seine, Mitchelet Marcuire, és Rogier de Rue neuve, könyvkötőket, - Jehan l'Ermite, Yvain le Clerc, Jehan Piollane, Henry le Petit, Pierre Davy és anyja, Yvain le Bourguignon, Jean Courrat, Girart de Soissons, Robert Emelot, Robert Pelerin, Jehan des Champs, Andriet Passemer, Michaut le Pelé, Pierre Emelot, Jehan de Beauves, Thierry de Fontaines, Jehan Jovan és Jehannin l'Alemant pergameneseket, én ne kényszerítse, de ne is engedje, hogy a negyedmesterek /quarteniers/, ötvenedese, tizedese vagy más tisztek és komisszáriusok ezeket arra kényszerítsék, hogy a mondott Páris városában akár éjjel, akár nappal őrszolgálatot teljesítsenek. Ellenkezőleg: őrizze és őriztesse nyugalmukat és ha esetleg vagyonukat vagy javaikat elragadnák, vagy tőlük elvonnák, haladék nélkül adassa és szolgáltatassa vissza; mert így akarjuk hogy történjen és így engedjük ezt a mi leányunknak és a fent mondott személyeknek különös kegyelmünkből, minden más rendelet és tilalom ellenére.

Kelt Párisban november ötödik napján, a kegyelem ezer háromszáz hatvan nyolcadik, uralkodásunk ötödik évében.-

A király által.-

Yvo.-

Denifle-Chatelain, 1356.-

302.

V. Károly francia király a párisi egyetem diákjainak és alkalmazottjainak adómentességéről.-

Vincennes, 1369. szeptember 26.-

Károly isten kegyelméből Franciaország királya a mi szeretett hűveinknek... üdvözetét és kedvezését.-

Fontolóra vévén ama szabadságokat, mentességeket és kiváltságokat melyeket elődeink Franciaország királyai a mi leányunknak a mi jó városunk Páris diákjai egyetemének, a jó és igaz hallgatóknak és diákoknak, kik a városban folytatják tanulmányaikat, adtak és adományoztak, eme igaz diákokat meg is akarjuk tartani szabadságaikban és mentességeikben, hogy tanulmányaikat annál jobban végezzék, és hogy más diákok is annál szívesebben jöjjenek ide tanulni. Ezeknek az igaz iskolásoknak, és bedellusaiknak jelen levelünk által engedélyeztük és engedélyezzük, hogy mentesek és szabadok legyenek minden nekünk járó adó fizetése alól, tudniillik: buzaörlési, saját szükségletre borvásárlási, boreladási illeték alól, amennyiben a buza vagy bor örökös birtokukon, vagy javadalmi birtokukon termett és ugyanígy minden élelmiszer után járó illeték után, amit párisi szállásukon elfogyasztanak, vagy amit akár szárazon, akár vizen, bort, vagy más terményt - ugyanazon helyekről - szállásukra hozatnak. Ezekért semmit sem fizetnek és erre egy tisztünk vagy vámosunk sem kényszerítheti őket. Ezen kívül jelen levelünk által engedélyeztük és engedélyezzük, hogy az összes könyvárusok, illumináló és pergamenesek, kik a mondott valódi diákoknak könyveket vagy pergament adnak el vagy illuminálást végeznek, vagy bármi más, ezen valódi diákok mesterségéhez tartozó dolgot adnak el vagy vállalnak, mindezek esetében nekünk és tisztjeinknek járó minden adó és más illeték fizetése alól mente-

süljenek... Kelt a vincennesi erdőben lévő kastélyunkban, szeptember huszondhatodik napján, a kegyelem ezer háromszáz hatvan kilencedik, uralkodásunk hatodik évében.

A király és tanácsa által.-

Yvo.-

Denifle - Chatelain, 1357.-

303) Az egyetem határozata a könyvkereskedelemben előforduló visszaélések megszüntetéséről: Páris, 1370, november 23.-

Az Ur 1370. évében november 23-án mikor eskü szerint Szent Maturinusnál egyetemi közgyűlést tartottak a rektor két tárgypontot /articulos/ bocsátott tárgyalás alá.

Az első tárgypont arra vonatkozott, hogy a hivatali ügyekben tisztességtelenül eljáró könyvárusokat meg kell büntetni, és büntetés után őket és másokat, kik teljesen hasonló állást töltenek be esküjük megújítására kell utasítani, amit jótállóikkal együtt kell letenni a másoktól átvett könyvek eladására vonatkozólag. E cikkelybe járulékaival együtt nációnk, megfontolás után, beleegyezését adta.-

A második artikulus, mely a Decretumok fakultásának kollégiuma által benyújtott bizonyos fellebbezésre vonatkozott, a náció véleménye szerint minden alapot nélkülöz.-

Denifle Chatelain, 1361.-

304) Az egyetemi könyvárusok egyik előljárójának esküje.-

Páris, 1376. január 21.-

Mindazoknak, kik jelen levelünket látni fogják a párisi kuria officialisa névöt az Urban.-

Tudtul adjuk, hogy előttünk, meg Herveus Saillanant és Johannes Conversi klerikusok, esküdt jegyzőink előtt személyesen megjelent Petrus de Porta párisi klerikus, apostoli és császári tekintéllyel közjegyző, Párisban a nagy Szent Jakab utcában lakik, esküdt stacionarius és egy ama négy főbb librarius közül, kiket a párisi egyetem bármely fakultás mesterei és diákjai könyveinek becslésére, hitelesítésére és értékelésére felasketett és valahányszor a nevezett egyetem vagy bárki más őket ilyesmire felszólítja e becslések stb. végzésével meg is bizott, aki anyjának, az említett egyetemnek oltalma alatt óhajtván és kívánván élni, könyvárusi, stacionáriusi hivatalát valamint az említett négy esküdt fő librarius egyikének hivatalát jól és hívségesen Páris városában viselni; nem akar és nincs is szándékában valamely magistert vagy diákot az ő hibája vagy tette következtében megkárosítani vagy tonkretenni, sem azt, hogy a mondott egyetem diákjai könyvek elvesztése, elrejtése, becslése vagy értékelése következtében akár maga végzi azt, akár más esküdt becsusökkal együtt, az ő hibája vagy csalárdsága miatt megcsalassanak, vagy valamiben sérelmet szenvedjenek, mint mondotta: eskü által ígérte előttünk, hogy Páris városában a stacionáriusi és könyvárusi hivatalt jól, hívségesen és gondosan végzi és gyakorolja, a megbecsülendő könyveket becsületesen értékeli és taksálja, mint

az igazságosság kívánja és minden más a mondott kivatalhoz tartozó vagy kapcsolt dolgot is amennyire tőle telik hűségesen fog intézni, mint ahogyan eddig az ilyen ügyekben szokás is volt.

Mindezek teljesítése és betartása érdekében a nevezett Petrus de Porta magának és örököseinek minden ingó és ingatlan jelenlegi és eljövendő jószágát lekötötte. Ezzel együtt Johannes de Porta az ő atyja, párisi polgár, Michael Godofredi timármester, rokona, ki a des Gravelliers nevű utcában lakik és Tatino de Ciure frepparius, ki Szent Szeverin utkeresztződésénél /in Quadruvio/ lakik, előttünk esküdt jegyzők előtt ez ügyben személyesen megjelenván, ezekért összesen és ezek mindegyikének egyenként megtartásáért és betartásáért kötelezték magukat előttünk említett jegyzők és esküdtek előtt, és kezünkbe kezességet és jóállást fogadtak a mondott Péterért kétszáz párisi livre összegéig, lekötván a maguk és örököseik minden ingó és ingatlan, jelenlegi és későbbi jószágát, az említett összeg erejéig, az említett Péter helyett ha szükséges, ezekből meg is fizetni. Ezt illetően pedig a párisi kuria joghatósága alá helyezték magukat, bárhová is költöznének. Lemondtak egyuttal ebben a dologban minden félrevezetés, /dolum malum/ csalárdság, sérelemből eredeztethető kifogásról, keresetről és minden más kifogásról, védekezésről és bármiféle cavillációról, melyeket az előbbiek ellen mondani lehet vagy felhozni.

Mely dolog hitelül e levélre a párisi kuria pecsétjét adni rendeltük. Kelt az Ur ezer háromszáz hetven ötödik évében, január hava huszonegyedik napján.-

H. Sayllanant, J. Conversi.-

Chatelain - Denifle, 1361.-

305.

A párisi orvosi kar könyveiből.-

Páris, 1395. november 22.

Ugyanazon hónap huszonkettedik napján a tiszteletreméltó és gondos férfiutól Jean Vygnotól a párisi orvosi fakultás magister regensétől a dékánóságban elődöntől, a kar javaiból azokat, amelyek itt következnek: átvettem.

Először más, a közvetlen előzményekre vonatkozó "papirost", benne öt kódexet. [Azaz, egy papiros borítékban a kar öt registrum-kötetét].-

Item, a kar nagy ládáját.-

Item, egy más papirost, melyben a kar okmányai és kiváltságlevelei vannak.-

Továbbá, a Genuai Synonimáinak rövidítését.-

Továbbá, Tractatus de Tiriaca /Ps.-Aristoteles/.-

Továbbá, Averroes Colligetjének carpinoi fordítását /Kitab - el Kolliját: Egyszerű orvosi könyv/.-

Továbbá a kar régi statutumait.-

5672740

Továbbá, Avicenna egyes részeihez írt régi kommentárokat papíron.

Továbbá Avicenna második és harmadik Canonját egyazon kötetben.-

Továbbá Johannes de Sancto Amando Concordantiát.-

Továbbá a kar két dobozát, amiben a fakultás több okmánya van.-

Továbbá Hebe Mesue könyvét az egyszerű orvosságokról ugyanő Practica című könyvével.-

Továbbá az Antidotarium Clarificatumot /Nicolaus Myrepsustól a "világossá tett" gyógyszerkönyvet.-

Továbbá egy nagy kötetet, amiben Galienus számos könyve magvan.-

Továbbá két kulcsot, egyet ahhoz a ládához, melyben az egyetem pecsétje van és ami a Navarrában /kollégiumban/ áll, egy másikat az egyetem nagy ládjához. Továbbá még más hat kulcsot, hogy mihez valók, nem tudom.-

306. Továbbá Guillelmus Boucheriusnál van Petrus de Sancto Flore Concordantiája, Albucasis Antidotariuma és Rasis egész műve két kötetben, mind ezért huszonkét frank óvadék, mint egy más papíron olvasható.- Richardus de Bodribosco mester dékánása idejéből.-

Továbbá Johannes de Bellomonte mesternél van egy kehely ezüst paténával bőr táskában, óvadéka hat frank, más papírosra van feljegyezve Richardus de Bodribosco mester dékánása idejéből.-

Továbbá még két cédulát, rektori pecséttel lepecsételve, melyekkel a rektor az egyetem nevében elismeri, hogy a karnak 22 frankkal tartozik.-

Denifle-Chatelain IV. 1723.-

307. Evrardus de Conty az orvostudomány mestere jubilaumát megüli és az orvosi karnak bizonyos könyveket hagyományoz.-

Páris, 1403. június.-

Tudni kell, hogy Evrardus de Conty mester jubileumát megülte, amennyiben Juhannes de Montenantolio mester házában kitűnő /notabile/ ebédet adott, melyen harmincegy magister volt jelen. Minthogy ómaga távol volt, Guillelmus Carnificis mester és Johannes de Montenantolio nevében kijelentették, hogy a mondott mester végrendeletileg a fakultásra hagyott bizonyos könyveket, mint Galenus textusát, a Tanácsadót /Consiliator/ és Aristoteles-től a Probleumatát. stb.-

Denifle Chatelain, IV. 1778.-

308. A párisi egyetem könyvtárainak erküje.-

Páris, 1403. december 12.-

A párisi egyetemnek a magisterek és iskolások közös hasznára az ezer háromszáz harmadik évében december 12. napján hozott rendelkezése szerint, minden könyvtár /librarius/ mielőtt librariusi tisztébe /officium

librariatus/ bocsáttatnék, vagy arra felfogadtatnék, az egyetem közgyűlésében, vagy /külön/ a rektor kezébe a szentséges evangéliumok érintésével így fog esküdni:

Először, hogy felfogadása után következő nyolc napon belül kezet állít egy párisi polgár személyében kétszáz párisi livre erejéig, ha a négy fő librarius egyike, avagy száz livreig, ha a kisebbek közé tartozik. Ha ez az óvadék veszendőbe menne, értékében csökkenne, a jótálló halála, súlyos szerencsétlensége következtében vagy egyébként, nyolc napon belül azután hogy erről tudomást szerzett az egyetem azidőszerű rektorának jelenteni fogja és ugyanezen idő alatt lehetőség szerint, hasonló kezeseségről fog gondoskodni.-

Továbbá, hogy ugyanezen idő alatt gondoskodni fog egy pergamen tábláról, melyet szokásos könyvtári helyiségében helyes el és amelyre igen jól olvasható írással /in optima littera/ felfogadása alkalmával tett esküjét teljesen egészében felírja és amit a mestereknek és diákoknak megmutat mindannyiszor, valahányszor ezek könyvek eladása vagy vétele alkalmával ezt tőle kéri, nehogy az eskü vagy annak egyes pontjai nem ismerése következtében azokat, akik könyveket venni vagy eladni akarnak valamiben is becsaphassa, vagy megkárosítsa.-

Továbbá, hogy ugyanezen idő alatt gondoskodni fog arról, hogy az eladásra szánt könyvei raktárában legyen egy papiros jegyzék /habelit papirum/ melyre az összes saját, vagy mások által neki átadott, eladásra szánt könyvek címeit felírja észszerű árakkal egyetemben. Est is köteles a magistereknek és diákoknak valahányszor kívánják megmutatni, valamint eladásra szánt könyveivel együtt az egyetemi beszédekre elvinni, hogy a mesterek és diákok könnyen meglegessék a nekik szükséges vagy hasznos könyveket. Ha pedig előfordulna, hogy akár saját, akár idegen olyan könyvet is tart magánál, melynek címe /nomen/ és ára nincs felírva a mondott papírra és ezt elegendőképpen bizonyítani is tudják, ama könyvet az egyetem elkobozza.-

Továbbá, ha előfordulna, hogy tudomására jut, valami idegen eladásra könyveket hozott, hasonlóképpen ezt is, amilyen gyorsan csak tudja, a rektornak jelenteni fogja, a rektor pedig jó belátása szerint a magisterek és diákok közös hasznára rendelkezék ezekről.-

Továbbá, hogy a könyvek eladásra átvételében, őrizésében, kirakásában és eladásában becsületesen és tisztességesen fog eljárni.-

Továbbá, hogy eladásra szánt könyveket el nem rejt, el nem tüntet, hanem azokat bizonyos helyen és időben, mikor azokat keresik, kirakja.-

Továbbá, hogy könyvek becslésébe vagy értékelésébe semmiképpen nem avatkozik, hacsak nem a négy esküdt /librarius/ egyike, vagy ezek egyike őt erre fel nem hívta.-

Továbbá, hogy ha e négy fő esküdt egyike lenne és eladó vagy eladó könyv vagy könyvek eladásához meghívta, vagy megkereste, megfelelő díj ellenében, a becslést úgy végzi és arról jóhiszeműen úgy nyilatkozik, hogy az eladásra ajánlott könyvet vagy könyveket méltányos és törvény szerinti áron mennyiért lehet eladni, mintha saját maga számára venné meg azokat, ha erre lehetősége volna.-

Továbbá, hogy az eladásra szánt könyv árát stb., mint az 1064. számnál.-

Továbbá, hogy a mintapéldányokért az egyetem által megállapított díjon felül a magisterektől és diákoktól semmit sem kér.-

Továbbá, hogy olyan példányokért, melyeknek /használati/ díját az egyetem meg nem állapította méltányos és mérsékelt díjnál többet nem kér.-

Továbbá, hogy foglalkozásával kapcsolatban semmi csalárdságot vagy csalást el nem követ, amiből az egyetemre vagy diákjaira bárminő kár származnék.-

Továbbá, legyen nála egy pergamen tábla, amit az ablakba kitesz és amin az összes mintapéldányok címe fel lesz tüntetve, amennyiben meg vannak állapítva, díjaikkal együtt.-

Továbbá, ha olyan mintapéldányok lennének nála, melyeknek díját még meg nem állapították azokat kölcsön nem adja, míg a mondott egyetemnek be nem mutatta, és díjukat meg nem állapította.-

Továbbá, hogy bármely fakultás tanulmányaihoz szükséges eladásra szánt könyveknek mintapéldányait milyen jól és gyorsan megteheti, a diákok kényelmére, a librariusoknak meg hasznára beszerzi.-

Ha pedig egy librarius a fentemlített cikkelyek vagy azok bármelyike ellen bármit is elkövetne, hivatalától azonnal mozdíttassék el, mindaddig míg lehetősége szerint elégtételt nem ad, az egyetem pedig ítéletét fel nem oldja.-

Denifle-Chatelain IV.-

309. VI. Károly Franciaország királya a párisi egyetemnek arra vonatkozó kiváltságát, hogy könyvárusokat kinevezhet elismeri és kimondja, hogy Páris városában, csak az egyetem eme esküdt librariusait illeti meg könyvek vételének és eladásának joga.- Páris, 1411. június 20.-

Denifle-Chatelain, IV. 1923.

310. A párisi egyetem a papirkereskedőket is esküdt alkalmazottjainak nyilvánítja. Páris, 1415. március 11.-

Mindazoknak, kik ezen levelek rendjét szemlélik, a Párisban tanuló diákok és magisterek egyeteme és a rektor a dicsőséges szűz fiában üdvöt... Tudtul adjuk, hogy a Párisban, Szent Bernátnál ünnepélyesen megtartott közgyűlésünkben személyesen megjelentek a gondos és tisztos férfiak Bartholomeus Recent, Petrus le Camus, troyesi polgárok, Jacobus de la Chenaye kit Layrrenak mondanak, Johannes Deligaut, Martinus Mousle és Johannes Carnificis, kik Párisban tartózkodnak, papetariusok és a papirkereskedelemmel is foglalkoznak és nekünk nyilvános kihallgatáson előadták és előadatták, hogy ámbár ők és elődeik mindig a mi alattvalóink közé tartoztak és tartoznak jelenleg is, különösen pedig hatvan éve és azóta - mely időtől kezdve a nekünk adott mind pápai, mind királyi kiváltságok és engedélyek alapján, a francia királyságban csupán két helyen mégpedig Troyes és a párisi egyházmegyében lévő Esson

mellett studiumunk és papetarius alattvalóink hasznára és javára, malmokat és más ehhez szükséges felszereléseket létesítettek, - ugyanis azeelőtt a papirozt /papyrus/ a Lombardiából jött idegen kereskedők sokkal drágábban árulták- és hogy ugyanezen kiváltságok alapján minden adótól és minden más pénzbeni szolgáltatástól, vagy a papiros előállítás, vétele és eladása után járó illetékek fizetése alól ők, papetarius elődeik teljesen kivételezettek, ... szabadok és mentesek voltak, miként a pergamenesek, librariusok és más esküdt alkalmazottaink és hogy e kereskedők, vagy papetrariusok miként a librariusok és egyéb esküdt embereink is adó és illeték követelése miatt a vámszedők ellen, mégpedig nevezetesen ama livrenként tizenkét dénár adó miatt, amit a király ur Páris városában, kerületében és egyházmegyéjében hadi adó /segély/ címén elrendelt, tiltakozásuk folytán Saint Elpínál tartott tárgyalás után bírói ítélettel feloldoztattak, amint ezt az ítélet tartalmazó és ma nekünk bemutatott, az említett három biztos piros viaszba nyomott pecsétjével ellátott ép és sértetlen, az 1389. év augusztus havának tizennyolcadik napján, kedden kelt nyílt levelében az előbb elmondottakat teljesebben bentfoglaltaknak láttuk és erről törvényes bizonysgot adtak. És hogy ama hatvan év óta a városokban, átkelőhelyeken és más helyeken, ahol más áruk után adót és illetéket szednek, a papiráru után és papirkereskedőktől, mind a királyságban, mind azon kívül egyáltalán semmit nem követelnek, de nem is szoktak követelni, hanem az ilyen áru és kereskedő az ilyesfajta és minden más adózás alól mindig szabad és mentes volt, mindazonáltal, miként a panaszosok állítása tartalmazta, vannak olyan adószedők és adóbérlők, kik mint mondják úgy tesznek, mintha ezekről a kiváltságokról és szabadságokról mit sem tudnának, kik e tudatlanság leple és színe alatt, arra törekszenek, hogy a panaszosoktól a papiros áruk után is a fontonként tizenkét dénárt pénzben tényleg kicsikarják...

Ennek okáért... azt akarjuk, hogy e nem tudás címén a mi kiváltságainkat és szabadságainkat ilyen és hasonló adóbérlők, vámosok tényleges, vagy csak színlelt tudatlanságuk leple alatt és címén meg ne törjék, és hogy az említett kiközösítés büntetése és ítélete alá essenek, esküdt embereinknek és alattvalóinknak kárát, sérelmét, zaklatását, kellemetlenségeit és kockázatát meg ne kíséreljék, ebben a mi általános és ünnepélyes gyűlésünkben érett megfontolás után, amint szokás a négy náción és a fakultások szerint egyetértően úgy döntöttünk, akartunk és határoztunk, hogy az említett panaszosoknak és minden alattvalónknak az említett dolgokra vonatkozóan nevezett kiváltságaink megóvása érdekében, a védelem és oltalom minden lehetséges eszközével segélyükre legyünk és őket különleges oldalmunk és védelmünk alatt megtartjuk. Hogy pedig mindenki az esetleg felmerülő kétség és kétely megszűnjön magukat a panaszosokat és papirgyártókat és más papiros kereskedőket akartuk, kijelentettük és elhatároztuk, akarjuk, kijelentjük és elhatározzuk jelen levelünk által, hogy ezek a mi esküdt embereink és alattvalóink társaságából és sorából voltak és vannak; hogy ők ezen és hasonló kiváltságok, mentességek és szabadságok élvezetében vannak és kell is lenniök és hogy őket semmiféle adóbérlő, adószedő vagy végrehajtó papiros eladása vagy vétele okából nem zaklathatja és nem is köteles zaklatni... a fejedelmeket, grófokat, bárókat, lovagokat pedig egyenként és összesen hathatósan megkeressük és kérjük... hogy nevezett panaszosokat és közülük bármelyiket a mi előbb felsorolt kiváltságaink megórzésében, a mi oltalmunk és védelmünk alatt minden adó követelése és lerovása alól és minden más követelés alól is, férfiasan védjék és oltalmazzák meg.

Mely dolog bizonysgául pecsétünket jelen levelünkre helyeztettük Kelt Párisban, a Szent Bernátnál tartott ünnepélyes közgyűlésünkben, az ur ezer négyszáz tizennyedik évében mártius tizennyedik napján.-

Aláírta: Jo. Ysambardi.-
Denifle Chatelain, Iv. 2039.

Jean Maillét az egyetem librariusát és bedellusát azzal vádolták, hogy csak korcsmáros lévén, az egyetemi kiváltságok bitorlója. E vádak ellen védekezik. Páris, 1415. június 8.-

Jehan Maillé Páris választott polgárainhoz fellebbezett az elmúlt év négy vásárbiztosa ellen, az egyetem kiváltságaira hivatkozva, melyek a librariusokra és bedellusokra is vonatkoznak. Elmondja, hogy ő is librarius és bedellusa az említett egyetemnek, szüllei vannak, hol bizonyos borokat termel, melyeket részletekben ad el. Az említett bérlők behivatták és követelték tőle a negyedet harminc queue és harmincnégy muid után. Erre azt válaszolta, hogy semmit sem tartozik adni, mert könyvárus, ezeknek megállapított számából, továbbá hogy egy doktornak is bedellusa bár az már elhunyt; és azt is mondotta, hogy nem adott el annyit, mint amennyi után illetéket kértek tőle, ellenben nagyon is igaz, hogy házában csak tizenkét vagy tizenhat muid bor van, amit jó falusiak nála helyeztek el a katonák számára és amit fel is leltározhatat.-

Ennek ellenére a választottak a teljes negyed megfizetésére ítélték, amit tőle követeltek. Ez ellen igen helyesen fellebbezett is, beleértve az összes költségeket és hogy valójában annyit nem is adott el.

A másik fél azzal védekezik, hogy ez az ember teljesen tudatlan /pur lay/, nem ismeri a könyveket, mert amikor megkérdezték tőle, hogy olvasta-e latinul a hét zsoltárt, azt felelte hogy nem, és így a könyváruságra alkalmatlan. Fossé Saint Germainban lakik a flandriai vámnál, egyáltalán nem librarius, hanem nagy /bor/ kereskedő. Harminchét queue és harmincnégy muidt adott el, melyet ők megszámláltak és erre megesküdték. Bevallotta ugyan a₂ eladást, de kijelentette, hogy azért sem tartozik, mert ő librarius, de akkor még nem beszélt arról hogy bedellus is. Ők /a fermierk/ azt válaszolták, hogy nem librarius, mert hiszen nem tudott olvasni és az írást nem is ismerte, olyannal tehát nem foglalkozhat amihez nem ért és így jogbitorló. És azt is mondják, hogy csak négy fő librarius van és még tizenhat másik, az egyetem ennyiben állapította meg számukat, ő pedig nincs közöttük. Mindezeket figyelembe véve a választottak elítélték őt és nagyon helytelenül és arcátlanul fellebbezett ez ellen, mert olyan kiváltságokra hivatkozik, melyek élvezetére ő képtelen és azokban nem részesedhet. Nem említette, hogy ő bedellus és tal későn is állt ezzel elő, az a doktor meg már meg is halt, és még ha librarius lett is volna, ez sem számít, mert erre alkalmatlannak találták és ez még arra az időre is vonatkozik; a /bor/ eladást meg beismerte.-

A válasz, az hogy a másik fél semmi hatékony dolgot nem mond és amit mond csupa negatívum. Egyébként kijelenti, hogy librarius volt, a király embereinek beleegyezésétől függően, továbbá hogy bedellus volt tehát mentesített és hogy többért ítélték el, mint amennyit eladott, borral nem kereskedik és csak azt adja el, ami a szüldejében termelt, és hogy irnokokat /másolókat - klerikusokat - clers/ foglalkoztat, kik a mondott egyetem számára könyveket másolnak állandóan. Ami meg a hét zsoltárra vonatkozólag mondottakat illeti, azt feleli, hogy amit erre ő mondott csak azért mordotta, hogy a kérdező ostobaságát mutassa. Képes a kiváltságokra és azoktól mint alkalmatlant meg sem fosztották és ha valami megszorítás lenne ez a jövőre vonatkozik nem az elmúlt időkre és ez is az ítélet hozatal után történt és arra most nem hivatkozhatnak. Előadta, hogy bedellus volt, az eladást pedig nem vallotta be és ha ez mégis jegyzőkönyvbe kerül volna, - tévedésből történt.-

/Az ítélet/ Jogában /marad/.-

Denifle - Chatelain IV. 2041.-

312) Egy könyvárus, Oliverius de Imperio mester, aki talán írásoktatás-
sai is foglalkozott Boemundus de Lutreanak az angol náció bedellusának is-
kola céljaira házat ad el.-

Páris, 1415. július, 12.-

Oliverius de Imperio mester, librarius Boemundus de Lutreanak az
angol náció bedellusának elad egy bizonyos házat, mely a Cloitre Brunel
utcában Szent Mihály cégérénel van az ugyanott lévő iskolapadokkal és ülé-
sekkel együtt, százötven arany tallérért, amit aranyban is kell fizetni, a
házon van ötvenhárom párisi solidus /Sou/ teher van, és pedig Szent Genovéa
monostora részére husz, Szent Szeverin egy bizonyos káplánjának husz, a
Sorbonne kollégiumnak tiz és a telekért a párisi Szent Benedek "Beneversus"
tamlomának három.-

Kelt az ur ezer háromszáz tizenötödik évében, július tizenkettedik
napján Stephanus Baisileau, párisi klerikus és Gerardus Ronceleti stb. toul
egyházmegyebeli klerikus és közjegyző jelenlétében...

Denifle- Chatelain, IV. 2042.-

313) Guillelmus Vigorosus /Vigoureux/ és Martinus Mouce papetariusok kö-
zötti per. Az egyiket az egyetem, a másikat a parlamenti bíróság
/kuria/ itéli el.-

Páris, 1416. május 9.

Mivel ama kilenc ramus írópapir fele ügyében, ami Guillelmus
Vigorosinak Martinus Moucetól jár és amit Guillelmus és Martinus papir-
ariusoknak vagy papetariusoknak kik Párisban laknak az Essonnál, Corbeuil
mellett lakó Johannes Lejay özvegye bizonyos más mennyiségű papirossal e-
gyütt elküldött és amit, mint a nevezett Guillelmus mondotta - Márton el-
rajtett és eldugott, ugyanezen Guillelmus Vigorosi már régebben az emli-
tett Martinus Moucet Petrus Mercerii mester, a mi párisi Chatelet-nk ügy-
hallgatója elé megidézttette felhóván ellene, hogy az említett kilenc ra-
mus papirost nem adta át és ezért fizessen neki ötvenhat solidus /párisi
soust/ és hogy az őt ért károsodás és költség megtérítésére is ítéljék el.

Ez a Márton viszont a nevezett Vilmos keresetét tagadta és ellené-
re sok mindent adott elő, amiket viszont hasonlóképen a nevezett Vilmos ta-
gadott, végül is Vilmos és Márton állításaikat illetően Jean Lejay özve-
gyének vallomására hivatkoztak. Miután pedig ezt kivallatták Mártonnak pe-
dig az ügy kedvelt leányunk a párisi egyetem rektora elé bocsájtására irá-
nyuló kérelmét elutasították, távolmaradása és makacssága miatt; fontolóra
véve a megfontolandókat, a mondott ügyhallgató az ur 1414 évében március
hatodik napján hozott ítélete szerint a fentemlített Mártont arra kötelez-
te, hogy visszaadja, átadja, vagy ezt elhatározza, avagy visszaadhassa,
átadhassa vagy elhatározta az említett kilenc ramus papir felét, meg-
fizetvén azonban az említett Mártonnak az említett 56 párisi solidusnyi
összeget, amit ezért mint mondotta, felajánlott. Ezt abban az esetben, ha
a mondott papirmennyiség még egyáltalán meg van /esset adhuc in rerum natu-
ra/ és Mártonnak ezek véghezviteléhez lehetősége van. Ha pedig ezt nem ten-
né az összes okozott károk, az említett dolgokkal és az ő fellebbezésével
Vilmosnak okozott költségek megtérítésére ítélte, ugyanazon Márton által
emelt illetékességi kifogás, és más egyéb kifogások és állítások ellenére
is.

Az említett Márton pedig az ítélet ellen nem is fellebbezve, a rektorhoz és az egyetemhez fordult, és nekik, mint mondták, csalárd módon előadta, hogy jóllehet e per már előbb a két fél által a mondott rektor kuriája elé vitetett és Vigoureuxnak e kuria tekintélyével megtiltották, hogy a nevezett Mártont ez ügyvel kapcsolatban a mi Chastelet-nk kuriája elé idéztesse; sőt ellenkezőleg meghagyták, hogy a keresetere indítható minden pöröködéstől tartózkodjék. Mindazonáltal ugyanezen Vilmos ezt teljesíteni elmulasztotta, a nevezett Márton - miként ez állította - kárára; és oda konkludált, hogy a nevezett Vilmos mondjon le a pör folytatásról, minthogy azt nem az illetékes bíró előtt folyik, mivel egyedül a rektor kuriája illetékes, a mondott egyetem kiváltságai szerint, könyvek, pergamen és más ilyen dolgok ügyében és amely kiváltságok sértetlen betartását és lehetőség szerinti védelmét a mondott Vilmos esküvel ígérte. Ezeket továbbá a nevezett Mártonnak mind a Chastelet, mind a mondott rektor kuriájában okozott költségek és az egyetemnek okozott károk megtérítésére ítélik. És az említett Márton annyira szorgalmazta a pereskedést és a nevezett Chastelet ítéletét megvetve az ellen járt el, azt áthágta és megszegte, ámbár a mi alattvalónk és ítélkezésünk alá esik /justitiabilis noster est/ és a mi területünkön is tartózkodik, mint ahogyan ott volt és tartózkodott az említett Guillelmus Vigorosi, miként mondták, hogy így két ítéletet is elért, mégpedig az egyiket a mondott rektortól kilencedikén, a másikat pedig az egyetemtől a közgyűlésben, melyhez ugyanazon Vigoureux a rektortól fellebbezett, az előbb mondták 1423. év március havának 23. napján és amelyek értelmében az említett Vigoureux arra ítéltetett, hogy a Chastelet előtti pert szüntesse meg és az említett Mouce minden kiadását térítse meg. Ezek ürügyén vagy másként is illetéktelenül Rolandus de Pontisara vesszős törvényszolgánk /serviens noster ad virgam/ az említett Chastelettől és Gilebertus Ruffi a francia náció bedellusa a mondott egyetemen, az említett Martinus Mousse megkeresésére, az Guillelmus Vigorosus házába mentek, javait és áruját elvették, lefoglalták, lezárták és lepecsételték és sok más kárt és sérelmet okoztak neki. Így a párisi Chastelet mondott auditorának ítéletét igen súlyosan megszegették. Ezért tehát a mondott Vilmos, miután Rolandust és Gilbertust megkereste, hogy említett javait neki visszaadják vagy szolgáltatassák és mivel ezek ezt megtenni vonakodtak hozzánk, vagy parlamenti kuriánkhoz /biróságunkhoz/ 1414. május 23. napján fellebbezett...

Mindezek figyelembe vételével... kuriánk határozata által az említett Gilebertus bedellust és Rolandus törvényszolgát illetően megállapította, hogy helytelenül jártak el, és ellenkeztek, viszont a mondott Guillelmus Vigorosit, fellebbezőt illetően, hogy helyesen járt el és ugyanezen Guillelmusnak az említett bedellus és serviens által lefoglalt minden jószágát teljesen rendelkezésre bocsátja és bocsátotta. A felülmondott Martinus Mousset pedig ugyanezen Guillelmus kiadásaiban, károsodásaiban és érdekeinek sérelmében, ezek felbecslését fenntartva, ez ügyben folytatott pereskedései és törvényszegései tekintetében, nekünk fizetendő 20 livre összegre és Vigorosusnak fizetendő 10 livre összegű büntetésre ítéljük, úgy hogy először a nekünk járó büntetést fizesse meg.-

Kihirdették, az ur 1316. évében, május 9. napján.

Le Fevre

Denifle - Chatelain, IV. 2064.-

Mindazoknak, kik e jelen levelet látják, Hugues Aubriot a párisi rendőrkapitányság /pecsét/őre - bírása - üdvözetét. Tudatjuk, hogy megjelent itélőszékünk előtt Henry Lullier Párisban lakó könyvárus és kijelentette, hogy nevezett Párisi Egyetem Őt újólá a 4 esküt tett főkönyvárus /librarius principalis/ egyikévé rendelte és választotta, hogy felbecsülje, értékelje és árral lássa el a könyveket, nevezett Páris városában, a nevezett párisi egyetem főhatósága alatt. Nevezett Henry Lullier a maga jószántából és akaratából, kényszer és rászédés nélkül, saját elhatározásából és tudatosan megígéri és jelenlétünkben eksüvel fogadja, hogy mindazokat a könyveket, melyeket neki bemutatnak, igazságosan és becsületesen értékeli és felbecsüli, említett tisztét képességei szerint, becsülettel, csalás és kedvezés nélkül megőrzi, ellátja és gyakorolja, nevezett egyetemnek engedelmeskedik, és az Esküdt könyvárus hivatásának rendjét jól és becsületesen megtartja, meg nem sérti. Ekkor megjelentek előttünk Robert Lescyer könyvárus, és Raul d'Orliens párisi lakosok kik a maguk akaratából kényszer, vagy bármiféle csalás nélkül nevezett Henry Lullier kérésére és kérelmére együttesen kezességet és kötelezettséget vállaltak az Egyetemmel szemben 100 párisi livre összegéig, hogy nevezett Henry becsülettel, csalás nélküli viseli és gyakorolja tisztségét. Egyben a nevezettek Henry, Robert és Raoul d'Orliens esküvel ígérték és kezeskednek érte, készen arra, hogy magukat kezünkbe adják, hogy ezen írásban foglaltak ellen nem cselekednek, sem egymást vagy másokat ilyen cselekedetre nem bírnak s megtérítenek s megfizetnek minden költséget, kárt, kiadást és veszteséget, mely hibájuk folytán keletkezett. És, hogy a föntebb mondottak végrehajtásának és teljesítettésének a fent nevezettek együttesen elkötelezték és elkötelezik úgy a maguk, mint örökösök minden vagyonát, legyen az akár ingó akár ingatlan, jelenben vagy a jövőben bármikor a birtokukban lévő, melyeket ennek megfelelően Itélőszékünk, vagy a bennünket hivatalunkban követő párisi rendőrfőnök, vagy bármely más bíró vagy Itélőszék mely előtt e levélben foglaltak végrehajtása alkalmával találhatnak vagy találhatatnak, ítélkezésének, eljárásának és kényszerének alávetnek. Ezenfelül nevezett Henry elkötelezte testét is a Chatelet börtönében való rabságba vetésre és fogságban tartásra, saját terhére és költségére s ezennel a nevezettek hitükkel és esküjükkel kötelezve magukat lemondottak mindarról, amivel akár tettekkel, akár törvényes uton ellene mondhatnak ezen levél tartalmának, vagy bármí dolognak a föntebb mondottakból, és a nem érvényesítés jogáról. Ennek tanuságául helyeztük ezen levélre nevezett bíróság /Prévosté/ pecsétjét az 1370. esztendőben, március 10. napján, kedden.

Kirchhoff, 176. p.

Mindazoknak, kik e levelet látják, Hugues Aubriot lovag, párisi rendőrség bírása, üdvözetét. Tudatjuk, hogy megjelent a párisi Chatelet-n Estienne de Mirabel és Nicaise le Meunier királyi jegyzők előtt Gaucher Beliant Párisban lakó könyvárus és kijelentette, úgy a nevezett jegyzők előtt, mint jog szerint előttünk, hogy a párisi egyetem jelenlegi rektora őt nevezett egyetem könyvárusává tette és rendelte, hogy cselekedje jól és becsülettel, csalás és álnokság nélkül mindazt, amit ilyen esetben tenni szokás és illó, amit mint a nevezett egyetem könyvárusa tehet és amit tennie kell.

Ezen Gaucher ígérte s fogadta s e jelen okmányban foglaltakkal újólag igéri, esküvel fogadja és testével kezeskedik érte, készen arra, hogy magát akár a nevezett jegyzők, akár a mi kezünkbe adja, hogy az egyetem könyvárusának tisztét s mindazt ami azzal jár, becsülettel és jól ellátja és gyakorolja anélkül, hogy bármiféle osalást, ámtást vagy gonoszságot elkövetne, vagy hatáskörében eltúrne, mi az egyetemnek, annak látogatóinak vagy a diákoknak kárára, hátrányára, ártalmára van vagy lehet, s ötven párisi livre terhe alatt elkötelezte magát a nevezett jegyzők előtt, nemkülönben előttünk egyszer s mindenkorra, hogy ezen összeget nevezett egyetem Rektorának, annak ki e tisztet jelenleg viseli vagy a jövőben viselni fogja, vagy ki ezen okmányt az egyetem nevében felmutatja, kifizeti és átadja, az esetben, ha elmulasztaná jól és becsülettel gyakorolni említett hivatalát, úgy, amint ezt megmondottuk.

Ekkor megjelent a nevezett jegyzők előtt Giraunt Julien Párisban lakó borügynök, mi mint mondotta, kezeskedik nevezett Gaucher-ért s kijelentette és kijelenti, hogy kész kifizetni az említett összeget a fent elmondott esetekben.

Nevezett Michel és Kezes megígérik, esküvel erősítik és testükkel kezeskednek érte ahogy illik, hogy rendben megtesznek mindent amit mondtunk és nem cselekednek vagy cselekedtetnek a fentiek ellen s nem túrik, hogy bárki ellene cselekedjen bármi történjék is, megfizetnek minden költséget, kiadást, kárt és veszteséget, mely a fentebb mondottakban való mulasztásukból adódik, minden jelenlegi és jövőbeli ingó és ingatlan vagyonuk elkötelezése mellett, alávetik magukat, úgy ezen bíróságnak, mint bármely más ítélőszéknek, melynek hatáskörében valaha is találtatnak ezen okmány és tartalma által, hogy mindent végrehajthasson és ezennel nevezett Gaucher és Kezes kifejezetten lemondanak esküjük és fogadalmuk által minden kivételről, vagy bármiféle olyan dologról, mi segítségükre vagy hasznukra lehet, arról, hogy bármelyikük is ellene tegyen vagy mondjon ezen levélnek, vagy a bennfoglaltak végrehajtásának vagy eredményének s lemondanak a nem érvényesítés jogáról. Ennek tanuságául a nevezett jegyzőkkel egyetértésben helyeztük e levélre a Párisi rendőrbíróság Pecsétjét az 1378. esztendőben augusztus utolsó napján, kedden.

Kirchhoff, 174-75.p.

316.

Az 1488. Privillégiummegújításból.

Jelen okmányunkkal közzétettük és közzétesszük ezen Egyetem azon tisztviselőinek és szolgáinak számát, kiknek az említett privillégiumokban való részesítését kívánjuk és jónak látjuk és kiket minden dologban szabadnak, kivételezettnek és minden tehertől mentesnek nyilvánítunk, miként ezen Egyetem valódi hallgatóit.

24. könyvárus, 4 pergamenkészítő, azaz az a 4 ki mesterség esküjét letette.

4. Párisban lakó papirkereskedő, 7. papirmalomtulajdonos kézműves, Champagne-i Troyes, Corbeil és Essone városok lakói, azaz 3 Troyes városából és más 4 a nevezett Corbeil és Essoneból.

Két illuminátor, két könyvkötő, két könyvmásoló, azaz azok kik mesterségük esküjét letették.

Kirchhoff, 173.p.

316/a. Az 1467. június 11. rendeletből. /Ordonnance./-

4 párisi garas vettetik ki a jövőben /a 12 párisi dénáron kívül és felül/ mindazokra, kik könyvárusok, másolók, illuminátorok, könyvkötők és pergamenkészítők lesznek; azokra kik műhelyt akarnak nyitni, mielőtt arra jogosultak, azaz a nevezett testület tagjai lennének, 24 párisi garas; az új tanulókra 8 párisi garas; és minden legényre és hasonló állapotban lévő munkásra 12 dénár hetenként; az említett összegeket a nevezett testület hasznára s a tagok költségére és céljaira kell fordítani.

Kirchhoff, 178.p.

317. A bolognai egyetem statutumaiból.-

A petiariusokról. Rubrica XVIII.-

Elhatároztuk, hogy minden évben midőn a syndicusokat választják, a rektorok és a tanácsosok válasszanak hat derék férfit az egyetem kebeléből, gondos és mértéktartó embereket, kik az egyházi renddel legyenek feldiszitve és közülük három hegyeken tuli és három hegyeken inneni legyen; petiariusok száma hat legyen és olyan formán válasszák meg őket, mint a rektorokat.

Közülük kettő, három, négy vagy öt vagy mindvalamennyien együttesen is eljárhatnak. E választottak a péciák dolgában teljes és szabad felhatalmazással és joghatósággal rendelkeznek a tény megállapításra, ítéletmondásra és végrehajtásra, a péciák és a romlott szövegű könyvek ügyeiben. A péciák hiányaival kapcsolatban minden scriptortól és correctortól esküt kérhetnek és kell is kérniök arra vonatkozólag, hogy az olyan péciákról, melyeket hibásaknak találnak azonnal jelentést tesznek. Akarjuk, hogy a stacionarius minden romlott szövegű péciáért, amit átad, minden alkalommal tiz bolognai solidus büntetést fizessen, a diáknak viszont /akinek átadta/ kétszeres kártérítéssel tartozik. A büntetés fele az egyetemet illesse, a másik felének fele a peciáriusoké, a többi a feljelentőé.-

A peciáriusok pedig minden ünnepi időben egy általuk megállapított helyen tekintsék meg az összes stacionáriusok peciáit és füzeteit és mindenekelőtt követeljenek mindenegyes stacionáriustól esküt, hogy a péciák, füzetek összes példányait és más dolgokat is amiket kölcsönöznek a peciáriusoktól kijelölt helyre viszik és semmit el nem rejtenek. E helyre az összes stacionariusok kötelesek minden csel és család nélkül az összes példányokat elvinni. Ha pedig a hat közül /peciáriusok/ a többség azokat nem helyesen javítottaknak találná, javíttassák ki és nézessék át a stacionarius költségére, megbízható korrektorek által annak a peciáriusnak a költségén, akié a péciák voltak. Közülük négynek, vagy a rektornak kérésére minden doktor vagy diák saját könyvét, ha megfelelővel rendelkezik, e célból kölcsön adni kötelesek. Ha pedig egy doktor vagy diák, könyvét mely megfelelőnek látszott, kölcsönadni vonakodna legalábbis tulajdon házában belül, az egyetem céljaira fordítandó 5 bolognai lirára büntessék. Ha pedig a könyv kölcsönzési díját még nem állapították volna meg /tassare/, ők kötelesek megállapítani azt. Azok a stacionariusok pedig, akik ezt elmulasztották, makacosságukért minden alkalommal 5 bolognai lira büntetés alá esnek, amit az egyetem hasznára fordíthatnak. Azontul továbbá egy diák se vegyen át tőlük péciákat és füzeteket lemásolásra vagy javításra tiz bolognai solidus és örökös kizáratás büntetésének terhe alatt. A mindenkori rektorok az említett hat megkeresésére kötelesek a mondott büntetést be-

hajtan. A peciáriusok fizessenek a korrektoroknak: azaz a pénzt a korrektorok jelenlétében vegyék át a stationáriusoktól és azonnal fizessék ki a korrektorokat és ne a stationárius fizessen a korrektoroknak.

Az említett peciáriusok kötelesek még a fő bedellus költségén a doktorok által megvitatott kérdéseket /Quaestiones disputatae/ melyeket a bedellus nekik átadott, két mintapéldányban elkészíttetni és kijavíttatni, attól számított husz napon belül, hogy azokat nekik átadták, 40 bolognai solidus büntetéssel sújtsák a bedellust ha megkeresésükre a Quaestioikat meg nem küldte volna és a rektorok is vagy azok közül egy a quaestioik lemásolását követelje meg.

A quaestioik stationariususa saját költségén másoltassa le a notárius által egy neki átadott füzetbe a quaestioikat, és ezt örök emlékezetül az egyetemládájába akarjuk elhelyeztetni.

Az egyetem jegyzője az összes szabály szerint vitatott kérdéseket /Quaestiones disputatas/ ingyen, egy könyvbe lemásolja, amit az egyetem massariusai vesznek meg, neki január tizedik napjáig átadják. És a rektorok a massariusokat erre rászorítsák; a notarius pedig a husvétot követő egy hónapon belül ezt elvégezni tartozik, minden kimaradt Quaestio után három bolognai lira büntetés terhe alatt; a füzetet pedig a rektorok nyolc napon belül az egyetemládájába helyezték. Akarjuk, hogy erre a peciáriusok is ügyeljenek. Tartoznak továbbá a peciáriusok legalább egyszer egy héten egybegyülni tiz bolognai solidus büntetése alatt. Erre a rektorok esküjük értelmében kényszerítsék is őket. Hogy pedig az említett hat az előbb mondotakra szorgosabban ügyelhessen, úgy határoztunk, hogy ezek abban az évben sem a közgyűlésekre, sem a temetésekre sem más hivatalos egyetemi alkalomra eljönni nem tartoznak. Ezt a statutumot pedig a notarius minden kántorböjtön, azaz egy évben négyszer rendben tartozik felolvasni.-

H. Denifle - F. Ehrle

Archiv für Litteratur- und Kirchengeschichte des
Mittelalters. III. Statuten der Juristenuniversität
von Bologna.

318

A /könyv/ kereskedők évenkénti választásáról.-

Rubrica, XXI.-

Az egyetem javát előmozdítani akarván határoztuk el, hogy a rektorok tanácsosaikkal kormányzásuk elején egy hónapon belül tartoznak és kötelesek hat diákot választani, három hegyeken tulit, három hegyeken innenit és ezzel a hat diákkal a mondott rektorok és tanácsosok egyetemünk számára kereskedőket szemeljenek ki, ama feltételek, megállapodások és kiváltságok alapján, melyek a mi statutumainkban és privilégiumainkban foglaltatnak. A rektorok sem engedhetik egyedül a kereskedők kiváltságait bárkinek, és csupán az előbb említett módon tehetnek kereskedőket.

A kereskedők pedig azokat a könyveket, melyeket adósaik akarataból vagy szerződés alapján eladhatnak, az elismert könyvesboltokban /in stationibus librorum/ a könyveket eladásra tegyék ki és máshol azokat eladni nem lehet. Tartozik pedig az említett kereskedő mielőtt a könyvet eladná előbb

a /megbizott/ diáknak, vagy rektorának jelenteni, hogy a könyv rendelkezésre áll és erről a hiradásról oklevél formájában vagy tanuk által hiteles bizonyossága legyen. Ezután a diákot /a válasszal/ még két hétig várja vissza, miknek megtörténte után a könyvet az előirt módon adja el. Tartoznak továbbá ezek a kereskedők annak az összegnek, amire a stacionariusok a könyvet becsülték, kétharmad részét a diáknak kölcsön adni /előlegezni/. Ha pedig a becslés után azt mondanák, hogy nincs pénzük, vagy ha a diák nem tágit három napon belül a becsértéknek kétharmad részét vonakodnának megadni, veszi az el foglalkozásuktól /officio/ és az egyetem által nyújtott előnyöktől fosztassanak meg. S e büntetés alól feloldást nem nyernek, míg az egyetemnek minden alkalommal mikor ilyesmit elkövetnek, 3 bolognai lirát nem fizetnek. Ezt a statutumot azokra az usorásokra /feneratores/ is kiterjesztjük, kik a kereskedők kiváltságaival nem rendelkeznek.

319 Könyvek és péciák stacionáriusainak esküjéről.

Rubrica, XXVIII.-

A könyvbecsüsök és a stacionáriusok minden évben a rektorok választása alkalmával testületileg esküt tenni tartoznak, hogy foglalkozásukat becsületesen üzik, az egyetemnek foglalkozásukat érintő statutumait mind a már megtörtént, mind a leendő dolgokra vonatkozólag betartják és a reájuk vonatkozó statutumokat az eddigieket és az ezután meghozandókat jó és szabályos /de littera bona et legali/ irással, miként az egyetem statutumainak könyvében vannak, stációkban nyilvánosan és szembetünő módon, hogy minden belépő láthassa és olvashassa függesszék ki, és pedig csonkítás, hozzáadás és csalárdság nélkül. Ha valamelyikük könnyelmű merészséggel ezek valamelyikét megszegné, az iskolákban hirdessék ki hogy esküszegő, a rektorok meg a stacionáriusi foglalkozástól fosszák meg. Ezenfelül a rektorok kötelesek még a diákoknak és doktoroknak és minden esküt tett emberüknek letett esküjük erejében megparancsolni, hogy üzletével kapcsolatban /quoad stacionis officium/ vele semmiképen ne érintkezzenek.-

Mire köteleztetnek a könyvek stacionáriusai.

Rubrica XXIX.

A rektorok választását követő tizenöt napon belül, esetleg azután, ha felszólítást erre előbb nem kapott, minden könyv-stacionarius legalább kétezer bolognai lira összegig alkalmas kezeseket állítson, hogy a könyveket és a diákok más egyéb nála letett dolgait hűségesen megőrzi és sértetlenül visszaadja. Ugyanezen idő alatt a főbidellusnál, vagy annál, akit a rektorok erre kijelölnek: az egyetem jegyzőjénél, valamelyik doktornál vagy pénzváltónál, 15 bolognai lira értékű zálogot, vagy annak megfelelő értékű összeget köteles letenni, hogy amikor a statutumokat megszegné, mindkét rektor a zálogból vagy letétből a statutumokra hivatkozással a birságot rajta behajthassa. Ha ez a letét elfogyna, a rektor által megállapított időpontig köteles helyébe más letenni. S ha ennek eleget nem tettek, vagy az említett letétet le nem adták, üzletükkel együtt az egyetem keretéből tasziassák ki őket, úgy, hogy senki ne merjen velük kereskedni, stációikba könyveket letenni, /eladásra/ vagy a már ott lévőket magához venni, vagy megvenni.

Könyv-stacionarius a stációban köteles tartani az összes péciákat, legalább a kánonjogi és civiljogi textusokat a rendes glosszákkal. Senkit a rektorok a stáció tartására ne bocsássanak, csupán ha nekik hitet tett és

az említett péciákat bemutatta, s ha a rektorok kívánják, ezeket illetően o.vadékat is adott. A rendkívüli /glosszás/ könyveket vagy ezek mintapéldányait a rektorok tanácsosaikkal együtt a különböző stációk között kioszthatják, amint jónak látják, a stationariusok pedig rendeletekre engedelmeskedni tartoznak. A rektorok a tanácsosokkal együtt megtehetik, ha ok van rá - ha vannak olyan új és régi írások, melyek beszerezhetőek - hogy a mintapéldányok vagy péciák számát három éven belül emeljék. Az eladásra szánt könyvben kívül és feltűnő helyen, világosan olvasható betűkkel és nem számokkal, az eladó családi és keresztnévét /nomine et cognomine/ és a könyv árát husz solidus az egyetemnek fizetendő és az egyetem által kikövetelendő büntetés terhe alatt. Ha pedig a név nem lenne beírva, ha a diák ezt kívánja, köteles beírni, ugyanezen büntetés mellett. Ha pedig tagadna, a diák eskü alatt tett vallomásának adjanak hitelt. Ha ellenben egy olyan könyvet akarna eladni egy diák, amit előbb a stationarius boltjában megnézett /a benne feltüntetett ár miatt/ a stationarius közbejöttével, esküszegés büntetésének terhe alatt köteles neki a statutumokban megállapított díjat megfizetni.▼

Tudva ne adjon el könyvet olyannak, kiről tudja vagy valószínűleg feltételezi, hogy viszonteladásra vesz - 5 bolognai lira büntetés mellett, melyet e három esetben a stationariusra minden alkalommal ki kell róni. E büntetéspénzből a vádló 20 solidust kap de ezen kívül a stationariust kényszerítsék arra, hogy lelke veszedelmével minden ez üzletből származó nyereségét az egyetemnek adja vissza... Ugyanez a tilalom a diákokra is vonatkozik, hogy t.i. könyveket nyereszkeskedésből ne vásároljanak. Az ilyen stationariusokat és diákokat a rektorok felkutathatják és megbüntethetik, mint a studium megzavaróit. Ha meg polgárok találtak ilyenekben vétkeseknek, amilyen szigorúan csak lehet, járjanak el velük szemben. Gondoskodjanak a rektorok arról is, hogy a communenak azt a statutumát, ami a könyvek kiviteli engedélyére /de bulleta librorum/ vonatkozik, hogy ti. azt a rektorok engedélye nélkül megadni nem lehet, a commune betartsa.

Hogy pedig még hatékonyabban lehessen e kereskedőkkel szemben eljárni, megparancsoljuk, hogy egyetemünk egy diákja se fizessen valamely kánonjogi vagy civiljogi könyvért hat bolognai liránál nagyobb összeget, hacsak nem annak a jelenlétében, ki a könyvet eladásra lehelyezte, vagy meghatalmazással rendelkező megbízottja, továbbá az egyetem jegyzője, vagy a rektor más társának jelenlétében. A rektor e sociusának vagy a notariusnak, mint a rektor képviselőinek a vevő esküdjön meg, hogy a könyvet jóhiszeműen, nem kalmárkodásból veszi; különben esküszegőnek tekintsék és a rektorok a vásárlást /következményeit/ védelmezni nem tartoznak.

A stációban eladásra kitett könyvet a stáción kívül el ne adja valakinek, ki az egyetemnek nem tagja, hacsak az eladás közhírrététele után még egy napig a stációban nem maradt, s ha ellenkezőképpen cselekedne, 10 bolognai lirára büntessék. Továbbá olyan könyvet, ami a stációjában van, diák elől el ne titkoljon, hazug módon azt állítva, hogy nincs a boltban. És ha ezt mondaná, a diák meg kérdezi annak a nevét akinél a könyv van, ennek a nevét könyvenként 5 bolognai solidus büntetés terhe alatt, köteles megmondani.

Továbbá a könyveket jóhiszeműen, a könyv tulajdonosa vagy megbízottja jelenlétében becsülik meg, olyan árra, amit méltányosnak vélnék és az uzsorásokkal semmiféle titkos és tisztességtelen megállapodást ne kössenek. A becsértéket pedig a könyvbe világosan olvasható betűkkel és nem számokkal írják be. S a könyvet kevesebbre ne becsülik, mint amennyiért a stációban vették, de többre becsülhetik, ha úgy vélik, hogy többet ér. A becslést

végző stationarius nevezetesebb vétségét a rektorok ítélete alapján minden alkalommal 3 bolognai lirára büntessék. Az uzorások, vagy az egyetemi könyvkereskedők könyvbecslési ügyeibe csak az a két stationarius, kiket a rektorok erre kijelöltek, avatkozhatnak, a minden alkalommal kirovandó esküszegés és 20 solidus büntetésének terhe alatt. Ha pedig arról van szó, hogy egy diák könyvét zálogba kénytelen tenni, a könyvet oly sokra becsülik, amennyiért tudják hogy méltányosan eladható és amennyiről tudják, hogy a zálogot vevő idegeneknek is előnyére van. Ha meg az ellenkező látszik valószínűnek, /mivel a jó /olcsó/ könyv rövid idő alatt kel el/ és ezért a stationarius az arra való tekintettel rossz becsülést végez, annyire büntessék, amennyit rosszul értékelt /amennyi a különbség a tényleges érték és a becsülték között/, a büntetést pedig a rektorok azután, hogy a diák azt nekik hírül adta, tíz napon belül hajtsák be, különbeni kettős bírság terhe alatt.

Megparancsoljuk még azt is, hogy sem scriptor, sem miniator vagy korrektor vagy bárki más könyveladásokba ne avatkozzék, csupán azok a stationariusok, kik esküt tesznek és óvadékot adnak; állásvesztés büntetése alatt, mely alól nem mentesíthetők, csak ha minden alkalommal az egyetemnek 20 bolognai solidust fizetnek. A diákoknak pedig meg nem tiltjuk, hogy egymás közt közvetve könyveket vegyenek és eladjanak. De azt akarjuk, hogy minden diák, aki eladásra szánt könyvet akar eladásra leadni, vagy eladni, az óvadékot letevő és esküt tevő stationáriusoknál tartozik azt tenni. Mégis megengedjük azt, hogy a főbidellusok az eladásra szánt könyvek céduláit elolvashatják, az eladót /a vevőnek/ bemutatathatják, közte és a vevő között közvetíthetnek, de se a könyvet át ne vegyék, sem az előleget.-

320) A stationariusok vagy segédek által eszközölt eladásokról.-

Rubrica XXXI.

A stationariusok tevékenységét jóváhagyva határoztuk, hogy ha a stationarius vagy segédje egy diáknak egymás közt megállapított áron ad, vagy kölcsönöz könyvet, az eladás vagy kölcsönzés teljes érvényben maradjon úgy azonban, hogy ha azután a könyv eladója az arra nézve más véleményen lenne, a stationarius az említett vételárat az eladónak arra az összegre tartozik kiegészíteni, melyért az eladó a könyvet eladni hagyta vagy rendelte, ha pedig az eladó diák volt az ügyre nézve ennek egy tanuval tett esküjét kell irányadónak elfogadni.

321) Mennyit kell a stationariusoknak a könyvek eladása után kapni?

Rubrica XXXII.

A könyv-stacionariusok fáradságuk fejében a könyv vevőjétől és eladójától egyaránt, ha három liránál kisebb összeg volt 12 bolognai dénárt, háromtól hét liráig két solidust, héttől huszig 3 solidust, hatvantól százig hat solidust, százon felül nyolc solidust kapjon. Megparancsoljuk továbbá, egy diák aki vesz vagy elad akár maga, akár más által nem ígérhet többet sem szerződés, sem pénz, sem jel által sem más módon mint amennyit e statutumban megállapítottunk. Ha ez ellen cselekednének, a diák az esküszegés, a stationarius pedig mind az esküszegés, mind pedig 5 bolognai lira büntetését vonja magára, amit a rektorok az egyetem szükségletére fordíthatnak. A diák viszont köteles az olyan stationariust aki ennél többet követelt három napon belül esküje értelmében, büntetés terhe alatt köteles feljelenteni. Azonban a vétel vagy eladás megtörténte után, ha valaki akar, tetszése szerint még annyit adhat, amennyit akar.

Rubrica XXXIII.

A péciák stacionáriusai évenként tegyenek esküt a rektoroknak, hogy megtartják azokat a statutumokat, melyek foglalkozásukra vonatkoznak és hogy e statutumokat stációjukban szembetűnő módon úgy helyezik el, hogy elolvashatók és megtekinthetők legyenek. Hogy kérésre, pénzért, valakire való tekintettel valami jegyzetet vagy apparatust /apparatum vel scripta/ melyekből példányaik vannak, el nem titkolnak, hanem azoknak, akik kéri, kiadják. Továbbá, hogy a régi mintapéldányokat kisebb péciákra nem bontják, az ujakat viszont az oszlopok, sorok, és betűk mennyiségét illetően régiékhöz alkalmazzák. Továbbá, hogy minden péciájukat ha erre törvényesen megkerestetnek, hűségesen bemutatják és a romlott, foltos, és deformálódott péciákat bizonyos idő alatt helyrehozzák, az ilyen péciák elvesztésének és az ujak értékének megfelelő pénzbüntetésének terhe alatt. Továbbá, senki olyan scriptornak, kit az egyetemről kitzasztottak, péciát, tanácsot, segítséget vagy kevézést nem adnak, velük ne is érintkezzenek hivatalvesztés terhe alatt. Továbbá a notarius köteles velük az összes hivatalvesztett scriptorok vagy miniatorok nevét közölni, és a péciák stacionáriusa azt egy táblára függeszteni olyan formán, mint a könyv stációnál közöltük. Továbbá a péciákat sem nem nagyobbíthatják, sem nem kisebbíthetik, semmi szín alatt. És adjanak kezességet 100 bolognai lira összegig, a diákok zálogainak biztosítékául, hogy azokat visszaszolgáltadják, miket náluk a péciák fejében letesznek. Díjazásukról /a péciák kölcsönzésénél/ a statutumok már kielégítően intézkedtek.-

A péciák zálogáról és azok elvesztéséről.

Rubrica XXXIIII.

A péciák stacionariusainak legyen kalendáriuma vagy olyan könyve, amibe a zálogot, amit a diákoktól vagy scriptoraiktól vettek, beírják, különleges ismertető jegyeikkel együtt. Mivel pedig megtörténhet, hogy a diáknak vagy scriptornak átadott pécia elveszik, elrendeljük, hogy azért 5 bolognai solidust fizessen. Ha pedig a stacionarius és a diák közt viszály támadna atekintetben, hogy a diák a péciát visszaadta-e vagy sem? a diák esküjének kell hitelt adni. Ha a diák záloga vészett volna el, a diák esküjét 40 bolognai solidus értékig el kell fogadni. Ha viszont azt állítja, hogy nem ő, hanem famulusa /szolgája/ vagy scriptor a adta vissza a péciát, a rektor közülük annak az esküjét fogadja el, amit a személyek körülményeinek mérlegelése után megfelelőbbnek lát. Ha végül a stacionarius az elvesztettnek hitt péciát visszaszerzi, az esetben - ha már mint feljebb szó volt - kártérítést is kapott, a neki kifizetett pénzt a diáknak adja vissza annak az összegnek levonásával, amit az említett pécia visszaszerzése érdekében kiadott.-

Azoknak a stacionariusoknak büntetéséről, kik kiközösített scriptoroknak, korrektoroknak péciát kölcsönöztek.-

Rubrica XXXV.-

Az olyan könyv- vagy pécia-stacionárius, aki egy kiközösítettnek péciákat másolásra vagy korigálásra adott, azután hogy az illető nevét a főbidellus kihirdette, mindenegyes alkalommal 20 solidus büntetést fizessen. Ha ezt megfizetni vonakodna, stációja kiközösítés alá essék. És ha a rektorok jónak látják, adjanak hitelt a vádló esküjének, ha ugyan a vádló egyetemünk testületéhez tartozik.

Egy stationarius se merjen valami másolásti, javítási munkát adni olyannak, kit egyetemünk magától eltaszított; s ha valaki ellenkezőképen cselekedett volna, azonnal fosztassék meg hivatalától. A rektorok pedig, miután ez tudomásukra jutott, azt vagy azokat és stációikat az egyetem közösségéből kutaszítottaknak jelentsék ki és vissza nem is helyezhetők, míg egyetemünknek 5 bolognai lirát nem fizettek, ha ugyan a rektoroknak ez megfelelőnek látszik. Ha a váldó egyetemünkről való, az ő esküjének adjanak hitelt.

Elrendeljük, hogy minden stacionárius az egyetemi közösségből kirekesztett scriptorok, korrektorok, miniatorok és konyvkötők nevét nyilvánosan függessze ki, s ha két napon belül, hogy e kirekesztés büntetését kimondották, ezt tenni elmulasztotta, minden kirekesztett után 5 solidus büntetést fizessen. Azonkívül elrendeljük, hogy a főbidellus az említett kirekesztettek mindegyikének nevét a kirekesztés első napján az összes stacionáriusokkal hasonló büntetés terhe alatt írásban közölni tartozik.-

325 A péciák és füzetek taxálásáról, kölcsönzési díjának megállapításáról.

Rubrica XXXVI.

Már régen érett megfontolás tárgya volt, hogy a könyrdijmegállapítását és az árat amit a pécia-stacionáriusoknak a mintapéldányok után jár, a statutumok kötetébe foglalni rendeltük és elrendeltük, hogy e taxatio szerint történjék ezentul a péciák kiszolgáltatása, annak fenntartásával, amiről abban a statutumban van szó mely így kezdődik: "Fideiussores". Továbbá, ha a stationarius a városon kívül 20 mérföldig példányokat kölcsönöz, a megállapított díjszabáson felül még két dénárt kérhet legföljebb füzetenként. Ha pedig már 20 mérföldön túl kölcsönöz, a kölcsönvevővel tetszés szerint állapotdjék meg.

A díjmegállapítás pedig ez:

/A címekhez csak egy-két terminus magyarázata szükséges: Apparatus: részletes magyarázó jegyzet a Decretumhoz, vagy Decretaleshez, Breviarium itt a lényeges kánonjogi tudnivalók összefoglalása, Brocardi vagy Br dardu egyes kiválasztott kérdések tárgyalása, Cavillatio részletekbe menő tárgyalás - Lectura előadás szövege vagy jegyzete.-/

Lectura dom.Ostien. sunt	CLVI taxati quaterni, taxati l sol.
Summa eiusdem tunc archiepiscopi	LX quaterni, taxati XX sol.
Apparatus D. Innocencii	XLIII quaterni, taxati XII sol.
Speculum D. Guill. Durantis	LXIII quaterni, taxati XV sol.
Lectura D.Guidonis de baysio archidiac. Bonon.	LXXVII quaterni, taxati III den. Paris.

Et devent solvi de petia facta per
eum super decreto.

Repertorium D.Guill. Durantis	XII quaterni, taxati IIIIor sol.	
Libellus legatorum eiusdem	VIIII quaterni, taxati IIII sol.	
Racionale divinorum officiorum eiusdem	XIIII quaterni, taxati IX sol.	
Apparatus D.Johannis Andree super sexto libro decretalium sunt	XVIII et dimid.quaterni taxati VII sol.	
Apparatus decreti sunt	XXX quaterni, taxati XVI sol.	
Apparatus decretalium sunt	XXIX quaterni, taxati XVIII sol.	
Apparatus super electione sunt	III "	XII den.
Summa Goffredi sunt	XVIII "	VII sol.
Summa hugocionis super decreto	LXXX "	XX sol.
Libellus Roffredi in iure canonico	VIII "	III sol.
Casus decretalium sunt	XVI "	VII sol.
Casus decreti sunt	XX "	IX sol.
Compostellanus sunt	IX "	IIII sol.
Lectura abbatis sunt	XXII "	VIII sol.
Disputaciones abbatis sunt	XXII "	VIII sol.
Disputaciones Petri Sansonis	VI "	III sol.
Lectura D.Principvallis super decreto	XXX "	XXII sol.
Libellus D.Egidii sunt	V "	III sol.
Summa magistri Bernardi	VI "	II sol.
Notabilia Johannis de Deo super decreto sunt	V "	II sol.
Libellus fugitivus sunt	VII "	III sol.
Martiniana super decreto sunt	XVIII "	VIII sol.
Summa Bonaguide sunt	III "	II sol.
Casus Johannis de Deo super decreto	XII "	V sol.
Breviarium Johannis de Deo sunt	VIIII "	IIII sol.
Margarita Bernardi sunt	II "	XII sol.
Libellus Tranchedi [i.e. Tancredi] sunt	VI "	II sol.
Cavillationes Joh.de Deo sunt	V "	II sol.
Disputationes Johannis sunt	III "	XVIII den.
Questiones Bertolomei Brixien.	VII "	III sol.
Suffragium monachorum sunt	VIIII "	IIIIor sol.
Summa de penitentiis Joh.de Deo	III "	XVII den.
Brocardi Dalmaxii [i.e. Damasi] sunt	II "	XII den.

Notabilia Martini de Fano super decreto sunt	VII	quaterni	III sol.
Discordanti [e] inter ius canonicum et civile	II	"	XII den.
Summa Joh, de Deo sunt	II	"	XII den.
Flos super decreto est	I	"	XII den.
Libellus de formandis libellis super qualibet accusatione	II	"	XII den.
Libellus iudicum est	I	"	XII den.
Candelabrum super decreto	II	"	XII den.
Lectura D. Dini de Muxello super tractatum de Regulis iuris super sexto libro decretalium	V	"	III sol.
[M]em[ori]ale decreti magistri Laurentii de Polonia doctoris decretorum	V	"	XII den.
[Di]ffinicio de voluntate in utroque iure composita	III	"	II sol.
[Pasto]ra[li]s Johannis de Deo	III	"	II sol.
[Sum]a de sponsalibus eiusdem	II	"	XII den.
[Textus] decreti secundum pecias sunt	XLVII	" taxati	XXI sol.
[Textus d]ecretalium sunt	XXIIII	"	X sol.
Textus VI libri decretalium	VII	" taxati	cum dimid. III sol.
Textus super electione sunt	II	"	XII den.
Textus ff. veteris sunt	III	"	VIII sol.
Textus Codicis sunt	XXVIII	"	XVII sol.
Textus Infortiati cum tribus partibus	XXVII	"	XVII sol.
Textus ff. novi sunt	XXVIII	"	VII sol.
Textus Institutionum sunt	VII	"	II sol.
Textus Autenticorum sunt	XIIII	"	IIII sol.
Textus trium librorum Codicis	VII	"	II sol.
Textus usus Feudorum sunt	I	"	I sol.
Textus Lombarde sunt	VI	"	II sol.
Liber Novellarum in textu sunt	VI	"	II sol.
Apparatus ff. veteris sunt	XLII	"	XVII sol.
Apparatus Codicis sunt	XXII	"	XV sol.
Apparatus ff. novi sunt	XXVII	"	XVI sol.
Apparatus Infortiati sunt	XXII	"	XV sol.
Apparatus Institutionum sunt	IX	"	III sol.
Textus Clementinarum in petia	IIII	"	II sol. III den.

Apparatus Clementin. D. Joh. Andree	IX	quaterni	VI sol.
Apparatus Autenticorum sunt	IX	"	III sol.
Apparatus trium librorum Codicis sunt	V	"	III sol.
Apparatus usus Feudorum sunt	III	"	II sol.
Apparatus super libro Lombarde	IIII	"	II sol.
Apparatus super libro Novellarum sunt	V	"	III sol.
Libellus Roffredi in iure civili	XXVIII	"	XIIII sol.
Sujma Aeonis cum omnibus extraordi- nariis	XXXIIII	"	XV sol.
Lectura Codicis D. Oddoffredi	C	"	XXX sol.
Lectura ff. veteris D. Oddoffredi	C	"	XXX sol.
Lectura Inforciati D. Oddoffredi	XXX	"	X sol.
Lectura ff. novi D. Oddoffredi	XXX	"	X sol.
Lectura super Institutionibus D. Jaco- bi de Ravanis sunt	VIII	"	III sol.
Lectura super tribus libris Codicis	XVI	"	VI sol.
Casus D. Viviani super Inforciato	XXVIII	"	VIII sol.
Casus D. Guillelmi Panconis super Autentico sunt	V	"	VIII sol.
Casus trium librorum Codicis sunt	III	"	II sol.
Casus Institutionum sunt	VII	"	III sol.
Brocarda Aeonis sunt	VIII	"	IIII sol.
Questiones Phyley sunt	V	"	III sol.
Libellus Phyley sunt	II	"	II sol.
/fol.7b/Questiones Roffredi sunt	V	"	III sol.
Questiones Aeonis sunt	3	"	XII den.
Questiones Bernardi sunt	I	"	XII den.
Libellus Bernardi de Orna [Dorna] sunt	I	"	XII den.
Notabilia super toto corpore [iuris] civilis	VI	"	III sol.
Diversitates dominorum sunt	V	"	II sol.
Libellus Uberti de Bubio	IIII	"	XII den.
Questiones Uberti de Bonacorso	II	"	XII den.
Questiones dom. Hugolini sunt	III	"	XII den.
Insolubilia D. Hugolini sunt	I	"	XII den.
Cavillationes Bagaroti sunt	V	"	III sol.
Summa Rolandini in arte notarie sunt	VII	"	III sol.
Margarita Galacerti sunt	III	"	II sol.

Casus D.Guill.de Carvigliane sunt	VII	quaterni	III sol.
Reprobaciones Guidonis de Suçarra super ff. veteri sunt	V	"	III sol.
Statuta D.Rolandini de Romanciis sunt	II	"	III sol.
Summa Bonaguide que vocatur Gemma sunt	IIIIor	"	II sol.
Notabilia D.Martini de Fano super Autentico sunt	VIII	"	III sol.
Distinctiones D.Açonis sunt	IIIIor	"	II sol.
Lectura super actionibus D.Dini sunt	V	"	II sol.
Lectura Iudiciorum sunt	II	"	II sol.
Summa Placentini sunt	XVI	"	V sol.
Margarita super ordine iudiciorum	II	"	II sol.
Lectura super actionibus domini Petri Craxi sunt	III	"	II sol.
Textus Clementinarum est	IIII	"	II sol.
Apparatus Clementinarum domini Joh.Andree sunt	VIII	"	VI sol.
Lectura super Codice D.Dini de Pistorio	[LXXIII	"]	
Lectura D.Jacobi de Belvixo super Autentico et usibus Feudorum			
Addiciones D.Dini de Muxello super Inforciato et ff.veteri.			

326. A rektorok és tanácsosok bíraskodási jogáról a könyv- és pécia-stacionáriusok fölött.-

Rubrica XXXVII.

A minapi rendeletet ismételjük, hogy tudniillik a mindenkori rektorokat a tanácsosokkal egyetemben, vagy ezek nagyobb részét, teljes, szabad és általános bíraskodás illeti meg a könyv és pécia stacionáriusok dolgalban és a stációikra vonatkozólag ama dolgokban, melyekről e statutumokban szó nincs. Ugyanis, hogy ezek tekintetében határozzanak, rendelkezzenek és intézkedjenek, amint éppen jónak látják és rendeleteik oly hatálylyal bírjanak, mintha az egész egyetem egyetértőleg rendelkezett volna.-

327. A könyvkötőkről.
Rubrica XXXVIII.

Az összes könyvkötők és rektorok választásától számított 10 napon belül, ha ugyan már előbb fel nem szólították őket, a rektoroknak 50 bolognai lira összegig kezességet nyújtsanak a doktorok és diákok ama könyveinek épségére nézve, melyeket nekik kötésre átadnak. Aki pedig óvadékot adni nem akar, vagy nem tud, a diákokkal való üzleti kapcsolattól tiltassék el. Az óvadékot nyújtó könyvkötők neveit pedig a főstációban a főbidellus a nyilvánosság számára irassa ki, hogy a diákok csak ezekkel tárgyaljanak és nem másokkal, esküszegés és 20 bolognai solidus büntetése alatt.-

A bolognai egyetem Chartulariumából.-

I.

I. kötet, 138.-

(329) Giovanni da Vicenza mester, egyetemi repetitor egy bizonyos Rinalduccio nevű scriptort, hogy egy könyvet tőle ellopott, bevádolja.-

Bologna, 1267. július 9.-

Rinalduccio di Sant'Angelo az anconai Marcából feljelentett és a vicenzai János mester által azzal vádoltatott, hogy amikor ez utóbbi a scriptornak egy új Digestát adott lemásolásra a szövegben /intextu: azaz glosszák nélkül/ ez utóbbi "a mondott János mester házából és lakásából tolvaj és gonosz módon a mondott könyvet és felszerelését /instrumentum laborerii/ elvitte és ezen felül még 17 bolognai lirát dénárokban. Mely okból Rinalducciot megidéztek de nem jelent meg, amiért száműzésre ítélték.-

II. kötet 225.-

(330) XI. Gergely az általa alapított Collegium Gregorianum könyveiről.-

Avignon, 1371. április 5.-

Örök emlékezetül.- A reánk ruházott hivatal alapján különösen azokra a dolgokra ügyeljünk, melyek által a tudományokban előbbre jutni kívánók szerencsésen és üdvösen haladnak és amelyekben isten segítségével részt is vállalhatunk.-

Mivel tehát a mi Bologna városunkban azon a helyen, ahol költségünkön néhány diákot tartunk, számos teológiai, kánonjogi és civiljogi könyv van, mi kik elhatároztuk, hogy a mondott városban bizonyos kollégiumot, az ur segítségével, alapítani és javadalmazni szándékozunk, azt kívánjuk, hogy ezeket a könyveket az eljövendő időkben is örökké megőrizték. Ezért azt akarjuk és apostoli tekintélyünkkel elhatározzuk és elrendeljük e levelünk értelmében, hogy ezeket a könyveket a mondott kollégium könyvtárában helyezték el és ott vasállványokra kötözzék őket /inter barras ferreas inchatenentur/ úgy, hogy olvasni lehessen bennük és úgy legyenek elzárva, hogy elmozdítani őket ne lehessen. Senki tehát....

Kelt Avignonban, április nonaeján, pápaságunk első évében.-

III. kötet, 105.-

(331) Andrea néhai Bombarone Magnani halász fia egy könyv másolását vállalja Roberto de Terlavia, bolognai angol diák számára.-

Bologna, 1269. október 19.-

András néhai Bombarone Magnani halász fia, megígérte, hogy lemásol Robertus de Terlavia ur, bolognai angol diák számára egy teljes kötetet, tudniillik az Infortiatumot, az Autenticát és a kódex három könyvét 26 bolog-

nai lira fejében. Deotacore közjegyző okleveléből, melyet a mondott megrendelő /creditor - hitelező/ házában Rogerius Becafredus angol és Quilianus tanuk jelenlétében állított ki.-

III. kötet, 106.-

332. Könyveladás.

Bologna, 1269. október 21.-

Rosso /Rubeus/ d'Arezzo ur, közjegyző eladott Jolanus Genant mesternek egy Decretumot és a Decretalest összesen 138 bolognai lira árért.- Michele di Martino Franzoni közjegyzőnek a de Acharixiis kuriában Bartholomaeus Amananti, Fraymericus Baldicti, Furixio Iacobi, Puzio Bandini, Iacobino d'Arezzo mester tanuk jelenlétében - a szerződéskötők így lemásoltatták és eljöttek a bolognai commune Memorialéjába bejegyeztetni.-

III. kötet, 107.-

333. Egy biblia eladása.-

Bologna, 1269. október 25.-

Rodulfus mester, néhai Gualterius fia Normandiából, bolognai diák, eladott Galvano di Bonacosa bolognai pénzváltónak egy kötet bibliát kecskebőr pergamenre /in cartis edinis/ másolva, 34 bolognai lira fejében. Guillelmino Nadalino közjegyző okleveléből, amit a vevő asztalánál állított ki, fra Lorenzo de Ferro a kisebb testvérek bolognai konventjéből, Gherardo ser Lanberto di Codigelli és Donat^o di Giacomo Tanchieri tanuk jelenlétében.

III. kötet, 108.-

334. Könyveladás egy Stációban.-

Bologna, 1269. I. 25.

Pietro di Giovanni di San Vito da Modena, eladott a Provenceból való Petrus de Sancto Laurentio urnak egy régi Digestát kecskebőr pergamenen az Apparatus /jegyzetek/ nélkül 37 bolognai liráért.- Ugolino di fu Ugolino pap közjegyző okleveléből, amit ma a mondott közjegyző statiojában állított ki, Bertrandus Rusi ur Provenceból, Pietro Ugolino pap ur fia és Petrus Guillelmi de Vitris tanuk jelenlétében.- És így a mondott szerződéskötők eljöttek és beiratták.-

III. kötet 111.-

335. Decretalest új irással adnak el.

Bologna, 1269. X. 30.-

Ugo de Lugugnaco ur a Provenceból, Berengarius de Bosiasis ur beziersi sacrista /"bitensis" - Biterrensis h./ ketten együtt /in solidum/ eladták a magyar Miklós urnak Esztergomból, bolognai diáknak a Decretalest kecskebőr pergamenen, új irással, Bernát mester apparatusával, új irással.

139 bolognai liráért.- Deotacore da Montasigo közjegyző okleveléből amit a milanoi Ardizio di Guido statiojában állított ki, a nevezett Ardizio, Rigutius Guidonis Arlocti, Viturinus da Pavia, a burgundi Peter és Albizo Guidonis da Firenze tanuk jelenlétében.

III. 122.-

336. Egy könyvet többen másolnak.-

Bologna, 1269. nov. 15.-

Mikor az történt, hogy Márton ur a ravennai kapunál lévő San Bertholo monostor perjele egyrészt másrészt pedig Brochardus Benzevenis Arezzoból és mások társulást és szerződést hoztak létre arra vonatkozólag, hogy a nevezett Brochardus lemásolja a Decretumot amiért a mondott prior Brochardusnak 53 bolognai lira lefizetését ígérte és azt, hogy megveszi a pergament és minden más költséget is vállal különösen pedig azt, hogy az arezoi Nutiusnak aki a mondott Decertum glosszáját másolja 48 lirát fizet és hogy a nevezett Brochardus eladja mindazt a jogát amit Ventura de Casolis nevezett Decretumára nézve őt megilleti, negyvennyolc liráért és egyéb szerződési pontok mellett, amelyek meg vannak Valinus Rafachanis közjegyző által, tegnap a mondott kolostor keresztfolyosóján Alberto mesternek a Szent Péter építésznek /laborerius/ Lazaro di fu Pietro, Petrizolo Mercadelli és ser Bartholomeo Manicti da Lucca tanuk jelenlétében kiállított oklevél tartalmazza és ahogy a szerződők eljöttek és leiratták. A nevezett Brochardus megígérte, hogy a mondott Venturat minden kártól megőrzi.-

III. 126.-

337. Régi írásos könyv eladása.-

Bologna, 1269. november 18.-

Henrik ur Rogér ur fia Apuliából eladta ser Portenario de Ortonak a régi Digestumot régi irással /cum litera antiqua/ Accursius ur apparatásával, 26 bolognai lira áron. Bonapresso Aspettati közjegyzőnek a mondott notarius statiojában Guillelmo di Arnaldo Branza Firenzéből ser Marsilio de Ynsola tanuk jelenlétében, kiállított okleveléből, amint a szerződők eljöttek és beiratták.-

III. 136.-

338. Új írásos Digestát adnak el.-

Bologna, 1269. november 23.-

Guiduccio Yngirami Firenzéből eladta a katalán Berengarius Raymundinak, diáknak egy új irással készült régi Digestát, kecskebőr pergamenen 61 bolognai lira értékben. - Deotacore da Montasigo közjegyzőnek ma Ardizio statiojában, ser Guillelmo Galvani és az arezoi Ricardo di fu Vivoli mester tanuk jelenlétében kiállított okleveléből amint a tanuk a szerződők eljöttek és beiratták.-

III. 147.-

339. Kereskedők szállítanak könyveket Párisba.-

B. 1269. dec. 2.

Ser Gherardino Bonini ser Anselmo Chiarenti /kereskedő/ társaságából maga és társai nevében megígérte az említett Iolanus /Genant/ urnak és Vivianusnak, hogy Párisba elszállít és ott átad tizenhét kötet könyvet. A mondott Thomasino közjegyzőnek tegnap az említett helyen és a mondott tanuk jelenlétében kiállított okleveléből.-

III. 154.-

340. Könyveladás statioiban.-

Bologna, 1269. december 10.-

Benvenuto Rosso da Fermo bolognai diák eladta ser Marco da Cesenának az Infortiatumot három részben, új betűvel írva Acursius ur magyarázatával /apparatus/ 50 bolognai lira áron.- Bonapresso Aspettati közjegyzőnek tegnap a mondott notarius statiojában, Francesco di Ser Alberti, Diotisalvo di fu Viviano, ser Ranbertuccio di Albizi és Domenico pergamenkészítő /rasor cartharum/ tanuk jelenlétében.

III. 170.-

341. Könyveladás a betűfajta kiválasztásával. -

B. 1269. V. 8.

Rau di fu Ubaldino, ki a Punta Morandi mellett lakik megígérte, hogy lemásolja és befejezi ser Boninsegna del fu Bonincontro notarius számára az egész bibliát a szómagyarázatokkal és a kettőzésekkel olyan betűvel, amit megírt és megmutatott a második rész első sexternusában, mely így kezdődik: "cremacio et heliodolo" negyven bolognai lira áron, amiből [Boninsegna] harminckét lirát már kifizetett a többit pedig akkor fizeti mikor a munkával már félig kész lesz. Mei Biondo notariusnak, ma a kisebb testvérek cintermében /in cimiterio/ a kut mellett elkészített okleveléből fra Pietro prokurátor, a piacenzai fra Nicolao, fra Matiolo di ser Boninsegna, valamennyien az említett rendből, Cambio di Rodolfo, és Giovannino Onorate, ki a testvéreknél lakik jelenlétében és így az említett szerződések eljöttek és beiratták.-

Montpellier egyetemének Chartulariumából

I. 189.-

342. Kötelező könyvkölcsönzés.-

Továbbá, minden mester és diák, kinek hiteles orvosi könyve van /librum authenticum in medicina/, ha valaki olyan kéri ezt, kinek a könyv

nincs meg, vagy méltányos áron megszerezni nem tudja, köteles annak kölcsönadni, aki elsőnek kérte és az akinek kölcsönadták a következő első kérelmezőnek, míg másik könyv nem kerülközik. Az azonban, aki a könyvet a mestertől vagy diáktól kölcsön kéri, annak akié a könyv vagy megfelelő zálogot adjon, vagy kezeset állítson hogy a könyvet visszaadja és hogy azt sértetlenül megóvja.-

I. 328.1.

343) A könyvárusok által adandó óvadékról.-

Továbbá, az előbb mondott tekintély alapján megállapítjuk és elrendeljük, hogy bárki, akár bedellus, akár banquerius vagy stationarius ki a kánonjog, vagy civiljog könyveit eladásra tartja, a rektornak az egyetem képviselőjében esküt tenni és kezeseket állítani tartozik, hogy a neki átadott könyveket szorgosan és a maga veszélyére fogja őrizni és hogy e könyveket, melyeket eladásra átvett doktoroktól, vagy diákoktól vagy bárki mástól, sem maguk sem közvetítő személyek által titkosan, vagy más módon megvenni vagy tulajdonukba venni nem fognak. Akik pedig ellenkező módon cselekednek hivataluktól mindörökké fosztassanak meg, hacsak nem idegenek könyvei voltak azok, melyek viszont hat napon keresztül már a statioiban nyilvánosság előtt voltak, vagy az iskolában három napon keresztül kihirdették, mely esetben az ilyen könyveket maguk a stationariusok olyan árért, amit csalárdság nélkül adhatnak, a rektor tudtával megtarthatják. Az ilyen könyvárusok a vevőktől három dénárt /fontonként/ kérhetnek az eladóktól is ugyanannyit ha diákok voltak, ha pedig nem, hat dénárt és nem többet.-

344) A bedellus esküje Montpellierben.-

Én N., akit a montpellieri orvostudományi magisterek egyetemének bedellusává választottak, esküszöm önnek kancellár ur, ki eskümet a mesterek nevezett egyeteme nevében átveszi, hogy hűséges és engedelmes leszek mindenben és mindenképpen magister uraimnak, a jelenlegieknek és az eljövendőknek, kik Montpellier városában lakoznak.-

... A diákok általa eladandó, de meg nem veendő könyveiről.-

Továbbá, ha valaki valami könyvet, vagy irásokat /jegyzeteket/ adott át nekem eladásra, azt vagy azokat - ha több van - meg nem veszem, tizenöt napon belül és mindaddig, míg az említett napok lefolyása alatt az említett könyvet vagy, ha több volt, könyveket a Montpellierben lévő valamennyi mester és az orvostudományban előadó /legencium/ iskoláiban /per scolae/ meg nem hirdetem. Egy könyvért sem fogadok el hat dénárnál többet, inkább kevesebbet. /Másoknak/ könyvekkel és jegyzetekkel folytatott kereskedését nem ócsárolom, nem is akadályozom, kivéve ha valami hibáról szereztem tudomást, amit viszont el nem titkolok, hanem ellenkezőleg azonnal jelentek.- Egy baccalaureus előadásaiért /pro cursu/ sem fogadok el többet három solidusnál /sous/ akár maguelonnei, akár folyó értékben, de más kurzusokért sem fogadok el kettőnél többet, hacsak egy baccalaureus bőkezűen többet fel nem ajánl.-

Cartulaire, I. 365 l.

Montpellier, 1396.-

Az Ur ezer háromszáz kilencven hatodik évében, miután Montpellier város egyetemének jurista uraitól azokat a péciákat, melyek Raymundus de Sancto Verano mesternek a nevezett egyetem a minap elhunyt főbedellusának /bedellus generalis/ tulajdonában voltak, végrendeletének végrehajtói összegyűjtötték, a nagy nemességű és tisztességű férfiu Diego Gomez de Fuente Salida, a decretumok baccalaureusa, fusellosi apát a palenciai egyház /megyében/, a nevezett kegyes egyetem rektora ugyanazon egyetem tanácsosaival együtt e péciák kölcsönzésére vonatkozólag a következő határozatot hozták.-

Ugy határoztunk, hogy a péciákra vonatkozóan a következő rendet tartsák:

Egy péciát se adjanak ki, az /egyetemi/ esküben foglalt büntetés terhe alatt csak a következő módon, tudniillik azért a péciáért, amiben nyolc pergamen van vagy ennél több, hetenként fizessenek. Péciát pedig ne adjanak kölcsön, csak a pécia árának kétszeresét kitevő arany vagy ezüst zálog mellett. Más péciát csak akkor adjanak ki, ha már az elsőt visszaadták. Ha meg elveszne egy pécia, minden elveszett után egy arany tallért fizessenek. Az pedig, aki a péciákat őrzi fáradságáért egy alba után egy patacumot, három patacum után egy dénárt kapjon. A szegények semmit se fizessenek, hanem minden pécia fejében az elhunyt /főbedellus/ lelkéért egyszer mondják el a hét zsoltárt, s a péciák őrének fáradságáért adjanak egy dénárt. Továbbá, ha a szegények nem tudnának arany vagy ezüst zálogot adni, adjanak valami megfelelő értékű egyéb zálogot.-

Cartulaire, II. 191. 1.

Országos Széchényi Könyvtár

346.

A frankfurti tanácsnak a lübecki tanácshoz küldött megbízólevele.

/Zeitschrift des Vereins für lübeckische Geschichte. III.600-1./

Mi, Frankfurt városának polgármestere, esküdtjei és tanácsa felkínáljuk Lübeck előrelátó, becsületes és bölcs polgármesterének, esküdtjeinek és tanácsának baráti szolgálatainkat. Derék jó barátok. A tiszteletre méltó Grete Fusten, néhai Johannes Fusten, mentzi polgár felesége és Petrus von Gernsheim, a fentnevezett Grete és a megboldogult Johannes Fusten veje megjelentek előttünk s arról értesítettek bennünket, hogy Conrat Horleman, városotok polgára, néhány nyomtatott könyvvel és egyébbel tartozik fentnevezett Johannes Fustennek és örököseinek. Ezért az előbb említett Grete és Peter, valamint Johannes Fusten valamennyi hátrahagyott örököse teljes hatalmat adott előttünk e levéllel Conrat Henckis von Gudenspergnek, fentnevezett Grete férjjeurának, s levél átadójának, hogy az ilyen tartozásokat és örökölt javakat fenti Conrat Horlemanon vagy örökösein jogilag vagy vagyoniilag bekövetelje és beszédje. És, amit nevezett Conrat Henckis ebben az ügyben jogilag vagy vagyoniilag tesz vagy nem tesz, ahhoz teljes joga van becsületességetekhez folyamodunk, hogy fentnevezett Conrat Henckisnek a leirt tartozások követelésénél segítséget nyújtsatok, a nálatok bejegyzett polgár neki azt odaadja és megfizesse, s minden jog szerint történjék. Szívességüket mindig örömmel megiszolgáljuk. Tartós, erős hittel és teljes bizalommal vagyunk, hogy az előbb említett Conrat Henckisnek ezeket a követeléseket és tartozásokat rendelkezésre bocsájtjátok és, hogy az elkövetkezendő időben közületek senkit semmiféle károsodás ne érjen, az előbb említett Grete és Petrus, amint azt előttünk megígérték, gondoskodnak róla, hogy örököseik becsületességetekről meg legyenek győződve.

Kettőjük akaratának tanujaként városunk pecsétjével látjuk el e levelet. Kelt az Ur ezernégyszázhatvankilencedik esztendejében, Krisztus teste ünnepét követő szombaton.

Fr. Kapp. 759-60.p.

347.

A Maina melletti Frankfurt tanácsának levele Lübeck tanácsához.Peter Schöffernernek és Konrad Henckisnek Hans Bitz lübecki polgárral szemben fennálló követeléséről.

Mindenek előtt biztosítunk titeket baráti és szíves szolgálatainkról. Tisztelt, körültekintő, bölcs és kiváló barátaink, gernsheimi Petrus Schefer, városunk polgára és Conrad Henckus könyvnyomtató előadták nekünk, hogy Gotman Rauenspur, az ő szolgáljuk számukra Svédországból bizonyos árukat és /üzleti/ iratokat városotokba küldött; ezeket azonban Friderich Phenningbudel, Diederich von der Beke és hozzájuk tartozó embereik már mintegy négy éve visszatartanak, aminek következtében említett polgáraink nem jutnak javaikhoz és így jelentős károkat szenvednek és szenvednek. Tudunkraadták továbbá, hogy boldogult Hans Bisznek, a ti polgárotoknak még halála előtt jelentős összegű pénz és kezesség ellenében többféle árut küldtek, amiről a nevezett Gotman részletesebben számot tud adni; polgáraink kértek bennünket, hogy ügyük javára való módon barátilag írjunk az érdekükben nektek, mint ahogy ezt polgáraink és a kereskedők érdekében tenni szoktuk. Ezért baráti szolgálatainkat előre bocsátva arra kérünk benneteket, kegyeskedjete az említett Friderichet, Diederichet, s akiket az ügy még érint békeességgel arra utasítani, hogy Peter és Conrad polgárunknak vagy megbízott

emberüknek az említett visszatartott javakat, melyeknek tulajdonjogát az ott lévő iratok bizonyítják, tulajdonosaiknak haladéktalanul juttassák el a kárpótlással és költségekkel együtt, tekintve, hogy polgárainknak sem függő ügyeik, sem adósságaik nincsenek velük szemben. Kérik továbbá, hogy békességgel utasítsátok és birjátok rá a boldogult Hans Bisz örököseit vagy akiket ez az ügy illet, hogy polgárainkkal vagy megbizottjainkkal tisztos kereskedők módjára számoljanak el, a hátralékból fennmaradó összeget halasztás nélkül fizessék ki.

Fr. Kapp. 762. 1.

(348.) Én, Reinhart Türkhl, e levéllel elismerem, hogy a kölni prédikáló-rendbeli Hansen testvérnek eladtam öt teljes pantheológiát /"Summa Theologiae seu Pantheologia" a szerk./ és ő azt megfizette három magyar forinttal. Odaadtam a könyvek első öt kötetét és hűségesen és őszintén megígérem, hogy a másik öt kötetet is odaadom legközelebb, de a kezében lévő könyveket nehogy eladja annyi pénzért, amennyit én kaptam tőle, mert még kára is volt. Ennek tanúságaként adom ezt a levelet pecséttemmel lepecsételve. Jelen volt a becsületos budai polgár, Martin aranyműves mester. Dátum Bécs, pünkösd hetének csütörtökén, Szent Lőrincz napja után, anno Domini 1474.
/augusztus 11./

L.S.

Reinhart Türkhl

Fr. Kapp. 763.p.

(349.) Iskolaszabályzat 1416-ból, Bautzen városában. A fenti árak a locatus által eladandó könyvekre vonatkoznak.

"Item egy ABC és Pater noster, és Corde benedicite, mindegyike
1 forint,

Egy jó Donatus 10 forint, egy Regulam moralis és Cato 8 vagy
9 forint.

Egy teljes Doctrinale, amelyet a teljes szövegnek neveznek, 11
márka.

Az első rész 8 forint.

Az a gazdag gyermek, aki a locatus-tól nem vesz egy könyvet sem,
az kezdetben neki 2 forintot ad, egy középszerű 1 forintot,
a szegény semmit."

Kirchhoff, A.; Beiträge... 7.p.

(350.) "Item Hagenauban Diebold Lauber irnoknál, sok szép könyv, egyházi vagy világi, csinos díszítéssel és jó latin könyvek találhatóak.

1447 után.

[Ez a jegyzet a Königlichen Berliner Bibl. Flos und Blankflos kéziratán található a 4. lapon. A f. ltűnés kedvéért pirossal van írva.]

Kirchhoff, Albrecht: Beiträge zur Geschichte des deutschen Buchhandels. Leipzig 1851. 4.p.

"Item, amilyen könyvet az ember szeret, nagyot vagy kicsit, egyházit vagy világit, csinos kiállításban, mind megtalálható Diebold Lauber irnoknál Hagenau városában."

1447 után.

Ez a jegyzet Westfáliában, a Szent Háromkirályok legendája egy westfáliai kéziratának elején olvasható.

Kirchhoff, A.: Beiträge.... 5.p.

"A könyvnyomtatókról, könyvárusokról és irnokokról.

Az egész világ vételre és eladásra rendezkedett be, ebben mégis sem öröm, sem hit; és amilyen szánalmasak a kereskedők, nem szabad a zsidók és pogányok régi históriáiból tanulnunk, látjuk ezek példáján akik most is áruként kínálják és hordozzák az írást; lássad, milyen meggondolatlanul vetik magukat a nyomdászok a könyvekre, mintapéldányokra /Exemplar/ tekintet nélkül arra, hogy azok gonoszak-e vagy jók, jók vagy jobbak, felháborítók vagy megbotránkoztatók, elvállalnak gyalázkodó, bujálkodó könyveket, arcátlan dalokat és mindent ami kezük ügyébe kerül és erszényüket nézve hasznosnak látszik, amivel az ilyeneket olvasók pénzét ellopják, elméjüket és szívüket megrentják, sok időt rabolnak el tőlük és számtalan bűnöknek lesznek részeseivé. Ezért ritkán jár szerencsével amit valaki X. év alatt összekapar magának, mert azt az ördög egyszerre elviszi. Most a lutheri könyvecskékre vetették rá magukat, a Szentírásra csupán a haszon kedvéért; így Isten ígéjének az ő istentelen törekvéseik szolgálatába kell állnia; de Isten nem fog sokáig nevetni ezen, mert amilyen kevéssé kiméli meg Isten a haszonleső prédikátorokat, éppugy kevéssé fogja megkimélni a haszonleső nyomdászokat. Szent Pál mondja Filippibeliekhez a III. fejezetben /18-19. vers/, ezt a verset jegyezzék meg komolyan mindazok, akik Isten ígéjével komolytalanul, nem istenfélők módjára foglalkoznak beszédjük, nyomtatásuk, vagy kereskedésük által etc. "Mert sokan járnak másképen, kik felől sokszor mondtam néktek, most pedig sirva is mondom, hogy a Krisztus keresztjének ellenségei; kiknek végők veszedelem, kiknek Istenök az ő hasuk és akiknek diásóságök az ő gyalázatokban van, kik mindig földiekkel törődnek."

Vannak ilyen emberek beszédben írásban és tettekben, mintha Isten ígéjének barátai lennének és olyanokat tesznek Krisztus akarata ellen, hogy nem kétséges, Krisztus keresztjének nagy ellenségei ők; nagy pompára vágyanak e világban, teljesen szembenállnak a krisztusi kereszttel, amint az a nyomtató urak asszonyain, gyerekein és házi tanácsadóin etc. látszik. Végül egészen messze esnek tőle, mert ha az evangélikus kereskedés számukra már nem hasznot hajtó, úgy tüstént a pápai dolgokra vetik magukat, úgy mint egyetlen pápista sem, és ebből következik gyalázatosságuk: Istenük a hasuk, az Isten ígéjével keresik pénzüket és vagyonukat. De Isten ezt nem fogja tűrni "Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme: mely után sóvárogván némelyek eltévelyedtek a hitben, és magokat általszegeztek sok fájdalommal." I. Timotheushoz írott levél VI. fejezet /10. vers./. És ekkor kegyelemért esengenek. Amíg a prédikátorok között ily nagy a civódás, két párt írásait akarják olvasni, nyomtatni és eladni, míg az ügy el nem intéződik..... A nyomtatók durva papírt és durva betűket használnak. Nem ügyelnek arra, hogy helyesen korrigálnak-e, vagy sem, hanem csak arra, hogy elkeljen, akár jó, akár durva, úgy megelégedettek; tehát ahol ők hasznot keresnek, kárt ta-

.álnak, mert miattuk veszik kedvetlenül portékájukat és hevar az áru. Egy könyvnyomtatót dicsérek, aki átoltvasott anyagot nyomtat, helyesen korrigál-
ra, csinos betűkkel, jó papíron. Néhány ember örül és haszna van abból, hogy
most végre az országban itt-ott akadnak ilyen könyvnyomtatók, amilyen kevés
van. Vettem én is és gyakran olvasok egy könyvecskét, de ha olyan bolond,
gyalázatos címet látok rajta, mint Szövetségeselek, Svájci parasztok, Róka és
farkas, Cigányok, Török és magyar, Fülemüle, Lovagsarkantyú ... mire szol-
gálnak az ilyen címek? ..."

Egy 1524-ben megjelent röpirat szövege. Egyéb impresszum-adat nincs.

Kirchhoff, A.: Beiträge 23-25.p.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

II.

A könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Sevillai Isidorus:

353. A Bibliotheca szó jelentése.

Könyvtárak története.

Bibliotheca görög szó és azt jelöljük vele, amiben a könyveket elhelyezik. A biblion-t ugyanis könyveknek, a thékét pedig elhelyezésnek értelmezzük.

Az ószövetség könyvtárát /Bibliothecam/ Esdras, az írástudó, miután a káldensok a törvényt elégették, a zsidók Jeruzsálembe visszatérte után, az isteni lélek illetésére kijavította és a törvény, valamint a próféták tekerceit /volumina/, melyeket a pogányok megrontottak, helyrehozta, továbbá az egész ószövetséget huszonkét könyvbe osztotta, hogy így a törvényben is ugyanannyi könyv legyen, ahány betű van /a héber ábécében/.

A görögöknél - úgy vélik - Pisisztratus, az athéniak tyrannusa volt az első könyvtáralapító. Ezt a könyvtárat, melyet az athéniak még tovább gyarapítottak, Athén felégetése után Xerxes Perzsiába vitette, ám sok idő múltán Seleucus Nicanor Görögországba ismét viaszszállította. A többi király és város innét kapott kedvet arra, hogy más népek könyveit megszerezze és fordítók /interpretes/ által görög nyelvre ültesse. Ezért törekedtek Nagy Sándor és utódai minden könyvet magukba foglaló könyvtárak létesítésére; főleg a Philadelphusnak nevezett Ptolomaeus, ki minden irodalmi dologban járatos volt, nagy buzgalommal Pisisztratus könyves tékáit igyekezett felülmúlni, nem csupán a pogányok írásait, de az isteni tudományt is könyvtárába gyűjtötte. Az ő idejében ugyanis Alexandriában hetvenezer könyv találtatott...

...

Rómába nagyobb mennyiségű könyvet elsőként Aemilius Paulus juttatott, Persis makedón király legyőzése után, majd Lucullus a pontusi zsákmányból. Ő utánuk adott Caesar Marcus Varrónak megbízást arra, hogy egy hatalmas könyvtárat létesítsen. Rómában először Pollio tette nyilvánossá a könyvtárakat, mégpedig mind a görögöket, mind a latinokat, s az átriumot - melyet a zsákmányból pazar bőkezűséggel építtetett - az auctorok képeivel is ellátta.

Nálunk is /Hispaniában/ Pamphilus vértanu, kinek életét a caesareai Eusebius írta meg, a szent célokat szolgáló könyvtárak iránti buzgalmában, Pisisztratus elsőként igyekezett utólélni. Könyvtárában ugyanis közel harmincezer tekercs, vagy kötet volt. Hieronymus és Gennadius az egyházi írókat az egész világon felkutatván, műveiket kötetnyi jegyzékbe foglalták...

Originum sive etymologiarum libri XX. VI. - 3.-

354. A Bibliotheca szó jelentése és legrégebb története.

Iustus Lipsius.-

A Bibliotheca háromfélét jelent helyiséget, könyvszekrényt és könyveket. Ez a görög szó a latinoknál is megszokottá vált és ámbár librariát is mondanak ez alatt inkább azt az üzlethelyiséget értik, ahol a könyvek eladásra vannak. A könyvtár már ősi valami és ha nem csalódom az írás feltalálásával egyidős, mert, amint a tudás és a bölcsesség megjelent az írás

sem váratott magára, s ez gyümölcsözően másként nem is történhetett, mint-hogy a könyveket megőrizték és elrendezték a kortársak és az utódok haszná-
ra. Először csak magánfoglalatos volt ez és mindenki csak sajátmagának
létesítette: azután a királyok és uralkodók is szokásba hozták, nem is csu-
pán hasznát tekintették, hanem a belőle származó dicsvágyat és dicsőséget.
Bizonyára sokat gyűjtöttek is össze, hiszen magánembernek erre nem igen volt
pénze, mert hosszas és fáradságos munka volt a másolás, míg ez az igen hasz-
nos könyvnyomtatás az egész dolgot egyszerűvé nem tette.

Osymanduas egyiptom királya volt a királyok között az első, aki
más egyéb kiváló tettei között egy szent könyvtárat is létesített és hom-
lokzatára ezt íratta: a lelket gyógyító műhely. Így Diodorus. Jóllehet
pedig Osymanduas a régi királyok közül való, nincs kétségem, hogy ha nem is
maga ez a dolog, de a példa bizonyára megmaradt és ettől kezdve Egyiptomban
mindig volt néhány könyvtár, főként a templomokban és a papok gondozására
bizva. Sok minden bizonyítja ezt, egyebek között pedig az a Homerostól szóló
elbeszélés, kit egy bizonyos Naucratis plágiummal vádolt, mert midőn ő Egyip-
tomban járt, megtalálta Phantasisa asszony könyveit, ki az Iliast és az
Odysseiát írta volna és Memphisben, Vulcanus templomában helyezte el. Home-
rcs ezt látta, lemásolta és /saját neve alatt/ ki adta. Ezek ugyan ami a
férfit /Homerost/ illetik nem igazak, de a /minket érdeklő/ dolgot és szo-
kást bizonyítják.

Justus Lipsius, De Bibliothecis Syntagma. -

Fuchs, 39-40.-

355

Az alexandriai könyvtár története.-

Ptolomaeus Philadelphos király könyvtára nagy fényben és dicsőség-
ben állt. Ptolomaeus Lagos fia volt, ő, e néven második, egyiptom királyai-
nak törzséből. A művészeteket és a tudományt ápolta és ami ezzel összefügg,
a könyveket is. Ezért tehát Alexandriában egy hatalmas könyvtárat létesített
Aristoteles példája, sőt könyvei segítségével. Mert Aristoteles, mint később
fogom elmondani, mennyiség és minőség tekintetében egyként kitűnő könyveket
gyűjtött, amelyről Strabo szól. Aristoteles volt az első kiról tudjuk, hogy
könyveket gyűjtött és Egyiptom királyait a könyvtár szervezésre tanította.
Ezt azonban óvatosan és megfelelőképpen értelmezve kell olvasni. Mert hiszen
bizonyos egyrészt, hogy nem ő volt az első, meg azután jóval előbb is élt.
Philadelphust tehát, legföljebb mint említettem, példájával oktathatta. Min-
össze talán csak annyi igaz, amit Athenaeus írt meg, hogy Aristoteles Theophr-
astosra hagyta könyveit, ez pedig Neleusra, akitől Ptolomaeus vásárolta
meg és azokkal együtt, amelyeket Athenben és Rhodoson vett meg, mindvala-
mennyit a szép Alexandriába vitette. Vannak mások akik, másként vélekednek,
amint a maga helyén elmondom.

Ezt a könyvtárat tehát mindenhonét származó és mindenfajta köny-
vekkal látta el, még szent és Judaeából kért könyvekkel is. Mert mikor a
héberek bölcsességének híre fülébe jutott, elkérette könyveiket és egyszer-
smind alkalmas embereket is fogadott, akik azokat görög nyelvre fordítsák
mindenki használatára. Ez az a fordítás amit Septuagintának neveznek azok
nevéről, akik a munkát végezték. Epiphaniustól tudjuk, hogy ezek /Ptolomaeus/
uralkodásának XVII., az Olympias CXXVII évében történtek. A könyvtár élén
egy írásai és tettei által kiváló férfiú állott, a phalarosi Demetrios, akit
Athénből száműztek, akit a király kegyesen fogadott és erre, de még magasabb
tisztségekre is emelt. Ez volt az, aki a káldoktól az egyiptomiaktól, a ró-
maiaktól is könyveket kért és mindvalamennyit görög nyelvre fordítottatta.

Mind ezek a könyvek a Pompeius-féle polgárháboruban pusztultak el, mikor Caesar Alexandria városában hadakozott a lakosokkal és védelem okából a hajókat felgyújtotta. A tűz a könyvtárat is, mely a kikötőhöz közel épült, elérte...

... Ez volt tehát a neves könyvtár vége az Olympias CLXXXVII. évben, mikor még csak 224 esztendő volt. Feléledt mégis, ha nem is egészen ugyanaz /ki lett volna arra képes/, de hasonló hozzá. Ugyanazon a helyen azaz a Serapaeumban helyezték el. A helyreállítás ama Kleopatra műve, kit Antonius szerelme tett híressé, ki tőle a munka sikere érdekében és mintegy alapjául az Attalica, vagy pergamoni könyvtárat nyerte el. Amikor tehát ezt ajándékba nyerte és átszállította, ismét felállították és megnövelték és még a keresztény időkben is létezett és híres volt... Azt hiszem addig létezett, amig Serapaeum ez a hatalmas és bámulatos művészettel készült templom, amit végül a keresztények nagy Theodosius parancsára, mint a babona várát alapjáig lerombolták, amint ezt az egyházi írók elmondják, és pedig dicsérettel...

Justus Lipsius im. Fuchs, 40-41.

356. I.: M. Vitruvius Pollio: De architectura /Az építészetéről/

L. A könyvtárak elhelyezése /VI 7,1/

A hálószobák és könyvtárak keletre nézzenek, mivel használatuk reggeli napot igényel. Továbbá az így elhelyezett könyvtárakban a könyvek nem mállanak szét. Tudniillik az olyan helyiségekben, amelyek délre vagy nyugatra néznek, /a könyvek/ kárt szenvednek a molyoktól és a nedvességtől, mivel a molyokat a nyirkos szelek hozzák létre és táplálják, és azzal, hogy nedves levegőt árasztanak, a tekerceket a penésszel tönkreteszik.

357. 2. A byzantioni Aristophanés /VII. praef./

Az Attalos-házból való királyok, mint a philologia nemes tudományának művelői és pártfogói, Pergamonban kitűnő könyvtárat szerveztek, hogy mindenki kedvét találhassa benne. Így történt, hogy Ptolemaios - a határtalan becsvágytól és szenvedélyes buzgóságtól ösztönözötten - nem csekélyebb összegeket áldozott ugyanerre a célra, hogy Alexandriában is /könyvtárat/ hozzon össze. Amikor pedig szorgos fáradozások árán létre is hozta, nem érte be vele, hanem további szerzeményekkel is gyarapította. Tehát játékokat rendszeresített a Muzsák és Apollón tiszteletére és az athlétaversenyek mintájára jutalmakat és kitüntetések adományozott azoknak az íróknak is, akik a nyilvános versenyeken győztesek lettek. Amikor a királyi rendelkezés szerint eljött a játékok napja, az irodalomban járatos birákat kellett kijelölni, hogy a jutalmakat odaitéljék. Sikerült is kiválogatni a birodalomból hat megfelelő döntőbirót, de hetedik már nem volt kéznél. Ekkor a király a könyvtár vezetőihez fordult azzal a kéréssel, hogy nem ismernek-e valakit erre a tisztre. Jelentették neki, hogy tudnak egy Aristophanés nevű, nagy tudományú és rendkívül szorgalmas emberről, aki minden áldott nap rendszeresen vásárolja a könyvtár könyveit. Tehát mikor sor került a versenyjátékokra, a birák számára külön helyeket jelöltek ki. A többiekkel együtt szólított Aristophanés is oda ült, ahol a helyét kijelölték. Először a költők csoportja állt ki versenyre. Írásaik előadása közben az egész hallgatóság tetszésnyilvánításával befolyásolta a birákat abban, hogy melyiket minősítsék jónak. Amikor mindegyiktől véleményt kértek, hatan egyértelműleg

nyilatkoztak, és annak ítelték az első díjat, akiről látták, hogy a sokaságnak leginkább tetszett, a következőnek pedig a másodikat. Aristophanés azonban, mikor az ő véleményét kérték, annak győztessé nyilvánítását javasolta, aki legkevésbé tetszett a hallgatóságnak. A király és az egész gyülekezet heves méltatlankodásba tört ki. Ekkor /Aristophanés/ felállt a helyéről és meg is kapta az engedélyt, hogy szólhasson. Amikor sikerült lecsendesíteni a közönséget, előadta, hogy valamennyi /versenyző/ közül csak az az egy a költő, a többiek mások szerzeményeit szavalták, már pedig a bírák tiszte nem az, hogy az írói tolvajlásokról, hanem az írói teljesítményekről mondjanak véleményt. A nép csak ámuldozott, a király sem tudta, hogy mitévő legyen. /Erre Aristophanés/ pusztá emlékezetből bizonyos meghatározott polcokról egy egész halom könyvtekercset hozatott elő, ezeket összevetette az elhangzottakkal, és így kényszerítette a tolvajokat, hogy maguk vallják be bűnüket. A király úgy rendelkezett, hogy az illetőket tolvajlás címén állítsák törvényszék elé, majd elítéltetésük után gyalázattal bocsátotta őket utjukra. Aristophanést viszont bőkezű ajándékokkal halmozta el és a könyvtár vezetőjévé nevezte ki.

358.

II.: C.Plinius Secundus: Historia naturalis

1. Az ókori könyvtárak író-képmásai /VII 31/

Abban a könyvtárban, amelyet az /illyricumi/ hadizsákmányból Asinius Pollio rendezett be Rómában és tett - a világon elsőnek - hozzáférhetővé bárki számára, M.Varro volt az egyedüli, akinek még életében szobrot állított. Véleményem szerint ez a cselekedete, hogy t.i. mint korának legtekintélyesebb embere mind a köz-, mind a magánéletben, az akkori nagy tehetségek közül egyedül Varrónak juttatta ezt a koszorút /megtiszteltetést/, felért azzal a dicsőséggel, hogy annak idején a nagy Pompeius őt is koszorúval /corona navalis/ tüntette ki a kalózháború során /szerzett érdemeiért/.

359.

2. A papirusz eredete és jelentősége

/XIII 11/

Mielőtt bucsut veszünk Egyiptomtól, emlékezzünk meg a papirusz tulajdonságairól is, hiszen az emberi műveltség és a történeti hagyomány elsősorban a papirusz használatán nyugszik. M.Varro tudósítása szerint ennek feltalálása is összefügg Nagy Sándor győzelmeivel, azzal, hogy Egyiptomban megalapította Alexandria városát. Azt írja /Varro/, hogy ez előtt nem használták /írásra/ a papiruszt; eleinte pálmalevelekre irtak /az emberek/, majd bizonyos fák kérgére /liber, eredetileg a.m. faháncs, kéreg/. Később a közérdekű okmányokat ólomlapokra irták, a magániratokat pedig vászontekerekekre, vagy viaszlemezekre. Homérosznál olvashatjuk, hogy az író táblák használata már a trójai háború előtt is megvolt. De amikor ő irt, az emberek nem is gondolhattak arra a földre, amelyet most Egyiptomnak neveznek, mivel Egyiptomnak legalább is sebennytosí nomosában csak papirusz terem, ezt pedig csak később töltötte fel hordalékával a Nilus. Legalább is azt írta /Homéros/, hogy Pharos szigetétől, amelyet napjainkban hid köt össze Alexandriával, egy éjszaka és egy nappal kellett még vitorlázni, hogy elérjék a szárazföldet. Később történt, - mint ugyancsak Varro írja, - hogy a könyvtárak doigában vetélkedés támadt Ptolemaios és Eumenés király között. Amikor Ptolemaios megtiltotta a papirusz kivitelét, Pergamonban

feltalálták az állati bőrből készített hárttyát /pergamen-t/. Ezután megkülönböztetés nélkül rendelkezésre állott annak az anyagnak a használata, amely biztosítja az emberi halhatatlanságot.

360.

3. Apollo szobra az Augustus-templom könyvtárában

/XXXIV 18/

Italia is állított elő óriásszobrokat. Bárki láthatja az Augustus-templom könyvtárában az etruszk mesterektől származó Apollót. A nagyujjától számítva ötven láb magas szobor mindenképen csodálatos alkotás, akár anyagát, akár szépségét tekintjük.

361.

4. Szobrok a könyvtárakban; képmásokkal ellátott könyvek

/XXXV 2/

Nem szabad megfeledkeznünk egy új találmányról sem. Tudniillik nem csupán aranyból, ezüstből, vagy legalább is bronzból állítanak szobrokat a könyvtárakban azoknak, akiknek halhatatlan lelkeivel ugyanezek a helyeken társaloghatunk, hanem kigondolják az ismeretlenek /vonásait/ is és a rónk nem hagyományozott arc /megismerésének/ vágyát keltik bennünk, mint ahogyan ez Homéros esetében történik. Véleményem szerint nincs hathatósabb bizonyítéka a boldogságnak, mint az, hogy mindig, mindenki szeretné tudni, milyen volt valaki. Ez Rómában Asinius Pollio nevéhez fűződik, aki azzal, hogy elsőnek létesített könyvtárat, az emberi szellem alkotásait mindenki közös kincsévé tette. Vagy esetleg Alexandria és Pergamon királyai hamarabb kezdtek, amikor egymással vetélkedve szervezték könyvtáraikat, - nem egykönnyen tudnám megmondani. Azt, hogy az emberek régebben is szenvedélyesen szerették az írói képmásokat, tanusíthatja akár Atticus, Cicero híres barátja, aki külön kötetben foglalkozott velük, akár pedig a szerencsés kezű Marcus Varro, aki termékeny szellemének sok-sok alkotását nemcsak a hétszáz legghiresebb író nevével egészítette ki, hanem bizonyos módon még képmásaikkal is: nem engedte, hogy alakjuk feledésbe merüljön, vagy hogy a régiség erősebb legyen, mint az emberek. Az ő nevéhez fűződik annak az istenek előtt is irigységet keltő adománynak a feltalálása, hogy nemcsak biztosította /egyeseeknek/ a halhatatlanságot, hanem még el is küldte őket a világ minden részébe, hogy mindenütt jelenvaló lehessen és megfelelő otthonra találjon /halhatatlan lényük, mint az isteneké/.

362.

III. Caius Suetonius Tranquillus:

Vitae XII imperatorum /"A tizenkét császár életrajza"/

1. Caesar könyvtár-tervei /C.Iul.Caesar 44/

A város szépítésével és gazdagításával, valamint a birodalom megvédelmezésével és gyarapításával kapcsolatban napról-napra nagyobb és merészebb dolgokat tervezett. Először is egy akkora templomot akart építeni Marsnak, amekkora sehol a világon nincsen. E végből telehordatta és elegygettette annak a tónak a helyét, amelyen előzőleg tengeri hajókat vonultatott fel látványosság okából. Egy roppant nagyságu színházat is tervezett a Tarpeji-szikla lábánál. A polgári joggyűjteményét egyszerűsített formában akarta megszerkeszteni, olyan módon, hogy a törvények zürzavaros tömkelege helyett néhány könyvbe legyen összesűrítve a legfontosabb és a leg-

szükségesebb: végül minél gazdagabb görög és latin könyvtárat akart a közhasználat céljaira szervezni, és meg is bizta M.Varrót a könyvek beszerzésével és elrendezésével.

363. 2. Augustus alapításai /Aug. 29/

Apollo templomát a Palatinuson lévő házának azon a részén építette, amelyet - a haruspexek megállapítása szerint - azért sujtott villám, hogy az isten kívánságát nyilvánvalóvá tegye. Az ehhez kapcsolódó oszárnyokban volt elhelyezve a latin és görög könyvtár: idősebb korában gyakran hivta ide össze a senatust, és itt ellenőrizte bírói testület névjegyzékeit.

364. 3. Tiberius és a közkönyvtárak /Tib. 70 és 74/

Irt görög verseket is, még pedig Euphorión, Rhianos és Parthenios modorában. Ezeket a költőket rendkívül kedvelte; írásaikat és képmásaikat a nyilvános könyvtárakban a régi, legtekintélyesebb szerzők között helyezte el. Ezért volt az, hogy sok tudós versenyezve írt hozzájuk magyarázó jegyzeteket, és /kommentárjaikat/ neki /t.i. Tiberiusnak/ ajánlották.

Utolsó születésnapján Apollo Temenites/"a syrakusai-i Temenosban felállított A./ hatalmas és művészi kidolgozású szobrát látta álmában. Ezt a /szobrot/ azért hozták el Syrakusából, hogy az új templom könyvtárában állítsák fel. Apolló azt mondta neki, hogy szobrát már nem ő fogja felszentelni /hanem utóda, Caligula/.

365. 4. Caligula kultúra-ellenessége /Cal. 34/

Nem sok hiba volt, hogy még Vergilius és Titus Livius írásait és képmásait is eltávolíttassa minden könyvtárból. Vergiliust azért nem szerette, mivel szerinte tehetségtelen és tanulatlan volt, Liviusban pedig azt kifogásolta, hogy bőbeszédűen és hanyagul adja elő a történeti eseményeket.

366. 5. Domitianus és a könyvtárak /Dom. 20/

A tudományok ápolásával uralkodása kezdetén nem törődött, bár a tűzvészttől elpusztított könyvtárakat - a költségeket nem kimélve - helyreállíttatta: bárhonnan is előkeríttette a szükséges példányokat, és külön megbízottakat küldött Alexandriába, hogy az ottani könyveket gondosan másolják le.

367. IV. Caius Suetonius Tranquillus: De illustribus grammaticis et de claris rhetoribus /"A híres grammatikusokról és szónokokról/

1. Hyginus, mint a Bibliotheca Palatina vezetője /20/

Caius Iulius Hyginus, Augustus hispaniai származású felszabadított rabszolgája /bár egyesek szerint alexandriai volt, és Alexandria elfoglalása után Caesar hozta gyermekkorában Rómába/ - nagy buzgalommal hallgatta és utánosta Cornelius Alexander görög grammatikust, akit a régi kor ismerete miatt sokan "Polyhistor"-nak /"sokattudónak"/, mások "Historia"-nak

/"eleven történelemnek"/ neveztek. Ő volt a Palatinuson elhelyezett könyvtár vezetője, de ugyanakkor igen sokaknak a tanítómestere is.

368.

2. Melissus, mint a "Porticus Octaviae" könyvtárának a vezetője /21/

Caius Melissus Spoletumban, szabadnak született, de szüleinek viszálykodása folytán otthontalanná vált, és csak nevelőjének buzgó szorgoskodása révén végezhetette el magasabb tanulmányait, majd grammatikusai minőségben Maecenas környezetébe került. Mikor itt azt tapasztalta, hogy barátként, szívesen fogadják, bár anyja szabaddá nyilvánította, továbbra is megmaradt szolgai állapotában, mivel többre tartotta akkori helyzetét, mint valódi származását. Ezért csakhamar felszabadult, sőt Augustus bizalmas barátságát is élvezhette. Amikor /Augustus/ az Octavia csarnokában elhelyezett könyvtárak rendezésével bízta meg, elfogadta /a tisztséget/.

369.

V. Aulus Gellius: Noctes Atticae /"Attikai éjszakák"/

1. A legrégebbi görög könyvtárak; az alexandriai könyvtár /VII 17,1/

A hagyomány szerint Peisistratos tyrannos volt az első, aki Athénben a tudományok és művészetek körébe vágó könyveket mindenki számára hozzáférhetővé tette, hogy olvashassák. Ezután maguk az athéniak még buzgóbban és lelkesebben gyarapították /a könyvtár anyagát/; de amikor Xerxés elfoglalta Athént és a fellegráron kívül az egész várost felgyújtotta, ezt a sok könyvet mind elhurcolta és Perzsiába vitette. Sokkal később történt, hogy a "Győztes"-nek /Nikátor/ nevezett Seleukos király ugyanezeket a könyveket visszaszállította Athénbe.

Ezután rengeteg könyvet szereztek össze, vagy készítették Egyiptomban a Ptolemaios-királyok, mintegy 700.000 tekercset; de ezek az első alexandriai háborúban, a város kifosztása közben, nem maguktól, nem is szándékosan, hanem véletlenül, a segédc csapatok katonáinak kezétől mind a tűz martalékául estek.

370.

2. A "Bibliotheca Ulpia", Traianus könyvtára /XI 17,1/

Egyszer történetesen Traianus templomának könyvtárában ültünk és valami mást kerestünk. Amikor véletlenül kezünk ügyébe akadtak a régi praetorok edictumai, kedvünk támadt az elolvasásukra és megismerésükre.

371.

3. A Tiberius-palota könyvtára /XIII 20,1/

Mikor egyszer a Tiberius-palota könyvtárában ültünk Apollinaris Sulpiciusszal és még néhány ismerősünkkel, véletlenül előhoztak egy könyvet, melynek ez volt a felírása: M. Catonis Nepotis. Felmerült a kérdés, hogy ki is volt az a M. Cato Nepos.

372.

4. A Béke-könyvtár /Bibliotheca Pacis/. /XVI 8,23/

A tudós Lucius Aeliusnak, Varro tanítómesterének "De proloquiis" című irását nagy buzgalommal kerestük, és mikor a Béke-templom könyvtárában megtaláltuk, el is olvastuk.

373

VI. Az u.n. "Historia Augusta" írói

A "Bibliotheca Ulpia"

1. Aurelianus életrajzából /1,5/:

Az isteni Aurelianus, ezt a nagyhirű uralkodót és feddhetetlen életű császárt, aki az egész földkerekségét, újból Róma fennhatósága alá rendelte, az utókor ne ismerje? Az isten óvjon meg bennünket ettől az örültségtől! De ha jól emlékszem, ismerjük a szóbanforgó uralkodó napi feljegyzéseit. Ugyanigy vedd tekintetbe történeti szempontok szerint szerkesztett hadibeszámolóját, hogy sorban mindent megírhas, kiegészítve az életére vonatkozó adatokkal. Amilyen szorgalmas vagy, mindezt felderítheted azokból a vászonra írott könyvekből, amelyekbe maga a császár naponként jegyeztette viselt dolgait. Majd gondoskodom róla, hogy Traianus könyvtárából /a "Bibliotheca Ulpia"-ból/ a vászonkönyveket is rendelkezésedre bocsássák. Szeretném, ha Aurelianus alakját a valóságnak és tehetségednek megfelelően örökítenéd meg írásodban.

2. Tacitus császár életrajzából /8,1/:

És nehogy valaki azt gondolja, csak úgy vaktában adtam hitelt akármelyik görög vagy latin írónak: ott találja Traianus könyvtárában, a hatodik polcon azt az elefántcsont-lapokból álló könyvet, amelyben ez a Tacitus által sajátkezűleg elírott senatusi határozat van. Tudniillik azokat a senatusi határozatokat, amelyek a császárok személyével kapcsolatosak voltak, sokáig elefántcsont-könyvekbe írták.

374

3. Probus életrajzából /2,1/:

Nehogy bármiben is visszaéljek legkedvesebb barátom bizalmával, főleg Traianus könyvtárának könyveit használtam /jelenleg Diocletianus fürdőjében/, valamint Tiberius palotájának könyvtárát, továbbá az írások porfirmárvánnyal borított csarnokának feljegyzéseit, végül a senatusi jegyzőkönyveket és a római nép számára kiadott napi újságjelentéseket.

375

4. Carus, Carinus és Numerianus életrajzából /11,3/:

Numerianusnak a senatus elé terjesztett beszéde állítólag olyan szónoki remekmű volt, hogy nem mint Caesarnak, hanem mint szónoknak szavaztak meg neki szobrot. A Traianus könyvtárában elhelyezett szobor felírása a következő: "Numerianus Caesarnak, kora legkiválóbb szónokának."

376

VII. Ammianus Marcellinus történeti művéből

/Rerum gestarum libri/

1. Az alexandriai Museion könyvtára /XXII 16,12 sk./

Ezekhez /az előbbieket során említett épületekhez/ járulnak a magas homlokzatukkal kiemelkedő templomok, amelyek közül kiválik a Serapeion. Ennek nagyságát csökkenteni ugyan kifejezésbeli fogyatékoságunk, óriási oszlop-csarnokaival, az élethű szoborabzázolásokkal és a sok-sok műremekkel mégis annyira ékes, hogy a Capitolium után, amellyel a tiszteletreméltó Róma mind-

örökre az égis magaslik, nem lát külön művészi alkotást a föld kerekége. Ebben /az épületben/ felbecsülhetetlen értékű könyvgyűjtemények voltak elhelyezve. A régi irások egybehangzó tambizonyossága szerint az a 70.000 terekcs, amelyet a Ptolemaios-uralkodók nagy buzgalommal szereztek, az alexandriai háború során - Caesar diktátorságának idején, a város kifosztása közben - a tűz martaléka lett.

(377) 2. A római Bibliotheca Palatina pusztulása /XXIII 3,3/

Ugyanezen az éjszakán - Apronianus praefectussága alatt - az örök városban tűz hamvasztotta el a palatinusi Apollo-templomot. Ekkor, ha több helyről nem is jött volna segítség, a lángtenger még a cumae-i Sibylla jóskönyveit is elemésztette volna.

(378) /A könyv 82-84. lapjáról/

XXII.: Narcisse Michaut: Pauca de bibliothecis

2. Cicero és a könyvtárak

Nem csodálkozhatunk azon, hogy M. Tullius Cicero a könyvekben - amint ő maga írja: "régibb barátaihoz" - találta legfőbb gyönyörűségét, és mikor a közügyek, vagy saját dolgai egy kis pihenést engedtek, szívesen töltötte idejét ezzel a kedves és gondtalan foglalkozással. Levelei, melyeket Atticushoz, vagy másokhoz intézett, mindmegannyi bizonyítékai könyvszeretetének. "Ugy belemerültem a nagy pihenésbe, hogy ki sem tudok belőle szakadni. Tehát vagy könyveimben gyönyörködöm, - már pedig takaros kis gyűjteményem van itt Antiumban, - vagy a tenger hullámain számolom." /Ad Att. II. 6./

"Irod, hogy mi mindent vásároltál és készítettél nekünk. Hát csak rajta, lássuk mielőbb! De azon is gondolkozzál, amit megígértél, hogyan tudnál nekünk egy könyvtárat összehozni. Ha már egyszer pihenhetünk, jól is szeretnők magunkat érezni. A te baráti szíveségedtől függ, hogy reményünk valóra válhat-e." /Ad Att, I 7./

Azokban a leveleiben, amelyekben Atticust kéri, hogy Görögországból festményeket, szobrokat és különféle használati tárgyakat küldjön neki Itáliába, tusculumi villájának berendezésére, első helyen a könyveket említi.

Ugy látszik, hogy Atticus szobrok vásárlásával foglalkozott legszívesebben. Így szerzett több, pentelikoni márványból faragott, de bronz fejjel ellátott hermát, azonkívül egy kettős Hermés-Athéné-mellszobrot. A könyvekről említést sem tesz, nyilván azért, mivel csekélyebb értéket tulajdonított nekik, semmint hogy név szerint beszámoljon róluk. Cicero azonban nem érte be egyes könyvek vásárolgatásával, hanem nagyon szerette volna Atticus egész könyvtárát megszerezni, amelyet az - nem annyira szükségből, mint inkább, mert megunt - hosszú évek fáradságos munkájától kimerülve végül is el akart adni. /Korunk sok híres példája azt is mutatja, hogy ez a megadás a mai könyvbarátokat sem hagyja nyugodni./

M. Tullius persze igen csábította a remény, és barátjának unostalan a lelkére kötötte, nehogy másnak adja könyvtárát, ő maga pedig szinte lihegve leste a felbukkant zsákmányt.

"Könyveidet jól őrizd meg és ne fossz meg attól a reménytől, hogy még az enyéim lehetnek. Ha ez sikerülne, Crassust is felülmulnám gazdagságban, és nem törődném másik birtokaival, legelőivel". /Ad Att. I 4./

"Könyvtáradat nehogy mással jegyezd el, akármilyen szenvedélyes szerelmezt találsz is. Mert én egész természetem erre takargatom, hogy öregkorom támasszúl ezt megszerezhessem." /Ad Att. I 10./

"Könyveidet senkinek oda ne add! Tartsd meg nekünk, mint ahogyan irod. Én a könyveket oly kimondhatatlanul szeretem, mint amennyire gyűlölök minden egyébét." /Ad Att. I 11./

A levelezésben nem találjuk nyomát annak, hogy létrejött-e köztük az egyezés, vagy nem. Egyébként Cicero - rövid idő múlva - mind vásárolt, mind ajándékba kapott könyvekkel még gazdagabbá tette könyvtárát. Egy bizonyos Paetus a testvérétől, Claudiusától kapott könyveit rá hagyományozta. Ezeket annak idején Atticus küldte Görögországból, könyvhabzsoló hősrünk nagy várakozása közepette. Aki szereti a könyveket, a várakozással együttjáró szenvedést is meg fogja érteni.

"L.Papirius Paetus, ez a derék ember és a mi barátunk, nekünk ajándékozta azokat a könyveket, amelyeket Claudius ráhagyott. Most tehát, ha csakugyan szeretsz, és ha tudod, hogy én is szeretlek téged, legyen rá gondod barátaid, clienseid, libertusaid és végül rabszolgáid révén, hogy egyetlen lap se kallódjón el belőlük. Mert nagy szükségem van mind azokra a görög könyvekre, amelyek sejtésem szerint a hagyatékban vannak, mind pedig a latinokra, amelyekről biztos tudomásom van. Különbösen pedig napról-napra jobban megnyugtat az efféle tudós foglalkozás, - már amennyi időt enged a közéleti ténykedés. Igen-igen nagy szívességet teszel nekem, ha ebben az ügyben olyan odaadással jársz el, mint amilyennel azokban az ügyekben szoktál eljárni, amelyekről tudod, hogy nekem nagyon fontosak." /Ad Att. I 20./

"Ez a szívesség attól függ, mennyire viseled a sziveden. Ha szeretsz, legyen rá gondod, hogy /a Paetus-féle könyvek/ épségben kerüljenek birtokomba. Ennél nagyobb szívességet nem is tehetnél nekem; de vigyázz, kérlek, mind a görögökre, mind a latinokra! Mindig arra fogok gondolni, hogy tőled származik ez az ajándék." /Ad Att. II 2./

De Cicero könyvtára nemcsak tudományos könyvekkel volt felszerelve, hanem ritkaságokkal és játékos rendeltetésűekkel is. Mert szegény ember az, akinek nincs sok fölöslege. Így szerezte meg például nagy ügyel-bajjal Sextus Fadiustól Nikónnak "A falánkságról" írott könyvét, - és szorgalmasan el is olvasta.

Nem is lehet csodálkozni azon, hogy míg ilyesmivel foglalatostkodott, egészen fontos könyvekhez nem tudott hozzájutni. De nálunk is sok olyan könyvbarátot találhat az ember, aki többre tartja a süteményt, mint a kenyeret, és akinek könyvtárában - bármennyire csodálatos is, - egy Racine sincsen, viszont annál bővebben van képviselve Gringoire. Így volt ez Ciceroval is. Mivel vásárolni nem igen szeretett, a legfontosabb könyveket mindig Atticustól, vagy testvérétől, Quintustól kérte kölcsön. Ki hinné például, hogy nem volt Theophrastosa! "A falánkságról" szóló remekművet megvette, de nem volt Varrójai "Már elkezdte" "A kötelességekről" szóló műve megírását, amikor rájött, hogy nem nélkülözheti Poseidóniost, - tehát Atticus-hoz fordult segítségért. "Dikaiarchosnak peri psychés /a lélekről/ és peri katabaseós /alvilágjárás/ című munkáját - mind a kettőt - küldd el. De nem

találom a Tripolitikon-t és Aristoxenoshoz intézett levelét sem. Most igen nagy szükségem volna erre a három könyvre, mert illenének mostani terveimhez." /Ad Att. XIII 32./

Annál buzgóbban foglalkozott Quintus testvére könyvtárának berendezésével és gyarapításával. "Ami görög könyvtárad kiegészítését, a könyvanyag kicserélését, latin könyvek beszerzését illeti, nagyon szeretném, ha már el volna intézve, mert nekem is fontos. De nekem nincsen emberem, akivel el tudnán intéztetni. Ami tetszik, nem eladó; ilyen dolgokat csak hozzáértő és ügybuzgó emberrel lehet megszereztetni. De majd szólok Chrysipposnak és beszélek Tyranniónnal." /Ad Quint.fratrem IV. 14./

Amikor visszatért a száműzetésből és tusculumi birtokára vevőt keresett, Antiumban rendezte be leghasználhatóbb könyvtárát. Ezt már előzőleg is sok könyvvel gyarapította; de - vagy a szolgák gondtalansága, vagy ellenségeinek irigysége folytán - bizony sok megrongálódott, vagy elkallódott. Azt, ami megmaradt, csakhamar kiegészítette és Tyranniónnak, a fiatal Quintus tanítójának segítségével az egészet gyönyörűen rendbe szedette.

"Nagyon kedves lesz tőled, ha meglátogatsz. Meg fogod látni, milyen csodálatosan elrendezte könyveimet Tyrannio. Könyvtáram maradványai sokkal különbek, mint gondoltam. Szeretnék megkérni, küldj el könyvmásolóid közül kettőt, Tyranniónnak lenne szüksége segítőkre, akik a papiruszlapokat összeragasztanák, de másban is segíthetnének; azt is mondd meg nekik, hogy hozzanak magukkal hártját, amiből jelzőket lehet készíteni, - olyanokat, amelyeket ti, görögök, ha jól emlékszem, sillybos-oknak neveztek." /Ad Att. IV 4./

"Emberek szívesen összerendezték és jelzőcédulákkal látták el könyveimet. Dicséred meg őket érte." /Ad Att. IV 5./

"Miután Tyrannio elrendezte könyveimet, az az érzésem, mintha élet költözött volna házamba. De ebben a dologban minden elismerést megérdemel embereidnek, Dionysiosnak és Ménophilosnak a segítsége. Nem is tudok elképzelni szebb dolgot, mint ezek a könyvespolcok, miután sillybosokkal is ellátták a könyveket." /Ad Att. IV 8./

Cicero halála után könyvei, mint egyéb javai, gyilkosoknak és feljelentőknek jutottak, és sok könyvtárat tettek díszessé - részint önmagukkal, részint volt gazdájuk emlékével.

379,

A tiburi könyvtár

/Gellius: Noctes Atticae XIX 5,4/

/Egy gazdag tiburi villában a vendégek hóból olvasztott vízzel enyhítik szomjúságukat. Egy Aristotelés-ismerő filozófus figyelmezteti őket a divatos szokás ártalmas következményeire./ Mikor pedig csak nem hagyták abba az olvasztott hó ivását, a tiburi Hercules-templomban elhelyezett és meglehetősen jól felszerelt könyvtárból kivette Aristotelésnek /ezzel a kérdéssel foglalkozó/ irását, odahozta a társaságba és így szólt: "Legalább ennek az igazán bölcs embernek higgyetek és ne ártsatok szánt-szándékkal egészségeteknek."

/Petronius: Satiricon 48, 1-5/

Trimalchio nyájas tekintetet vetett ránk és így szólt: "Ha nem izlik a bor, hozzatok másikat; csak rajtatok áll, hogy jót igyatok. Hála az isteneknek, nem kell vásárolnom: minden inycsiklandozó falat megterem városkörnyéki birtokomon, amelyet még nem is ismerek. Azt mondják, hogy tarracinaei és tarentumi földjeimmel határos. Most akarom Sziciliát is földcskéimhez csatolni, hogy ha Afrikába kerekedik kedvem utazni, saját birtokaimon hajózzam.

De mondd már el, Agamemnon, mi volt mai szónoklatod témája? Mert ha én magam nem vagyok is hivatásos szónok, házi használatra mégis ismerem az irodalmat. Ne hidd, hogy lenézem a tudományokat: három könyvtárom is van, az egyik görög, a másik latin. Mondd hát el, kérlek, szónoklatod tárgyát!"

Mikor Agamemnon elkezdte: "Egy szegény és egy gazdag ember ellenségeskedett egymással", Trimalchio közbevágott: "Mi az, hogy szegény?" "Ez aztán szellemesség" - nyugtázta Agamemnon.

/Diodóros: Bibliothéké historiké I 49./

/Az egyiptomi régiségek ismertetése során D. beszámol a különben azonosíthatatlan Osymandyas király emlékeiről: sírhelyéről, feliratáról, a pompás falfestményekről, szobrokról, végül egy fedett csarnokról - peripatos - is./ Ennek falán domborműves ábrázolások mutatják a diszes ruhájú királyt, amint felajánlja az istennek azt az aranyat és ezüstöt, amit az egyiptomi arany- és ezüstbányákból minden évben kap. Az ábrázolás alatt fel van tüntetve ennek az összege: csak ezüstből harminckétfmillió mina. Ehhez csatlakozik a szent könyvtár /hiera bibliothéké/, amelynek felirata: "A lélek gyógyítóhelye" /psychés iatreion/, majd sorban valamennyi egyiptomi isten képmása, amint a király illő ajándékkal járul mindegyik felé.

/Pros ton apaideuton kai polla biblia ónumenon - adversus indoctum/

/1/ Azzal kezdem, hogy pontosan az ellenkezőjét éred el annak, amit szeretnél. Mert azt hiszed, hogy művelt ember hírében fogsz állni, ha összevásárolod a legszebb könyveket. Ez azonban az ellenkezőjére fordul és ép műveletlenségedet bizonyítja. Először is ugysem a legszebbeket veszed, hanem hitelt adsz bárkinek, aki dícsér valamit; talált kincs /hermaion/ vagy a hasug könyvügyölkők és szatócsok számára. Te pedig honnan tudhatnád, hogy melyik a régi és becses, és melyik a hitvány és haszontalan? Csakis úgy tudnál dönteni, ha beléjük mélyednél, megemésztenéd, és megfelelő tanácsadód volnának. Hogy tudnák különben megállapítani bennük a jót és a helyeset? /2/ ... Így csukott szemekkel nézed a könyveket... /3/ Vagy azt állítod, hogy tudod te mindezt tanulás nélkül is; Ugyan honnan? Vagy talán te is kaptál egy babérágat a Muzsáktól, mint az /askrai/ pásztor /Hésiodos/? Én azt hiszem, hogy még csak nem is hallottál életedben a Helikónról, ezeknek az istennőknek a lakóhelyéről, nemhogy még társalogtál is volna velük ifjúkorodban. Tőled még az is istenkáromlás, ha rájuk gondolsz... Bármennyire arcátlan vagy is, azt mégsem mered mondani, hogy nevelésben volt ré-

szed, vagy bármikor is csakugyan együtt éltél volna a könyvekkel... /4/ Most azt hiszed, hogy minél több könyv pusztá birtoklásával egyszerre pótolhatod mindezt. Szedd csak össze a szónok Démosthenés sajtókezüleg irt könyveit, meg Thukydidéséit, amelyeket ugyancsak Démosthenés nyolcszor másolt le, meg mindazt, amit Sulla Athénból Italiába küldött, - és mennyivel lennél műveltebb, még akkor is, ha rajtuk feküdnél, vagy összekötözve a nyakadba akasztanád és úgy járkálnál? A közmondás is azt tartja, hogy a majom - majom marad, még ha aránypalástot terít is magára. Te pedig könyvet tartasz a kezében, folyton csak olvasol, mégsem értesz belőle semmit, hanem mint a szármár, hallgatód a lantszót és mozgatód hozzá a füledet...

/16/ Ugyan miben reménykedel, mikor folyton csak gombokkal díszítet, ragasztgatod, körülnyirbálod, sáfrány- és cédrusolajjal keneted, védőtásakba burkolod, tartópálcával látod el könyveidet? Mi hasznod, vagy élvezeted van mindebből; Azt hiszed, hogy mivel megvásároltad, egyszeriben máris külön ember lettél?..., közben pedig értelmetlenebbül tátogsz, mint a halak.

/17/ Két dolgot szerezhethet meg az ember a régiektől: a beszéd tudományát, valamint azt, hogy a kellő dolgokat művelje, kövesse a jókat és kerülje a hitványakat. Ha tehát nyilvánvaló, hogy valaki sem az egyiket, sem a másikat nem kaphatja meg tőlük, mi más az eredmény, mint az, hogy az egeknek kedveskedik filozófiai értekezésekkel, a molyoknak gondoskodik lakásról, és ütlegekről a szolgálóknak, akiknek a gondatlansága folytán - mondja - mindez történik.

/30/ Másnak, akinek szüksége van rá, odaadhatnád a könyveidet, mert te magad ugysem tudsz velük mit kezdeni. Csakhogy még soha senkinek nem adtál könyvet kölcsön, hanem úgy teszel, mint kutya a jászolban: az sem tud mit kezdeni az árpával, de azért a lónak sem engedí, hogy megége.

383. Athénaios "Deipnosophistái"-ból

/I 2b-3a/

Ezután /Athénaios/ Larensius magasztalására tér rá. /Elmondja tudományát, Marcus Aureliustól nyert méltóságait, a régi római kultuszokban és törvényekben való járatosságát./ A görög könyvekből oly hatalmas gyűjteménye volt, hogy tulszárnyalta mindazokat, akiket gyűjtő tevékenységük miatt csodáltak: a samosi Polykratést, Peisistratos athéni tyrannost, az ugyan csak athéni Eukleidést és a kyprosi Nikokratést, valamint a pergamoni királyokat, a tragédiáiró Euripidést és Aristotelést, a filozófust, valamint könyveknek az őrzőjét, Néleust. Ettől - mondja /Athénaios/ - mindent megvett az itteni király, a "Philadelphos"-nak /"testvérét szerető"/ ugynevezett Ptolemaios, és az Athénból, valamint Rhodosból származó /könyvekkel/ együtt a szép Alexandreiába szállította.

384. Basilicon l.XXII. tit.2, de tabellionibus: közjegyzőkről.

Azt mégis hozzáfűzzük a jelenleg hatályban lévő törvényhez, hogy az okmányok /ügyiratok/ szerkesztői ne írják másféle tiszta hártýára az okmányt, csakis olyanra, amely előtt ott van az ugynevezett "prótokollon", rajta a mi isteni kincstárunk leghiresebb vezetőjének /comes largitionum/ a címe és az időpont, amikor az ügyirat készült, és mindaz, amit ilyen okmányokon elől fel szoktak tüntetni. /Rendeljük/ továbbá, hogy ezt a "prótokollon"-t ne vágják le, hanem hagyják rajta /a hártýa elején/. Wattenbach - 103.

385. Eustathios magyarázata az Odysseia XXI 390. sorában olvasható /"hoplon byblinon" /"papyruszháncsból font hajóköté" / kifejezéshez:

Azt mondják, hogy az Egyiptomban termő byblos-növényből, a vizet kedvelő papyros-nádból készültek, ahogyan az akkoriak kieszelték az irnokok céljaira szolgáló hárttyákat is. Ilyenek voltak talán a később "xylocharitia"-nak nevezett /iróanyagok/ is, amelyeknek a készítése nemrégiben ment ki a divatból.- Wattenbach - 103.

386. Hérodotos /V 58/ az írásról és íróeszközökről:

... És a "biblos"-t /papyruszt, ill. iróanyagot/ "diphthera"-nak /bőr, "pergamen"/ nevezik régtől fogva az iónok, mivel valamikor papyrusz szűkében kecske- és juhbőröket használtak /erre a célra/. De még az én időmben is a barbárok közül sokan ilyen bőrökre szoktak írni. - Wattenbach - 111.

387. Pál apostol Timótheushoz írt II.leveléből /4,14/:

A felsőruhám, amelyet Tróasban hagytam Karposnál, jöttödben hozd el, és a könyveket is, kiváltképen a hárttyákat /tas membranas/. Wattenbach - 114.

388. Eusebios Constantinus-életrajzából /IV 36-37/:

/Amikor Constantinus az új főváros újonnan épített templomait könyvekkel akarta ellátni, megbizta Eusebiost/, hogy szerezzen be mintegy ötven pergamenre írott könyvet /sómátia en diphtherais, lat.: codices membranacei/, jól olvashatókat és könnyen használhatókat; ezeket szépírásu és mesterségükhez jól értő mesterekkel /technitón/ másoltassa le. Világos, hogy az isteni írásokból /legyenek ezek a könyvek/. -

/Eusebios végrehajtotta a császár rendelkezését./ Tehát ezeket parancsolta az uralkodó. És a szót azonnal tett követte... Wattenbach - 114.

389. Ióánnés Chrysostomos /Hom. in Ioh.33, Migne LIX/ megrovással említi azokat az embereket, akiknek vannak keresztény könyvek, mégsem olvassák:

... Minden buzgalmuk a hárttyalapok finomságára és a betűk szépségére irányul... - Wattenbach - 114.

390. Maximos Planudés levele /Melchisedek-hez; XIV.szé./:

... Ha már egyszer vállalkoztál arra, hogy ellátod a pergamen /beszerzés és gondozás/ szolgálatát, bizonyára elvállalod azt is, amit megbízásunkhoz hozzáfűzünk, és nem érzed majd írásunkat terhesnek és kellemetlennek, hogy t.i. legyenek /a pergamenhárttyák/ finomak, nehogy kevésből is vastkos és pccakos könyvet illesszünk össze, hanem inkább sokból vékonyabbakat és hogy úgy mondjuk: karcsubbát. Azután: ne keüd be ezeket /a pergamenhárttyákat/ tojáással, mert az így kezelt /lapok/ a tojásrétegre kapják a betűket,

nem a tulajdonképeni /pergamenre/. Ha pedig véletlenül vízzel akad dolguk, a tojással együtt tüstént levedlik és lerázzák magukról az írást is, és az írónak a fáradsága máris léggé fozlott, hiábavaló volt. Ha tudniillik a tojásréteg - az írott betűk és a pergamenhártya között - kimosódik, elmossa magával együtt a ráírott /szöveget/ is.

391. Lukianos /adv.indoctum, c.7., a pergamentekercsek biborburkolatáról/:

... Gyönyörűséges könyvecske, burkolata bibor, a "köldöke" arany. /Ugyanigy: Apologia pro mercede conductis, c.41: ... amelyeknek aranyosak a "köldökei", kívülről pedig bibor a burkolatuk./

Adv.ind.c.16: Mert ugyan miben reménykedel, ha könyveidet folyton csak ujraterkerseled /revolvis/, összeenyvezed, körülnyirbárod, sáfrány- és cédrusolajjal kenegeted, beburkolod és köldökkel látod el? - Wattenbach - 132.

392. Ióánnés Chrysostomos /Hom. in Ioh.32, vol.VIII.188, ed. Montfaucon; az arannyal való írás divatos hóbortja ellen/:

... Mondd meg nekem, ki az közületek, itt a házban, aki keresztény könyvet /pyktion/ vett a kezébe, és sort kerített a benne lévőkre és vizsgálta az írást? Senki sem mondhatná el ezt. Hanem ostáblajátékot és kockákat találunk a legtöbbnél. Könyveket pedig sehol vagy csak keveseknél. De tulajdonképen ezek sem különböznek azoktól, akiknek nincsenek /könyveik/, mert csak becsomagolják és elteszik mindörökre a ládafiába. Minden gondjuk csakis a hártyalapok finomságára és az írások szépségére, nem pedig az olvasásra irányul. Mert többre tartják a nyereséget és a hasznot a /könyvek/ birtoklásánál, csak gazdagságukat és becsvágyukat mutogatják, ezzel törődnek. Ilyen tulzásokba téved az üres hirnév /szeretete/. Mert még egy becsvágyó emberről sem hallottam, aki ismerné /könyveinek/ tartalmát, legfeljebb annyit, hogy arany betűkkel van teleírva. - Wattenbach - 133.

393. Phanas epigrammája /Anth.Pal. VI 295/:

A nádmetsző kést és a spongyát, amellyel bér munkája közben a knidosi nád /tollak írását/ letörölte, és a papiruszcscikok kiegyenesítő vonalzóját, a sima /samothetó??/ /megfejtetlen szó/ körülzáróját és a fekete tinta tartóedényét, a körzőket és a /lapok/ lesimitására használatos tajtékkövet, valamint a szépszinű /?/, - amikor Askóndas elnyerte a vámoság izletes kenyerét /szegényes író kellékeit/ felfüggesztette /felajánlotta/ a Muzsának. - Wattenbach - 204.

394. A thessalonikéi Philippos epigrammája /Anth.Pal. VI 62/:

A kerek ólmot, a papiruszlapok oldalának jelzőjét, és a metszőkést, az éleshegyű nádak vágóját, és a szélvonalzót, meg a vad tengerparton /található/ lyukacsos horzsolókövet - a Muzsának ajánlotta fel Kallimenés, amikor szeme észrevette az öregséget, és abbahagyta fáradságos munkáját. - Wattenbach - 204.

395) Damocharis epigrammája /Anth.Pal.VI 63/:

Az írástszülő sötét színnel teljes kerek ólmot és a vonalzót, az egyenes írássorok őréit, meg az íráshoz használatos sötét folyadék befogadóit és a középben elmetszett, jól kihegyezett nádtollakat, meg a lyukacsos követ, a nád/dal írott betűk/ jólkaparó rendcsinálóját, ahol szükség van a kidörzsölésnek élős bevágására, és a nádtoll hegyét, a lapos vas nyelvét, foglalkozásának felszerelési tárgyait neked ajánlotta fel, Hermés, a megfáradt Menedémos, a vén szemére nehezedő sötétség miatt. Te pedig tápláld munkásodat! - Wattenbach - 204.

396) Paulos Silentiaris epigrammája /Anth.Pal.VI 64/:

A kerek ólmot, a sötét színnel írott betűk jelzőjét, és a merev nádak durva kikaparóját, valamint a középben felvágott nádszálak lapos kihegyezőjét és a vonalzót, az egyenesen futó írás gondozóját, és kivájt barlangokban őrzött, sokáig /színe/tartó feketét, meg a hegyükön fekete, metszett nádtollakat Hermésnek /ajánlja fel/ Philodémos, miután az idő multával sötétséget borított szemére ráncos homloka. - Wattenbach - 205.

397) Paulos Silentiaris másik epigrammája /Anth.Pal. VI 65/:

A kerek alakú ólmot, amely ösvényt tud vágni, egyenesre kaparva az egyenesen futó vonalzót, és a nádatevő, merev ércet, meg magát a tévedés nélkül futó írásnak a vezetőjét, a vonalzót is, meg a hegyes követ, amikor a nádtoll kettős foga eltompul a sokáig tartó írástól, és a tengerben hanyódo Tritón mélységekben nyugvó fekhelyét, a spongyát, az eltévedő írás gyógyítóját, és a feketeséget magába fogadó ládikót, amely egy helyen őrzi a szép íráshoz szükséges mesterség minden eszközét, - /mindezt/ Hermésnek /ajánlja fel/ Kallimenés, reszkető kezét az öregségtől fáradtan a hosszas munkálkodás után pihenőre helyezvén. - Wattenbach 205.

398) Paulos Silentiaris harmadik epigrammája /Anth.Pal. VI 66/:

Az el nem tévedő ösvény megszabóját, a száraz ólmot, amelyen az írás harmoniája nyugszik, és a vonalzót, a kerek ólom igazgatóját, és a spongyához hasonlóan átluggatott követ, meg a tartós fekete /tinta/ tartó edényét, de a jól író nádtollak hegyüknél fogva bemártott végeit is, meg a szivacsot, a tenger sarjadékát, az áradó tenger virágát, és az érdet, a finom nádtollak mesterét, - ime Kallimenés felajánlotta a mosolyt kedvelő Muzsáknak, amikor az öregség elfárasztotta szemét és tenyerét. - Wattenbach - 205.

399) Iulianos epigrammája /Anth.Pal VI 67/:

Az íróvesszők számára el nem térő ösvényeket egyengető ólmot elhozva, meg a vonalzót, az ólommal együttjáró gyeplőtartót, és az átluggatott sziklából való követ, amely a nádtoll eltompult hegyét kiélesíti, meg a nádakkal együtt a tintát, az emberi hang titokzatos /őrzőjét/, és a késnek élesen vágó hegyét - Hermésnek /ajánlja fel/ Philodémos, miután az idő - szemének fényét elhomályosítván- tenyerének szabadságot engedélyezett. - Wattenbach - 206,

400.

Iulianos másik epigrammája /Anth.Pal. VI 68/:

Az egyenesen futó íróvesszők barázdáit körülkarcoló kerek ólmomat neked ajánlom fel, és a vonalzót, amely a színező ólom számára biztosítja az egyenes vonalat, és a jól hasított nádszálak hegyesítő követ, a tiptatartó edényt a nádtollakkal együtt, amelyek segítségével a kor a jövő emberei számára is megőrzi az eltávozottak hangját. Fogadd el, Hermés, a vasból készült metszőkést is, amellyel a bőszej Arés és Muzsákkal közös ajándékot adott, - mert a te eszközeid. Te pedig a nyugalomba vonult Philodémosnak egyengesd hátralévő élete folyását. - Wattenbach 206.l.

401.

Flavius Magnus Cassiodorus /V-VI.sz./

Az Institutio előszavából.

Mikor megismertem, mily nagy kívánsággal lángolnak a világi irodalom és tudomány tanulmányozására, annyira, hogy az emberek nagy része, úgy véli, hogy általuk a világi bölcsesség teljességét nyri el, keserves bánat fogott el, hogy az isteni tudományt nyilvánosan oktató mesterek nincsenek, míg a világi auctorokat kitűnő előadásokban ismertetik. Arra törekedtem tehát a boldogságos Agapitussal Róma város pápájával, hogy amiképt beszéltek, hogy Alexandriában régtől fogva így volt, de most is a szíriai Nisibis városában a héberék is serényen erre törekednek, közköltésen Róma városában keresztény iskolamestereket tartsunk, és így a lélek az örök üdvöt elnyerje, a hivek nyelvét pedig szeplőtlen és tiszta ékesszólásra szoktassák.

Mint hogy azonban a folytonos háborúk és az itáliai királyságot dúló csaták miatt kívánságom semmiképen teljesebbé nem mehetett - mert hiszen nincs helye a béke dolgának nyugtalan időkben - az isteni szeretet arra ösztönzött, hogy ha az ur engedi egy magister helyettesítésére ezeket a bevezetésre szánt könyveket írjam meg. Ugy gondolom, hogy ezek által, az isteni irások rendje, meg a világi tudomány rövid foglalata is elétek tárul, és az ur ajándéka ez. A könyvek stilusa talán kevésbé lesz szép, de nem is hivalkodó ékeszszólás, hanem csak a szükséges ismeret talál benne helyett. Nagy hasznuk lesz pedig ezeknek, mert belőlük mind a lélek üdve, mind a világi tanultság /eruditio/ elsajátítható. E könyvekben nem a magam tudományát, hanem a régiek mondásait ajánlom figyelembe, az utódoknak eszket van joguk dícsérni, hirdetni meg dícsőségük mert mindaz amit az Ur dícséretére elmondható a régiekről, nem gyűlöletes hivalkodás. Vedd még hozzá ehhez, hogy a mesternek nehezére esel, ha gyakran kérdezősködsz tőle, ezekhez még akárhányszor visszatérhetsz, semmi kellemetlenség nem fog érni.-

Institutiones Divinarum Litterarum. Fuchs, 23-24.

402.

A könyvtárban legyenek a mintapéldányok. - Cassiodorus.
I, 4.

A teljes zsoltárkönyvet ötven zsoltáronként három kódexben irattam le, hogy a jubileumi évek számának megháromszorozása a szent háromság óhajtott, bűneinket elengedő ajándékait hirdesse. Meg azután azért is, mert egykét testvérnek egy kódexben leírva tulságosan súlyos lett volna ebben a felosztásban azonban egyrészt a drága üdvösség reményét kapják másrészt pedig - az Ur engedelmeivel - az olvasásra kényelmesebb alkalmat találnak. Legyen tehát könyvtárakban egy teljes ilyen kódex, amit megnézhetnek, ha véletlenül valami hibára leltek. A testvérek szükségleteinek pedig a részletek szétszétosztásával tegyenek eleget. - Fuchs, 24.

403. Könyvek kötése.- Cassiodorus.
I, 30.

Ezekon kívül még a kódexek kötésében járatos mesterembereket is alkalmaztunk, hogy a szent iratok szépsége ékes köntösbe öltözve jelenjen meg, részben talál az Urnak ama példabeszédét is követtük, ki mindazokat, kiket vacsorájára hivatalosaknak ítelt, a mennyei lakoma dicsőségében mennyegzői ruhákba öltöztetett. Egy kódexben sok ilyen kötésmintát festettünk meg, hogy aki köttetni akar, ezek közül választhasson.- Fuchs, 25.

404. Automatikus olajlámpások.- Cassiodorus.
Uo.

Az éjszakai munkához automatikus lámpásokat is készítettünk, melyek a világító lángok loboságát sajátmaguk táplálják, amelyek emberi közreműködés nélkül fényüket és világosságukat a legteljesebb mértékben megőrzik, ezekben az olaj kövérsége el nem fogy, jóllehet lobogó lángok emésztik folyton. Fuchs, 25.-

405. M. Aurelius Cassiodorus a hét szabad művészetről.-

Iustitutionum Divinarum Litterarum. II.

...Immár a második kötet kezdetéhez járuljunk, és azt kissé nagyobb figyelemmel hallgassuk... Szándékunk volt a grammatika, retorika művészetéről és más tudományokról /de disciplinis/ valamit röviden megírni. E dolgok kezdetéhez kell most hozzálátni. Előszőr pedig a grammatica művészetéről kell szólni, mely a liberalis műveltség /liberalium litterarum/ kezdete és alapja.

Libert mondunk itt arról a liberről, mely a fa kérgének lehántása után marad /faháncs/ és amire a papirusz feltalálása előtt a régiek /varázs/ énekeiket /carmina/ irták. Tudnunk kell pedig, hogy - miként Varro mondja - minden mesterség vagy művészet kezdete valami hasznos dolog volt.-

Ars /művészet vagy mesterség/ abból származik, hogy szabályaival minket szorosan tart /arctet/ és megkötöz. Mások viszont azt mondják, hogy e szócska a görögből származik azaz a tanultság /doctrina/ erejéből /virtute/, amit az egyes jó dolgokban járatos férfiak tudománynak mondanak.-

1151. col.

406. Grammatica a betűkről nyeri nevét /to gramma/ miként magának a szónak hangzása is e származásra mutat. Ezeket úgy mondják, elsőnek Cadmus találta fel, azután a görögöknek átadta, kik élénk szellemükkel /vivacitate animi/ a többieket hozzájuk pütolták. Ezeknek alakjáról és jelentőségéről /virtutibus/ Helenus és Priscianus attikai nyelven igen szépen szólottak.- A grammatica a szép beszédben jártasság a kiváló poéták és oratórok /költők és szónokok/ művei alapján. Feladata az, hogy a hibátlan prózai és metrikus fogalmazást gyakoroltassa. Célja pedig a csiszolt beszédben és írásban való gáncs nélküli jártassággal tetszést aratni.- 1152. col.

407) Művészet, tudomány, mesterség.-

Az arsok némelyike csak a szemlélődésben /in inspectione/, azaz a dolgok megismerésében és felbecsülésében áll. Ilyen az asztrológia, mely semmi egyéb tevékenységet nem tételez fel, mint tárgyának megértését ezt nevezzük.-

Más megint a tevékenységben áll csupán ez a célja, s maga a mozgás teszi az egészét s a mozgáson kívül semmi hozzá nem tartozik, ezt mondják. Ilyen a tánc.-

Ismét más az általa elérhető hatásban, a műnek, mely mások szeme elé kerül, megalkotásában látja célját, ezt nevezzük. Ilyen a festészet.-

408) A retorika művészetéről.

A szónoki előadásnak két fajtája van a folyamatos, amit retorikának és a fegyelmezett aprólékossággal tárgyaló /conclisa/ amit dialektikának monduk. Ezeket Zeno annyira összetartozónak mondotta, hogy emezt ökölbeszortott kézhez, amazt kiterjesztetthez hasonlította.

A szólás kezdete a természettől van de ezt művésetté a megfigyelés tette. Miként az emberek az orvoslásból, azáltal, hogy némely dolgokat egészségeseknek, másokat viszont egészségteleneknek mondtak, művészetet /vagy tudományt/ alkottak.-

A szónoklás képességét természet, felkészültség /ars/ és gyakorlat együtt teszik, melyekhez negyedik részként még az utánzást szokták némelyek tenni, mi azonban ezt az ars részének tekintjük.

A szónoknak hármat kell nyújtani: hogy tanitson, meginditson és gyönyörködtessen. Ez ugyanis világosabb felosztás, mint azoké, akik egy művet egészben a tárgyi és érzelmi vonatkozásokra /in res et in affectus/ bontják.-

409) A retorika közelebbi meghatározása.-

A retorika a beszéd folyásról kapta elnevezését. A retorika művésze pedig, mint a világi műveltség /saeculares litterae/ mesterei mondják, a polgári ügyek jó előadásának tudománya. Az orator /szónok/ tehát jó férfi, beszédben járatos, mégpedig, mint mondtuk a polgári ügyekben. Az orator dolga az, hogy meggyőzésre alkalmas módon beszéljen. Célja az, hogy előadásával meggyőzzön, amennyire a tárgyi és személyi körülmények engedik, s polgári ügyekben...

1157. col-

410) A dialektikáról.-

Az első filozófusok a dialektikát csak mondanivalójuk érvelésében használták; elméletének összeállításával azonban /ad artis redigere peritiam/ nem foglalkoztak. Ezek után Aristoteles, aki minden tudomány szorgos kutatója volt, e tudomány tárgyát is bizonyos szabályokba foglalta, mert

addig az minden szabályosságot nélkülözött. Ez sok kitűnő könyvet írt és ezekkel a görögök iskolájának /tudományának/ sok dicsőséget szerzett. A mieink meg nem tudták elviselni, hogy hozzáférhetetlen /idegen, alienum/ maradjon és ezért lefordítva és megmagyarázva a római ékesszólás használatára bocsátották.

A dialektikát pedig és a retorikát a tudományok könyveiben ily hasonlattal határozta meg: a dialektika és a retorika olyan, mint az ember keze: mint összeszorított ököl és mint kinyújtott tenyér. Az rövid szóval érvel, ez a szónoklás térségeit bőszeges előadásban futja be. Amaz a szavakat összefogja, emez szétterjeszti.-

1167. col-

411. [A trivium "művészetekinek" tárgyalása után, Cassiodorus a quadrivium tárgyainak ismertetésére tér át, melyeket régi, klasszikus hagyomány alapján Mathematica néven foglal össze.-]

A mathematicáról.-

A mathematica, amit latinul elméletinek /doctrinalisnak/ mondhatunk, az a tudomány, mely az elvont /abstracta/ mennyiséget vizsgálja. Elvontnak nevezzük azt a mennyiséget, melyet az értelem az anyagtól és más járulékoktól elkülönít. Amint ezt: páros, páratlan vagy ehhez hasonló, melyeket csupán az okoskodás tekint tárgyának. Ezt így osztjuk fel:

A matematika felosztása

arithmeticára /számтан/,

musicára /zeneelmélet/,

geometriára /mértan/,

astronomiára /csillagászat/.

Arithmetica a számolható mennyiség tudománya önmagában.-

Musica tudománya a számokról olyan viszonylatokban beszél, ahogyan a hangokban vannak meg.

Geometria a mozdulatlan tagság és az alakok tudománya...

1203. col.-

412. Az arithmetikáról.-

A világi tudományok irói a matematikai tudományok közt első helyre az arithmetikát tették, azért mert a musica, a geometria, az asztro-nómia, amelyek utána következnek az arithmetikára szorulnak, hogy feladatukat betölthessék. Példának okáért az egész és a félhang ami a zenében van, csak a számtan által jön létre. A geometria, melyben háromszög, négyszög és ehhez hasonlóknak vannak, az arithmetikára szorul. Az astronomia is, mely a csillagok járásában, a /távolsági/ pontok számlálásában áll, az arithmeti-

cát nem nélkülözheti. Viszont az arithmeticianak, hogy létezzék, sem a musicára, sem a geometriára, sem az astronomiára nincs szüksége. Ezért találjuk úgy, hogy mindezek kutféje és anyja az arithmetica. S e tudományt Pythagoras, mint látjuk, úgy dicsérte, hogy azt állította, isten mindeneket szám és mérték szerint teremtett, mondván egyesek szám, mások mérték szerint formálódottak de úgy, hogy azok nélkül, melyekről szó volt, ők lényegüket el nem nyerték. Azt hiszem e vélekedés ama prófétai mondásból veszi eredetét, mely szerint: Isten mindeneket mérték, szám és suly szerint rendezett el. /Bölcs. XI.21./

Ez tehát az elkülönözött mennyiségben áll, mely a számok nemeit hozza létre, minden közös terminus nélkül. Ugyanis 5 a tizhez, hat a négyhez, hét a háromhoz, minden egymással közös elem nélkül kapcsolódik. Arithmeticianak pedig azért is mondjuk, mert a számok élén áll. A szám pedig nem más, mint az egységből létrejött sokaság, mint 3, 5, 10, 20 és egyebek, és amik ezekhez járulhatnak, mint egyenlőség, egyenlőtlenség és egyebek...

1204. col.-

413.

A musicáról.- A zenéről.-

Egy bizonyos Gaudentius a zenéről irván azt mondja, hogy azt Pythagoras találta fel a kalapácsok csengéséből és a megütött feszes hur bugásából. E művet különben barátunk a kitünő stilusu Mutianus latinra fordította, hogy tehetségét e magára vállalat mű milyensége is bizonyítsa. Az alexandriai Kelemen pap pedig a pogányok ellen írt könyvében azt mondja, hogy musica a muzsáktól vette eredetét. Ugyancsak gondosan kifejti, hogy a muzsákat mivel kapcsolatban találták ki. A musákat a keresésről

nevezték el így, mert miként a régiek vélték, a dal erejét és a hang zengését általuk állapítjuk meg. Így találtuk Censorinust is, aki Q. Cerelliushoz írt születése napjára és e levélben a zene tudományáról, mint a methesis éppen el nem hanyagolható részéről értekezett: nem haszon nélkül olvassuk ugyanis, hogy a dolgok gyakori átélmelkedésük után lelkünkbe mélyebben hatolnak.

A zene tudománya tehát ez okból életünk minden megnyilatkozására kiterjeszkedik. Először is, ha a teremtő parancsait teljesítjük és tiszta elmével törvényeit betartjuk. Egész beszédünk ugyanis ereink lüktetése ugyanigy, a zenei ritmusok módjára a harmonia erejében /virtutibus/ részeseül. A zene ugyanis a jó dallamszerzés tudománya, s ha cselekedeteink jók e tudomány társaságába jutottunk, ha ellenben gonoszságokat teszünk, a musicához semmi közünk. Az ég és a föld és mindaz, ami rajtuk felsőbb rendelésre történik, a zene tudománya nélkül el nem lehetnek, minthogy Pythagoras is bizonyítja, hogy e világot - lehetséges - a zene teremtette és az is kormányozza...

1208. col.-

414.

A geometriáról.-

Most jutunk a geometriához, ami az alakok szemléletes leírása, a filozófusok látható dokumentuma. Amit hogy dicsőítésekkel magasztalják, azt állítják, hogy Jupiter is működésében voltaképpen geometer volt. De nem tudom, ha vajjon ez dicséretre, vagy ócsárlásra értelmezhető inkább. Mert

még akkor is, ha színes porral /festékkel/ festenek, azt hazudják, hogy Jupiter is így tesz az égen... De mindaz, amit helyesen intéznek és hiánytalanul e tudomány tulajdonságaiban részesedhet...

1212. col.-

415) A csillagászatról.-

Az astronomia van még hátra, melyet ha tiszta és józan ésszel művelünk, értelmünket - mint a régiak mondják - nagy fényességgel árasztja el. Mily nagy dolog is lélekben az egekig emelkedni, és azt az egész mennyei szerkezetet kutató ésszel megvizsgálni s a belátó elme élességével e végtelen nagyság titkaiból legalább valamit megismerni. A világ ugyanis - mint némelyek mondják - az égbolt kerektségébe foglaltatik, és a dolgok formáit a mennybolt kereksege öleli magába. Seneca a filozófusokkal folytatott egyetértő beszélgetés nyomán megírta könyvét a világ alakjáról, - De forma mundi - aminek elolvasását néktek meghagyom.-

Astronomia tehát, amiről beszélünk, annyit jelent, hogy a csillagok törvénye, mert semmiként másként mint ahogyan teremtőjük őket megalkotta, sem mozogni, sem állni nem tudnak... Vitetnek azok, melyek mint a csillagászok mondják, a mennyboltra vannak szögezve; mozognak a planéták, azaz bolygók, de pályájukat még ezek is bizonyos meghatározott módon futják be.-

Az astronomia tehát, mint már mondtuk, az a tudomány, mely az égi csillagok pályáját és alakját figyeli és a csillagok egymáshoz és a földhöz való viszonyát kutató ésszel vizsgálja.-

1216. col.- 413-hoz.

419) Nagy Károly és a könyvtárak.-

Lomeier, Johannes.-

A kereszténységnek és a tudománynak ügyét Germaniában és Galliában főként Nagy Károly mozdította elő. Tanult fejedelem volt úgy, hogy még görögül is értett, latinul beszélt és nem is rossz verseket költött. A szabad művészetekben és főként az asztronómiában járatos volt, a hónapoknak ő adott német neveket. Ama barbár és ősi énekeket, melyek az ősök tetteiről szóltak, leíratta. Az esti lakomáknál a históriás dologokat és a régiékről szóló gestákat mohón hallgatta. Augustinus könyveit, különösen a De civitate Deit örömmel olvasta. A párisi akadémiában tanuló diákok vizsgáira ő elnökölt, ahol komoly beszéd kíséretében a szegény sorsu, szorgalmas ifjakat megjutalmazta, a haszontalan nemeseket megbüntette. Az ő és új szövetség valamennyi könyvét, melyeket a másolók ügyetlensége, az olvasók bizonytalankodása, a magyarázók tudatlansága és a hosszú ideig tartó nem-törődőtség megrontott, pontosan és a hiteles szöveg alapján kijavíttatta. Mestere Alcuin volt, kinek tanácsára a párisi akadémiát /főiskolát/ alapította, aki különben az ő parancsára a vasarnapinak nevezett evangéliumokhoz tartozó homiliákat az atyáktól összegyűjtötte. Minthogy pedig a homiliákat az evangéliumok után szokták olvasni, így keletkezett a "Post illa" terminus; amit a tudatlan barátok összevontak és barbár módon egy nőnemű főnévre változtattak át. Mások ezt a gyatra névszót úgy értelmezik, hogy

"ezek után", azaz "ezek szerint" kell a tehetetlen pásztoroknak papagály-
módra posztillázni. Mások ezt a homília gyűjteményt Bedának tulajdonítják,
mások meg még régebbinek vélik és Ágoston idejéig viszik fel és ezt az egy-
házi évről mondott beszédeivel és azzal a homíliagyűjteménnyel igyekeznek
azonosítani, ami műveinek X. kötetében van meg. Vannak olyanok is, akik az
első ilyen gyűjteményt Jeromosnak tulajdonítják...

Károly egész Germániában igen sok monostort létesített, és azokat
kitűnő könyvtárakkal látta el azon célból, hogy az ifjúság ezek segítségé-
vel iskoláztassék. Mindenekelőtt a svájci Sankt-Gallenit, melynek igen ér-
tékes könyvtára volt a különböző tudományok számtalan könyvével. Ezeket
részben maguk a szerzetesek másolták, részben máshonnét szerezték be. A
füldai Karlmannak és Pipinnak költségén, Bonifác tanácsára létesült, Nagy
Károly által gyarapítva és gazdagítva. Ennek is kitűnő könyvtára volt. Egy
ugyanazon esztendőben hatszáz lovagi és főúri származású gyermek tanulta
itt a szabad tudományokat a szintén igen előkelő Sturmius apát és más har-
minc tanító vezetésével, kik őket az artesre és nyelvekre oktatták. Itt
élt Rabanus Maurus a könyvtár létesítője, valamint Hildebert. Nem csupán
németek jöttek ide igen távoli vidékekről, de skótok és brittek, sőt gö-
rögök is, amint ez a legrégebbi könyvek írásmódjából kitűnik. Mert nem csu-
pán a görög, hanem a latin kódexek lapszélein is a másolók neve olvasha-
tó, hogy kik voltak és hovávalók, hol és mely években másoltak... Károly
maga aacheni palotájában is nagyszerű könyvtárat létesített, amit azonban
halála előtt eladatott és az árát a szegényeknek osztotta ki. A lorschei
monostort is Worms táján ő alapította jeles könyvtárral.

Atyjának Károlynak nyomdokaiba lépett fia Lajos, melléknevén Jámbor,
aki egyebek között a Monotessaront is elkészíttette, azaz a négy evangé-
lium konkordanciáját. Ezt a könyvet Luther is sokáig magánál tartotta, az-
után a lipcsei könyvtárban őrizték. Ugyanez emberei között egy bizonyos
szásznek, aki nem jelentéktelen költő volt, meghagyta, hogy az ő és új szövet
séget igyekezzenek germán nyelvre lefordítani, ami meg is történt. Lipsius
azt állítja, hogy látott egy latin zsoltárkönyvet, ez időtájt másolhatták,
melyben a német fordítás a sorok között az egyes szavak fölé volt írva. A
weissenburgi Otfried Rabanus Maurus tanítványa egyéb írásai között az evan-
géliumok egy részét is a nép nyelvére fordította, ezt azonban most már egy
germán sem képes megérteni. Csaknem minden könyvtárban találhatók belőle
töredékek...

Fuchs, 64-66.

420) Egy kolostori könyvtár alapítása 1019.

Theobald apát commemoratoriuma /emlékirata/.-

Isten nevében. Az ur megtestesülésének 1019. évében, a XII. indic-
tióban, szeptember kalendaeje előtti harmadik napon.-

Emlékirat amint az utókor számára /pro futuris temporibus/ készi-
tettem én Theobald szerzetes a szentséges Benedek atya monostorából, mely
a Cassino várnak nevezett hegyen van, ahol szentséges testét is eltemet-
ték. Én pedig az előbb mondott Theobald szerzetes, életem tizenharmadik
évében, szüleimet és mindazt amim a világban volt elhagytam és szüleim a-
karata ellenére ugyanezen tiszteletreméltó monostorba szöktem. Abban az

időben a tiszteletreméltó férfiu Aljernus apát vezette az említett monostor lelki ügyeit, ki engem szívesen fogadott, szerzetes ruhába öltöztetett és amennyire csekély képességeim engedték, a regulás élet szokásaira oktatót és nevelt.- Évek multával pedig, már az ő elhunytá után, e tisztos helyre érkezésemtől harmincegyedik évben János urnak ugyanazon szent monostorunk apátjának parancsára és segítségével, e San Liberatore monostornak, mely a theanoi grófságban a Laento folyó mellett fekszik és Szent Benedek monostorának van alávetve, isten segítségével kormányzását átvettem. Egy igen kicsiny egyházat találtam ott, teljesen sötét volt, minden más épületet fából és igen régieket. Mikor még csak rövid ideje tartózkodtam ott, isten ihletésére és segédelmével, a testvéreknek, kiket itt találtam, vagy magam vettem föl, segítségével, kövekből és cementtel /malterrel/ az összes épületeket, mint most láthatók, alapjaikból felemeltem. Az egyházban pedig, mely mint előbb mondtam kicsiny és sötét volt még ezt a szentélyt létesítettem confessiójával, a főoltárhoz három lépcsőt, három könyöknyi magasságban. Ablakokkal és festményekkel ékesítettem és hat oltárt állítottam benne... az említett egyház számára San Liberatore és Szent Benedek tiszteletére e könyveket másoltattam. Először, a Szent Evangélium teljes textusát a Comessel és egy Manualt, melyeket selyemmel borítottam, fölül ezüst keresztelkkel, drágakövekkel, ezüst göbökkel /bullas/ és kapcsokkal. Egy Passionariumot Szent András ünnepétől Szent Péteréig - Husváti /Husvétall kezdődő/ homiliás könyvet adventig, két kötetre osztva, - A prófáták könyvét - a Királyok könyvét - a Történeti könyveket - az Atyák életét - Majorem unum /?/ - az Atyák beszélgetéseit - az Atyák kollációt és tanításait két kötetben - a Moralia első, második és harmadik részét - Az Eliudhoz /Jóbbhoz/ - Márkhoz írt magyarázatokat - egy Registrumot - a Historia ecclesiasticát - Ezekielhez magyarázatot két kötetben - Szent Benedek, Mór és Skolasztika életét egy kötetben - a Szerzetesek diadémmját - Caesariust - Pál leveleit egy kötetben - az Apostolok cselekedeteit - Isidorust - a Szent Háromság könyvét egy kötetben - Szent János leveleihez írt magyarázatot egy kötetben - egy Matriculát - Szent Ágoston Quaestionariumát - egy Donatust - egy Hymnariumot - egy Pronosticát - egy Prospert - egy Kánonok egyezését /Corcordia/ - a Kánonok egy más könyvét - egy Orationalet - egy homiliás könyvet az egész éven át - a Bűnök küzdelméről - egy Regulát - az Énekek énekének magyarázatát - Elkezdjük még egy nagybőjti homiliás könyvnek, az angolok történetének, Szent Márton dialogusainak, Szent Jeromos leveleinek, egy halotti officiumot tartalmazó füzetnek /quaterni pro defunctis - vagy Neerologiumnak?/ Paulus Orosiusnak és mendi... másolását is...

Bibliotheca Cassinensis. Appendix E. 58.l.

Az olvasmány helye és ideje.

421

Aniáni Benedek fejezeteiből.

VI. A keresztfolyosón az olvasás órájában mindenki a legnagyobb oszondben legyen és minden igyekezetével csak az olvasással törődjék...

VLM. 16.

422

A 817 évi aacheni kapituláréból.

XIX. A nagybőjti idején, miután az előljáró rendelkezése szerint a könyvtárból könyveket kaptak másokat, hacsak a prior nem látja jónak, ne kapjanak.

XLV. A monostorban csak azok számára legyen iskola, akiket /szüleik a szerzeteséletre/ felajánlottak.

VDM. 29.

428.

Jegyzék a könyvekről, melyeket a nagybőjtre kiadtak.

Farfai szokások. c. 51. XI.sz.

Warnerius a zsoltárok fölötti beszédek, Udalricus Cassianus collatioit, Christophorus a Pastoralist, Adalgisus a zsoltároskönyvet Andreas Remigius zsoltármagyarázatát... Valterius a Passionalet, Aito Pál leveleit, Benedictus Ephremnek a bűnbánatról irt könyvét, Johannes az egyiptomi Mária életét, Salurnius Augustinus Enchiridionját, F. Wirardus József históriáját, F. Stephanus Isidorus Etymologiáinak könyvét, F. Heinrichus a királyok könyvét... Benedictus Alcuinusnak a Háromságról irt könyvét, Girbertus az Angolok történetét, F. Bernardus Orosiust... F. Arpertus Bedának Salamon példabeszédeiről irt könyvét, F. Otmarus a Concordia Regularumot...

Összesen 64 névszerint, 1 név nélkül említett szerzetes 65 könyvvel. A jegyzékből látszik, hogy a regula bőjti olvasmányokra vonatkozó előírásainak eleget teendő, nyilván a könyvtár csaknem minden könyvét, még a nem szorosan vett vallási tárgyú könyveket is felhasználták /Josephus Flaviust, Isidorus Enciklopédiáját, Beda Historia Ecclesiastica Anglorumát./.

Cluny Szokások könyve I.c. 17.

424.

Jelbeszéd:

¹rótáblák jele: kezeidet kulcsold össze és ilyanig egyszerre nyisd ki. Az íróvessző jele: egyik öklöddel üss a másikra, azután hüvelyk és mutatóujjadat nyujtsd ki, majd ezekkel az írást utánozd.

VDM. 171.

425.

Könyvek jelei, mint a Cluny-Hirsauai szokásokban, de a pogány könyv említésénél hozzáteszi, hogy iskoláskönyv.

VDM. 172.

426.

A Cluny-Hirsauai szokásokból.

II. c. 23.

Az armariusról.

Az előénekes, akit armariusnak is mondunk, az armarius nevet azért kapta, mert ő kezeli a könyvtárat, amit más néven armariumnak mondunk...

Az armarius... senkit abba a szobába, ahol a könyvek vannak, be ne vezessen, csak ha észszerű okból valami olyasmit visznek oda, vagy visznek el onnét, ami hivatalához tartozik. Semmit ott ne másoljon, olvasson, vagy

énekeljen. Senkivel ott ne beszéljen, hanem csak nem elkerülhetetlenül szükséges, és olyan dologról van szó, amit jelekkel kifejezni nem tud. Segédje sem léphet oda be, csak ha ő kifejezetten erre utasítja, és ha éppen őt helyettesíti. Mindkét mise idején, ha a kórus kára nélkül megteheti, vagy az ebédre hívó jeladás után, csak idejében érjen az asztalhoz, a keresztfolyosón másolással, vagy más szükséges dologgal foglalkozhat.

Vebus Disciplina Monastica.-

Cluny-Hirsau Szokások Könyve. I.c. 21. Könyvtárhasználat.-

427

De signis librorum.

Jelbeszéd a könyvekről.

A könyvek általános jele: terjeszd ki kezedet és úgy mozgasd, mintha könyvben lapoznál. Miskönyv jele: az előbbi általános jelhez add a következőt, kinyújtott jobb kezedet másik kezéd hüvelyk és mutató ujjá között úgy mozgasd, mintha fűrésznél. Ez egyébként minden gyakori dolog jele... A zsoltároskönyv jele: az említett általános jelhez add a következőt, jobb kezéd ujjainak végeit, behajlitott kézfejjel fejedre helyezd, ama korona hasonlóságára, amit a király szokott viselni, mert Dávid, a zsoltárok szerzője király volt... A pergamen jele, a könyvek említett általános jeléhez azt tett hozzá, hogy mindkét kéz ujjait összezárva kezidet egymás fölött mozgatod, ez ugyanis a jelek jele. Tekercs jele: ujjadat egyik ujjadat a másik körül mozgasd, azután az írást utánozd. Levél /breve/ jele: négy ujjad első izeit hajlitsd be eután szintén az írást utánozd... Világi könyvnek, melynek pogány a szerzője, jele ez: a könyvek általános jele után füledet ujjaddal úgy érintsd, mint a kutya lábával szokott cselekedni, mikor vakarózik, a hitetlent nem is ok nélkül hasonlítjuk ilyen állathoz. Ez egyébként a kutya jele is. Olvasóállvány /analogium/ jele: a fa jelének előrebozsájtása után, kezidet érintsd össze és hajlitsd be, azután belsejüket helyezd az arcodra. A lámpatartó jele: balkezedet nyujtsd ki, tenyérrel fölfelé, másik kezedet meg a csukló fölé helyezd. Így látod magát a szerszámot is elkészítve. Add még hozzá a lámpa jelét...

Vetus disciplina monastica. 396-397.

A ciszterci szokásokból. XII.sz.

Sectio II. c. XII. Quomodo novella ecclesia...

necessariis ordinetur.

428

Tizenkét szerzetes, az apáttal, mint tizenharmadikkal küldessék az új kolostorokba, mindezonáltal addig ne engedjék el őket, míg az új hely könyvekkel, épületekkel és más szükségességgel el nincs látva: legalább a következő könyvekkel, miskönyvvel a Regula könyvével, a Szokások könyvével, zsoltárkönyvvel, a himnuszok könyvével, collectaneummal, lectionariummal, antifonariummal, graduáléval...

XIII. De firmaculis librorum.

429

Megtiltjuk, hogy a mi egyházainkban a könyvek aranyba, ezüstbe, köttessenek, vagy aranyozott, vagy ezüstözött kapcsaik legyenek. A kódexet /selyemmel, vagy más értékes szövettel/ borítani nem szabad.

LXXX. De litteris et vitreis.

430. A betűk egy színűek legyenek és nem színesek...

LXXXV. De scriptoriis.

431. Az összes scriptoriumokban és mindenütt, ahol szokás szerint a szerzetesek írással foglalkoznak, úgy tartsanak csendet, mint a keresztfolyosón.

Institutio capituli generalis. c. XI.

432. A polgári vagy kánonjog könyvei a közös armariumban egyáltalán ne foglaljanak helyet...

Armarium a keresztfolyosón a káptalanterem és a templom között, könyvek őrzésére berendezett szoba volt.

Nomasticon.-

433. Pál pápa Pippin frank királyhoz intézett leveléből. 752-68.

Felségednek könyveket is küldöttünk, amennyit éppen előtalálhatunk: antiphonalet és responsalet, nemkülönben Aristotelesnek a grammatica-mesterségéről írt könyvét, az Areopagita Dénes könyveit, egy geometriát, helyesírást, grammatikát, az összes görögnyelvű szerzőket, valamint egy horologium nocturnumot.

Gottlieb, 2.

434. Alcuinus a yorki egyház könyvtáráról.

Megtalálod ott a régi atyák műveit, mindazt amit Latium, vagy a föld kerekén a római alkotott, mindazt, amit a dicső Graecia a latinokra hagyott, mit a héber nép égi harmattal magába szívott, amit Afrika dus fényeinek ragyogása szórt szerteszét.

Amit Hieronymus atya, amit Hilarius, Ambrosius püspök, amit maga Augustinus tanított és Szent Athanasius, mit ama régi Orosius szerzett! amit Gregorius a legnagyobb tanít, meg Leo pápa, ami Basiliustól és Fulgentiustól, Cassiodorustól és az Aranyszáju Jánostól sugárzik szét. Amit Althelmus tanított, s a mesteri Béda. Miket Victorinus meg Boetius írtak, a régi historicusok Pompeius, Plinius, az élelméjü Aristoteles, s ama hatalmas szónok Tullius. Amit Sedulius, vagy Iuencus énekeltek, Alcimus és Clemens, Prosper, Paulinus, Anator, amit Fortunatus, vagy amit Lactantius szertettek. Miket Vergilius Maro, Statius, Lucanus az vagy amit az Ars grammatica mesterei írtak Probus és Focas, Donatus és Priscianus, Servius Euticius, Pompeius Comminianus írtak. Igen sok mást találsz még ott olvasó, tudományokkal, mesterségükkel, művészetükkel, stilusukkal mestereinket. Kik igen sok könyvet /volumina/ írtak meg tele dicső gondolataikkal: De mindezeknek neveit e versben megénekelni annál hosszabb lenne, mint aminő a lant pengetése mellett lehetséges.

Mert megszoktam, hogy ezeket a könyveket olvassam, éjjel nappal velük foglalatoskodtam. Gyakran olvasom Gregoriust és Augustinust is, Hilarius amit mondott, vagy amit te, Leo pápa.- Hieronymust, Ambrosiust, Isidorust, az Aranyszáju Jánost, s dicső martir téged, Cyprianus atya.- De másokat is, kiknek nevét leírni túl hosszas lenne, kiket a tudományuk hire, éke vitt a magasba.- Gyakorta olvastuk a pogány bölcsek írásait, kik különféle dolgokban valóban kimagaslottak.- Illendőképen nem utolsó gondom volt a kegyes atyákra, kiknek itt alant írott neveit lássad: a tündöklő Sedulius, Paulinus, Arator, Avitus, Fortunatus, és te mennydörgő Iuvenus, s te ki különféle mértékben sokféle dolgot bölcsen, hatalmasan verselsz, szülők vagy te Pudentius.- olykor Pompeiust, olykor téged Donatus olvastam, olykor Vergiliust, néha meg téged, sokbesédű Naso.- Sok hiábavalóságot mondanak ugyan, de néha még több igaz van, a hamis látszat alatt...

Traube, Poetae Latini Medi. Aevi. I.

Servatus Lupus ferrieresi apát leveleiből. 842-62.

436

1. Einhardhoz írt /I./ leveléből.

...De ha már egyszer a szegyenkezés küszöbén tuljutottam még azt is kérem, hogy néhány itt felsorolt könyvetek nekem kölcsön adjátok, ám- bár sokkal kisebb dolog könyvek, mint a barátság okából zaklatni valakit. Ezek pedig a következők: Tulliusnak a rhetoricáról szóló könyve, mely ugyan nekem is megvan, de sokhelyt hibás. Ezért, mikor az itt talált kódex-szel összevetettem, kiderült, hogy az, amelyiket biztosabb olvasásunak véltem, hibásabb. Továbbá ugyanazon szerzőnek három könyve: a szónokról szóló vitatkozás és a dialógus három könyve. Onnét gondolom, hogy ezek nálatok megvan- nak, mert könyveitek jegyzékében az ad Herennium említése után néhány más könyv közbevetésével, ezt találtam írva: Cicero a retorikáról, továbbá ma- gyarázat Cicero könyveihez, A. Gellius attikai éjszakái és még sok más volt az említett jegyzékben, melyeket, ha Isten nálatok számomra tetszést sze- rez - ezeket visszaküldve, míg itt vagyok, legfőbb óhajvásom lesz lemásol- tatni...

437

2. Az Einhardhoz írt /V/.levélből.

...Ezenkívül azt mondják, hogy Bertgand királyi másolónál megvan ama régi es igen nagy betűknek, melyeket némelyek uncialis névvel illetendőknök tartanak, pontos mérete. Ha tehát nálatok van, küldjétek el nekem azt e festő által, mikor visszatér, gondosan lepecsételt levélkében. A. Gelliust visszaküldtem volna, de az apát még magánál tartja, minthogy még nem másol- tatta le magának...

438

3. Adalgardhoz írt /VII./ levélből.

...Igen nagy hálával tartozom neked, hogy Macrobius kijavítására testvéri készséggel vállalkoztál, jöllehet a könyvet, miből egy fóliót már elküldöttél, magát is már nagyon szeretném látni, hiszen valóban tisztelet- reméltó és igen pontos szorgoskodás eredménye. Nem kevésbé Boetius magyará- zatához is gratulálok neked, de nem tudom, hogy az egész elkészült-e, csu-

pán a te munkád-e, vagy mást is segítségül tanácsot kértél... De arról sem nyilatkoztál, hogy lemásolták-e már nekünk a tusculimu disputák könyvét, sem arról, hogy Agio mit művel, sem hogy milyen könyveket találtál, sem arról, ami engem leginkább érdekel, hogy ez a pihenés használt-e neked.

439. 4. Markwardhoz irt /X./ levélből.

... Hogy Suetonius Tranquillusra és Iosephusra vonatkozólag mit óhajtanék töletek, el fogja mondani Eigil, ügyeimnek hívséges intézője...

440. 5. Osmar toursi érsekhez irt /XVI./ levélből.

...Ezenközben, mert már megtanultuk, hogy mennyire bizhatunk Bennetek, nagyon kérünk, hogy Bortiusnak Cicero Topicaihoz irt magyarázatát, melyeket Amalricus Szent Márton könyvtárában chartaceus /papirusu/ /vagy mint mások helyesebbnek vélik chartinaceus/ kódexben őriz, tőle kérjétek el és követünk által, kit külön ezért menesztettünk hozzátok, küldjétek el. Még arra is kérünk, ha valaki kérdezné, hogy az említett kódexet kinek akarjátok kölcsön adni, nevünket ne emlitsétek, hanem azt feleljétek, hogy egy rekonoznak, ki ezt nagyon kérte, külditek...

441. 6. Heribold püspökhöz irt /XXXVII./ levélből.

...Egyebekben, boldog Jeromosnak a prófétákhoz irt megjegyzéseinek kódexét - mit még magam sem olvastam - illendőségből hozzátok küldöm, amit azonban szorgalmatosságtok vagy másoltassa le, vagy olvassa el és hozzánk juttassa vissza... Caius Iulius Caesar nem volt a rómaiak történetirója. A galliai háborúnak kommentárjai léteznek csupán - melynek hire hozzátok is eljutott - a históriát illetően azonban, amennyire tudom, semmi más. Egyéb viselt dolgainak sorát ugyanis, miután ugyanazon Iulius csaknem az egész világ dolgainak sulya alatt összeroskadt, Hirtius az ő jegyzője a kommentárok közé felvette. Gondom lesz arra, hogy mihelyt eme Iulius kommentárjait kezem közé kapom, hozzátok elküldjem.

442. 7. Immohoz irt /XLI./ levélből.

...Nagyon csodálkoztam azon, és okát sem tudtam adni, miért óhajtod tudni, hogy Germániában mely könyveket másoltam le, vagy olvastam el. Hacsak e két dolog felemlegetésével engem ügyesen próbára nem akartál tenni, s ha nem ügyeltem volna az egyik az üres hivalkodás, a másik gyermekek oktalanság bizonyosága lett volna. Egyszerűen kijelentem tehát, hogy munkám javát az olvasás jelentette, a feledékenység orvosságául, - s tudásom gyarapítása céljából egy kevéske könyvet le is másoltam. Azonban ennek a nagy és hosszantartó munkának terhét, nem a germán nyelv iránt érzett vonzódásom okából vállaltam, mint ahogyan egyesek oktalatlanul fecsegték.

443. 8. Markward apáthoz irt /LX./ levélből.

...Ama monostor apátja, melyet germán nyelven Seligstatnak neveznek - a neve Ratlegio - valamely könyv egy részét nekem lemásoltatja és megígéri, hogy azt a ti küldöncötökkel hozzám eljuttatja. Egyben arra is kér,

hogy azokat a táblaképeket, melyeket Hilperich festő a szent vértanuknak ajánlott, a husvét utáni második héten méltóztassatok hozzá elküldeni...

444 Altsig apáthoz irt /LXII./ levélből.

...Hogy azt amit magam is megigertem, ti már előbb teljesítsétek igen kérlők Titeket, hogy boldog Jeromos kérdéseit, melyeket Cassiodorus bizonyosága szerint az O- és Ujszövetséghez elkészített, nemkülönben a ti Bédátok kérdéseit mindkét testemantumhoz, továbbá az említett Jeromos ere miáshoz irt magyarázatainak első hat konyvét, melyek nálunk vannak már, de a többit is, ezeken kívül Quintilianus szónoklat-tanának XII. könyvét igen megbízható küldötték utján szent Iodok cellájához /kis kolostor/... küldjétek el és adassátok át Lantramusnak, kit jól ismertek és ott másoltassátok le és mihamarább hozzátok küldessétek vissza...

445 10. Ansbaldhoz irt /LXIX./ levélből.

...Tullius leveleit, melyeket elküldöttél a magaméival összevetem, hogy amennyire lehetséges, a két /példány/ segítségével az igazság /a helyes szöveg/ megállapítható legyen. Te pedig e futárunknak Tulliuszt in Arato add át, hogy e példány segítségével azok a hiányosságok, melyeket Egil megállapított, pótoltsassanak...

446 11. Guenilohoz irt /LXXIV./ levélből.

...T.Liviust ez által... küldjétek el, mert nem közönséges módon

Gerbert /II. Szilveszter pápa leveleiből/.- 999 előtt.

449 1. VII. levél. Gerbert a hajdani iskolamester Airardjának üdvözlét. Kéréseidet teljesítjük, de arra intünk, hogy te is a mi ügyeinket, mint sajátaidat intézd el. Pliniust javítsák, Eugraphiust szerezzék vissza, ami Orbaisban és St. Baseulban van másoltassék le. Tedd meg, amire kérünk, hogy mi is megtegyük amire te kérsz.-

450 2. VIII. levél.- Adalberon reimsi érsekhez.- ... Iulius Caesar történetét Azo dervesi apáturtól lemásolás céljából számunkra szerezzétek meg, hogy nálatok is meglegyen az, ami már nekünk megvan, s amit még most kutatunk fel reméljétek, hogy a tiétek is lesz, ezek: Boethiusnak nyolc kötete az astrologiáról, kiváló dolgok a geometriai ábrákról és más egyéb nem kevésbé csodálatra méltó művek.

451 3. IX. levél.- Gisilbert apáthoz.- ...Demosthenes filozófus a szem betegségeiről és orvosságairól konyvet irt, melynek címe Ophthalmicus. Ha ennek a kezdete megvan nektek, legyen meg nekünk is, valamint Cicero "Pro rege Deiotaro" vége is.

452 4. XVII. levél.- Gerard aurillaci apáthoz.- ...A számok szorzásáról és osztásáról Ioseph Hispanus egy könyvecské. irt, melyet Guarnier apát nálatok hagyott, valamennyien kérünk belőle egy példányt.-

453. XXIV. levél.- A barcelonai Lupithoz.- ...A könyvet tehát az asztrológiáról kérem, küldd el nekem, s bármire van szükséged, tőlem minden habozás nélkül kérjed.-
454. 6. XXV. levél.- Bonifilius geronai püspökhöz... A számok szorzásáról és osztásáról a bölcs Joseph irt valamit, ezt atyám, Adalberon reimsi érsek a ti készségetek révén óhajtaná megkapni.-
455. 7. XL. levél.- Istvánhoz a római egyház diákonusához.- ...Nekem és Adalberon érsekünknek Suetonius Tranquillus, és a Quintinus Aurelius kéziratokat másokkal együtt gondosan és azon nem vitatkozva, melyik kié? Guy soissons-i gróf útján küldd vissza, s majd azután megtudod, hogy miféle, nevedhez illő dolgokat készítettünk neked.-
456. 8. XLIV. levél.- Ecbert tours-i apáthoz.- ...Igen hasznos dolog a meggyőzésre alkalmas beszéd, meg az ékesszólás, mely a tolvaj lelkét hajlamuk követésétől visszatartja. E cél érdekében /?/ könyvtáramat állandóan gyarapítom és amiként már régebben Rómában és Italia más részein, Germániában és a belga tartományban másolóokra és az aucto-^rok kézirataira sok pénzt költöttem ez országokban lakó barátaim jóindulatát és szivességét is igénybe vettem. Engedjétek meg, kérlek, hogy ugyanezt segítség-^{te}kel tehessem. Hogy mit akarunk lemásoltatni a levél végén jegyeztük le. A másolónak a szükséges pergament és a költségeket rendelkezésetekre bocsátjuk.---
457. 9. LXXXVII. levél.- Constantin fleury-i iskolamesterhez.- ...Kisér-^{je}nek utadon Tullius művei a Köztársaságról és "Verres ellen" és mindaz, amit sokak védelmében a római ékesszólás szülőatyja megirt.-
458. 10. XCII. levél.- Bernard szerzeteshez... Az ő irántuk érzett szeretetből az elmúlt ősszel a rétori mesterség összefoglalását irtam meg huszonhat pergamen lapon, melyeket egymáshoz köttettem és láncoltattam... Ez a mű a hozzáértőknek is bámulatos, a tanulóknak meg, hogy a rétorok tü-ⁿnékeny és igen homályos dolgait megértsék és elméjükbe véssék, hasznos...
459. 11. XCVI. levél.- A blandigny testvérekhez... Könyveinket nagyobb sietséggel küldjétek vissza, ha még azt is külditek, amit Claudianusnak kellett lemásolni, hozzátok és szeretetekhez igen méltó dolog lesz...
460. 12. CXXIII. levél.- Thietmar mainzi érsekhez.- ...Ezidőszerint csak azt másoltassátok le, ami Boethiusnak a Perihermeneiaszhoz irt magyarázata második fogalmazásu első kötetéből hiányzik attól a helytől kezdve, ahol írva áll: "Nem fut pedig és nem is dolgozik. Nem időt emlitek most, jóllehet időt jelöl" addig a helyig ahol ezt mondja: "maguk az önmagukban kimondott igék névszók és valamit jelentenek... /?/". A hiányos kommentár e részével kapcsolatos szivességtekről meg nem feledkezünk...

461. 13. CXXX. levél.- Rainand szerzeteshez... Tudjátok, hogy a könyvek kéziratait mily buzgalommal kutatom fel, tudjátok, Italiában a városokban és vidéken is hány scriptor van. Nosza hát, csak te tudj róla, költségeden másoldtasd le M. Manilius Astrologiáját, Victorinus Rhetoricáját, Demosthenes Ophthalmicusát...

462. 14. CXXXIV. levél.- Remigius trieri szerzeteshez.- ...Spherát most egyet sem küldöttünk, de meg nekünk sincs és ezt készíttetni nekünk, kik az államügyekben annyira el vagyunk foglalva, nem is csekély dolog. Ha viszont te annyira vágyakozol ily nagy dolog után, küldd el hozzánk Statius Achilleisének gondosan másolt példányát, hogy így a Sphaerát, melyet tulajdon körülményes volta miatt nem tudsz megszerezni, ajándékkal csikard ki.- [Sphera = csillagászati gömb.]

463. 15. CXLVIII. levél.- Remigius trieri szerzeteshez... Igen megindító hajlandóságod igen szeretett testvér, amivel az Achilleist, amit oly jól kezdettél /kénytelen/ abbahagyta, mert a mintapéldány is megszakadt. Mi is tehát erre az igen nehéz munkára emlékezve elkezdtük ezt a Sphaerát, melyet már kádárgyaluval lecsiszoltunk és lóbórral mesterségesen be is vontunk. Ha igen nagy szükséged van rá, egyszerűen feketére színezzé március elseje körül várjad, ha azonban a horizontot más színnel, és általában több színnel ékesítve kívánod, legalább egy évig tartó munkára számíthatsz...

Gottlieb, 77-79.

Könyvtárakról.-

464. Az isten nagy tisztességére és kegyes szülő asszonyának is és ama sok szentnek kik Auuat védik Hozta létre e műveket előljáróinak engedelmevel Reginbert scriptor gondossága. Azt kívánja, A testvérek használatára sokáig épségben megmaradjon és hogy az általa végzett munka eredménye veszendőbe ne menjen; Az ur szerelmetes nevére kér mindenkit, Hogy ezt a művét senki kívülre kölcsön ne adja, Csupán ha előbb hitet tett rá, vagy zálogot adott, amit akkor nyer vissza.

Ha amit megkapott e termekbe épen vissza helyezi. Drága barátom, gondolja arra mily nehéz munka a másolás: Vedd, nyisd ki, hangosan olvasd, /recita/, de bajt neki ne okozz, csukd be és helyezd vissza.-

Wattenbach, 575.-

465. ...s állnak még a Regulák, csakhogy több papir fogyjon a világba'.

Dante, Paradiso, XXII. 74-75.-

Magyarázatát Benvenuto da Imola adja meg 1. a sz. szemelvény.

465/a. Poggio a konstanzi zsinat idején meglátogatta St. Gallent és könyvtárát.- A könyvek nem úgy voltak a könyvtárban, ahogy méltóságuk megkívánta volna, hanem egy igen sötét és világtalan tömlőben, egy torony-nak aljában, ahová élve még az elítélteket sem löknék.-

Wattenbach, 584.-

466. St. Ulrich und Afra Augsburgban könyvtáráról a XV. század első felében: "Nagy bőségben voltak ott a költők, szónokok és filozófusok" könyvei, annyira, hogy messzeföldről is elküldötték értük, de ezeknek nem hogy a tartalmát /materia/, de még neveiket sem ismerték a testvérek és ezért semmibe se vették őket.-

Wattenbach, 587.-

467. 1471-ben ugyanott Melchior von Stanheim apát már felépítettett egy bibliothékát vagy könyvesházat /bibliothecam seu liberariam/ még pedig úgy, hogy a hozzájutás a testvéreket ne zavarja. A bejárat a káptalantermen keresztül volt, ahol senkit sem zavartak. Azt megelőzően ugyanis sokszor megtörtént, hogy mivel a könyvtár bejárata a dormitoriumból nyílt a perjel cellája és a dormitorium ajtaja melletti lépcsőről, gyakran láрма és zaj támadt a legszokatlanabb időben mint a kompletorium után, vagy a közös olvasmány, meg az alvás idején, ami a testvéreknek igen kényelmetlen volt, mert hallották világi emberek kiabálását, kik nem képesek a csendet megtartani, és nem tudják, hogy szerzetes helyeken hogy kell viselkedni...

Wattenbach, 588.-

468. Az 1212-ben tartott párisi egyházmegyei zsinat: "Megtiltjuk egyebek között a szerzetes férfiakkal, hogy megesküdjenek arra, hogy a rászorulóknak könyvet nem kölcsönöznek, minthogy a kölcsönadás az irgalmasság fő cselekedetei közé tartozik. De gondos megfontolás után egyes könyveket a testvérek szükségletére mégis otthon tartsanak, a többieket viszont az apát belátása szerint a ház kára nélkül a rászorulóknak adják kölcsön. És ezután semmiféle könyvet anathema alatt ne tartsanak és minden ilyen anathemat /kiátkozást/ megszüntetünk."

Wattenbach, 590. -

469. A burgundi hercegek könyvtárának kezdetei.- David Aubert 1457-ben mondja Fülöp burgundi hercegről:

"Az igen híres és igen erényes fejedelem Fülöp Burgundia hercege régtől fogva megszokta, hogy naponként felolvastassa a régi históriákat, és hogy olyan könyvtárral rendelkezék, milyen másoknak nincs, fiatal korától több fordítót /translateurs/ tartott saját pénzén, nagy klerikusokat /grands clerics/ tanult szónokokat, történetírókat és írókat és a különféle országokban olyanokat, akik szorgalmasan dolgoztak /neki/. Annyira, hogy manapság mindenki más kizárásával ez az a fejedelem a kereszténységben, aki egyedül rendelkezik megbízható és gazdag könyvtárral, amiről mindenki nyilván meggyőződhet. És ámbár ez az ő nagyon kitűnő fensége szemében nem nagy dolognak látszik, mindazonáltal örök emlékezetben kell tartani azért, hogy mindenki csodálja az ő nagy erényeit."

Wattenbach, 595.-

470. Valentinianus, Valens és Gratianus 372-ben Klearchoszhoz Konstantinápoly prefektusához: "A könyvtár kódexeinek írására, vagy amelyek már tönkrementek, helyrehozására négy görög és három latin a másolásban járatos antiquarius alkalmazását parancsoljuk meg."

Wattenbach, 599.-

471. Johannes von Gmunden 1435-ben a bécsi egyetem Artes-fakultására hagyta: "könyvesszekrényét a quadrivium és az asztrologia könyveivel különféle eszközökkel és ábrákkal /nyilván a csillagászathoz/..."

Wattenbach, 611.-

472. Mindaz, ki szereti a könyveket mindig zárva tartsa azokat. Hogy a férgek szilaj fogaikkal ne rágják szét.-

Wattenbach, 615.-

473. Nicolaus von Bibra mondja Ottó prépostról, aki a samlandi káptalan custos, örkanonokja lett.-

A custos hivatalát nyerte el ugyanott,
Jól tette, hogy ilyen emberre biztad azt,
Hogy a szent edényeknek és könyveknek ő legyen az őre,
És az egyházban letett kincseknek.-

Wattenbach, 615.-

474. Armarium maga a könyvtár: a frankfurti Liebfrauenstift iskolája rektorának esküjéből: /1407/: "Továbbá ügyelek arra, hogy az iskolások a könyvtárban illendően és rendesen viselkedjenek, minden zajt és zörejt kerüljenek és latinul társalogjanak."

Wattenbach, 618.-

475. A párisi St. Victor apátság statutumai XII. sz.- "Maga a könyvszekrény pedig belül vászonnal legyen bélelve, nehogy a falak nedvessége a pergamenlapokat penésszel fertőzze. Benne a különféle rekeszek gondosan elkülönítve és megfelelően egymáshoz illesztve legyenek. Ezekben a könyveket úgy kell elhelyezni, hogy tulságosan szoros elhelyezésük nekik ne ártson, vagy rendetlenség azt, aki valamit keres, ne késleltesse és akadályozza."

Wattenbach, 619.- Ugyanigy a Ste. Genevieve statutumai,-

476. Johann Cele zwollei rektor /1417-ben/ a zwollei egyházban újonnan alapított egy könyvtárat, annak az északi oldalán, vassal /ráccsal/ kövekkel /?/ és zárral látta el és több teológiai könyvét de más tudományokhoz tartozókat is abban leláncoltatta és devotus papoknak, meg más férfiaknak adatta kulcsait, hogy minden ott tanulni óhajtnak szabad bejutást biztosítson.

Wattenbach, 622.-

477. A bremeni Szent Willehad káptalan vikáriusainak eksüjéből: "könyveinket melyeket a könyvtárban, dormitoriumban és oratoriumainkban /kápolnáinkban/ helyeztünk el, vagy ezután fogunk elhelyezni, kicsiket és nagyokat, láncokkal, vagy azok nélkül, el nem fogják vinni..."

XV.sz.- Wattenbach, 621.-

478. Strassburg, székesegyház: "A strassburgi Szűz Mária egyház könyve.- és jegyezd meg, hogy a strassburgi /székesegyház /káptalanának/ dormitoriumában kilencvenegy könyv van leláncolva.-"

XIV.sz.- Wattenbach, 621.-

479. Egy kölni kódexben a három királyok /kik állítólag az ottani dómban voltak eltemetve/ legendája után: "egy könyvből, mely Kölnben a /székesegyház kórusában láncra kötve őriztetik azon a helyen, ahol a boldog királyok teste nyugszanak. Befejezték, 1410-ben.-"

Wattenbach, 623.-

480. St.Amand apátja 1432-ben lemásoltatta a Catholicont és úgy rendelkezett, hogy azt "a templom közepére helyezték, hogy ne csupán a monostor konventjének tagjai, de a város lelkésze, annak káplánjai, az iskola rektora és más klerikusok, meg az idegenek /advene/ is tanulmányozhassák.-"

Wattenbach, 623.-

481. A goldbergi káptalani templom 1502-ben egy "Summa Antoninit örököl négy kötetben, melyet a sekrestyében leláncolva kell tartani, a diákok hasznára.-"

Wattenbach, 624.-

489. III. Lajos pfalzi választó 1421-ben könyveit a heidelbergi Szent Lélek káptalanra hagyta úgy rendelkezvén, hogy /"az említett könyvek valamennyien a Szent Lélek templom könyvtárában helyeztessenek és leláncoltassanak és így leláncolva az említett könyvtárban örökre megmaradjanak.-"/

Wattenbach, 624.

490. Az anyanyelvű könyvek.-

B/erthold/ örgróf Isten kegyelméből igen kedvelt hívének és barátjának Rupertnek imáit és készséges szolgálatát... engedd át nekem az Ernő hercegről szóló német könyvet, míg azt gyorsan lemásoltatom, másolás után pedig azonnal visszaküldöm...

XII.sz.- Gottlieb, 228.

491. A durhami székesegyház könyvtárában: "Angol könyvek. Két régi homiliárium.- Egy új.- Elfludes Boc. Az angolok története angolul.- Paulinus könyve angolul.- Szűz Mária születéséről szóló könyv angolul.- Két angol krónika.-

XII.sz.- Gottlieb, 242.-

494. A könyvek becsülése és a katalogizálás értelme.-

A murii apátság katalógusa leírja a könyvtár kódexeit /143/ majd így folytatja: vannak még igen hasznos tartalmu kisebb könyvek is, melyeket őrizni kell, felujítani és tönkre nem tenni, mert ezeket mi itt egyenként leírni nem tudtuk. A könyveket /nagyobbakat/ viszont mindig le kell írni, számukat növelni, kijavítani, disziteni, s a fentiekkel jegyzékbe foglalni, mert a szellemi életet élő emberek élete könyv nélkül mit sem ér."

Gottlieb, 252.

493. Katalogizálás szempontjai.

Boldog Vedastus könyvei a filozófia mesterségéből és az auctorokból ezek: /Vergilius, Lucanus, Cicero, Aristoteles, Augustinus, Boethius, Terentius, Donatus, Alcuinus, stb. könyvei, egy orvosi könyv is összesen 16. kódex/.

Az isteni könyvek ezek... /Augustinus, Hieronymus, Gregorius, általában a partisztikus irodalom és a biblia./

St. Waast d'Arras. XII.sz. Gottlieb, 254.-

494. A montecassinoi könyvtár restaurálása a XI.sz. végén.-

...Desiderius nem csupán az épületekre, de a könyvekre is igen nagy gondot fordított. Ugyanis e helyen /a monostorban/ némely kódexeket lemásoltatott. Címük itt következik: Augustinus Faustus ellen - A szerzetesek munkájáról - Az Ur hegyibeszédéről - Ötven homiliát - Beszédeket - Pál leveleit - A Geneziszről betű szerint - Leveleit - Pastoraléját - A kicsinyek kereszteléséről - Ambrosiust a milánói egyházban történt dolgokról - A pátriárkákról - Gratianus császárhoz a hitről - Beszédeit - Leo pápa registrumát - Félix pápa registrumát - Basilius reguláját - Jeromosnak Ezekielhez írt magyarázatát - Pál leveleihez írt magyarázatát - A tizenkét prófétához írt magyarázatát - Eugyppiust - Severianus beszédeit - Anasztáz historiáját - A longobardok, gótok, vandálok historiáját - Iordanes püspök historiáját a gótokról és rómaiakról - Toursi Gergely historiáját - Joseph a zsidóháborúról - Cornelius /Tacitus/ historiáját, Homerossal - Erchempertus historiáját - Béda magyarázatát Tóbiás könyvéhez - A szent helyekről - Egy nagy evangéliumos könyvet aranyból, drága kövekkel ékítve, melybe ezeket az ereklyéket helyezte: az ur keresztjéből és Szent János evangélista köntöséből /darabokat/. - Leo pápa beszédeit - Nazianzi Gergely beszédeit - az Atyák tanítását - Sacramentariumot a martyrologiummal - egy másik Sacramentariumot - a Püspöki szertartáskönyvet - Gualfrid De officii - Magyarázatot a Regulához - Passionariumot az egész évre, négy könyvben - Két nappali antiphonariumot, melyeknek helye a kórusban van - Éjjeli

antiphonariumot - az Atyák életét - az Apostolok cselekedetét a kánoni levelekkel és az Apokalipszissal - Pál leveleit - a Paralipomenont - Énekek éneke magyarázatát Origenestől, Gergelytől és Berengariustól - Johannes Chrysostomust a bukás jóvátételéről - Azt a dialogust, amit Ómaga /Desiderius/ Albericus diaconussal írt a hely szerzeteseinek csodáiról - Egy másik dialogust - Egy dialogust Szent Benedek életéről - Hilarius a misztériumokról és himnuszokról - Sedulius az evngéliumokról.- Juvencust az evangéliumokról - Orvosi könyvet - Zsoltárkönyvet - Cresconiust a lybiai háborukról - Arichis Pál, Károly verseit, Paulinus verseit.- Cicerot az istenek természetéről - Iustinianus Institutióit /Instituta/ - Novelláját - Terentius - Horatiust a geometriával - Ovidius Fastit - Senecát - Vergilius eklogáit Theodorus kommentárjával - Donatust.-

Bibliotheca Casinenesis I. Appendix 63.-

495

Egy könyvtárat újraszerveznek. 1123.

St. Pierre le Vif, Soissons.-

Az 1123. esztendőben, midőn kormányzásának 27. évében járt, Arnoult apátur ... megparancsolta, hogy vesszőkkel jelöljék meg mindazon könyvek címeit, melyeket ő másoltatott és szépen diszített, és a jegyzők keze által jegyzékbe foglaltatott, és azt az Élő Szent Péter egyházának levéltárába ugyanazon egyház helyreállítása érdekében és használatára elhelyezett. Minden időkben ugyanis lelkének ez volt főtörekvése, hogy lehetőleg minden világi üggyől távol tartsa magát, jóllehet sok olyasmi is előfordulhat, melyek elméjét tisztos voltokra irányítja. És azért cselekedett így, hogy főként és sikeresebben dolgozhassék egyháza különféle módon való megékesítésén, leginkább pedig a scriptorokra ügyeljen, hogy könyveket másoljanak, melyeket azután ő az egyháznak ajándékozott és az isteni szolgálat végzésére a testvéreknek juttatott. Ezekre a dolgokra annyi gondot fordított, hogy mikor egyéb dolga nem akadt, maga is /a scriptorokhoz/ vitte a könyveket és /helyükre/ visszaszállította, a kötetek méreteinek megfelelő mennyiségben felvágott pergameneket a testvéreknek, hogy /a másolásra/ előkészítsék odaadta, majd azután Ómaga a scriptoroknak, hogy reá írjanak, átadta... Minthogy pedig mielőtt ő vette volna át az ügyek intézését, a monostor teljesen leégett, s az egyház csaknem valamennyi kódexe is elégett és hamuvá lett, a felülmondott Arnoult apátur arra törekedett, hogy a könyvek kevés, vagy hitvány volta, szerzetesei nyáját meg ne zavarja... Az utódok számára pedig azért iratta össze a könyvek címeit, hogy e könyvcímeiket mindenki elolvashassa és elmékezetében megtarthassa és amiként ő ezeket a könyveket az isteni szolgálatra rendelte ők is arra rendeljék és a velük kapcsolatban kimondott kiközösítést egyetemlegesen valamennyien megerősítsék. Kiközösített ugyanis különbség nélkül mindenkit, aki az alulírott könyvek közül egyet, vagy többet elad, kölcsönad, vagy bármi módon azt eredményez, hogy az egyház egy könyvet elveszítsen és többi vissza se szerezzon... A könyvek címei ezek... /Következik 20 db kettő kivételével patrisztikus és liturgikus könyv./

Gottlieb, 194-196.

Skót módra irt könyvek. /Azaz insularis, kelta-angolszász írással írott kódexek/. Nyilván szokatlan írásuk, tehát nehezen olvasható voltak miatt egyrészt, másrészt meg régiségük, rongált, széteső voltak miatt kerültek külön csoportba. 30 könyv igen vegyes tartalommal, de mind egyházi szerzőtől és rendeltetéssel. A könyv nagyságára vonatkozó megjelölés a "codicillus", a kis formátumu kódexeknél: /16/ Vita Sancti hilaari in codicillo I. - /23/ Instructio ecclesiastici ordinis. In codicillo I. - A felsorolt könyvek közül több be nem kötött állapotban, csak quaterniókon maradt meg. Bizonyára a művek töredékei, a kódexek maradványai voltak ezek: /20/ Quaternio I de inventione corporis sancti Stephani. /21/ Quaternio I. De relatione Sancti Galli in vovam Ecclesiam. /22/ Bede de arte metrica in quaternione, vagy quaternionibus. /24/ Liber I genesis in quaternionibus. /29/ Expositio in cantica canticorum in quaternionibus duobus. /30/ Item in regum quaternio una.

Krisztus hitvallójának szent Gál monostorának könyvjegyzéke.

Az őszövetség könyveiből /29 kódex/. Az ujszövetség könyveiből /11 kódex, /71/ Item evangelia II. secundum Iohannem scottice scripta./ III. Boldog Gergely pápa könyveiből. /30 kódex/ - IV. Jeromos pap könyveiből /40 kódex/ /142/ Jeromos levele Eustochionhoz igen régi és sérült quaterniókban. De ezen kívül is még több mű, vagy annak része füzetekben. V. Szent Ágoston püspök könyveiből. - /pótlásokkal 42 kódex/. - VI. Szent Ambrus püspök könyveiből /11 kódex/. - VII. Prosper püspök könyveiből /15 kódex/. - /189.90./ Epigrammái két kötetben. Margón: az egyik egy igen kicsiny skót írásu volt. - VIII. Beda pap könyveiből. /15 kódex/. /204/ Egybekötve Bedának Cuthbert püspök csodáiról szóló verse, Ealdhelm /Aldhelm/ De laude virginum, a "notae iuris" továbbá még más versek is. - /IX. Izidor püspök könyveiből. /14 kódex/. A három utolsó közül két Origenes és egy Pelagius kódex. - C. Cassiodorus könyveiből /3 kódex/. - XI. Őzséb könyveiből /3 kódex/. Csak egy voltaképen, a második a Gesta pontificum romanorum a harmadik Egesippus. - XII. Különféle szerzők könyveiből. /17 kódex. Gregorius Turonensis, Columbanus, Eicharius, Eadbert, Primasius stb./ - XIII. Alciunus könyveiből /4 kódex/. - XIV. A szent atyák reguláiból /19 kódex, főként a Benedek-regula kézíratai, de ezeken kívül Kolimbán, Ágoston, Macharius /262/ Vita canonicorum, bizonyára a Chrodegang-féle kanonok-szabályzat a végén még három antiohonarium.- Hozzáadva még a Collationes Patrum négy kötetben. - XV. A szent atyák életéről. /19 kódex, teljesen hagiográfiai tartalommal/. Kiemelve: /288/ Item vita sancti Galli et otmari nobiliter scripta. - /289/. Vita Sancti silvestri recens et bene conscripta. /290/ Vita sancti martini optime scripta. - XV. A szent apostolok és vértanúk érényeiről és szenvedéséről /17 kódex, nem mind hagiografikus, az első kettő: volumina magna/. /301/ Továbbá kivonat a kánonokból egy kötet. Margón az iskolában /Item excerptum de canonibus vol. I. /in marg.: ad so-lam/. Itt szerepelnek még keresztelési szertartás, kánongyűjtemények, Beda munkája stb.- XVI. A törvényekből /6 kódex/. Germán törvénykönyvek, kaputularék. - XVII. Glosszák könyvei. /23 kódex/. Glosszák, a glosszák-ból kifejlődő expositiok biblia egyes könyveihez, vagy a mise olvasmányaihoz /comes/ végül az expositiókból önállósult magyarázó beszédek: sermok.- XVIII. Ordo Romanus kétszer quaterniókban. /Szertartáskönyv./ - XIX. Liber astrologie et comptus rabani et alius comptotus in uno volumine. Asztrológia és a vele összefüggő naptárszámítás /computus/. - XX. Vegyes tartalmu kódexek 19 db. Az orthographiával elkezdődően, glosszák, Isidorus etymológiai, Alcuin, legendák stb. Sokszor csak egyes lapok szerepelnek /346/ De nativitate sancte marie in scedula. /349/ Passio Pelagii in scedula parva. Azután: /351/

Vite patrum in volumine vetustissimo. - /378/ Sermones in uno volumine scottico veteri. - XXI. Ametrumokból - verseskönyvekből, /22 kódex/. Iuuentius, Arator, Prudentius után Ealdhelm versei. Ezekon kívül Flavius Josephus, glosszák, Isidorus stb. XXII. Az ars grammatica könyveiből, /27 kódex/ többségben valóban grammatikusok Donatus, Priscianus azután Beda, Adalhold grammatikai és metrikai művei és magyarázatai. De ezeken kívül /145/ quaterniókban egy himnuszos könyv /420/ Mappa mundi, /422/ Vilumen I Alexandri Macedonis a Sándorregény, /423-426/ a medicinalis ars könyvei, részben quaterniókban. A /411/ reichenai apátokról szóló megemlékezés viszont tekerosen volt. /Commemoratio abbatum qui in augia fuerunt in uno rodulo./

497.

A reichenai könyvtár katalógus beosztása. 822.

Ama könyvek jegyzéke, melyek Sindles-Abbaye monostorában vannak. Készült Lajos császár nyolcadik esztendejében.

Az ó és újszövetség könyveiből, /36 db./ Szent Ágoston műveiből /25 db./ Boldog Jeromos műveiből /1 db./ Szent Gergely pápa műveiből /19 db./ Szent Leó pápa műveiből /1 db./ Szent Ciprián püspök műveiből /2 db./ Szent Özséb műveiből /1 db./ Szent Hilarius püspök műveiből /1 db./ Szent Vazul püspök műveiből /4 db./ Az atyák életéről /19 kódex nagyobb részben valóban hagiológiai tartalommal. Közbe keverve Defensor Scintillariuma, Civitas Dei, Ordo Romanus, Dares Phrygius, Apollonius, Vitruvius Pollio, "De efficiendo auro"./. Josephus könyveiből /2 db./

Törvénykönyvek / 6 kódex, a lex Theodosimna, különféle germán törvénykönyvek /lex Salica, Ripuarica stb./ kapitulárék/.

Vegyes tartalmu kódexek /4 db. Tours-i Gergely krónikája, theodiszka /óhémet/ nyelvü énekek, a kanonokok életrendje, világtérkép két tekeresben, Nagy Károly élete/.

Orvosi könyvek /9 kódex: Galenus, Vindicianus, Mulomedicina/.

Liturgikus könyvek /138 kódex: sacramentarium 53, 12 lectionarium, 10 antiphonarium, 8 "officia" /vsz. graduale/, 50 zsoltároskönyv/.

Szent Ambrus műveiből /5 kódex/, Konstantinápolyi /Aranyszájú/ Szent János könyveiből /2 kódex/, Orosius pap műveiből /2 k./ Cassianus pap könyveiből /6 kódex/. Eucherius püspök műveiből /3 kódex/. Prosper könyveiből /3 kódex/. Isidorus műveiből /8 kódex/. Beda pap könyveiből /12 kódex/. Cassiodorus műveiből /3 kódex/. Primasius püspök műveiből /2 kódex/. Egyptius műveiből /1 kódex/. Paterius műveiből /1 kódex/. Aldhelm műveiből /2 kódex/. Iustus püspök műveiből /1 kódex/. Boetius műveiből /4 kódex/. Alcuinus diákonus műveiből /5 kódex/.

Kanonjogi könyvek /8 kódex/.

Homiliás könyvekből, /9 kódex/. A regulákból /Szent Benedek, Kolumbán, Ágoston, Macharius, Caesarius stb. szabályai 6 kódex/.

A szentek szenvedéséről /5 kódexben a későbbi Passionale, még egybe nem gyűjtve/.

Glosszák könyveiből /4 kódex - az első "codex grandis"/.

Priscianus könyveiből /20 kódexben valójában nemcsak Priscianus hanem Donatus, Isidorus, különféle szerzőkből /Jeromos/ részletek, azután Iuvenus, Sedulius, Pridentius, Arator, Prosper, Fortunatus, stb. műveiből valami - a klasszikusokból csak két Vergiliusi mű: a Georgica és az Aeneis.

Gottlieb, 4-13.

498

Könyvajándékozási formulák.

1. Ennek okáért én Isten nevében én Wulgarius méltatlan pap ... átadom és átszarmaztatom ama monostornak, melyet Cironiumnak mondanak, s Tournai vidékén fekszik... az alulirott könyveket...
/16 könyv felsorolása következik, főként liturgikus és patrisztikus művek/.

Gottlieb, 60-61.

499

2. S.Maria Albeneta. X. vagy XI. század.

Én Lando testvér, méltatlan diákonus, felajánlom eme könyveket a szent Istenszülő Mária monostorában, melyet Albanetának neveznek. A Moralia /super Iob Gergely pápától/ utolsó részeit már lemásolták, az elejét még le kell másolni. Ezért nagyon kérlek /titeket/, hogy amiként én szerettem volna, ti fejezzétek be... /ezenkívül még hat liturgikus és bibliai kódex, a computus és a glossza/.

Gottlieb, 132.

500

Egy császár könyvei az ezredfordulón. /III. Ottó, 983-1002./

Ezek III. Ottó császár könyvei, melyeket János Piacenzában talált meg, s amelyeket az ő számára őriztek. /1.2./ Orosius két könyvét - Psalterium ? /2.3.7./ két könyvben - Titus Livius nem kis része /4/ - Egy orvosi könyv /5/ - Két kapituláré /6.7./ - Fulgentius, Isidorus püspök helyesírási könyvével együtt /8./ - Porphyrius Isagogái /9./ - Boethius ki- sebb magyarázata. /10./ - Két glosszárium. /11.12./ -

Gottlieb, 129-130.

501

Katalógusok bevezetéseiből. XII.sz.

A. Arenga-szerű bevezetés.

A Nursia-melletti Szent Eutychius apátsága.

Mivel mindaz ami akár a jóra való restségből, akár oktalan fele- dékenységből a teljesen tudatlanság sötétjébe kerül, eléggé kárhozatos sors- ra jut, /viszont/ igen hasznosnak itéljük, ha gondunk van arra, hogy az em- lékezetreméltó dolgokat az utókorunk tudomására hozzuk. Aki tehát a mi egy- házunk könyveinek számát és címeit /vocabulum/ tudni óhajtja, e jegyzékben /breviarium/ névszerint felsorolva kielégítő módon meg fogja találni...

Gottlieb, 218-219.

B. Történeti bevezetés.

502

Hirsai apátság. 1165 után.

A hirsai könyvtárban lévő, igen megbízható egyházi szerzőktől származó könyvek, melyek csaknem mind az említett Vilmos atya és három utódjának Bruno, Volmar és Manegold apátok idejében hatalmas fáradsággal, és igen nagy költséggel kézzel irattak és egybegyűjtettek. Kétség nélkül hasonlíthatatlan kincs...

Gottlieb, 219.

503

Everard friauli gróf végrendeletéből, 837.

Én, Everard gróf feleségemmel Gislával egyetemben intézkedtem, hogy gyermekeink halálunk után birtokunkat minden zavar és viszálykodás nélkül, miként azt mi felosztottuk észszerű módon, különösképpen pedig a rabszolgák és más ingóságok fölött, úgy miként azok jelenleg birtokunkban vannak, majd akkor ők is nyerjenek hatalmat...

A kápolnánkhoz tartozó könyveket is felosztjuk közöttük.

Mindenekelőtt azt akarjuk, hogy Unroché legyen /1./ a mi kettős zsolgároskönyvünk, /2./ bibliánk, /3./ Szent Ágoston könyve az Ur igéjéről, /4./ az a könyv, melyben a frankok, ripuráiak, longobardok, alemannok és a bajorok törvénye van, /5./ a hadakozás könyvét, /6./ különféle beszédek könyvét, mely az Illés és Áchábról szólóval kezdődik, /7./ a bűnbánat hasznáról szóló könyvet, /8./ a fejedelmek törvényeiről és a császárok rendeleteit tartalmazó könyvet, /8./ Isidorusnak a synonymokról szóló könyvét, /10./ a négy erényről szóló könyvet, /11./ az evangéliumot, /12./ az állatokról szóló könyvet, /13./ Ethicus filozófus kozmográfiáját.

Berengáriusé legyen /14./ egy másik, arannyal írott zsolgároskönyv, /15./ Szent Ágoston könyve az Isten városáról, /16./ az Ur igéjéről, /17./ a római pápák gestája, /18./ a frankok gestája, /19./ Isidorus, Fulgentius és Márton püspökök könyve, /20./ Ephren könyve, /21./ Isidorus synonymái, /22./ a glosszák, az értelmezés és a napok /időszámítás/ könyve.

Adalardé legyen /23./ az a harmadik zsolgároskönyv, amit mi használtunk, /24./ Pál leveleinek magyarázatát, /25./ Szent Ágoston könyvét az Ur igéjéről, /26./ az Ezekiel prófétahoz írt magyarázat, /27./ az episztolákat és evangéliumokat tartalmazó arannyal írott lectionarium, /28./ Szent Márton élete, /29./ Anianus könyve, /30./ Magnus Orosius Paulus hét könyvét tartalmazó kötet, /31./ Szent Ágoston könyve, Jeromos pap /?/ arról amit Jakab mondott: Ki az egész törvényt megtartja, de egyvalamiben mégis hibázott, mindenekben bűnös lett.

Rodulphusé legyen /32./ az a magyarázatos zsolgároskönyv, amit Gisle használt, /33./ Smaragdus, /34./ Collectaneus, /35./ Fulgentius, /36./ az a mindennapi használatra való misekönyv, ami mindig kápolnánkban volt /37./ Szent Márton élete, /38./ Lupus orvos fiziognómiája, /39./ a régi fejedelmek sorrendjét.

Elsőszülött leányomé Engeltrudé legyen /40./ az a könyv, amit az atyák életének nevezünk, /41./ a Szent Basilius tanításáról szóló könyv, /42./ Apollonius, /43./ Isidorus synonymái.

Iudithé legyen /44/ egy misekönyv, /45/ egy könyv, mely Szent Ágostonnak a részegség ellen írt beszédével kezdődik, /46/ a longobardok törvénykönyve, /47/ Alcuinus könyve Wido grófhoz.

Hellwiché legyen /48/ egy misekönyv, /48/ passionálé, /50/ imakönyv a zsoltárokkal, /51/ egy kis imakönyv.

Gisláé legyen /52/ a négy erényről szóló könyv, /53/ Szent Ágoston Enchiridionja...

Kelt a trevisoi grófságban, Musiestro nevű udvarházunkban, Ludovicus Augustus ur uralkodása idején, Krisztus engedéséből az ő /uralkodásának/ huszonnegyedik esztendejében.

Gottlieb, 29-30.

504. St. Riquier könyvei, 831.

Lajos császár miután kihirdette a monostor birtokaira vonatkozó rendelkezéseit, magához hívatta a szerzeteseket és kérte őket, hogy mindazt, amijük akár az egyház kincstárában, akár a külső jószágokon van, írják össze és neki mutassák be. Az Ur megtestesülésének tehát 831. évében, a IX. indictioban megtörtént az apátság összeírása, amint a felséges Augustus uralkodásának 18. évében kívánta.

Könyvek. A kánoni könyvek. /1/ Teljes bibliotheca /biblia/ a 72 könyv egy kötetben.- /2/ Bibliotheca /biblia/ tizennégy kötetben szétosztva.

Szent Jeromos könyvei... számszerint 22.

Szent Ágoston könyvei... számszerint 29.

Szent Gergely könyvei... számszerint 15.

Isidorus könyvei... " 9.

Origenes könyvei... " 4.

Hilariusé... " 2.

Ioannes Chrysostomusé... " 7. ?

Cassiodorus zsoltármagyarázata

Fulgentiusé

Bedától... 16.

Különbözőktől... 8.

A kánonok gyűjteményei... stb. 70.

Az istenséggel foglalkozó kolostori könyveket tartalmazó kódexek tehát összesen: 195.

A grammatikusok könyvei: /177/ Donatus, Pompeius a verslábakról és a szótagokról, - /178/ Priscianus - /179/ Comminianus, Servius, Victo-

rinus vértanu /margón Marius Victorinus/, - Diomedes, Verus Linginus /margón Velius Longinus/ Taduinus /margón Alouinus/ - /180/ Tullius Cicero rhetoricorum libri duo és minden műve /?/ négy kötetben.- /181/ Prosper, Aratus /margón: Arator/ Sedulius, Iuvenius - /182/ Prosper epigrammái, Proba versei, Fortunatus műveinek fele egy kötetben - /183/ Quintus Sere-nus az orvosságokról - /184/ Avienus meséi - /185/ Vergilius - /186/ u-gyanannak glosszázott eklogái /187/ Althelmus, egy valaki metruma /időmér-tékes versezete/ az ó- és új szövetségről, Kozma és Demjén időmértékes versekbe szedett életével egy kötetben, összesen 26 könyv.

Régiak könyvei, kik a királyok tetteit, vagy különböző földeket, fektését irták le: /188/ A teljes Josephus - /189/ Plinius Secundus a császárok tetteiről és életéről - /190/ Pompeius epitoméja. - /191/ Aethi-cus a világ leírásáról - /192/ Homerus históriája, ugyanabban Dictys és Dares Phrygius - /193/ Socrates Sozomenos és Theodoritos históriája - /194/ Philo Iudaeus könyvei egy kötetben - /195/ Eusebius egyházi törté-nete - /196-197/ Jeromos krónikája két kötetben - /198/ Jordanes törté-nete - /199/ a /történeti/ korszakok összefoglalása és a rómaiak eredete és tettei egy kötetben - 200 A római törvény - /201/ A Salica lex össze-foglalása összesen 15 könyv. -

/202/ Egy kötet, melyben az Ur születéséről, Istvánról és az Apró-szentekről vannak beszédet - /203/ Beda botanikus könyve, Donatusból glosszázott részletek - /204/ Liber logón, azaz görög és latin kifejezések könyve /szótár/ - /205/ bibliai genealógiai - /206/ Az Ur szenvedése teu-diszk /germán/ nyelven - /207/ Ugyanaz latinul - Hat könyv.

A sekrestye könyvei, melyek az oltár szolgálatban használatosak - /208-210/ Gergely-féle misekönyvek három darab - /211/ Gergely és gelázius-féle misekönyv, melyet az újabb időben Albinus dolgozott át egy darab - 212-216 lectionariumok, melyekben az epistolák és evangéliumok vegyesen de sorrend szerint összeállítva öt darab - 217-35 Gelasius-féle misekönyv tizenkilenc darab - 236 evangéliumos könyv négy darab, teljesen arany be-tűkkel írott egy darab - 237 teljes lectionarius, amint a fentemlitett Albinus megszerkesztette - /238-43/ hat darab antiphonarius /antifonás könyv/ Összesen 35 könyv.

Összesen van tehát 256 kódex mégpedig úgy, hogy nem a könyveket szá-mítjuk külön, hanem a kódexeket, mivel pedig egy kódexben több könyv /mű/ is van, ha ezeket külön számítottuk volna ötszáznál is több könyv lenne.

Gottlieb, 24-28.

505

"Szakrendi" katalógus. XI.sz.

Weihenstephan.-

Ez Szent István egyháza katolikus könyveinek jegyzéke.

Először, amelyek az istenszolgálathoz tartoznak:

1. Egy misekönyv graduáléval és a szekvenciák könyvével az apáti kápolnában.- 2.3. Két misekönyv graduáléval és a szekvenciákkal, az episto-lák és az evangéliumok hozzá vannak másolva.- 4. Egy misekönyv. 5-8. Négy lectionarium, közülük kettő graduáléval szekvenciákkal.- 9. Egy officialis.

10. Egy epistolás könyv.- 11. Egy evangéliumos könyv.- 12. Két könyv az éjszakai zsolozsmához /nocturnale/, dallam nélkül /absque cantu/, az egyik adventtől pünkösd végéig, a másik innét kezdve adventig. - 12. Nocturnalis /ti. liber/ zoltároskönyvvvel, himnuszos könyvvvel és az officialissal. 14. Egy nocturnalis fele Szent János születésnapjától /jun.24./ végig. /Olvashatatlan megjegyzés, utána "ezt ellopták"./- 15.16. Két antiphonarium hymnariummal /olvashatatlan megjegyzés/.- 17.18. Két zoltároskönyv a kórusban graduáléval, szekvenciáskönyvvvel és hymnariummal. 19. Egy hymnarium.- 20. Egy randuale iskolai használatra.- 21. Egy keresztelőkönyv.-

Más könyvek, melyeket a testvérek a káptalanteremben, az asztalnál és collátióhoz olvassanak.- [A közös olvasmányok]

22. Különféle atyák collatioi egy kötetben.- 23-26. A moralia /super Iob. Greg. Magnustól/ négy része.- 27. Egy passionarium.- 28. Különféle szentek /legendái ?/. 29.31. Augustunus három könyve. 32.33. Heimo /?/ homiliáinak könyve, melyet Hagano /apát/ /1080/. kezdett el, de be nem fejezett az urjövettől /?/ adventtől az ur mennybemeneteléig /áldozócsütörtök/.- 34. Tiz quaternio Szent Márton, Gál, Magnus alamizsnás János püspök és Benedek életével.- 35. Isidorus a legfőbb jóról /Etymológiái/.- 36. Martinus... a tisztességes... gondról... homiliákkal.- 37. Negyven homília, beszédek... Sz.Mária.../?/.- 28. Heimo magyarázata az énekek énekéhez.- 39. Szent Dénes átvitelének története.- 40. Más könyv a /héber/ nevek értelmezéséről Jeromostól.- 41. Szent Gereon élete és a Tizenegyezer szüz szenvedése.- 32. Jogi /?/ könyvecske.-

/Iskolás könyvek/.-

Könyvek iskolai használatra.-

43. Priscianus a mondat részeiről.- 44. Aristoteles dialecticája magyarázattal.- 45-49. ...arithmeticum.- 50. geometria.- 51. Ugyancsak geometria ...vel/?/.- 42.43. Két zenei kézikönyv.- 54. Hyginus a gömbről.- 55. /Martianus Capella/ Philológiája, Mercurius magyarázattal.- 56. Ovidius metája.- 57. A Iugurtha háború.- 58. Könyvecske az abacushoz.- 59. Fabularius /Phaedrus meséi/.- 60. Plinius és Serenus versbeszedett orvosi könyve.- 61. Eutychius a ...ról /?/.- 62. Arator.- 63. Alcuinus. 64.65. Két Persius.- 66. Béda computistája.- 67. Világtérkép.- 68. Iordanes krónikája.-

/Valószínűleg még az előző csoporthoz./

Szent István könyvesládája: 69. Damiánus a simoniásokról.- 70. Sándor /regény/.- 71. Apollonius.- 72. Dares.- 73. Maximianus /a lakat mechanikus belseje.- 74. 75. Két orvosi könyv.- 76. ...könyvet zoltárkönyvvvel. 77. Szent Oszwald életét.-

Gottlieb, 173-174.-

Henrik klerikus levele Istvánhoz.-

... A pomposai bazilika tehát, miként hallottam, ugyanazon tisztelendő hely első atyjának a csodás szentségű Guidónak idejétől kezdve, csodálatos módon megtiszteltetett és gyarapodni kezdett... Abban az időben az én uram, kiről itt szó van, Jeromos apát, még mint gyermek került ide, s a szerzetesi életbe megfelelőképpen beletanult, azután a grammatika alapjait sajátította el, majd a dialektika finomságait izlelgette valameddig és rövid idő alatt - isten lévén mestere - sokat haladt.

Ekkor a testvérek perjelből örömmel apáttá tették meg... azonnal arra igyekezett, hogy mindenütt kutatva keresse a doktorok könyveit, hogy azután ezeket mind a most élőknek, mind az utódoknak tanulmányozásra hagyja... E munkálatokat az apát parancsára Bonus neve és példás élete szerint is szerzetes és remete irányította, ki minden ars tudományában járatos volt, ki hévvel munkálkodott azon, hogy minél több könyvet gyűjtsön össze. Nem törődött azzal, hogy a betűk különállók és diszesen legyenek leírva, csak hogy akárhogy is de le legyenek írva. Az említett apát ugyanis elrendelte, hogy azokat újra le kell írni és egy könyvtárba összefoglalni. Ezért van az, hogy némely testvérek haragszanak rám, hogy a módfelett sok rövidítés miatt az általam másolt könyveket olvasni nem tudják...

De, hogy neked ne tünjön kevésnek az, amit a könyvekről elmondottam, helyesnek látszik, ha mindenegyes könyv címét is leírom, hogy amit a pusztá szónak nem hiszel el, hív szemeidnek hidd el. De nem is hiába törekedtünk erre, megtörténhet ugyanis, hogy tévedésből elvitt valamelyik könyv feledésbe merül, de miután ebben az írásban a könyvek hü űre utána nézett, szorgalmasan kikutathatja, hogy valaki a testvérek közül vagy idegen vitte-e el a könyvet, s a könyvszekrénybe azonnal visszateheti. egyezd még meg gondos olvasó, hogy egy könyvet gyorsabban felismerhess, /mert egy kötetben több könyv /mű/ is van,/ a P betű formájú jel figyelmeztet, ami pedig T, vagy S jellel van csak magában ellátva és nem ezek közé helyezve, csak egy mű, egy kötetben...

Gottlieb, 157-158.

Szent Márton pannonhegyi monostorának könyvei, 1093.

...boldogságos István király... és én László király szent Mártonnak Pannonia hegyén lévő monostorát, amennyire a királyi hatalomból tellett, sok gazdagsággal halmoztuk el... 1-6 misekönyvek.- 7. egy biblia.- 8-11. négy nocturnale /az éjjeli istentisztelethez/.- 12.-15. négy antiphonarium.- 16-19. négy graduale.- 20.21. szekvenciáskönyvek trópussal.- 22-25. négy keresztelőkönyv.- 26-28. négy collectarium.- 29-32. négy himnuszskönyv.- 33-34. két regula.- 35. egy regulamagyarázat.- 36-37. két lectionarium.- 38. egy breviarius.- 39-42. három homiliás könyv.- 43-44. két beszédek könyve.- 45. a collatiók könyve.- 46-47. két passionale.- 48. a sententiák könyve.- 49. az apostolok cselekedetei.- 50. Prosper könyve a cselekvő és a szemlélődő életről.- /50a./ Isidorus. /Etimológiák?/.- 51. Ordo /Romanus/.- 52. Amalarius.- 53. partoralis /Gregorius Magnus De cura pastorali./.- 54. Dialogorum. /Ua. Dialogorum 11. IV./.- 55. Pál levelei.- /56. Moralia Iob.- /Gregorius Magustól./.- 57. Scintillarium. /Defensor Logociagensis./-

58. Interrogatio Petri.- 59. Invectivae Ciceronis.- 60. Lucanus.- 61-62. Két Donatus.- 63. Sedulius Genesis. /Az Opus Paschale I. könyve./ - 64-66. Cato három kötetben, vagy példányban.- 67. Paschasius.- 68. Vita Sancti Martini. /Sulpicius Severus./.- 69. Az atyák élete. /Cassianus collatioi./.- 70. Psalterium Gallicanum.- 71. Héber zsoltároskönyv.- 72. Görög zsoltároskönyv.- 73. Szent Ágoston beszédei.

Gottlieb, 171-172.

508. Kódekkatalógus bevezetése, Prüfening, 1158.

Hogy teljesen és áttekinthetően ismertessük könyvtárunk szegényes kincsét, bizonyos rend szerint kell eljárni. A könyvek vagy isteni szerzőtől származnak, mint az ó és újszövetség könyvei, vagy emberitől...

Gottlieb, 209.

509. A Corbie-i könyvtár katalógusa. XII. sz.

Augustinus /1-39/, Ambrosius, Actus Apostolorum, Autpertus, Athanasius, Attici et Cretoboli altercatio, Arator, Anneus Florus, Alexandri regis historia, Alarici regis auctoritas, Alexandri regis et Dindimi liber.

Beda, Boethius, Basilius.

Canonum corpus, Canones, Collatio, Cassiodorus, Cassianus, Cyprinus, Cyrillus, Cicero, Chremon, Cornutus, Commentariorum liber.

Daniel propheta, Donati secunda editio, Donatus, De quantitate..., De eo..., De situ Hierusalem..., De arte grammatica..., De virginitate..., De vera libertate..., Diomedes..., De coeco..., Diversorum auctorum.

Egesyppus, Esdras propheta, Eucharis, Eusebius, Ennodius, Evangeliorum liber, Expositio, Eographi liber, Expositio, Eutichus, Expositio, Efferem.

Fortunatus, Fulgentius, Faustus, Filoaster, Francorum gesta, Firmianus Lactantius, Fulgentius, Flavius Vicetus, Focas.

Gregorius, Gregorius Turonensis, Gregorius Magnus, Gregorius Nazianzenus, Glossemata, Gaius Caesar, Glossaria.

Hieronymus, Hilarius, Haimo, Hiezechielis liber, Haimonis omeliae.

Iohannes Romanus, Iohannes os aureus /Chrysostomus/, Isidorus, Iulianus Toletanus, Ioseph, Iunius Columella, Iginus /Hygnius/, Isaias propheta. Iuvenius, Ignatius, Isitius, Iob liber, Iosue liber.

Lucifer, Lucanus, Liber de collucutione.

Martini episcopi vita..., Milo, Martianus Felix Capella, Macrobius Theodosius, Martialis poeta, Martianus, Matfredus, Machabeorum liber, Medicinales /libri/ quatuor, Moyses liber genesis.

Nicolaus episcopus, Naso poeta, Notarii duo.

Orosius, Origenes. Odonis abbatus occupatio, Oratii /Horatii/ expos.

Pauli epistolae, Psalterium, Paulinus, Paralipomenon, Pollio, Paterius, Philippus in Iob, Porphyrii /Porphyrii/ Isagoge, Philippicarum historia, Primasius, Plinius, Prosper, Prudentius, Pompeius, Priscianus, Persius.

Quaestiones in genesi.

Rabbanus, Ramtrannus, Ratbertus Paschasius, Ruphinus, Rhetoricae artis liber, Regum liber, Romanorum pontificum gesta, Remigius super Donatum, Regulae quattuor.

Smaragdus, Sacsonis et Franconis altercatio, Statius, Solinus Salvius, Sedulius.

Titus Lucretius, Titus Livius, Terentius, Themistius, Tertullianus, Tripartita historia, Tiberius Caesar.

Virgilius, Virorum illustrium, Victoris chronica, Vita..., Victorinus de rhetorica, Valerius Maximus, Valerianus, Vitae vel passiones, Viginti et quatuor libri sine titulis.

Gottlieb, 185-191.

510. Egy könyvszállítvány. 960.

Megérkezvén magammal hoztam közel száz kötet könyvet... amelyek között ott volt... /Martianus Capella, In VII. liberales disciplinas, Plato Timaios, Aristoteles Perihermeneias, Cicero és Aristoteles Topikája/.

Gottlieb, 64.

511. Kisérletek az alfabetikus katalógusra. XII. sz.

Szent Bertinus monostora könyveinek rövid jegyzéke.

Augustinus /1-28/, Ambrosius /29-33/, Adelmus /34-37/, Alquinus /38-40/, Almarus /41/, Appodius /42/, Arator /43-46/.

Beda /47-54/, Basilius /55-56/, Boetius /57-62/.

Cassiodorus /63-65/, Claudius /66/, Collationes /67/, Chalcid /68/, Commenta /69-77/.

Diadema monachorum /78/, dictum Iustiniani /79/, Donatus /80-81/.

Eugippius /82-83/, Eucherius /84/, Excerptiones /85/, Explanatio /86/, Expositio /87/, Editio prima Remigii super Donatum /88/, Epistolae B. Pauli /89/.

Fulgentius /90-91/, Fortunatus /92/, Fabula et excidium Troiae /93/.

Gregorius /94-99/, Rerum registrum /100/, Glossariumok /101-105/, Gesták /106-110/, Glossák Donatus II. editiójához.

Hieronimus /112-120/, Historia tripartita /121/, Hanno /122-123/
Hilarius az eretnekek ellen /124/.

Ioannes Chrysostomus /125-126/, Iosephus Flavius /127/, Iulianus
/128/, Iuvenalis /129-31/, Iuvenius /132-134/.

Kalende /135/.

Legis Salicae liber /136/, Liber, libri /137-140/, Lucianus /141-
142/, libri Frontonis de geometria, confessoris, medicinales, /143-167/.

Missales /168-179/, Macrobius /180/, Milonis /181/, Marcianus
/182/.

Nocturnales /183-85/.

Orosius /186/, Orationes /187-190/, Oratius /191-194/, Ovidius
/195-197/.

Prudentius /198-203/, Prosper /205-208/, Paschasius /209/, Pateri-
us /210/, Primasius /211/, Erifeson? Ionannis Scoti /212/, Passionales
/213-223/, Pompeius /224/, Priscianus /225-231/, Persius /232-234/, Psal-
teria /235-246/.

Quaestiones /247/.

Rabanus /248-249/, Regula /250/, Rhetorica Tullii /248/.

Smaragdus /252-253/, Sedulius /256-264/, Statius /265/, Servius
/267-268/, Sallustius /266/.

Textus evangeliorum /269-271/, Tropariumok /272-286/, Terentius
/287/, Theophilus /288/.

Vitae, vita... /289-294/, Virgilius /295-299/, Sergius super Dona-
tum /300/, Isidorus /301-305/..-

Gottlieb, 181-184.-

512.

Egy iskolai könyvtár a XI. században

Hammersleben.

Ez a Hammerslebeni Szent Pongrác vértanu temploma iskolás köny-
vekből álló kincse, amit én H. de Bruneseo magam láttam.

1. A nagyobb Priscianus a hozzávaló glosszákkal.- /2-4/ A kisebb P^{ri}s-
cianus három kötetben és glosszák.- /5/ Aeneis egy kötetben.- /6/ Prisci-
anus kivonata.- /7/ A retorika első könyve, mely így kezdődik: "Mit a görö-
gök retorikának neveznek stb.... -" /8.9/ Cicero retorikai felosztásaihoz
irt glosszák "Gyakran és sokszor két könyvet..." /10/ Plato, így kezdődik:
Socrates intelmeiben... /11/ Orosius. - /12/ A könyv, melyet Balneának /für-
dő/ neveznek.- /13-15/ Aristoteles kategóriái három kötetben.- /16/ A hozzá-
juk tartozó glosszák egy kötetben. - /17/ Sallustius glosszákkal.- /18-20/
Három könyv mely így kezdődik: "Mint hogy a chrysariosnak szüksége van..."
/21/ Könyv mely így kezdődik: "Bármiből az első rész és az egész ez R /?/"

/itt téved"/ /22/ Könyv mely így kezdődik: "Minden ember, ki ugyanezen Sallustiussal foglalkozik..." /23/ Könyv, mely így kezdődik: "Aki e mű címét szorgalmasan fontolóra veszi, nézze meg..." /24/ Könyv, mely így kezdődik: "A vitatkozás egész elve, amit a régi peripatetikusok logikának neveztek..." /25/ Giselbertnek Porphyrius könyvéhez írott glosszái, melyek így kezdődnek: "Azoknak, kik a logikával kezdenek foglalkozni..." /26/ Könyv, mely így kezdődik: "A teljességet és a kiteljesedést, azaz..." /27/ Egy kötetben az előbbi tárgy glosszáit, a dictamen tankönyvét, a /mondat/részek szabályait, mely így kezdődik: "Poeta, mely része..." /28/ Summa dictaminum /dictamenszerkesztési tankönyv/ mely így kezdődik: "Orbán püspök... E könyvek versben vannak." /29-30/ Ovidius a Ponthus mellől két kötetben.- /31/ A hozzátartozó glosszákat.- /32/ Ovidius leveleit.- /33/ Ugyanezek glosszáit.- /34-35/ Ovidius a /szerelem orvosságairól két könyv.- /36/ Arator könyvei.- /37-39/ Boethius a /filozófia/ vigasztalásáról három kötetben.- /40-41/ Két glosszát ugyanahhoz.- /42-44/ Prospert két vagy három kötetben.- /45-48/ Sedulius négy kötetben /vagy példányban/.- /49/ Lucanus glosszákkal.- /50-53/ Prudentius Psychomachiáját /"sichom achrie"/ három vagy négy kötetben. /Példányban/. /54-56/ Homeros három példányban. - /57/ Avinius.- /58/ Aesopous.- /59/ Szent Ágnes szenvedésének története.- /60/ Prudentius Historiáit.- /61/ Prudentius a Marcioniták ellen.- /62-63/ Statius Achilleisét két példányban glosszákkal.- /64/ A könyv, mely így kezdődik: "Még kis mértékben sem irigykedem..." /65/ Régi költő glosszával.- /66-67/ Két könyvet melyek így kezdődnek: "Tytirus, te a legelőnek..." - /68/ Alexius Theophil élete, Szent Pongrác vértanúsága egy kötetben.- /69/ A könyv, mely így kezdődik: "Még a Clivis Caballinuson lévő diszkutból sem..." /70/ Ovidius Liciáról.- /71/ Paracletus Theodalos glosszákkal.- /72/ Theológiai könyv és benne Salamon példabeszédei.- /73/ A különbségek könyve, mely így kezdődik: az emberről kétféle értelemben beszélünk.- /74/ Tullius Philippicái.- /75/ Tullius a kötelességekről.- /76/ Tullius az istenek természetéről.- /77/ Tullius az öregségről.- /78/ Ennek glosszái.- /79/ Orosius, így kezdődik: "A város alapítása után..." /80/ Könyv, mely így kezdődik: Aristoteles mondja, léteznek az egyesek... /81/ Symmachos levele.- /82/ Boethius a háromságról.- /83/ jánoshoz /84-85/ Porphyrius Isagogéja Aristoteles kategóriáihoz két példányban.- /86/ A feltételes mondatokról és a bevezetésről Bodiusus könyve. Mind/ez/ egy kötetben.- /87/ Servius az ünnepekről.- /88/ Dialektikai bevezetés.- /89/? kommentárja Aristoteles kategóriához első változatban.- /90-91/ Serviolus retorikai virágai /diszei/ két példányban.- /92/ A főnevek és az igék különbözőségei.- /93/ Serviolus újabb reguláit, melyek így kezdődnek "Maximus a két fentemlitettnek /?/ összefoglalását..." /94/ Két könyvet melyek így /kezdődnek/: "Mikor bármelyik résznek az ékesenszólását..." /95-97/ Három fabatariust. /Elemi számtankönyvet./ - /98/ Könyvet, mely így kezdődik:.... /99/ Szabályokat, melyek így hangzanak: E különös /sajátságokkal/ rendelkezik /100/ Rövid szabályokat, melyek így kezdődnek: Christus végső betűi kettős értelemmel mondhatók..." /101/ Könyv, mely így /kezdődik/: "Felosztás lenne..." /102/ Filozófiai vitatkozás a fizikáról. /103/ Könyv, mely így /kezdődik/: Ha tehát valamely ember..." /104/ Priscianus a tizenkét versről. - /105/ Könyv mely a Fiziognómához kommentár. - /106/ A Szent Háromságról. -

Gottlieb, 140-142.

St. Peter - Salzburg.-

Ezen egyház könyvei ezek: 1. Boethius magyarázata a Cathgoriákhoz.- 2. Giselbert magyarázata Boethiusnak a Háromságról szóló könyvéhez. 3. A kisebb Priscianus.- 4. Boethius a Háromságról.- 6. A kisebb Ovidius. 7. Ovidius levelei.- 8. Sallustius.- 9. Luvalis és a hozzáírt kommentár egy kötetben.- 10. Priscianus /mondat/ szerkesztései.- 11. Aristoteles Peri hermeneiasa és a hozzáírt kommentár egy kötetben.- 12. Horatius és a hozzáírt kommentár.- 13. Terentius.- 14. Prudentius himnuszai, historiái a Psychomachia és a Contra Symmachum egy kötetben.- 15. 16. Persius két példányban /?/ - 17-19. Lucanus három példányban.- 20-22. Vergilius három példányban.- 23. Magyarázat Donatushoz és Alzimus egy kötetben.- 24. Beda az időmérték művészetéről.- 25. Phocas grammatikus Arsa.- 26. Prosper.- 27. Hyppocrates kísérletei.- 28. Galenus.- 29-30. Porpyrius két példányban.- 31. Ovidius a szerelem orvosságáról.- 32-34. Sedulius három példányban.- 35. Euclides geometriája.- 36. Hermannus Contractus az astrolabiumról.- 37. Marcianus és a hozzáírt kommentár.- 37. Abecedarium. 39. Ovidius a szerelemről, a szerelem orvosságáról, egy cím nélküli munkája a pontusi levelek egy kötetben.- 40. Theodolus könyve a hét bolygóról.- 41. Tullius az öregségről, a barátságról és invectivái egy kötetben.- 42. Az euclidesi művészet magyarázata.- 43. Servius.- 44. Isidorus etymológiái. - 45. Homeros. 46-48. Két, vagy három Avianus.- 49. Plato metaphysicája.- Aristoteles Topicája.- 50. Fabularius.- 51-56. Donatus hat példányban.- 57. Erchenbert mester Donatus magyarázata.- 58. Augustinus dialektikája.- 59. Tragédia.?. 60. Eutychius grammaticája.- 61. Plato.- 62. A versmértékekről.- 63. Algorismus.- 64. Párbeszéd Priscianus könyvéről.- 65. Egy könyvecske a dialekticáról, mely így kezdődik: e mesterségben először azt kell figyelembe venni...

Ezekon kívül még 161 kódex a monostori könyvtárban.

Gottlieb, 233-234.

Klosterneuburg XII. századi első katalógusa.-

Összehasonlításként Pannonhalma XI. sz. végi könyvjegyzékéhez.-

Ezek Szent Mária könyvei a neuburgi kolostorban, - melyek sok munkával ott összegyűjtöttek, vagy lemásoltak.

Biblioteca /Mózes öt könyve, József, a Birák, Ruth, a királyok könyvei/ egy kötetben. A másodikban /Biblioteca-biblia/ ezek a könyvek vannak /Apostolok cselekedetei és más újszövetségi és ószövetségi könyvek/ a harmadikban /a próféták könyvei/.- Pál levelei, - Homiliás könyv az egész évre /omelis per totum anni circulum/.- Egy másik homiliáskönyv /omelia/ melyben beszédek vannak az egész évre a szentek ünnepeiről és némely evangélium-magyarázatok.- Szent Gergely pápa Moralia első rész egy kötetben. A második és harmadik rész egyben.- A negyedik, ötödik és hatodik meg az utolsó megint külön /separatim/.- Ugyanannak homiliái Ezekiel könyvéhez.- Ugyanattól a Pastoralis cura.- Ugyanattól a dialógusok könyvei.- Ugyanannak negyven homiliája az evangéliumokhoz.- Szent Agoston beszédei a szentek különböző ünnepeire az egész éven át.- Ötven homilia a szentírás különböző helyeihez.-

Mittelaterliche Bibliothekskataloge Österreichs.I.92.-

515. Katalógus a XIII. sz. elejéről.

Ugyanezek és még mintegy hatvan kódex. A katalógus beosztása itt is fontos szerzők szerint: Augustinus, Ambrosius, Beda, Hugo a S. Victore, Ieronimus, Ruodbert, ettől kezdve vegyesen Cassianus, Cassiodorus, Maximus, Notker, de Augustinus is, Abbas de Claravalle /Bernát/ glosszák, Ivo stb., stb.

Uo. 97-99.

516. Klosterneuburg iskolakönyvtára 1200 körül.

Introductiones /bevezetés a biblia olvasásába/, apostolus /pál levelei/ és az Énekek éneke glosszázva egy kötetben.- Anzelm sententiai.- Boetius glosszáival.- A kategorikus szillogizmusok /Porphyrus/ könyve.- Glosszák Porfiriushoz /az előző könyvhöz/. Porphirius és a hozzátartozó glosszák egyrésze.- Arator.- Horatius ódái /Ode Oracii/.- Arator egy része.- Boetius egy része.- Sedulius két példányban /bini Sedulii/.- Iuvenecus.- Invectiva Sallustii contra Catilinam.- Nagyobb bevezetések /Maiores introductiones l. az elsőt./ - Prudentius két példányban glosszákkal /Gemini Prudentii cum glossis/.- Cato, Avianus.- Donatus nagyobb kiadásban.- Priscianus könyve a mondatszerkezetekről /Priscianus constructionum/.- Prosper.- A regulák két példányban.- /Gemine regule/.- Theodolus, Maximianus, továbbá Cato.- Lucanus és glosszáinak egy része.- Egy nagy Ovidius.- Ovidius levelei, Ovidius de remediis, Ovidius cím nélkül és a teljes Horatius egy kötetben /et Oratius totus in uno volumine/.-

MBk.Ö. I. 100.-

517. Kölsönzési jegyzék 1470-ből.-

A jegyzék nem a könyvtáros, hanem a custos használatára készült registrumban maradt fel, mely az egyes kanonokok szobáiban lévő használati tárgyakat és köztük a könyveket is felsorolja.- 11 kölcsönző könyveiből megemlítjük: "Thomas Reczer ur a betegszobában /in domo infirmorum/... 1 matutinalét papiruszon, egy diurnalét papiruszon, egy vigiliát /halotti zsolozsmát/ pergamenen, egy Malum granatum papiroson, Manipulus curatorum papiroson.- ... Gallus ur... új és ószövetség. /Thomas de/ Haselpach az egyházi évről két részben. Esculanust két részben.- Discipulus beszédei de tempore.- Summa virtutum.- Narraciones patrum.- Precepta /Nicolaï a/ Dinckespühel.- Iacobus de Voragine de tempore.- Anzelm a hasonlóságokról.- Geminianus /?/ nagybőjti beszédei /Quadragesimale/.- Ugyanennek homiliája nagybőjten. Bizonyos beszédek a szentekről két könyvben.- Contractus de tempore és de sanctis. Perimensis de tempore és még néhány más be nem kötött könyve.-

Balthasar /Walthasar/ ur... tizenhárom könyvet a prédikáláshoz, melyeket a könyvtár-mester jegyzett föl /prout notatos habet magister liberaria/.-

MBk.Ö. I. 118-120.-

518.

Posthumus László király könyvei 1453-1457.-

A felséges és győzhetetlen Lászlóhoz Magyarország és Csehország királyához tartozó javak.

... Egy imakönyv kék bársonyba kötve, sok helyen miniálva, aranyozott ezüst kapoccsal /? zolla/ a biboros és pátriárka ur címerével... Egy be nem kötött papiros könyv tizenöt quaternió terjedelemben a perzsiái Cirusnak a florenci Poggio által fordított élete van két más quinternóval Paggio urnak az igaz nemességről szóló művével... Terenciának egy papiros könyve melyben egy szalag van selyemből és aranyból és egy zöld és sárga selyem zsinór... A javak melyek Veronában... nál maradtak az alulirottak... Egy pergamen breviárium német és kicsiny betűvel írva...

MBk.Ö. I. 121.-

519.

A Philobiblionból.-

Richard of Bury XIV. sz.

A bölcsességnek és tudománynak kívánatos kincse, amit minden ember a természettől ösztönözve óhajt, mely a világ minden gazdagságát mérhetetlenül felülmulja, melyhez képest a drágakövek hitványságok, ezzel összehasonlítva az ezüst sár, a szinarany meg csekélyke homok. Ragyogásától a nap és a hold elsötétedik, csodálatos édességétől a méz és a manna is keserűen izlik. Ó, a bölcsességnek időtől el nem fonnyasztható ereje, állandóan friss erő, mely attól aki magának mondhat minden ártót távol tart. Ó égi bőkezűségnek égi ajándéka, mely a világosság atyjától száll alá, hogy az okos elmét a mennyekbe vonzzad. Te vagy az értelem égi tápláléka, amit akik esznek még inkább éheznek, amit, akik isznak még inkább szomjaznak; a lankadt lelket megvidámító zene vagy te, s ki téged hallgat meg nem szegyenül. Te az erkölcsök irányítója és szabálya, aki szerinted cselekszik bünt el nem követ. A királyok általad királykodnak, s a törvények alkotói általad határoznak igazat, a születésszerű tudatlanságot elhagyva, szellemet és nyelvet kiművelve, a bűnök agyaráit gyökerestől kimetszve, a tisztesség oszlopaira emelkednek és így lesznek a haza atyjai vagy a fejedelmek társai. Nálad nélkül ezek lándzsáikat ekevassá és kapává olvastották volna, vagy talán a tékozló fiuval sertéseket őriztek volna.

Hol rejtőzöl leginkább választott kincs, hol találnak reád a téged szomjazó lelkek? Kétségnélkül a könyvekben ütötted fel sátorodat, oda helyeztél téged a magasságbeli, a világosság világossága, az élet könyve. Ott téged, mindaz aki kér, elnyer, aki keres megtalál s a kopogatóknak kétségnélkül gyorsan megnyitvatik. A kerubok ezekben terjesztik ki szárnyaikat, hogy a belőlük tanulók lelke felemelkedjék és égtájról égtájra tekintsen: napkelettől napnyugatig, északról délig. A könyvekben maga a felfoghatatlan magasságbeli isten is fogalmakba fogva található és tisztelhető. Ezekben tárul ki a mennyek, földiek és alvilágiak természete. Ezekben láthatod meg a törvényeket, melyek az állami életet irányítják, a mennyi hierarchia kötelességeit elkülönítik és a démoni zsarnokságot leírják. Plátó ideáinál különb dolgok vannak bennük, és ilyenekről Krátó katedrája is hallgatott.

A könyvekben a halottakkal, mintha élők lennének találkozok, a könyvekben a jövődöt előre látom, a könyvekben a hadi dolgok elrendeződnek, a könyvekből olvasod ki a béke törvényét. Az idő jártával minden meg-

romlik és elsorvad és Saturnus nem szünik meg elemészteni azokat, kiket nemzet. A világ minden dicsőségét feledés takarná, hacsak isten a halandóknak a könyveket orvosságul nem adta volna. Sándor a világ megfélemezője, Iulius a világ és a város ura, ki Mars dolgaiban és a tudományban egyaránt első, a hatalmat saját személyében egyesítette, a hűséges Fabricius, a szigorú Cato ma már emlékezetből is kivesztek volna, ha a könyvek nem lettek volna segélyükre. Tornokok omlottak a földre, városokat földig pusztítottak, a diadalívek is elkorhadtak már. Nincs király vagy pápa, kinek adománylevelle időtállóbb lenne, mint a könyvek... A hang ereje ahogy elzengett elvész; az elmében rejtő igazság eldugott bölcsesség és nem látott kincs, az igazság, mely a könyvekből világol minden tanulékony elmének megnyilatkozni vágyik: a látásnak, míg olvassák, a hallásnak míg hallják, sőt valamiképpen még a tapintásnak is ajánlja magát, midőn hagyja hogy irjanak rá, bekössék, javítsák és őrzési helyére tegyék...

Végezetül azt kell megfontolni, mennyi könnyed és titokzatos kényelmet nyujtanak a könyvek, hogy valamit belőlük megtanuljunk, az emberi tudatlanság szegénységét mennyire minden szegyenkezés nélkül tárjuk a könyvek elé. Ezek ama mesterek, kik vessző és pálca nélkül, szavak és dühöngés nélkül, posztó és pénz nélkül oktatnak minket. Ha felkeresed őket éppen nem alszanak, ha utánuk kérdezősködöl el nem rejtőznek, nem morognak ha tévedsz, ha nem tudsz valamit nem röhögnek rajtad. Ő egyedül bőkezű és szabad könyvek, ki mindazoknak aki töletek kér, adtok, s azokat kik hűségesen szolgálnak nektek, szabadon bocsátjátok el.

Fuchs, 29-31.-

520.

A könyvek kezelése.-

Philobiblion XVII.

Nem csupán akkor teszünk istennek szolgálatot, mikor új könyveket másolunk, hanem megszentelt kegyelet kötelességét is teljesítjük, ha azokkal úgy bánunk, hogy bántódás őket ne érje, vagy másrészt megfelelő helyen biztos őrizetre adjuk, hogy míg kézben vannak a tisztaság örvendeztesse meg őket és biztosan nyugodjanak mikor helyükre visszakerülnek.

Bizonyos, hogy az ur testének szolgálatára szánt edények és ruhák után a klerikusoknak a könyveket kell a legnagyobb tisztelettel érinteni, mert sérelem éri ezeket mindannyiszor, valahányszor szennyes kézzel nyulnak hozzájuk. Ezért úgy véljük helyénvaló, ha a diákokat a különféle hanyagságokra figyelmeztetjük, melyek amennyire könnyen elkerülhetők, oly mérhetetlenül ártalmasak a könyvekre. Mindenekelőtt a könyveket megfontolt nyugalommal kell kinyitni és becsukni, hogy ne kapkodó sietséggel nyissuk őket, s ha végeztünk velük, a kapcsok gondos lezárása nélkül vissza ne helyeztessenek. Sokkal nagyobb gonddal kell ugyanis a könyvet, mint a sarut őrizni. A diáknépség ugyanis általában neveletlen, s ha csak az idősebbek regula közé nem szoritják őket, határtalan gyermekes arcatlanságokra vete-medik. Így esetleg éppen egy nyakas ifjút látsz, aki mindig tanulással van elfoglalva. Amde mikor téli időben fagy járja és a hidegtől facsart orr csepegni kezd, addig nem méltóztatik zsebkendőjéhez nyulni, míg az előtte lévő könyvet ronda harmat nem lepi. Az ilyen elé pergamenkódex helyett, inkább a vargának való cserzett bőrt adnának. Körmét büzös piszok telíti, mely fekete kőhöz hasonlatos, s a neki éppen megtetsző részt ezzel jelzi könyvében. Számtalan szalmaszálat szór benne szét, amiket ide-oda rakogat azért, hogy amire emlékezni képtelen, ezek a szálkák hozzák eszébe. E szal-

maszálak, minthogy a könyv gyomra őket meg nem emészti, meg senki belőle ki nem veszi, először is a könyvet kötéséből kifeszítik és végezetül feledésre kárhozzátva benne rothadnak el.

Nem restell a nyitott könyv felett gyümölcsöt és sajtot enni és kancsóját vigyázatlanul ide-oda mozgatni. S ha elemózsiás táskája nincs a keze ügyében az ételmaradékokat a könyvben hagyja. Végeszakadatlan bőbeszédűséggel barátaival nem szünek meg fecsegni s míg épkézláb értelem nélküli érvek sokaságát hánytorgatja fel, ölében lévő kinyitott könyvet köpködi tele. Minek többet? Mindkét könyökével egy-kettőre a kódexre nehezedik s a rövid tanulást hosszas szunnyadással tetézi, s a lapok gyűrődéseinek elsímitása céljából, a foliák széleit nyomkodja össze, a könyv nem csekély kárára. Már az esőzések ideje eltávozott és elmúlt és földünkön virágok jelentek meg. Akkor a diák, kiről irunk, a könyveknek immár inkább elhanyagolója, mint figyelmes olvasója, violával, primulával, rózsával és négylevelű lóherével firkálja tele könyvét. Majd vizes és izzadságtól tapadós kezével forgatja a könyvet, majd poros-piszkos keztyükkel hagy a hófehér pergamenen nyomot, s a régi bőrrrel ruházott mutató ujjával vadássza végig soronként az egész lapot, majd a szent könyvet férgek szája elé veti, azt hónapszámmal be se csukják, hanem úgy megtelik porral, hogy lehetetlenség összekapcsolni.

Különösképp távol kell tartani a könyvek nyuzásától azokat a szegyetelen ifjakat, akik a betűvetést már jól megtanulták, ha erre alkalom nyílik a legszebb kötetek kéretlen glosszázóivá csapnak fel, s ahol csak a szöveg körül széles margót találnak szörnyűséges alphabetumokkal rakják meg, vagy bármilyen más hívsággal, és azt, ami éppen legelőbb képzeletükbe akad, zabolátlan tolluk máris lerajzolja. A latinista, a sophista, bármelyik tudatlan scribe tolla alkalmatosságát ezen próbálja ki, hogy csak igen gyakran látjuk ezeket tartalmuk és áruk miatt egyaránt igen értékes kódexekben megtörténteknek. Azután vannak megint tolvajok, akik a könyveket szörnyűségesen megcsonkítják, akik levelek céljaira a lapszéleket metszik le, éppen hogy csak a szöveg betűit hagyván épségben, vagy az utolsó /üres/ lapokat, melyek a könyv épségét szolgálják különféle visszaélésekre használják. A szentségtörésnek ezt a fajtáját az anathéma pusztító hatásával kellene megakadályozni.

A diákság tisztességéhez mindenképpen hozzátartozik, hogy ha étkezés után kezdenek a tanuláshoz, a kézmosás az olvasást mindenképpen előzze meg, nehogy az összezsírozott ujj akár a könyv kapcsait kinyissa, akár a lapokat forgassa. Nyafogó apró gyerekekkel a kezdőbetűk képeit ne csodáltassuk meg, nehogy nyálás ujjával piszkolja be a pergament. Mert amit csak lát mindent megtapint. A laikusok /írástudatlanok/ pedig akik a könyvet fejtegetéjére állítva és kinyitva szokták megnézni, a könyvekkel foglalkozásra teljesen méltatlanok. Törődjön azzal is a klerikus, hogy még valami faze-kaktól illatozó hamutól piszkos konyhalegény a liliumtisza kódexekhez mosdatlan kézzel ne nyuljon, csak aki szenny nélkül lép be, az szolgálhat a drága kódexeknek. A tisztességes kezek tisztasága mind a diákoknak, mind a könyveknek igen nagyon javára válna, ha nem lenne éppen a rüh és a kelések nem lennének éppen a klerikusokra jellemzők.

Ha észrevesszük, hogy a könyvnek valami fogyatkozása van, azonnal hozzuk helyre, mert semmi jobban nem növekszik, mint a szakadás és hasadás, melyet ha idejében nem javítunk meg később már csak nagy költséggel hozható rendbe. Hogy a könyv szekrényeket mily tisztán kell elkészíteni, hogy ott minden sérelem nélkül őrizhetők legyenek, a kegyességes Mózes a Deuteronomium 31. fejezetében tájékoztat: "Vigyétek" ugymond "ezt a könyvet és te-

gyétek a ti Uratok Istenetek frigyszekrényének oldalára." Ó alkalmas hely és megfelelő könyvszekrény, mely sethim romolhatatlan fájából készült, s kívül és belül egészen arany fedezte.

Fuchs, 31-33.

521 Könyvtárhasználati szabályzat.

Philobiblion XIX.

Mindenkor nehéz volt az embereket a tisztesség törvényeinek korláta között úgy megtartani, hogy az utódok fondorlatossága az elődök által megszabott határokat át ne lépte, s a megállapított szabályokat az arcátlan szabadosság szét ne törte volna. Ugyanezért okos emberek tanácsával élve bizonyos eljárási módot állapítottunk meg, hogy könyveink használatát a diákok javára ez által biztosíthassuk.

Mindenekelőtt mindenegyes könyvet, melyről külön katalógust készítettünk átengedjük és odaajándékozunk az oxfordi udvarban in Aula Oxoniensi időző diákok közösségének, szeretetből, örökös alamizsnaképen a mi lelkünkért és szüleink lelkéért, valamint Anglia méltóságos királya a hódítás utáni III. Edward és feleségének, az igen ájtatos Philippa királyasszonynak lelkéért, hogy ezek a könyvek a mondott város egyeteme minden egyes diákjának és magiszterének mind szerzeteseknek, mind világiaknak kölcsön adassanak, a tudomány hasznára és javára, mégpedig az alatt következő módon, amint következik:

Az említett udvarban /Hall/ időző diákok közül az udvar mestere ötöt jelöljön ki, és mindnyájukra bizassék a könyvek őrzése. Ebből az öt személyből legalább öt és semmiképen sem kevesebb adhat kölcsön könyvet vagy könyveket csupán tanulmányi célból betekintésre és használatra. Lemásolásra, vagy leírásra a ház falain kívülre nem vagyunk hajlandók könyvet adni.

Ha tehát egy akár világi, akár szerzetes diák, kiket e kedvezés tekintetében egynek veszünk, valami könyvet kölcsön kért, az örök gondosan nézzenek'utána, hogy van-e ebből a könyvből másodpéldány, s ha igen adják neki kölcsön a könyvet óvadék ellenében, majd mind az óvadékról, mely a könyvet értéken meghaladja, majd mind az óvadékról, mind a kölcsönadott könyvről irás készíttessék azok nevével, kik a könyvet kiadták, s azéval, aki átvette, az ur esztendeje és a nap megjelölésével, mikor a kölcsönzés történt. Ha viszont az örök úgy találják, hogy a könyvből másodpéldány nincs, az ilyen könyvet csak az említett udvar diákjának szabad kölcsönadni, kivéve ha csupán a házon belüli megtekintésre és nem elvitelre kéri /idegenek/.

Az említett udvar bármelyik diákjának az említett örökből három adhat könyvet kölcsön, az illető nevét, a kölcsönvett könyvet és a napot azonnal jegyezzék fel. De a kölcsönvevő is csupán a három ór beleegyezésével adhatja másnak kölcsön a kölcsönvett könyvet, és akkor az első kölcsönző nevének eltörlésével a második neve és az átadás ideje irassék fel.

Mindezek betartására mindenegyes ór, mikor hivatalát átveszi, hitet tegyen. Azok pedig akik a könyvet, vagy a könyveket megkapják megesküsznek, hogy a könyvet, vagy a könyveket csupán átnézésre és tanulmányozásra veszik át és hogy azt, vagy azokat Oxford városából és külvárosából sem maguk el nem viszik, sem elvitetni nem engedik. Az említett örök a ház ma-

gisterével számoljanak el, és azután két másik diákkal, vagy ha nincs ideje három kijelölt diákkal, kik az örök nem lehetnek, akik a könyvek katalógusát nézzék át, hogy valamennyi meg van-e, akár maguk a kötetek, akár helyükön az óvadékok. Erre az elszámolásra alkalmas időt junius kalendéitől a dicsőséges szent Tamás vértanu átvitelének következő ünnepéig terjedő időközött tekintjük.

Még azt tartjuk szükségesnek hozzáadni, hogy mindaz aki könyvet vett kölcsön, egy évben egyszer legalább mutassa meg azt az öröknek, s ha akarja zálogát nézze meg. Ha továbbá akár haláleset, akár tolvajlás, akár csalárdság vagy gondatlanság következtében a könyv elveszne, az aki elvesztette, vagy képviselője, esetleg végrendeletének végrehajtója a könyv árát fizesse meg és azután az óvadékokat vegye át. Ha az öröknek valamiképen nyereségük lenne, semmi másra csupán a könyvek javítására és újak beszerzésére fordítsák.

Fuchs, 33-35.

Humbert de Romans

522.

De instructione officialium Ordinis Fratrum Praedicatorum, c.XIII.
De officio librarii.

Egy kolostori könyvtár és könyvtárosa. XIII. század.

A könyvtáros hivatalához tartozik arra ügyelni, amennyire lehet, hogy a könyvtár elhelyezésére jó és biztos helyiség álljon rendelkezésre. Széltől esőtől védett helyen, de mégis, ahogy a könyvek őrzése meg is kívánja, elégségesen levegős.

A szekrény, melybe a könyveket helyezik fából készüljön, hogy így a könyvek rothadástól, nedvességtől inkább védve legyenek. Sok polccal legyen ellátva, s a különböző könyveket, más-más tudományzakhoz tartozókat ezekre helyezték el úgy, hogy az egy szakhoz /facultas/ tartozók ne legyenek szétszórva, hanem együvé kerüljenek, meg lévén jelölve megfelelő jelzet cédulákkal. A jelzeteket a polcokon is fel kell tüntetni, hogy így megállapíthassuk, hol található az, amit keresünk.

A könyvszekrénynek, vagy a könyvtárnak a kulcsát magánál őrizze, s a megfelelő időben nyissa ki és zárja be azt. Dolgozószobája /cella pro studio/, ha a helyiség alkalmas, vagy maga a könyvtár legyen, vagy ahhoz közel, hogy könnyebben megtalálhassák, mikor valami, hivatalához tartozó, ügyben keresik.

Őreá tartozik az is, hogy egy pergamenlapra /charta/ a konvent összes könyvei feljegyeztessenek, s a gyarapodást, vagy a csökkenést írja hozzá, vagy törölje ki, amint éppen tennie kell. Ezt a jegyzéket pedig tartozik utódjának átadni, mikor hivataláról leköszön, ugyanígy elődjétől átvenni, midőn hivatalát elfoglalja, hogy a könyvekről, ha a prelátus /előljáró/ úgy kívánja, mindenkor számot tudjon adni. Így az sem történhet meg, hogy feledékenységből könyvek vesznek el.

Neki legyen gondja arra is, hogy akár maga, akár másvalaki, a perjel rendelkezése szerint, a könyveket megjavítsa, bőrrrel bevonja és jól bekosse. Mindenegyik kötetnek a gerincére jegyezze fel, miféle a könyve, vagy könyvei, kinek az irását, vagy irásait tartalmazza a kötet. Az első lapra

pedig a következő felírás /titulus/ kerüljön: "A prédikátor testvérek N konventjének könyve ez." S, ha méltónak találná, hogy a könyv adományozójáról említés tétessék, tegye még hozzá: "amit N lelke üdvéért adományozott."

Törekedjék arra, hogy hivataloskodása idején a közösség könyvei gyarapodjanak, akár, ha lehetséges, e célra gyűjtött alamizsnákból, akár a noviciusok révén, kik mikor belépnek könyvekkel rendelkeznek, akár arra ügyelvén, hogy az elhunyt testvérek könyvei közül némelyek a közös könyvek közé kerüljenek, de minden más lehetséges eszközzel is erre igyekezzenek. Gondoskodjék arról is, hogy könyvek, melyek az egyes tudományzakokból hiányoznak, beszereztesse. Ha vannak másod, vagy harmad példányok, melyekre a testvéreknek sok szükségük nincs, a jobbikat közülük tartsa meg, a többit meg adja el, s a bevételt más, hiányzó könyvek beszerzésére fordítsa. Ugyanez történjen a régiekkel, vagy egyébként keveset érőkkel.

Hasonlóképen egy évben egyszer vagy kétszer néhány, e célra rendelt, társával együtt, az összes könyveket gyűjtse össze és alkalmas helyre vigye. Ott azután valamennyit forgassa át és állapítsa meg, nem veszett-e el valamelyik, vagy a férgek nem tették-e tönkre egyik-másikat. Ha úgy találja, hogy egy könyv hiányzik, megtalálására szorgosan törekedjék. Ha egy másik károsodást szenvedett, gondja legyen rá, hogy kijavítsa a jövőben pedig óvja mindentől, amiről úgy látja, hogy a könyvnek árt. Ha meg némely könyveket az armariumon kívül lát heverni, tegye vissza azokat is a szekrénybe.

Hasonlóképen órá tartozik, hogy egy csendes, alkalmas helyen legyen egy nagy pulpitus, vagy akár több is. Ezekre láncoljanak néhány könyvet, melyekre a testvéreknek gyakrabban van szükségük. Ilyen egy egészében, vagy részben glosszázott biblia, glossza nélküli biblia, Summa de casibus, Concordantiák, Interpretatiók, Decretumok, Secretales, Decisiones morales, különböző, az egész évre szóló ünnepi és vasárnapi beszédek, Historiák, Sentenciák, Krónikák, a szentek szenvedéstörténete és legendái, a Historia ecclesiastica és sok más hasonlót, hogy a testvérek közössége keze ügyébe találhassa azokat.

Az armariumot pedig meghatározott időben tartsa nyitva, vagy legalább tartózkodjék a közelében, hogy ha valaki futólag valamit meg akarna nézni a többi könyvben, vagy rövid időre szeretne valamit kikölcsönözni, megkaphassa.

Humbert de Romans.-

De instructiōne officialium Ordinis Fratrum Praedicatorum.-
c. XIII. De officio librarii.-

523.

A könyvtárossról.

A könyvtáros őrizze a monostor mindazon könyveit, melyek nem az istentisztelethez tartoznak. Ezeket tulajdon kezével jegyzékbe foglalni tartozik, évenként kétszer háromszor elővenni és számbaszedni, valamint annak is serényen utánanézni, hogy moly nem vette-e magát beléjük, vagy másképp nem károsodtak-e? A perjel is a könyveket, melyek őrizete alatt állnak írja össze, hogy - ha szükség kívánja - számot tudjon adni róluk. A könyvtáros az olyan könyveket, melyeket ismeretleneknek a házon kívül kölcsön ad, jegyezze fel, a zálogot vagy a kötelésvényt vegye át és őrizze,

hacsak a perjel másként nem intézkedett. A könyvekre, melyeket a könyvtárostól tanulmányink érdekében kaptunk, nagy figyelemmel és gonddal ügyeljünk, nehogy porral, vagy másképp beszennyeződjenek. Senki az alantasok közül a perjel engedélye nélkül könyvet kölcsön kérni ne merészeljen, s ha az alperjel engedélyével /ha a perjel nem volt otthon/ könyvet kölcsönzött, miután a perjel hazatért, mutassa meg neki. Luthernek és követőinek könyveit olvasni, magánál tartani, vagy őrizni senki ne merje börtön büntetés terhe alatt. Az ó- és ujszövetség vagy azokat, melyekkel az istentiszteletet végezzük, házaink javított példányinak figyelmen kívül hagyásával senki javítani ne merészelje, hacsak a perjel és a hozzáértő testvérek véleménye szerint is a hiba egészen nyilvánvaló. Házaink közös szokását a hangsúlyt és a helyesírást illetően senkitől megváltoztatni nem tűrjük. Továbbá, az egyházi doktorok könyvében valami téves vagy javítandó dolgot találnának a perjelok, lássanak utána, hogy ennyire lehet a házainkban javított könyvek után javítások ki ezeket, ha hozzáférhetőek.

Windesheimi constitucio XV. sz.~

Amort, Vetus disciplina canonicorum. 570-571.

A hildesheimi fraterherrek szabályzatából.

524.

A scripturariusról.

Mint hogy az atyák ősidőktől kezdve elfogadott vélekedése szerint minden a monastorokban tartózkodó istenszolgájának kezemunkájával kell foglalatoskodni, a próféta szózata pedig boldognak mondja mindazokat, kik kezükből munkájából élnek, e szokásnak megtartása a restség elkerülése okából /ez ugyanis minden bűn melegágya/, mind azért, hogy a szükségét magunktól távol tartsuk, a mieinktől szorosan betartani akarjuk. A mi főcélunknak leginkább megfelelő közimunkának a szent könyvek írását, vagy akár idegenek kódexeknek bekötését is, tekintjük.

Ennek okából, a ház rektora rendeljen egy körültekintő és tevékeny testvért, ki a testvérek munkáját irányítsa, és akitől mindenki másolni valót, de az íráshoz szükséges eszközöket megkapja. Az ő gondjaira kell bízni a pergament, pennákat, írószerket, jó és kipróbált guba tintát. Mindenkinek, nehogy henyéléssel töltse idejét, hogy mit arjon, vagy mivel foglalkozék szabja ki, intelmeivel és oktatásával pedig hasson oda, hogy az így kiadott munkát nagy gonddal és szorgalommal végezzék el, s ha elkészültek vele, még javítsák át. A noviciusokat akár saját maga, akár más által jobb betűfajttá használatára oktassa. Arra is ügyelnie kell, hogy a testvérek munka idején, minden járkálás, lustálkodás vagy éppen meg nem engedett dolgokkal foglalkozás nélkül, a rájuk bízott munkával szorgosan foglalatoskodjanak. Azokat, akik ellenkezőleg cselekednek, vagy az említett dolgokat illető rendelkezéseinek nem engedelmeskednek, a rektoral szóra állítsa és büntettesse meg.

Az ő dolga az, hogy minden penteken - hacsak ünnep nem esik e napra - a testvéreket vacsora után összehívja és ekkor mindenki azt, amivel egész héten át foglalatoskodott mutassa be, ő pedig a testvérek írásait nézze át és javítsa ki. Idegenek, akik nálunk akarnak könyveket másoltatni, vagy köttetni hozzá forduljanak. Az ilyenekkel a legnagyobb körültekintéssel állapítsa meg, s a megállapodást két példányban, egyet magának, egyet a megrendelőnek szánva, gondosan foglalja írásba, hogy az esetleg felmerülő

kételyeket a megállapodás értelmében el lehessen osztani. A megállapodás megerősítése céljából a rektor tudtával hívja tanunak a prokurátort, vagy más megbízható testvért, hogy így bizonyosága lévén, kettejük, vagy hármuk állítása alapján a netalán felmerülő vélemény eltérés eloszolják. Mielőtt a munkát elkezdenék, előleget kérjen, a kész munkát pedig addig át ne adja, mielőtt árát teljesen ki nem egyenlítették, kivéve, ha a rektor másként intézkedett. A bárhonnét beérkező munkadíjakat könyvébe szorgosan jegyezze be, s a prokurátornak az elmúlt egész évre szóló számadása után a rektor és a prokurátor jelenlétében hiány nélkül teljesen számoljon el, a pénzt a prokurátornak szolgáltatassa át, hogy azt a házi számadáskönyvbe beírják és azután közcélra fordítsák.

525. A rubrikátorról.

A rubrikálásra és a könyv diszitására /floratura/ erre alkalmas testvért rendeljenek. Mestersége gyakorlásához szükséges lazur és más festékek rendelkezésre álljanak. Külön engedély nélkül azonban arany betűket ne fessen. A scripturariusnak az általa neki, illuminálás céljából átadott könyvekre vonatkozó utasításait kövesse, de az olyan könyvekkel is, melyeket nem ez adott át neki, csak a rektor különleges tudtával és beleegyezésével foglalatoskodják.

Fraterherrek - 228-229.

526. A könyvtárosról.

A rektor jelöljön ki egy testvért, aki a ház artáriumának, vagy könyvtárának gondját viselje. Őrzésére legyenek bizva a ház összes könyvei, azok kivételével, melyek a templomban az istentiszteletet szolgálják. Arra törekedjék, hogy e könyveket megfelelő módon és tisztán őrizzék, a ki nem javítottakat javítsák ki és mindenekfelett, hogy hanyagsága folytán el ne veszenek. Ezért a könyv elején és végén a ház címét írja fel. A könyvek milyenségéről és számáról lajstroma legyen, melyről másolat a rektor őrzésére bizassék, hogy az tudja, miről számoltassa el? Elhatározzuk és elrendeljük azt is, hogy az elhunyt testvér könyveit a rektor tudtával a könyvtárba szállítsák és ott belajtsromozzák.

Ha a házon kívül ad kölcsön könyveket, ezeket szorgosan jegyezze fel, valamint a határidőt is, mikor vissza kell szolgáltatni. A rektor tudta nélkül azonban négy hónapnál hosszabb időre semmiféle kódexet, sem értékesebb könyvet házon kívülre nem kölcsönözhet. Ismeretlen személyektől vagy megfelelő zálogot vagy jótállási nyilatkozatot kérjen.

A könyvtároson és a ház rektorán kívül a könyvtárhoz senkinek kulcsa ne legyen, hanem a testvérek kérelmére a könyvtáros könyveket, helyükön az armáriumban jelet hagyva, szívesen kölcsönözzön. Hasonlóképen a többi testvér közül senki a rektor tudta és engedélye nélkül a házon kívül kölcsön ne adjon.

Nagy gondot fordítsanak a német könyvekre, hogy t. sem a házban, sem azon kívül tanulmányozásra ki ne adjanak, csak ha elfogadható tartalmuk, érthetők, javítottak és szorgalmasan átvizsgáltak.

Fraterherrek - 231-232.

A rektor jelöljön ki valakit a könyvek kötésére. Ennek a keze alatt legyenek a könyvkötéshez megkívánt összes eszközök, de ha a házban ács nem volna, az ácsmunka eszközei is. A prokurátorral együtt gondoskodjék a fatáblákról, bőrről, enyvéről és más a mesterségéhez szükséges dologról, hogy ti. a prokurátor mindezeket idejében rendelkezésére bocsássa. Az utóbbi megkérdezése és utasítása nélkül semmit ne merészeljen venni, eladni, vagy elcserélni. A kötésre szánt könyveket a scripturariustól kapja meg, s bekötve ugyancsak neki adja vissza. Az érték kapott munkadíjat a scripturarius könyvébe jegyezze be és a maga idejében számoljon el. Munkája végzésében hűséges, körültekintő és könnyen kezelhető legyen, hogy ti. képességeit és munkáját a prokurátor és scripturarius utasításai szerint lehessen felhasználni.

Fraterherrek - 234.

A montpellier-i tizenkét orvos kollégiuma könyvtárának használati szabályzata.- A kollégium Statutumából, XIV.sz.-

Negyedik statutum arról, hogy a rektor mikor vegye át a /könyvek/ inventáriumát.-

Továbbá elhatározzuk és elrendeljük, hogy a nevezett rektor miután hivatalába helyezték, a nevezett kollégium közös használatára szánt könyveket leltár szerint vegye át és saját őrizetében tartsa mindaddig, míg a könyvtár /libraria/ a kollégium főkapuja /porta major/ mellett lévő szobában el nem készül és be nem lesz rendezve. A mondott könyvek a rektor által ott helyeztessenek el és láncoltassanak le. E könyvtárhoz annyi kulcs legyen, ahány orvostanhallgató /studentes in medicina/ tartózkodik személyesen a nevezett kollégiumban. Ezek mindegyikének a rektor adjon egy kulcsot. Ha pedig akár gyakorlatra, akár egyébként Montpellier városából eltávoznának, mind a könyvtárnak, mind szobájuknak kulcsát adják vissza. Az említett könyvtárban lévő leláncolt könyvekből pedig senki, akár tagja a kollégiumnak akár idegen, egy könyvet se merjen elvinni, kivéve ha a szükség úgy kívánja, mint /például/ ha a rektor a könyveket, vagy közülük egyet javításra adna. E könyvekkel az említett rektor kormányzási idejének végén a diákok, a fentemlített prépost és a kancellár előtt számadással tartozik. Az említett leltár szerint és más, hasonló inventáriumot tartozik átadni a mindenkor melletti püspököknek, hogy még nagyobb gonddal őrizzék azokat /a könyveket/.-

Cartulaire, Montpellier II. 613.-

Monte Cassino könyvtára a XIV. században.-

Benvenuto da Imola: Commentum super Dantis Ald. Comoediam.

Hogy e helyet világosabban megértsd, szeretnék arra hivatkozni, amit nekem tiszteletreméltó tanítóm a certaldoi Boccaccio tréfásan elbeszített. Elmondta ugyanis, hogy midőn Apuliában volt a hely hírnevétől vonzva Monte Cassino nemes monostorába ment, amiről már szó volt. Mivel igen óhajtotta látni azt a könyvtárat, melyről hallotta, milyen kiváló a tőle telhető legnagyobb kedvességgel alázatosan megkért egy szerzetest, sziveskedne neki a könyvtárat kinyitni. Ez azonban ridegen válaszolt egy magas lépcsőre mutat-

va, menj fel azon, nyitva van. Ő meg örömmel felmenvén oly nagy kincs őrző helyét ajtó és zár nélkül találta, az ablakokban fű nőtt és a padokon lévő összes könyveket magas por fedt. Csodálattal telve majd ezt, majd azt a könyvet nyitotta ki és kezdte forgatni, és a régieknek sok és különféle, meg ritka könyvét találta ott. Egyikből néhány quinternus hiányzott, másiktól a pergamenlapok széleit vágták ki, és így sokféle módon meg voltak csonkítva. Végül is szánalomra gerjedt, hogy annyi kiváló szellem munkája és fáradozása elvetemedett emberek kezébe jutott, így bánkódva és könnyezve távozott. Visszatérve a keresztfolyosóra, találkozott a szerzetessel, megkérdezte, miért vannak ezek az annyira értékes könyvek oly rutul megcsonkítva. Ez azt felelte, hogy némely szerzetesek, hogy kettő vagy öt solidushoz jussanak, levakartak egy-egy füzetet és abból kis zsoltárkönyveket készítettek, melyeket a /iskolába járó/ gyerekeknek adtak el, margókból megbrévüket /leveleket/ készítettek, ezeket az asszonyoknak adták el. Most tehát tudós férfit, törheted a fejed azon, érdemes-e könyvet írni?

Fuchs, 35-36.

531.

Táblázat /tabula/ Szent Kereszt könyvtára számára.

Heiligenkreuz, 1381.-

Szent Dénes könyvei /1 kódex/ - Ágoston könyvei /28 kódex/ - Jeromos pap könyvei /16 kódex/ - boldog Ambrus könyvei /7 kódex/ - Boldog Gergely pápa könyvei /12 kódex/ - Hylarius püspök könyvei /1 kódex/ - Iohannes Chrysostomus /4 kódex/ - Beda /11 kódex/ - Bernát apát /11 kódex/ - Anzelm canterburyi püspök /1 kódex/ - /De itt is még igen sokszor más szerzőknél is a kódexbe másolt munkák után felsorolja azokat a könyveket - műveket is, melyek más szerző munkáit tartalmazó kódexekbe kerültek: "A Prologiont keresd meg Ysidorusnak az ószövetséghez írt magyarázata után.- Szentenciáit keresd Ágoston kötetében De fide ad Petrum."- /Szent Kelemen pápa /1 kódex/.- Szent Ciprián /1 kódex/.- Origenes /4 kódex/.- Prosper /2 kódex/.- Ysidorus /3 kódex/, - Boecius /2 kódex/.- Damascenus /1 kódex/.- Belecth János /1 kódex/.- Nazianzi szent Gergely püspök /3 kódex/.- Ince pápa /2 kódex/.- Rabanus /1 kódex/.- Szent Viktori Hugó /8 kódex/.- Szentviktori Richárd /2 kódex/.- Haymo /2 kódex/.- Aucerrei Vilmos /1 kódex/.- Paschasius /1 kódex/.- Honorius /1 kódex/.- Rupert /9 kódex/.- Morimondi Odon /3 kódex/.- Petrus Lombardus /Longobardus/ /3 kódex/.- Methodius mártir /Beda és Petrus kardinális egy-egy kódexében/.- Beatus Didimus Abrosius egy kódexében.- Y püspök /2 kódex/.- Petrus Damianus két könyve két másik szerző műveit tartalmazó kódexekben.- Alquinus /2 kódex/.- A második végén egy sereg legenda nyilván szerzők nélkül.- Ádám mester /1 kódex/.- Alanus /2 kódex/.- Nicolaus Gorram /3 kódex/.- Eucharius lyoni püspök.- /1 kódex/.- Angloms /1 kódex/.- Cassiodorus szenátor /2 kódex/.- Petrus párisi kántor /1 kódex/.- Zacharias /2 kódex/.- Petrus kardinális /3 kódex/.- Florus /3 kódex/.- Rucdolfus /1 kódex/.- Petrus Alfonsi /1/ /1 kódex, benne még a Micrologus Ekbert /1 kódex/.- Potonus monachus /1 kódex/.- Hothard magyarázata Mátéhoz /1 kódex/.- Bonaventura /1 kódex/.- Paterius /1 kódex/.- Hinkmár püspök /2 kódex/.- Lactantius /1 kódex/.- Vinchwoldus /három mű egy Alquinuskódexben.-/.- Lacardus /egy mű/.- Albinus /vsz. Alkuin, két másik kódexben/.- Iohannes de Rupella /1 kódex/.- István canterburyi érsek /3 kódex/.- Wylhelmus de Montibus /3 kódex/.- Egy szerzetes /Monachy/ egy kódexben, utána több más szerző művei.- Ervei monachi /1 kódex/.- Smaragdus monachus /1 kódex/.- Claudianus /három könyve/.- Aquinoi Tamás /18 kódex/.- Albertus Magnus /1 kódex/.- Nicolaus a Lira /13 kódex/.- Holkot /1 kódex/.-

Glosarius /különféle magyarázatok, glosszák stb./.- Bertalan /3 kódex/.- Ermaudus apát /egy mű más kódexben/.- Iohannes de Bysdinio /8 kódex/.- Summák /különféle szerzőktől és névtelenül 6 kódex/.- Hystoria ecclesiasticák /24 kódex, de ide került még sok sermóket, egyházi beszédeket tartalmazó kódex is szerzővel vagy anélkül/.- A szentek életrajzai /Vite sanctorum/ /14 kódex/.- Collaciones patrum /8 általában vegyes tartalmu kódex, a collationkon kívül még sok beszéd és szerzetes szabályok/.- Textus glosati /20 kódex, szentirási könyvek glosszáikkal magyarázataikkal, de más egyéb művek is./.- Seneca /1 kódex/.- Tullius /2 kódex I. De officiis. De senectute De amicitia, De republica,- II. Rhetorica vetus, Rhetorica nova, A régi retorika magyarázata /expositio rethorice veteris/.- Ezek után még Poetria nova /új költészettan/ Barlám és Jozafát tetteiben, Flores excerpti /különféle költőkből "gyűjtögetett virágok"/ egy Bernát kódexben.- Grammatika könyvek /6 kódex, két Priscianus, Alexander a Villa Dei, de ezeken kívül még Herbarium, Szent Bernát élete, és Odas Oracii./ Musica /1 kódex/.- Liber privilegiorum /Ujlevélmásolatok/.- Cronice /Sallustius, Otto von Freising stb./ a végén egy világtérkép: Mappa mundi.-

MEK Ö. I. 40. kk.

XIV. és XV. század fordulója.

532) A veszprémi káptalan könyvjegyzéke.

Misekönyveknek és más könyveknek a leltára.

Fél misekönyv, nagy betűkkel írva, melyet Mesko püspök ur ajándékozott.

...manuális könyv, melyek közül három nagyobb formájú.

...evangéliumos könyv.

...epistolák könyve.

Hasonlóképpen a collecták könyvéből kettő: egy régi, a másik új.

Hasonlóképpen két új antiphonarium; s a harmadik régi és a negyedik szintén régi.

Hasonlóképpen két új graduale s a harmadik régi.

Hasonlóképpen négy teljes, egész évrre szóló hajnali zsoltoskönyv, melyeknek ketteje új és ketteje régi.

Hasonlóképpen két új zsoltáros könyv és további kettő jó karban lévő, de régi, az ötödik pedig nagyon régi.

Hasonlóképpen ...teljes és jó karban lévő biblia és két régi...; az egyiket Mihály püspök vitte el.

Hasonlóképpen tizenhárom misekönyv és kettő, amelyeket Demeter püspök ur ajándékozott.

A sekrestyében lévő könyvek leltára.

Hasonlóképpen először egy nagyon nasznos "rationalis" könyv.

Hasonlóképpen egy igen jó karban lévő biblia.

Hasonlóképpen egy új legendagyűjtemény, nagyon épületes.

Hasonlóképpen egy könyv, tudniillik Gergely dialógusa.

Hasonlóképpen Hugónak egy könyve, melyet a néhai Kis András mester hagyományozott, s melyet az urak már régen György urnak adtak kölcsön..., hogy olvasson benne, utána pedig adja vissza.

Hasonlóképpen Remigius értekezése a zsoltáros könyvről.

Hasonlóképpen Lukács evangéliumának a magyarázata.

Hasonlóképpen Gergely pápa fejtegetései Lukács evangéliumáról.

Hasonlóképpen Remigius fejtegetései Pál levelei fölött.

Hasonlóképpen Jeromos /fejtegetései/ Jeremiás próféta fölött.

Hasonlóképpen Jeromos fejtegetései az Ecclesiastes fölött.

Hasonlóképpen Beda presbyter prológusa vagy magyarázata; fedőlap nélkül.

Hasonlóképpen Isidorus /könyve/ a szentségekről.

Hasonlóképpen Jeromos bevezetése Izaiás prófétához.

Hasonlóképpen Boëtius könyve bőrből való fedőlappal.

Hasonlóképpen az apostoli szék főpapjainak a hatalmáról szóló könyv.

Hasonlóképpen a Jóbról szóló "moraliák" Magyarország királyainak a családfájával.

Hasonlóképpen a hét egyházi rendről szóló könyv.

Hasonlóképpen a dolgok tulajdonságairól papirra írt könyv, melyet Mihály püspök ur hagyományozott.

Hasonlóképpen Tullius könyve.

Hasonlóképpen három könyv: az első a Decretalis, a második a Sextus és a harmadik a Clementina neviék, melyeket a néhai Mihály örkanonok hagyományozott.

Hasonlóképpen Jeromos és mások leveleinek a könyve.

Hasonlóképpen az Ostiai legfőbb penitentiariusnak a könyve, tudniillik a bűnbocsánatról.

Hasonlóképpen egy könyv, tudniillik a "titulus"-okról szóló Summa.

Hasonlóképpen Ambrus könyve.

Hasonlóképpen egy régi Decretalis-könyv, melynek bőrből való fekete borítékja van.

Hasonlóképpen a filozófusok első könyve.

Hasonlóképpen Brito-nak egy könyve.

Hasonlóképpen egy könyv a jog tükréről.

Hasonlóképpen egy könyv Sextus-ról zöld borítékkal.¹

Hasonlóképpen egy könyv az egyháztörténetről.

Hasonlóképpen a zsoltáros könyvről írt értekezés fekete borítékkal és két csattal.

Hasonlóképpen Szent Isidorus imakönyve.

Hasonlóképpen Máté /evangéliumához írt/ szövegmagyarázat.

Hasonlóképpen egy könyv a püspök-szentelésről.

Hasonlóképpen Jeromos fejtegetései Aggeus prófétáról.

Hasonlóképpen a csillagászat tudományáról.

Hasonlóképpen különböző művekből összeállított "Scintillarium".

Hasonlóképpen Esdrás könyve.

Hasonlóképpen egy szentírásmagyarázat.

Hasonlóképpen egy szertartásokat, illetve áldásokat tartalmazó könyv.

Hasonlóképpen egy másik áldásokat tartalmazó könyv.

Hasonlóképpen egy harmadik áldásokat tartalmazó könyv.

Hasonlóképpen két pontificale.

Hasonlóképpen IX. Gergely pápának a könyve Ádám házasságáról.

Hasonlóképpen egy nagyon régi pontificalis könyv.

Hasonlóképpen egy kis terjedelmű régi könyv: szintén pontificalis.

Hasonlóképpen egy énekeskönyv.

Hasonlóképpen egy nagyon régi zsoltáros könyv.

Hasonlóképpen József könyve a káptalanokról.

Hasonlóképpen egy "Recolite" című igen régi könyv.

Hasonlóképpen egy régi breviárium vagy collecták könyve.

533. MCCCCXXXVIII.

Itt következik az ivreal Szűz Mária székesegyház ingóságainak és egyházi szerzőinek inventarium és jegyzéke, melyet Arditio de Berta de Romano és Petrus de Aladio papok az említett egyház legutóbbi sekrestyései az említett évben készítették és a tiszteletreméltó urak Iohannetus de Castignolis, Iohannes Ramponi, Antonius de Carixio és Iohannes de Regrutis az említett egyház kanonokjainak, akik azt a maguk és az ivreal egyház többi kanonokjának nevében átvették, kezébe adták és azután Arditio papra és Martinus de Bruneriis de Andrate újonnan kinevezett sekrestyésre bízták.

Könyvek.-

1. Először egy új misekönyv, melyet tisztelendő Jakab püspök ur készített.

12-13. Két psalterium, melyet naponként használunk.

14-15. Másik két zsoltároskönyv ugyanolyan betűkkel és alakban.-

16. Másik régi aranyzott zsoltároskönyv.

19. Egy láncos breviárium.-

25.- Aymo homiliáinak könyve.-

26. Egy másik, az evangéliumok fölötti homiliákat tartalmazó könyv, melyet novarainak nevezünk.-

28.- Egy másik könyv, melyet ifjú /új/ Gregoriusnak neveznek az evangéliumokhoz tartozó homiliákkal és a vége felé több legenda az Ur eljövételéről és a szentekről, új párisi betűvel írták.-

36.- Egy régi hymnarium és benne van a három királyok játéka.-

36.- A szentek legendáinak egy zöld bőrrel borított könyve, melyet Antonius de Curseria kanonok ur hagyományozott.-

49-50. Két füzet a litániákkal az egyik új, a másik régi.-

54.- Szent Gergely dialógusaival egy régi könyv, az egyik könyvtábla ép, kevés piros borítással a másik oldalon a táblából felénél is kevesebb van és az első három folio szakadozott.-

55.- Egy könyv ezzel a címmel: Augustinus de Trinitate, kívül T betűvel jelölve.

56.- Evangéliumos könyv durva és nehezen olvasható betűvel írva, nem világosan olvasható. Kívül E betűvel jelölve.-

57.- Isidornak egy könyve a főpapok erkölcséről, Kelemen pápa és néhány más pápa kánonjaival, vaskos, jól olvasható betűvel írva, kívül Y betűvel jelölve.-

58.- A régi zsinatok könyve, melynek elején az apostoli kánonok találhatóak és először a püspök szenteléséről van benne szó. Kívül Z jelzéssel, új borítás nélküli táblákkal.-

62.- Egy új breviarium, melyet Antonius de la Curseria ur hagyott, és azonkívül még egy mérő gabonát is Szent Márton kápolnája számára. A breviarium többi részét Henrik pap, Szent Miklós káplánja hagyta az említett Szent Márton kápolnára. Ezért el kell ezt adni és az árát a pénztárba elhelyezni ennek a kápolnának a hasznára, mert az a káptalan fenntartására szolgál.-

63.- Szent Ágoston egy könyve, melynek címe "Speculum" és így kezdődik: "Quis ignorat", jelzete: ☺ /egy emberi arc/.

64.- Egy könyv melynek címe: "Rabanus a Krisztus keresztje dicséretéről" stb. jelzete + /kereszt/.

78.- Egy szép, szent Jeromos által görögből latinra fordított zsoltárkönyv, jól rubrikázva, belül nagy arany kereszttel és a zsoltárok kezdőbetűi is aranyozva. -

93.- A püspöki áldások egy könyve arany kezdő betűkkel és rubrikákkal. Elején egy átok van Arduynusra és Amadeusra, valamint társaikra, akik rablók voltak.

95.- Egy régi antifonás könyv, a legyek módjára készült hangjegyekkel jelölve. Csekély értékű.-

99.- Más graduale hangjegyekkel /notulis/, melyeket mintha a legyek csináltak volna, mintha ósdi lenne, bizonyos Kirieleysionokkal és közbeszótt versekkel. /Tropi/ Kezdetén az incipit: "Ad te Domine I/evavi/..."

101.- Egy szép régi selyem szövettel borított könyv, melyben a király megáldásának, a püspök felszentelésének rendje és még sok más gyönyörűség dolog van. Belül képek vannak festve.

102.- Egy szakadozott és egérrágta könyv, melyben a frank királyok és püspökök törvényei /capitula/ találhatóak, és amelynek előszava így kezdődik: "Dominante per secula infinita omnium dominatore." stb.

106. Egy régi, kis terjedelmű könyv, eleje hiányzik, egyik igen régi táblája van meg. Több ájtatos imádság van benne a közepe táján litániák, több számunkra ismeretlen szent említésével.-

111.- Egy régi könyv, igen rossz betűvel /irással/, igen sok ábécébe szedett szóval.-

131. -Egy másik könyv, melynek címe /vagy nyelve?: vocabulum/ előttünk ismeretlen, régi, eleje hiányzik és a kötése is. Ugy látjuk, hogy grammatika könyv és részben glosszázva van, jelzet: /kéz/.-

142.- Továbbá egy jól olvasható breviarium, jó párisi betűvel írták, az Orleansi egyház használatára, szoltárkönyvvel, kalendáriummal, hangjegyes responsoriumokkal és antifonákkal.-

150.- Egy kicsiny és jól olvasható könyv pergamenbe kötve és a pergamenre ez van írva: "Soliloquium beati Augustini de arte anime", latinul.-

156.- Egy párisi betűvel irt, keoskebőrből készült füzetecske, melyben boldog Mária Magdolna élete és átvitele.-

157.- Több jegyzőkönyv és adójegyzék, amelyek a főpolcon vannak egyéb pürökkel, oklevelekkel és irásokkal és ez a kincstár második ajtaja mellett van.-

G. Borghezio, Inventarii della Capitolare d'Ivrea nel. sec. XV.-

V. 428-438. 1926.

534. Az 1494.I. inventáriumból.

30.- Másik új könyv pergamenen, Szent Aymo homiliáival, mely így kezdődik: "Sequantur rubrice" piros betűkkel és a tizezer vértanu legendájával fejeződik be, kezdetén ez a jel van: XXIX.-

36.- Egy régi könyv pergamenen, amelyet novarainak neveznek, melynek elején pirossal a margóra ez van írva: "az Ur születésének vigiliáján" stb. "Quum esset desponsata" és a könyv végén van az az epistola, amit Husvét szent napján olvasnak a könyv elején pedig ez a jel van: XXXVI.

40.- "új zöldnek" nevezett könyv pergamenen szent Elek legendájával kezdődik és szent Albert cumai püspök legendájával fejeződik be. E könyv elején ez a jel van: XL.-

No. 441, 442, 443.

535. Könyv-hagyományozások és adományok.-

A káptalan régi obituáriumból.-

Az 1346. évben március kalendéi előtti negyedik napon, február 26. napján meghalt a tisztelendő atya és ur Palaynus de Casanova ivreai püspök ur, aki... az említett egyháznak ajándékozott egy breviáriumot, amit a kórusban láncon helyeztek el, ama szegény klerikusok számára, akiknek nincs /zsolozsmás/ könyvük.-

Az 1409. évben május kalendéi előtti hatodik napon Emblavatus de Viancino kanonok egy könyvszekrényt készítettett, hogy a sekrestyések dormitóriumában a könyveket abba helyezték.-

Uo. 446.

536. Könyvkölcsönzés.-

1. Az 1495. év február 17. napján a tiszteletreméltó Johannes de Parella ivreai kanonok ur átvett egy új, még be nem kötött könyvet, jelen voltak a prépost ur, Faustinus ur, Ioannes Iacobus ur és én Antonius de Calegariis. Hiányzik ebből egy vértanu, egy hitvalló, a szüzek, és Szűz Mária officiuma. Minden egyéb benne van. Ezt néhai jó emlékezetű tisztelendő ur, Iohannes de Parella ivreai püspök ur hagyta a káptalanra a szegények használatára.

1501. január 4. vagy 5. napján a tisztelendő püspök ur Casaleba vitette Vincentius Historiáléjának második kötetét. Visszahozta és visszahelyezte.-

1515. Szeptember 12-én. Én Iacobus Rubinus elismerem, hogy kölcsön van nálam az ivreai egyház tiszteletreméltó kanonokjaitól és káptalanától Nicholaus de Lyra, vagyis az ő postillája az új és ó szövetséghez négy kötetben, amit megkeresésükre ígéretem szerint visszaszolgáltatok, melynek hitelül ezt irtam és tulajdon kezemmel aláírtam.

Ugyanazon Iacobus Rubinus ivreai kanonok.-

Uo. 451.-

537. Könyv-árak Velencében. 1455. február 8.

Marino Contareno trevisoi püspök könyvhagyatéka a San Giorgio in Alga velencei kolostor számára.

Krisztus nevében amen. Ugyanő születésétől az 1455. évben, a VIII. indictóban, február hava nyolcadik napján, Trevisóban a községi palotában a kinzóterem fölötti szobában... a velencei Gábor ur... mint az algai Szent György kanonokjainak különleges megbizottja... Andrea Marcello... Trevisé város kapitánya előtt... előadom... hogy Morino Contareno cattaroi azután trevisoi püspök, az említett kanonok uraktól... Szent György kolostorából... az alantírt könyveket kölcsön kapta, melyeket sok éven át magánál tartott, megigérvén, hogy vissza fogja adni... Mivel azonban elhalálozott... és mind mondják rendelet van arra, hogy az említett püspök ur javait jegyzékbe foglalják, hogy az említett könyveket... biztosítsam... kijelentem, hogy az említett könyvek... az algai Szent György társaságának könyvei... és tiltakozom az ellen, hogy mint az említett püspök ur javait vegyék számba és átadják... Lorenzo Loredanonak... minthogy /tehát/ az említett könyvek nem tartoznak a püspök ur javaihoz, szíveskedjenek azokat nekem visszaadni és átadni.

A könyvek pedig az alulírottak, az említett püspök... írásbeli feljegyzése szerint:

...Boldog Ágoston beszélgetéseit és sok más devotus dolgot Krisztus szerződéséről és más devotus traktátusokat egy kötetben fekete kötésben német betűkkel, egy arany értékben. A pápa hatalmáról szóló könyvecskét, amit a jó emlékezetű Szent Szikszusi bíboros irt... Boldog Bernátnak a lelkiismeretről szóló művét három papír füzetben. A breviáriumot egy kis kötetben, boldog Bernátnak Jenő pápához irt könyvecskéjét 15 kamarai aranyforint értékben. De ezeken kívül még más tudományokhoz tartozó és különféle értékű...és a jövőben megszerzendő könyveket... /a vicenzai egyházmegyében lévő Szent Ágoston monostora kanonokjainak és azok társulatának átengedi a pápától szerzett szabad végrendelkezési jog szerint.../...ugyanonban, hogy mi az említett püspök ur él most meglévő és még a jövőben megszerzendő könyveit használatra megtartja...

Kelt Firenzében... a nevezett püspök lakóházában, mely a Santa Maria Novella házában környékén, Valentino ortoi püspök, Gasparino castelloi kanonok és sok más jelenlétében.-

Miscellanea Earle V. 319.-

Az ur születésétől az 1412. évben julius havának utolsóelőtti napján készült ez az inventárium szentséges urunk XII. Gergely pápa urunk pápasága idejében szerzett könyvekről.

1. Mindenekelőtt a pápa hatalmáról szóló könyvecske. Így kezdődik: "Ad evidenciam questionis", a második folion "pertas est huius".

Hajdan a raguzai érseké volt.

2. Könyvecske táblákkal De varia uigitate. Incipit: "In Ihesu Christo" második folián "unitas indiuidua"

3. Könyv "De monarchia mundi" Incipit: Sanctissimo patri: második folián Non que videntur."

/A 2. és 3. könyvet/ urunknak ajándékozták.

4. Johannes Wyoliff mester dialogusainak könyve. Incipit: Sanctissimo. patri" második folián "Summum Iudicem".

Megjegyzés: Prágából.

5. Diktámen /prózaritmus/ könyvecskéje papirosból. Incipit: Quoni am ad evidenciam, a második folián Ordinatio dictiones.

Megjegyzés: Gaetaban másolták.

6. Tullius új és régi retorikája. Incipit: Sepe et multum" a második folián "In rebus pacis et belli"

Megjegyzés: vétetett.

7. A Decretales apparatusal. A második folián Incipit liber prius pirossal.

8. Beotius könyve Traueth glosszájával. A második folián "Papam cum hiis" a glosszában.

9. Biridianus kérdései Aristoteles Ethicája fölött. Elkezdődnek: Bonitatis et nobilitatis, a második folián "virtus secundum".-

A romagnai kincstartó hagyatékából.-

10. Isidorus Ethymologiáinak könyve. Incipit: Domino meo", a második folián: "decessit".

11. Bernátnak az Énekekhez írt homiliái. Incipit: "vobis fratres" a második folián: "rabilia fecit".-

Megjegyzés /10-11/ Urunknak a gaetai püspök ajándékozta.-

12. Decretum a magyarázattal. A második folián "Regula est dicta"

13. Sextus a magyarázattal. A második folián "Nos ad apicem" a textusban. Valamiféle címerekkel az első lapon.

14. A Clementinák. A második folián Decreuisset a textusban, hasonló címekkel az első napon. A litiumi püspök hagyatékából.

Misallanea Ehrle, V. 144-145.

539. Katalógus a nagyság meghatározásával.

Alfonso Borgia /III. Kallixt/ könyvtára. XV. sz.

Következnek szentséges urunknak III. Kallixtnak könyvei, melyek egy nagy asztalon vannak ez meg egy helyiségben /armarium/ van, ahol az ezüstöt őrzik. Ezek a könyvek pedig úgy vannak letéve és elhelyezve, amint itt következik. Először a jogi könyvek:

1. Először egy papíros kötet, borított kötéssel, gerincén ez a cím: Számos doktor a zsinatokról. Királyi alaku.-

2. Egy könyv pergamenből, borított kötéssel, a gerincén ez a cím: Gulillemus Durandus mester repertoriuma. Királyi alaku.

3. Egy közepes alaku könyv, ragasztott táblák borítással, piros bevonással, gerincén ez a cím: "Summa Bartolina", pergamen könyv.

6. Egy papír kötet, borított táblákkal, zöld bőr bevonással, gerincén ez a cím: Repertorium iuris, ez a kötet királyi alaku.

7. Egy pergamen könyv, tönkrement piros kötéssel, mivel az ragasztott papírból volt. E könyv gerincén ez a cím: Hugo summája a decretummal kapcsolatos kérdésekről, királyi formájú.

58. Egy a királyinál nagyobb alaku könyv pergamenből, borítással, kevés fehér bőrbevonattal. Címe: Nerik az első rész fölött.

135. Egy kis könyv, papírból, fatáblákkal címe: Petrus Rabaci a Decretumhoz.

170. Egy pergamen könyv, majdnem királyi alaku. Címe: Előadás "lectura" a decretumról, az egyik oldalon törött fatáblákkal.

227. Egy közönséges /"átlagos"/ formájú könyv festett zöld bőrkötéssel cím nélkül, de Biblia: mivel így kezdődik "Kezdetben teremtette..."

230. Egy legkisebb formájú könyv pergamenből, fekete bőr borításos fatáblákkal. Címe: A vétkekről és az erényekről...

Miscellanca Ehrte. V. 169-170.

540. 1425. A pozsonyi káptalan könyvlajstroma.

A pozsonyi Szent Márton hitvalló, illetve Szent Üdvözítő egyháznak alább összeállított leltárát a fentemlített egyház tisztelendő káptalanja egy lajstromban mutatta be Pozsony városának a háboruk, tudniillik a huszita háboruk idejében, kik abban az időben az imént említett Pozsony városát körülsáncolták; s a jelen regisztrumba az Urnak 1432. esztendejében vezetett be, amikor a fent említett városnak a bírása Eylaussenroch János. polgármestere pedig Laschport Jodocus volt.

Jegyzet. Szent Márton javainak Pozsonyban, ugyanazon pozsonyi egyház örkanonokjának: Jakab urnak az idejében, az Ur 1425. esztendejében, a hamvazószerdára közvetlenül következő szombaton /febr. 24./ készült leltára.

Hasonlóképpen két nagy matutinalis könyvet fekete bőrkötésben, vasalásokkal: egyet, mely a "de tempore", egyet pedig, mely a szentekről szóló részt tartalmazza. Hasonlóképpen három zsoltároskönyvet. Hasonlóképpen négy graduálét. Hasonlóképpen egy antiphonariumot. Hasonlóképpen egy karbeli capitulariumot. Hasonlóképpen egy másik, ünnepekre való capitulariumot vörös bőrkötésben. Hasonlóképpen 11 bekötött teljes misekönyvet. Hasonlóképpen egy könyvet a különleges misékről. Hasonlóképpen egy nagy, teljes, pergamenre irt bibliát, fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a bibliának második része pergamenre írva, tudniillik a próféták az ujszövetséggel, vörös bőrrrel bevont deszkatáblákban /bekötve/; tudniillik nem teljeset.

Hasonlóképpen a bibliai próféták magyarázatának új könyve, pergamenre írva, fekete bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Alexander Nequamusnak a bibliai kifejezésekről szóló magyarázata, vörös bőrrrel bevont deszkatáblákba kötött kis kötetben.

Hasonlóképpen egy scholasticus történetpergamenre írva és fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a Sententiák könyve, pergamenen és vörös bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Aquinói Tamás Quaestioi, pergamenen, mely /könyv/ így kezdődik: Mivel a katolikus igazság tanítóit stb.; fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a teológiai igazság kivonata és Aquinói Szent Tamás tractatusa Krisztus testéről.

Hasonlóképpen de Lyra Miklósnak a zsoltároskönyvről irt kivonata fekete bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy jó könyvet, melyet a szentírás példaképének neveznek; fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy pergamenre irt könyvet, melyet virágcsokornak neveznek, fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy pergamenre irt könyvet, melyet manutrectusnak neveznek, fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Mauritius szerzetes testvér distinctioinak a könyve, mely így kezdődik: Azon ellenvetés, hogy a szentírásban miként stb., pergamenre írva, zöld bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a természeti dolgok tulajdonságairól pergamenre irt könyv és fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Voraginei Jakabnak az év felosztásáról papiron irt könyve, fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Voraginei Jakabnak az egész nagybőjtire pergamenen írt könyve, fekete bőrrel jól bekötve.

Hasonlóképpen Cunradusnak a "de tempore" és a "de sanctis" szóló könyve, pergamenen, fehér borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a szentek szenvedéséről írt könyv, mely így kezdődik: Krisztusban szentséges atyának: János urnak stb., papíron írva és fehér borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a szentek szenvedéseiről - egész évre - írt másik könyv, mely így kezdődik: Az egész idő stb., fehér bőrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a "de tempore" és a "de sanctis" - két részre osztott könyvet a szentekről papíron írva és fehér borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy könyv, melynek címe: Arany a trágya alatt, a levelekről és evangéliumokról, papíron írva és fehér fedéllel jól bekötve.

Hasonlóképpen Az élet forrása /című könyv/ - egész évre "de tempore" és a nagybőjtire, pergamenen írva és vörös borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Szent Ágoston homiliái és beszédei, papíron, és fekete borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen papírra írt és zöld borítékban jól bekötött könyv, melyben a szentekről szóló beszédek és Salamon könyvei és az említett szentek elmélkedései foglaltatnak.

Hasonlóképpen egy papírra írt és zöld borítékban jól bekötött könyv: Szent Gergely Ezekielről és homiliák.

Hasonlóképpen Szent Bernát, Szent Ágoston és Szent Anselmus soliloquiái s az erények és bűnök harcáról, papíron, és Pál apostolnak a Rómaiakhoz írt leveleiről, valamint Szent Jeromes quaestiójának a könyve; ez idő szerint kötés nélkül.

Hasonlóképpen az Üdvözlégység Máriáról írt magyarázatnak egy könyvét pergamenre írva, amely így kezdődik: Üdvözlégység Mária.

Hasonlóképpen a kánonokról és egyházjogi könyvekről papíron írt Postillák, melyek így kezdődnek: Levél küldetett stb., fehér borítással bevont deszkatáblákban.

Hasonlóképpen egy papíron írt könyv, melyben különféle beszédek vannak összegyűjtve; fehér bőrkötésben.

Hasonlóképpen a bűnök Summája, papíron és fehér bőrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen két decretális könyvet pergamenen; az egyik fehér borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a Decretum könyve pergamenen, sárga bőrrel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen a Liber Sextus fehér borítékban, deszkatáblákban és pergamenben jól bekötve.

Hasonlóképpen egy másik decretalis könyvet, glossza nélkül, pergamenen írva, fehér borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy másik pergamenre írt könyvet fehér bőrkötésben, mely így kezdődik: Bonifacius püspök, a szolgák szolgája.

Hasonlóképpen Fisanus Summája papíron és fehér borítással bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen Voita Henrik mester olvasmánya erről a fejezetről: Minden mindkét nembeli stb., papíron, fekete borítással fedett deszkatáblákban.

Hasonlóképpen egy könyvet az esztergomi "rubrica"-ról, amely így kezdődik: Római szertartás stb., deszkatáblákban, vörös borítékkal, pergamenben jól bekötve.

Hasonlóképpen egy könyvet a római szertartásról, amely így kezdődik: Az Ur nevében; kezdődik a római szertartás stb., pergamenen és vörössel borított deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy papírra írt, fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban bekötött könyv, amely első részében a prágai érsek tartományi /zsinati/ rendeleteit, azután pedig a szentatyák leveleit és több beszédjét foglalja magában.

Hasonlóképpen egy könyvet, melyet János mester Summájának neveznek; kánonjogi tartalmu, pergamenen, vörössel bevont deszkatáblákban jól bekötve.

Hasonlóképpen egy pergamenre írt kis formájú könyv, melynek első rubricája az őszi böjtről szól, rárajzolt fekete kereszttel, fehér borítással bevont deszkatáblákkal.

Hasonlóképpen az egyházi agendát, mely a plébánosnál van, pergamenre írva, vörös kötésben.

Hasonlóképpen egy könyvet pergamenre írva, melynek címe: Rövid prologus s így kezdődik: Vigyázatok arra stb.

Hasonlóképpen egy bizonyos német könyv pergamenen, fehér bőrrrel bevont deszkatáblákban, melynek címe: Keresztut.

Jegyzet. Hét breviáriuma van az egyháznak, melyek a káptalan meghatározott személyeinél vannak.

Hasonlóképpen az örkanonok urnál van a breviáriumnak egy nagy könyve.

Hasonlóképpen a plébános urnál van a breviáriumnak egy nagy könyve.

Hasonlóképpen Simon urnál van a breviáriumnak egy nagy könyve.

Hasonlóképpen Colar urnál van a breviáriumnak egy nagy könyve.

Hasonlóképpen Nagyszombati Miklós urnál van a breviáriumnak egy kis könyve.

Hasonlóképpen Pülöp urnál van a breviáriumnak egy kis könyve.

Hasonlóképpen a sekrestyében is van egy kis breviárium.

Hasonlóképpen az Ur 1419. esztendejében, az urnapjára közvetlenül következő pénteken meghalt Balázs ur, a pozsonyi egyház kanonokja, aki végrendeletében az egyházra hagyott egy breviárium-könyvet, amely első lapjának a végén ezekkel a szavakkal végződött: És mint az agyagból való edény stb; és a könyv végén így: Ments meg engem Uram, mint fent a Laudes-nél és minden egyéb: mint fent.

Hasonlóképpen hagyományozott egy zsoltároskönyvet; és első lapjának a végén így végződött: Én pedig helyeztettem; és utolsó lapjának a végén így végződött: Isten könyörüljön a lelkén stb.

Hasonlóképpen Rozgonyi István ur pozsonyi ispán az egyháznak ajándékozott egy misekönyvet - a Szent Márton egyházában eltemetett elsőszülött fiának az emlékére.

Hasonlóképpen egy káplán, a néhai Jakchy Mihály káplánja, aki a fent említett egyházban halt meg, ugyanazon egyházra hagyott egy misekönyvet.

Hasonlóképpen az új, hangjegyekkel ellátott és jól bekötött antiphonariumnak egy, mégpedig téli része, amely mind a "de tempore", mind pedig a szentekről szóló részt tartalmazza.

Pozsony város levéltárának egy XV. sz. elejéről való papirosregisztrumban.- Kiadása: Ipolyi Arnold: A pozsonyi káptalan XIV.századbéli könyvtára. Új Magyar Múzeum VI/1856/. 161-191. /A könyvjegyzék: 162-171.l./

541. 1429-1347. A veszprémi káptalan könyvjegyzéke.

Misekönyveknek és istentiszteletekre való egyéb könyveknek a leltára.

Hasonlóképpen egy igen nagy betűvel írott könyv, mely bizonyos ünnepélyes miséket és minden püspöki áldást tartalmaz, amelyet Mesko püspök ur készíttetett; finom szövethől van a fedele s rajta selyemből szőtt kereszt.

Hasonlóképpen öt manuális könyv: három nagyobb és két kisebb; helytelenül nevezik őket manualisoknak, mert vegyesen tartalmazzák az összes felszenteléseket és sok másfélét.

Hasonlóképpen egy evangéliumos könyv, melyben csak evangéliumok vannak; a végén, az evangéliumok néhány quaterniójában hiányos.

Hasonlóképpen egy kifejezetten csak leveleket tartalmazó könyv.

Hasonlóképpen az előbb említett könyveken kívül van egy új evangéliumos könyv, mely csak evangéliumokat tartalmaz és egy másik - csak epistolákat tartalmazó könyv - új kötésben, melyeket Köröshegyi László mester, ugyanazon veszprémi egyháznak a kanonokja s egykor al-éneklője ajándékozott az egyháznak.

Hasonlóképpen három collectás könyv; közülük egy új, melyet Mihály püspök ajándékozott és a másik kettő meglehetősen öreg.

Hasonlóképpen két új antiphonarium; Garai János ur, a veszprémi egyház püspöke ajándékozta őket és két régi.

Hasonlóképpen két korábbi régi graduale; közülük az első Szent Katalin kolostorában elégett, a másik pedig teljes egészében van meg; és három nagyon régi.

Hasonlóképpen egy új graduale a németek használatára, hangjegyekkel ellátva és bőrből való fedéllel borítva; néhány quaterniója a kötésből kiszakadt; Mihály püspök ur ajándékozta.

Hasonlóképpen négy matutinális vagy lectiós könyv: kettő új és egy régi s a negyedik elégett a néhai Gergely éneklőkanonok házában; László zalai főesperes ur iratta és készíttette; melyek mindegyike egész évre terjed ki vegyesen a "de tempore" és a "de sanctis" szülő részekkel.

Hasonlóképpen két új zsoltáros könyv, amelyek most vannak a kóruson használatban. A másik kettő régi és jó; az ötödik nagyon régi; a hatodik aranyozott és nagy kezdőbetűkkel van díszítve. A hetedik, mely négyszögletes formájú, kicsi, s hangjegyek nincsenek benne, - elveszett.

Hasonlóképpen két teljes és jól bekötött biblia, kettő meg befejezetlen vagy nem teljes; mind régiek és nagyok.

Misekönyvek.

Hasonlóképpen 13 jó és eléggé új misekönyv.

Hasonlóképpen egy új és jó misekönyv selyemzsinórzattal és ezüst kapcsokkal. S egy másik, szintén új és jó, drága kivitelben, ezüst kapcsokkal; Demeter püspök ur ajándékozta. Jelenleg a kapcsok a könyvekről már le vannak szakítva, és külön őriztetnek.

Hasonlóképpen egy - a budai Szent János-monostorban tartózkodó Szent Ferenc-rendbeli néhai László testvérnél - egy főpapi süveg ára fejében - zálogban lévő misekönyv; nagyon értékes, nagy részében elég jó; féltő, hogy elveszett.

Hasonlóképpen az előbb említett 13 misekönyvből a káptalani urak egyet Bathwaei Istvánnak adtak, aki azt ígérte, hogy egy másik missalét fog érte csinálni, azonban ő akadályozva lévén s nem tudván azt elkészíteni, az előállításához szükséges dolgokat János örkanonok urnak adta át, ki vállalta, hogy befejezi a munkát, de még nem fejezte be.

Hasonlóképpen egy új misekönyv, melyet János örsi prépost ur hagyott az egyháza.

Hasonlóképpen egy szintén új és nagyon hasznos misekönyv, melyet Donkosos fehérvári főesperestől örökölt az egyház.

Hasonlóképpen egy szintén új és elég értékes misekönyv, melyet Gergely éneklőkanonok ur hagyott az egyháza; jelenleg Simon ur, az új püspök szokta magával hordozni.

Az istentiszteleti célra alkalmas könyveken felüli könyvek jegyzéke, melyek egyenesen őriztetnek a sekrestyében.

Hasonlóképpen egy igen hasznos és jó kivitelű "rationalis" könyv.

Hasonlóképpen egy nagyon jó karban lévő vastag és kiselaku biblia, apró olasz betűkkel írva és aranyozott nagy kezdőbetűkkel díszítve.

Hasonlóképpen egy elég értékes legenda, jó olasz betűkkel írva.

Hasonlóképpen Gergely dialógusainak egy könyve.

Hasonlóképpen egy könyv, melyet "Huguccio"-nak neveznek, s Kis András mester hagyta az egyházra; a káptalani urak a néhai Sári György olvasókanonoknak adták kölcsön a visszatérítés kötelezettségével csupán olvasára; ez nála elveszett.

Hasonlóképpen Remigius magyarázata a zsoltáros könyvről, régi betűkkel, pergamenen írva.

Hasonlóképpen Lukács evangéliumának a magyarázata.

Hasonlóképpen Szent Gergely pápa magyarázata Lukács evangéliumáról; nem találjuk, és korábban sem volt fellelhető.

Hasonlóképpen Remigius magyarázata Pál leveleiről.

Hasonlóképpen Jeromos /magyarázata/ Jeremiás prófétáról.

Hasonlóképpen Jeromos magyarázata az Ecclesiastesaról.

Hasonlóképpen Beda presbyter prológusa vagy fejtegetései, fedél nélkül.

Hasonlóképpen Isidorus a szentségekről.

Hasonlóképpen Jeromos előjáróbeszéde Izaiás prófétáról; elég nagy, régi betűkkel és fél fedéllel.

Hasonlóképpen Boetius könyve az osztás/ok/ról, bőrből való fekete fedéllel.

Hasonlóképpen két könyv az apostoli /szent/szék hatalmáról és elsőségéről; elég nagyok; az egyik vörös bőrral borított fedéllel, a másik tört fedéllel.

Hasonlóképpen a Jóbról szóló "Moralia"-k a magyar királyoknak a fafedélen összeállított és megrajzolt családfájával.

Hasonlóképpen a hét /egyházi/ rendről szóló könyv, régi irással és némileg fekete fedéllel.

Hasonlóképpen a dolgok tulajdonságairól írt könyv, papíron, Mihály püspök ur hagyatékából.

Hasonlóképpen Tullius magyarázata a retorikusok könyvéről, fekete bőrral borítva.

Hasonlóképpen három könyv: egy Decretalis, a második: Sextus s a harmadik a Clementina; Mihály Órkanonok ur hagyatékából. A Clementinát nem találtuk, s azt mondják, hogy a bibornok ur idejében adták a váci egyháznak.

Hasonlóképpen Jeromos és mások leveleinek a könyve.

Hasonlóképpen az Ostiai főpenitentiarius könyve, tudniillik a bűnbocsanatról.

Hasonlóképpen Gothfredusnak a titulosokról szóló Summája, melyet más néven Gothfredus Summájának neveznek.

Hasonlóképpen Incének egy régi decretális könyve, melynek bőrből való fekete fedele van.

Hasonlóképpen Ambrásnak egy könyve, melyet most nem találtunk és korábban sem találták.

Hasonlóképpen egy nagyon tetszetős könyv, mely magában foglalja a "naturalis phisica" könyveit, tudniillik a fizikusokét és másokat.

Hasonlóképpen egy könyv, melyet a jog tükrének neveznek; szép és hasznos.

Hasonlóképpen a decretalisok könyve, vagyis Sextus, zöld fedéllel és szép francia kapoccsal.

Hasonlóképpen egy könyv, az tudniillik, amelyet iskolai történetnek neveznek.

Hasonlóképpen a zsoltáros könyvről szóló magyarázat vagy olvasmány, nagy fekete fedéllel és régi betűkkel s két kapoccsal.

Hasonlóképpen Szent Isidorus imádságos könyve régi fedéllel, régi irással és szép arany nagy kezdőbetűkkel.

Hasonlóképpen Máté evangéliumáról szóló magyarázat, kis, fából való kötésben és régi irással írva.

Hasonlóképpen egy igen régi könyv a püspökszentelésről, másként: "Liber pontificalis".

Hasonlóképpen Szent Jeromos magyarázata vagy olvasmánya Aggeus, Zakariás és más kisebb prófétákról, rövid és négyszögletű kötésben, vörös borítással.

Hasonlóképpen egy könyv a csillagászat tudományáról, régi betűkkel és csillagászati ábrákkal, kis terjedelemben.

Hasonlóképpen Beda sziporkáinak könyve különböző könyvekből összegyűjtve.

Hasonlóképpen Esdrás próféta könyve; kis terjedelmű, régi betűkkel.

Hasonlóképpen egy bibliamagyarázat erkölcsi és misztikus értelemben véve; kis terjedelmű, régi betűkkel.

Hasonlóképpen négy "benedictionalis" vagy "officialis" könyv; kettő közülük középnapyságu, a másik kettő pedig kicsi és igen régi.

Hasonlóképpen Gergely pápa homiliás könyve vegyesen a négy evangélistáról; régi fakötésben, régi irással írva, és negyven homiliát foglal magában.

Hasonlóképpen Gergely pápának egy könyve Ádám elhelyezéséről.

Hasonlóképpen egy könyv: Józsefnek a zsidó régiségek történetéről szóló könyve; nagy terjedelmű, régi betűkkel írva; nagyon jó könyv.

Hasonlóképpen egy igen régi retorikai könyv, melyet nem találtunk meg, és régebben sem találták.

Hasonlóképpen a szenvedések két könyve, azaz a szent vértanúk szenvedéseiről szóló két könyv; az egyik nagy terjedelmű, a másik kicsi, régi fedéllel.

Hasonlóképpen Pateriusnak középnapyságu könyve, régi betűkkel, régi bőrrel bevont fakötésben.

Hasonlóképpen Damasus pápának és Jeromosnak a Genezis és más /szent-irási/ könyvek három kérdéséről.

Hasonlóképpen Isidorus könyve, melyet "Liber Ethycorum"-nak neveznek, nagyon finom és igen jó, jó irással és aranyozott kezdőbetűkkel.

Hasonlóképpen egy régi könyv, régi fakötéssel, a szélén töredezett és rongált, melynek eleje és vége hiányzik.

Hasonlóképpen egy benedictionalis könyv, középnapyságu, régi bőrrel borított fafedéllel, régi betűkkel; nem leltük fel.

Hasonlóképpen egy püspöki pontificale jó betűkkel írva; igen hasznos könyv, vörös kötésben és a kapcsok aranyozott bogáival /azonban jelenleg nincsenek képesai, és korábban sem voltak/; most Simon püspök urnál van.

Hasonlóképpen egy másik, elég értékes pontificale, melyet ezelőtt Ferenc segédpüspök ur hordott magával.

Hasonlóképpen egy új és értékes benedictionalis könyv, három, róla leszakított, de külön megőrzött aranyozott kapoccsal, vászon kötésben. /Fehérvárt van./

Hasonlóképpen egy nagyon régi könyv, régi betűkkel, az elején olvashatatlan, kis terjedelmű; néhány evangéliumnak a homiliáit vagy magyarázatait tartalmazza.

Hasonlóképpen egy régi könyv, apró betűkkel, mely így kezdődik: Gergely az ígéről - ez a könyv címe; a jog tárgyáról glosszája van; nem leltük fel.

Hasonlóképpen egy középnapyságu könyv, szépen kiállítva; glossza vagy olvasmány a biblia prologusairól, mely így kezdődik: Ambrus testvér; a végén, ABC-rendben, a bibliai kifejezések magyarázatát tartalmazza.

Hasonlóképpen János mesternek a Summája a Decretumról.

Hasonlóképpen egy decretalis könyv, melynek a végén a fél fedele hiányzik, elég nagy betűkkel, s egyáltalában nincsen glosszája.

Hasonlóképpen egy decretalis könyv fafedéllel, közepes terjedelmű, közép nagyságu betűkkel, s mint látszik, az egész tele van glosszával.

Hasonlóképpen egy "Panteon"-nak nevezett könyv, fakötésben. /Simon püspök magával vitte./

Hasonlóképpen Ivo könyve a különféle beszédekről és rendeletekről.

Hasonlóképpen két nagyterjedelmű könyv Jóbról, melyek Gergely "Moralia"-inak neveznek.

Hasonlóképpen három kis énekeskönyv. Az egyiket nem találtuk.

Hasonlóképpen egy könyv, tudniillik Aquinói Tamás Summája, vörös kötésben, szép irással, melyet a néhai Gergely kántorkanonok ur ajándékozott az egyháznak. /Simon püspök ur magával vitte./

Hasonlóképpen egy könyv fafedéllel, mely Szent Leo pápának, Szent Ágostonnak, Szent Fulgentiusnak és másoknak - egész évre szóló beszédeit tartalmazza.

Hasonlóképpen egy manuális könyv, fekete kötésben, elég széles, a hátának egy kis részén bőr van.

/Hasonlóképpen azt a breviáriumot, amely most következik, én: Tamás éneklő/kanonok/ és a Szentlélek-oltár igazgatója, az urak engedélye és a prelátnak ur hozzájárulása alapján az Ur 1447. esztendejében kaptam a kápolna építése költségeinek a fedezésére./

Hasonlóképpen egy új breviárium, szép irással és ezüst, de leszakadt kapcsokkal, nagy terjedelmű, melyet János örsi prépost ur hagyott a Szentlélek-kápolna építésére. /Tatai Bálint mesternél van./

Hasonlóképpen egy másik, elég nagy alaku breviárium, egy ezüst kapoccsal, melyet Demeter püspök ur hagyott az egyháza.

Hasonlóképpen egy közép nagyságu imakönyv, jól olvasható régi nagy betűkkel; sok imádságot tartalmaz a szentekről.

Hasonlóképpen egy könyv, melyet "Isidorus Ethicorum"-nak neveznek; az elején hiányzik a fedőlapja és az elején két pergamenre írt könyv szélein szakadozott; az előbbi lajstromba nem volt felvéve.

Hasonlóképpen egy nagyon régi collectás könyv; nem találtuk.

Hasonlóképpen egy bakonyi módra készült ládában Miklós prépost pecsétjével lezárva 13 kánonjogi és más tartalmu könyv van. Ebből a ládából korábban kivették a Decretumot, a Decretalist, a Sextust és a Clementinát, melyeket Demeter püspök ur a Szentlélek-kápolna felépítésére hagyott. /A Clementinát nem találtuk./

Veszprémi káptalan magánlevéltára.- Kiadása: Fejérpataky László: A veszprémi káptalan kincseinek összeírása 1429-1437. években. I. Történelmi Tár 1886. évf. 562-574.

Katalógus részletes tartalomjegyzékkel.-

Aggsbach, karthauziak, IV.sz.-

A katalógus leírása az egyes kéziratok sorrendjét és ezek elrendezését a könyvtárban követi. 10 főosztály van, melyeket A-K-val jelöltek, a könyveket ezekben az osztályokban pultszerű deszkalapokon fekvő képpel kell elhelyezni. Hogy a könyvek feküdtek abból tűnik ki, hogy az elülső könyvtáblán a jelzettel és rövid könyvcimmal vannak ellátva /Pl. a bécsi Nationalbibliothekban a Cod. 517. K 6, 2. szignaturával, Cod.788. D 3,1. szignaturával stb./ Az egyes deszkalapokon lévő kódexek száma a nagysági viszonyok és más körülményeknek megfelelően igen változik. Figyelemreméltó, hogy több helyen két könyv is volt ugyanegy helyen, amelyeket azután egy jelzettel láttak el, a katalógus ilyen esetekben azt mondja, hogy "iacent /sunt/ in uno loco"/, "egy helyen fekszenek, vannak".- A kódexek vagy egymás fölött, vagy alul-fölül egymáshoz illesztve feküdtek. A katalógus szerzője egyébként az egyes deszkalapokat az almarium szóval jelölte. Számuk 11-20 volt, hogy azonban az A-K betűs főosztályok között hogyan oszlottak meg és egyáltalán ezek szerint hogyan csoportosultak, teljesen biztosan tudni nem lehet.

A katalógus összeállítója nagy szorgalommal és pontossággal az egyes kéziratok tartalmát is közli, mégpedig minden eddig ismertetett katalógusnál nagyobb részletességgel. Így az egyes leveleskönyveknél minden levél címzettjét és a levélírás körülményeit, a beszédekénél pedig a tárgy és az incipit rövid megjelölését találjuk.-

A következő példánál a betű és szám az "almarium" jelzete, amiután következik a kódex száma.

B 3.

1. További metrikus /verses/ beszéd az ó és ujszövetség fölött.

B 3.

1. Metrikus, verses beszéd az ó- és ujszövetségről.- Bernát Krisztus szenvedéséről elmélkedés.- Ugyanott Bernát a passió átelmélkedése a kánoni órák szerint.- Bernát magunk megismeréséről.- Az egész élet uti- rendje Bonaventuratól /itinerarium/.- Ugyanott Henricus de Frimaria traktátusa az ige fogantatásáról.- A szenvedésről és a feltámadásról ritmikus beszéd.- Ugyanott a menybemenetelről és a szentlélekről /beszéd/.- Ugyanott tractatus a fejedelmek neveléséről.- Ugyanott Georgius de Ungaria könyvecskéje Patrik purgatoriumáról.- Ugyanott tractatus, vagy könyvecske az emberek erkölcséről és a nemesek kötelességeiről, amit sakkjátéknak mondanak.- Ugyanott az örökkévalóság hét utjáról...

B 8.

1. Eusebius levele Porto püspökéhez Damasushoz, Szent Jeromos haláláról. Ugyanott szent Ágoston levele szent Cirillhez szent Jeromos nagyszerűségéről. Továbbá Cirill levele szent Ágostonhoz szent Jeromos csodáiról. Továbbá szent Jeromos metrikus sírfelirata /Epitaphium/.-

2. Szent Bernát különféle levelei táblázattal: első levél Rubert fiatal szerzeteséhez, ki a ciszterci rendből távozott és a clunyi rendbe

lépett. Ugyanott szent Bernát második levele a clunyi rendhez, azokról kik a clunyi rendet gyalázzák. Továbbá szent Bernát harmadik levele tulajdon szerzeteseihez más rend könnyelmű megítéléséről... Továbbá harminchatodik levele Henricus Mirdak mesterhez, buzdítás, hogy a régi kódexeket elhagyva a szent evangélium misztikus megértésére törekedjék...

6. Szent Ágoston püspök élete. Továbbá szent Leo pápa beszéde az ur szenvedéséről: Kedveseim, a szentséges titok /Sacramentum, dilectissimi/. Továbbá ugyanannak beszéde ugyanarról: Omni quidem tempore.- Ugyanannak beszéde ugyanarról: Gloria dilectissimi dominicae passionis /Kedveseim az ur szenvedésének dicsősége/...

543

Egy részletes katalógus.

A bécsi dominikánus kolostor és könyvtára az egyetemmel igen szoros kapcsolatban állott. Ez a könyvtár tehát az egyetemi oktatás lényeges segítője lévén, közelebbi megismerése bizonyos mértékig kiegészíti azt amit a bécsi egyetem könyvtárügyéről megtudunk.

Th. Gottlieb a könyvtár katalógusaira vonatkozólag ezeket mondja: "Ez /az 1513-as/ katalógus egy általános bevezetésen kívül még a következőket tartalmazza:

1. a kéziratoknak és bizonyos számú nyomtatványnak elhelyezés szerinti jegyzékét, az egyes kéziratokban található irások részletes tartalom-megjelölésével úgy amint a pulpitusokon /pulpeta/ elhelyezve voltak, a jelzetek /Signaturák/ A 1-től U 48-ig haladnak. A pultok mindkét oldalon hozzáférhetőek voltak és mindkét oldalon két sorban álltak a könyvek. A kötetek számozása azonban egy pultnak mind a négy során egységesen megy végig. Az egyes alcsoportokban összeirt könyvek száma változó, valószínűleg a könyvek különböző nagysága miatt. Szigorúan szakszerű elrendezés már az egyes könyvekben lévő különböző írásművek sokfélesége miatt sem volt keresztülvihető, ennek ellenére ugyanazon tudományág könyvei a pultok n is egymás mellé kerültek. A könyvek összes száma eléri a 985-t, a Signaturákat illetően azonban a megjelölés a tényleges állapottal nem mindenben egyezik.-

2. Van egy külön jegyzék a katalógusban lévő biblikus magyarázatokról.

3. A katalógusban említett szerzők alfabetikus jegyzékét a következő rubrikázott szavak vezetik be: "Hogy könnyebben meg lehessen találni azokat amiket keresnek, a teljes jegyzék /post registracionem/ után, a szerzőket könyvekkel soroltam fel az ábécé szerint, nehogy egy könyv vagy traktátus miatt, melynek a szerzőjét tudjuk, az egész lajstromot kénytelenek legyünk átnézni. Ez a szerző-jegyzék A-tól U betűig terjed. A szerzők felsorolása azonban nem teljes.

4. A könyvcimek ábécé-jegyzéke, a szerzők nevének megjelölésével. E rész bevezetése pirossal írva, erre vonatkozólag a következőket mondja: "Különböző traktátusok következnek az ábécé rendjében, melyek közül egyeseknek nem találtam a szerzőjét, másoknak viszont igen, jóllehet ezek nem mindenki számára ismeretesek. Ezeket tehát külön jegyzékbe foglaltam, de olyan doktoroknak a traktátusait, mint Ágoston, Jeromos, Gergely, Szent Tamás, Haselpach ide nem vettem föl, hanem ezeket keresd a maguk helyén a fenti /1./ ábécés lajstromban." Az egyes alosztályok feliratait... ilyen formájuk: "B"-vel kezdődő traktátusok /Tractatus a B incipientes/.- Az

Ugyanezen betűvel kezdődő értekezések elrendezése azonban nem teljesen alfabetikus mint ahogyan az "A" betűvel kezdődő traktátusoknál láthatjuk: "Allegoria super totam bibliam. A.22.- Aurora de veteri et de novo testamento. B.41. - Attributorum divinatorum tractatus Iohannis Antonii C.44.- Ars memorandi D 20.- Az L betűnél a katalógusban felsorolt legendák következnek ezzel a felirással: "Legende varie". Az S betűnél egy osztály Sententiarum Petri Lombardi expositio /helyesebben expositiones/ és egy másik Sermones, egy Quadragesimalia címet viselő alosztással. Befejezésül az általános "Tractatus" címet viselő különféle tárgyú könyvek következnek: Tractatus, Sermones et exempla de beata virgine, Tractatus iuris canonici cum suis autoribus, Leges, Medicinalia, Artes liberales, Grammaticalia, Logicalia, Rethorica, Geometria, Algorismus, Musica, Astronomia, Poetria.

A katalógus egyébként nem teljesen megbízható, sokszor nem közli, hogy a könyv kéziratos vagy nyomtatott-e? A kódexekben lévő szerző-megjelöléseket figyelmen kívül hagyja, sokszor téves az Incipit vagy a desinit /"finit"/, bár az utóbbit általában nem a scriptor befejező vagy áldásformulájából veszi, hanem magából a szövegből. A szerző Michael Murlwasser, aki 1526-ban még két terjedelmes prédikációs kódexet másolt.

A katalógus bevezetése.

Directorium registri.

Neked, ki jelen lajstromot e házban lévő könyveknek olvasod, tudtul adom, hogy ugyanezen könyveket a maguk pulpitusain az ábécé betűi szerint megjelölve ugyane rendben találod meg /hozzáadva e megjelölést elülső és hátulsó, felső és alsó/, s az elhelyezés különbözőségét minden pulpituson és minden könyvön számmal is feltüntettem. És hogy ezeket gyorsabban megtaláld az első helyen a bibliát és minden egyes könyvének különböző postilláit, másodsor a könyvek szerzői szerint az általuk szerzett könyvekkel és traktátusokkal, harmadszor az összes traktátusokat többnyire, ha megtalálhatóak voltak szerzőikkel együtt az ábécé rendjében helyeztettem el, azért mert egyeseknek inkább a szerző, másoknak meg a mű címe ismerős inkább, kivéve az egyház négy doktorát, tudniillik Ágostont, Jeromost, Gergelyt és Ambrust, valamint Szent Tamást, Nagy Albertet, Bernátot, Anzelmet, Hugot, Johannes Gersont, Haynrich de Hassiát, Thomas Haselpachut Senaat kiknek értekezései és könyvei csupán egyszer és a szerzők neve alatt szerepelnek, egyrészt mert csaknem mindenki számára ismerősek, másrészt meg, mert nagyobb számú könyvet szereztek.

A közönségesebb traktátusok közé pedig ábécé rendjében besoroztam C betű alá sok és különféle krónikákat, D betű alatt különböző dialógusokat, az I betű alá az emberi nem sok hitetlenségét /infidelitates/ és babonáit, S betű alá sermokat az időről /de tempore/ és a szentekről, valamint a nagyböjti beszédeket, igen sokat. Ugyanezen betű alatt sok írást Petrus Lombardus Sententiáihoz és ugyanezekre vonatkozólag a szerzőket, végezetül a tractatusok után az áldott Szűz Máriáról traktátusokat, sermokat, és példákat helyeztem el.

Ez a teológiai szerzőkre és művekre vonatkozólag. A jog és törvény és más arsoknak a könyveit a teológia után csak egyféle sorrendben, tudniillik a tractatusok rendjében szerzőikkel együtt /ha azokat megállapíthatam/ irtam össze, mivel ezeknél nincs annyi szerző, sem oly sokféle mű, mint a teológiában.- Ez a lajstromozás az ur 1513. évében, mikor ezek, ily sokféle könyvek változatos tartalommal voltak a könyvtárban, történt és

kérve kérek mindenkit, hogy ha újabb könyvek kerülnének be oda, annak a pulpitusnak, melybe helyezni kellene betűjét; kettőzzék meg a következő szám alatt irják be és kapjanak jelzetet /intitulantur/, tartalmukat a megfelelő helyre, ahová az ilyen szám kerül, irják be, a szerzőt pedig szintén a szerzők közé az ábécé szerinti helyre e jegyzékbe irják be, nehogy e lajstromozás, mely a tudomány művelői hasznára "pro utilitate studencium" készült, idő jártával elrendetlenüljön és végül tönkre menjen.

Jól jegyezd meg: az ábécé betűje azt a pulpitust jelöli, melyen a könyvek vannak; elülső és hátulsó, alsó és felső minden pulpitus négyszeres polcozatát /situm uniuscuiusque pulpeti quadruplicem/ jelöli. A szám a könyvek megkülönböztetésére szolgál, amint minden könyv gerincén tábláján /in cortice/ a megfelelő pulpitus betűjével együtt fel van tüntetve. Ha ugyanazon könyvnél, vagy traktátusnál az ábécé több betűjét találjuk, azt mutatja ez, hogy a könyv több pulpituson is megtalálható. Ha viszont egyazon betű után több szám fordul elő ez azt bizonyítja, hogy ugyanaz a traktátus vagy könyv egy pulpituson többször is előfordul.

Ha tehát az ábécé betűje szerint keresel egy szerzőt vagy könyvet, először nézd meg azt a lajstromot, mely itt az első helyen következik és abban meg fogod találni a könyv vagy traktátus elejét és végét és hogy ugyanaz a könyv több traktátust tartalmaz-e?

A H-pulpitus könyvei:

Az elülső alsó polcon:

H.1. Franciscus Petrarca de Florencia poeta a világ megvetéséről; elkezdődik /incipit/: "Attonito michi quidem", befejeződik /finit/: "et futura non obstrepit".

H.2. A párisi Jacobus Magnus testvér az /ágostonos/ remeték rendjéből, "Zophilogium", melyben négy kitűnő értekezés van. Elkezdődik /incipit/: "A méltóságos fejedelemnek, a Franciaország királyának, ... végződik: "nubere et loquitur vidue".
/ugyanezen kódexben/ Rimini Henrik testvér /fr. Haynricus Ariminensis/ értekezése a négy sarkalatos erényről, kezdődik: "Minthogy az apostol vélekedése szerint Ro.13.- ... végződik: "a szertelen hajviselet miatt" "ez erényről stb. táblázattal."

H.3. Rejzi Ferenc mesternek a prédikátor szerzetből kommentárja a vétkekről, elkezdődik: Az akaratosság /volantus/ avagy kevélység, sok dologgal azonosul, végződik: végük ugyanis a halál, táblázattal a végén.

H.4. Valerius Maximus tíz könyve, így kezdődik: "Róma városának és az idegen népeknek", végződik: "arrafelé tartasz, mitől én félek", a végén táblázattal.

/ugyanezen kódexben/ Iohannes Garisbaticensis /sarisberiensis - Salisbury helyett/ policratum /Polcraticus helyett/: "Ha nekem hinnél, nyelvedet megfékeznéd", végződik: "az élet legyen jutalma".

A H pulpitus elülső felső polcán.

H.16. Iohannes de Turrecremata azeretnekek ellen, elkezdődik: "Ki adná nekem a könnyek kutfejét."..

A csehországi eretnek Podjebrád György /Georgius de Podiebrecht/ tudományos cáfolata, elkezdődik: "Üdvöt, minden odaadással."

Az eretnekek ellen másik traktátus: elkezdődik: "A Lélek mondja mivelhog...." Vikleff /Wycliff/ János eretnek ellen.-

H.31. Kapisztrán János testvér különböző levelei az eretnekek és csek ellen, mit ahogyan az első folián kitűnik.

A zsinatról és az egyház reformálásáról traktátus, kezdődik: "Mindeneknek..."

A törökök támadásáról ugyanott több dolog.

A H pulpitus hátulsó felső polcán.

H.44. Beszéd "de tempore" és a szentekről.

Kollációk a halottakról.

Vasárnapi /prédikációs/ témák bevezetései.

Diaeta Salutis, vagy az üdvösség utja, kezdődik: Ez az ut jár-
jatok, táblázat hozzá.

Erkölcsei értekezés a szemről: Ha szorgosan akarunk az ur tör-
vényén elmélkedni....

H.51. Franciscus Petrarcha, Mindkét sors orvosságáról, kezdődik:
Midőn az ember dolgán és sorsán gondolkodom.

A Meghalás művészete elég terjedelmesen.

H.52. Doktorok eredeti könyveinek kezdete és vége. Ezek: Dionysius
/Pseudoareopagita/, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, Bernardus,
Hylarius, Ysidorus, Chrysostomus, Rhabanus, Damascenus, Anselmus, Richardus,
de S. Victore, Hugo de S. Victore, Alouinus avagy Albinus, Alanus /de Lille,
ab Insula/, Plinius, Rabby Moyses, Valerius Maximus, Martialis, Tullius,
Boethius, Seneca.

H.60. Humbertus /de Romans/ a prédikátorszerzetből, a Constitutiók
felett, kezdődik: "Azok melyek alul irattak meg..."

A bucsukról hosszas értekezés: elkezdődik: "Az első kutatás..."
/Prima inquisicio"/.

H.17. A kölni Heinrich, von Gorichen traktátusa a babonás esetekről,
elkezdődik: "Legutolsó előadásomban köteleztem magam arra..."

A zsidók, pogányok és filozófusok meg az ő hitük ellen traktátus
elkezdődik: "Mivel a keleti föld..."

A filozófusok életéről és erkölcséről egy hosszas tractatus elkezd-
ődik: "Táblázat az elmondottakról..."

H.22. Petrus Blesensis Bathonensis mester /Pierre de Blois bathi
püspök levelei elkezdődnek: "Henriknek isten kegyelméből.. Haynrico dei
gratia illustrissimo" és szám szerint 145 van, a végén táblázattal.

H.21. Iohannes de Turrecremata bíboros a pápa és az egyetemes zsinat hatalmáról így kezdődik: "Jóllehet, mint szent Jeromos mondja..."

Isidorus /Isidorus/ a lelki megfontolásról, elkezdődik: "A rómaiak köztörvényekkel rendelték..." végződik: "Jeromos a betegek vigasztalásáról..." elkezdődik: "Ámbár teljes bizonyossággal ismertem meg a te jártasságodat..."

Seneca a kellemetlenségek orvosságáról /de remediis fortuitorum/, elkezdődik: "Jóllehet az összes poéták énekei..."

Lorenzo Valla /Laurencius Vallensis/ dialogusa a szabad akaratról, kezdődik: "Leginkább azt szeretném, Garsia, püspökök..." Maffeo Veghio /Massey Vegii/ lodibelinek dialogusa a szerencsétlenségről és a boldogságról /de alithea et pholalethe/, elkezdődik: "Maffeo Veghio /Maseus Vegius/ Eustochion testvérnek."

Poggio firenzei szónok /Pogii florentini oratoris/ dialógusa a fősvénység ellen, kezdődik: "Mivel a halandók közül sokan..."

Vitatkozások a nemességről, kezdődik: "Őseinknél gyakorta..."

Bergamoi Casparinus /Casparini Pergamensis/ szónok /orator/ leveleinek könyve, kezdődik: "Fölöttéb örvendek... /Gaudeo plurimum..."

Francesco Aretino, Phalaris levele, kezdődik: "Óhajtanám Malatesta Novello,..." végződik: "gyönyörűségem, szivecském /coreulum/.-"

H.25. Franciscus Petrarca, a magányos életről /De vita solitaria/ mint fent H.15.

Szent Tamás a hitcikkelyekről és a szentségekről, elkezdődik: "Kéri tőlem kedvessigtek..."

Kik a zsinat tagjai, azaz, kiknek kell azon megjelenni, kezdődik: "Mint hogy mindenekelőtt..."

Szent Péter vértanunak, a prédikátorszerzetből, legendája a végén.

A H pulpitus hátulsó alsó polcán.

H.27. Racionale divinorum, kezdődik: "Mindazok akik az egyházi szolgálatban..."

H.28. A filozófusok élete, mint fent H.17.

Iacobus de Thelamo, Bűnösök vigasztalása, kezdődik, "Az összes Krisztushívőknek..."

Tullius a szónokról /De oratore/: "Cogitanti mihi sepe numero..."

H.29. Iohannes Gersonnak, párisi kancellárnak, híres doktornak tractátusa az imádságról, kezdődik: "Mindig imádkozni kell..."

A misztikus teológiáról, kezdődik: "A legutolsó ígéret arra szorított..."

A gyónás körüli óvatosságról /De cautelis confessionis/, kezdődik: "Tractatio de leccionibus nostris..."

A Tripartitum, kezdődik: "Bárki buzgólkodik is a kereszténységért.."

Ars moriendi - a meghalás művészete.

"A lélek szellemi életéről, kezdődik: Krisztusban főtisztelendő atyának."

A katalógus könnyebb használata végett egy indexet is készítettek. Ez a mutató egy, a szerkesztő által kiválasztott tárgyszó szerint tájékoztat a mű tartalmáról és eszerint rendezi abécés sorrendbe. A tárgyszót a szerkesztő pirossal alá is húzza: "Sermo de annunciacione domini" vagy "Sermo de animabus". Az index elrendezését a következő részlet szemlélteti:

			szerző	betű	szám	hely
			auctor	litera	numerus	locus
Sermones	super	<u>Cantica</u> canticorum.....Bernhardi... Énekek éneke	a	...	4	...
Sermones	super	<u>Cantica</u> canticorum.....Bernhardi... a	...	4	...	5
Glossa	super	<u>Cantica</u> , quae dicitur sigillum Marie [Magyarázat az Énekek éneke fölött, címe:Mária pecsétje]	Ruperti Rupert von Deutz /XII.sz/	a	8	1
Liber	super	<u>Cantica</u> canticorum	Orosii	a	8	1
Tractatus	de	<u>casibus</u> reservatis Schényi	-----	b	3	7
Liber	de	<u>Casu</u> diaboli	Anselmi	b	8	5
Expositio	super	<u>Canonem</u> misse		b	12	7

MBk.Ö. I. 523 kk.-

544.

Egy egyetemi könyvtár a középkor végén.

A bécsi egyetem könyvtárügyei.

1. Tudomást szerzett akkor /1407/... a fakultás /Artium/ arról, hogy Prágában a Physica és Metaphysica /könyveire/ vonatkozó új "Párizsi" kérdéseket adtak elő. Továbbá hogy részletesebben beszéljünk róla, úgy tetszett a facultásnak, hogy Johann Berwart mester írjon a neki ismerős prágai magisztereknek: költségére szerezzék be a fent érintett könyveket és több mást is, ha esetleg még újabbak is lennének, úgy azonban, hogy a kar mindezt neki megtéríti.

MBk.Ö. I. 474.

545) 2. /1429/ Április tizennegyedik napján egybegyült a kar... annak megfontolására, érdemes e megvenni azt az orvosi könyvet, amit nemrégiben a karnak felajánlottak, a címe: Practica Petruccii. Ezt teljesen a dékánra és a tanácsosokra bízta.

Uo. 474-475.

546) 3. /1432/ Ujév másnapján... hogy Aristoteles textusát és Buridienus kommentárját a vetus arshoz egy kötetben megvegyék-e a kar számára? A fakultásnak pedig úgy tetszett, hogy a mindenkori dékán és a tanácsosok kötelesek megvenni és meg is vehetnek minden könyvet amit vételre ajánlanak és mi a karnak hasznos, és az ilyeneket becslésük szerint fizethetik ki anélkül, hogy külön a karhoz fordulnának.

Im. 475.

547) 4. /1440 aug. havában/ Akkor Johann Geus mester a szent theológia doktora, az egyetemre hagyta Richardus de Media Villa magyarázatát a Sententiák negyedik könyvéhez, amit a hercegi kollégium könyvtárába kell elhelyezni, míg az egyetem külön könyvtárról nem gondoskodik.

Im. 475.

548) Johann von Gmunden mester rendelkezés könyveiről és műszereiről /instrumentis/.

Én Johann von Gmunden mester, a theológia baccalaureus formatusa, a bécsi Szent István egyház kanonokja és laai plébános, elsőbben a bécsi egyetem "artium facultásának" hasznát és gyarapodását óhajtván úgy akarom és rendelem, hogy alulírt könyveim, hasonlóképen asztronómiai műszereim is, halálom után az artium facultásra maradjanak és hogy ugyanazon karnak jogában álljon ugyanazon könyveket és eszközöket kölcsönadni és velük rendelkezni, eladni azonban kényszerítő szükség esetétől eltekintve nem szabad, és mindezt az alábbi feltételek mellett:

Mindaz aki könyvet kér, vagy könyveket, az időtartam hosszúsága szerint egy bizonyos díjat fizessen a könyvek karbantartására.

Az aki az Exodusról tartott előadást /lectura super Exodum/ legalább félévig használja két garast fizessen, és adjon elismervényt /cedulam recognitionis/ a fakultás szokása szerint.

A Sententiák első könyvének kérdéseier 10 dénért.

A Sententiák második könyvéért 10 dénárt.-

... Továbbá egy fehér borításos fatáblás papirkönyvért, aminek az elején az Algorismus van, mely könyvnek kezdete a harmadik folián: "szorozz és vonj ki..."; aki ezt egy félévig használja fizessen 1 garast.

Továbbá a fehér, fatáblákba kötött könyvért, melyben Johann von Gmunden csillagászati táblái vannak első fogalmazásban kánonjaikkal és még sok más és amelynek kezdete a harmadik folián: "középső mozgás a közeledés.." félévre 3 garast adjanak...

Továbbá egy kicsiny piros pergamen könyvért, melyben Johann von Gmunden harmadik fogalmazásu /tercie compilationis/ táblái vannak és amelynek kezdete a harmadik folián: "Februárnak 28 napja van..." négy garast adjanak és szoros őrizet alatt tartásuk érdekében. - Továbbá egy kicsiny piros pergamen könyvért, melyben Johann von Gmunden mester ötödik fogalmazásu táblái vannak és a harmadik folián így kezdődik: "az 1496. évben..." két garast adjanak és zsákocskájában, szoros őrizet alatt tartásuk érdekében.

Továbbá azt a pergamen könyvet, melyben Boetius musicája van és a harmadik folián így kezdődik: "a polgároknak, kik ezt művelték..." láncolják le...

Továbbá azt a könyvet, melyben a kalendárium van stb. és amelyik a harmadik folián így kezdődik: "itt megújul a betű..." javítsák ki és az olvasók rendelkezésére bocsássák... Továbbá egy pergamen könyvecske, melyben a biblia összefoglalása van, a könyvszekrényben tartassék...

Továbbá a könyvek és műszerek kölcsönzését illetően azt látjuk jónak, hogy a facultas artium mindenkorú dékánja tanácsosaival együtt kölcsönözheti az asztrológiai könyveket de csak az abban járatosoknak kellő biztosíték, azaz zálog, vagy kezesség ellenében, egy bizonyos határidőre...

Továbbá az első, második, harmadik, negyedik és ötödik fogalmazásu csillagászati táblákat a dékán és /tanácsosai/ kölcsönadhatják.

A többi könyveket viszont a kar könyvtárosa annak szokása szerint is kölcsönadhatja, ugyanő tisztán és gondosan őrizze azokat.

Ez az intézkedés világosabban és teljesebben meg van a dékán ládájában elhelyezett lapokon /in foliis/ ezek azonban bizonyos emlékeztetőül elégségesek.

MBk.Ö. I. 475-476.

549. /1444/ Szent János a latin kapu előtt /máj.6./ ünnep utáni vasárnapon... Ugy tetszett a fakultásnak és minden egyes magiszternek egyetértően, hogy a kar nevében és teljhatalommal Thomas von Wuldersdorf mester a megtörhetetlen doktornak, Alexander de Halisnak minden írását valamennyi könyvében, elegáns írásban /in eleganti scriptura/ szerezzék meg.

Im. 477.

550. /1452/ Április huszenegyedik napján, Szent Tibor és Valérián Vértanúk oktaváján... a kar a tiszteletreméltó férfiak Iodocus Hawsner de Novo Foro mesternek a kánonjog licenciátusának az említett könyvet, azaz a dekretálék harmadik könyvéről tartott előadást Margit ünnepéig /jul 13./ kölcsön adta.

Im. 478.

551. /1452/ pünkösd kántorböjttjének szombatján /sabato in angaria pentecostes/ azaz Junius 3 napján... úgy tetszett... hogy megvegyék Pál leveleihez a rendes glosszát 15 magyar aranyért, ami meg is történt.

Im. 478.

552. /1453/ Január nyolcadik napján... A könyvtáros urnak két könyvet adtak át leláncolásra, mégpedig szent Tamás Summájának első részét pergamenen, amit a fakultásra hagyott a tiszteletreméltó férfiú Johann Geyer Münchenből, az artes baccalaureusa, azután Ovidius Metamorphosisát pergamenen szép irással /in litera pulchra/ amit a kar könyvtárának adtak a kitűnő férfiak Thomas von Zwettl ur a decretumok doktora és Nicolaus de Aulan mester a teológia baccalaureus formátusa, a tiszteletreméltó és kitűnő férfiú Nicolaus de Gloetz mesternek, a decretumok doktorának és a bécsi egyetemen a decretumok előadójának /tanárának/ végrendeleti végrehajtói.

Im. 478.

553. /1455/ Julius 21. napján egybe gyűlt a fakultás... annak megfontolására, vegyenek-e ki pénzt a kar által vásárolt könyvek kifizetésére. Ugyanis a következőket vették: Szent Tamás egész Summája öt kötetben. A Summa Astensis két nagy kötetben és a Historia scholastica egy kötetben, azután Bonaventura ur irásai a Sententiák második, harmadik és negyedik könyvéhez három kötetben. E könyveket összesen 73 magyar forintért vették meg. A fakultásnak pedig úgy tetszett hogy a pénzt a kar szekrényéből vegyék elő ami meg is történt július 23 napján és az összes említett könyveket a kar könyvtárában leláncolták augusztus másodikán a dékán, a fakultás könyvtárosa, János pedellus és szolgája jelenlétében.-...

Im. 479.

554. /1458?/ Október 13. Bemutattak öt nevezetes és igen hasznos könyvet, melyet Franciscus de Zabarella ur előadását tartalmazzák, melyeket akkor a megbizottaknak /librariusoknál/. /deputatis/ adtak át, kik az említett könyveket 24 magyar forintra becsülték. A könyveket eladó urak pedig kérték a megbizott /deputatus/ urakat, hogy közöljék a karral, 24 forintnál többet adjanak. A kar pedig úgy határozott, hogy a megbizott urak által megállapított árhoz legfeljebb még négy vagy öt forintot lehet adni.

Im. 480.

555. /1461/ Szent Pál fordulása ünnepe előtti pénteken az első órában egybegyűlt a facultus artium... és a dékán ur....előadta, hogy két tisztességes cseh ember a lakására jött az előző kedden két könyvvel, melyek a catholicont tartalmazzák és a könyveket megvételre kínálták. Mivel pedig a facultásnak akkor nem volt meg a Catholicon és fontolóra vették ama nagy hasznót, mely e könyv használatából az idősebb, de főként a fiatalabb magisterekre származik, kik a grammatikát illetően ehhez fordulhatnak... megvették az említett könyvet két kötetben pergamenen 75 teljes súlyu magyar forintért.

Uo. 480.

556. /1467/ Október 21-én esküjéhez híven a fakultás a hora primára /reggel hat óra/ egybegyűlt, hogy a következő ügyben a dékán előterjesztését meghallgassa, ami a kar nevezetes hasznát és gyarapodását szolgálja.

Ezeket adta elő: egy bizonyos veronai kalmár némely nevezetes a humanitas művészetét /artem humanitatis/ és az egész világ történetére

vonatkozó könyveket ajánlott eladásra, amelyek igen hasznosak lennének és a kar örök dicsőségére szolgálnának. Azt javasolta tehát, hogy a kar javát szolgálja ha a szerződést elfogadják. Az előterjesztést elfogadták...

A fakultás számára tehát 27 könyvet vettek 90 dukátért, amit a kar szekrényéből vettek ki és adtak e könyvek kifizetésére.

A címek és a szerzők nevei itt következnek: Boccaccio a pogány istenek genealogiájáról.- Vergilius Aeneisének XII könyve.- Guarino kommentárja Cicero retorikájához.- Salustius Catihilinariuma és Iugurthinuma.- Quintilianus szónoklattana /Institutiones oratorie/.- Servius kommentárja Vergilius Aeneisének hat könyvéhez.- Marcus Tullius Cicero levelei.- Francesco Petrarcha levelei.- Claudianus Magnus híres költő sok munkája.- Claudius Ptolomaeus Cosmographiája.- Statius Achillesnek, a görögök hősének életéről.- Claudianus Claudis Proserpina elrablásáról- Thobias élete.- Iuvenalis szatirái, Persius és Ovidius.- Valerius Maximus.- Petrus Pompeius a grammatica magyarázója.- Seneca Lucillushoz írt leveleinek könyve.- Seneca tragédiái.- Haly Abenragel a születésekről és a születésnapok visszatéréséről.- Vergilius Maro Bucolica és Georgica.- Terentius vígjátékai.- Kiadvonatok Euklidesből az egyenletek táblázataival.- Hofatius Quintus Flaccus művei.- Casparinus Pergamensis bevezetési /exordia/ és levelei. és Antonius bevezetése a retorikai előadásokhoz.- Cicero Epistolae familiares.- Casparinus bevezetése és magyarázata Boetius De consolatione philosophiae c. művéhez.- Laurentius Valla Elegantiae.- Lactantius isteni tanításai és Tertullianus apologetikája.- Cicero a beszéd sajátosságairól és a szinonimákról.- Tractatus a boldog és szerencsés utról.- A trójai história, némely Invectivák és Róma város pusztulása.

Im. 481-482.

557. /1469/ December második napján... nagylelkűen meghallgatták a következő mestereket: az egyik Brassói Péter /petrus de Corona/ mester volt, ki Quintilianust kérte kölcsön, a másik pedig Bartholomeus Tichtel de Grein mester, aki viszont Casparinus bevezetését /Exordia/ és azután Petrus de Vineis leveleit kérte...

558. Az ur most folyó 1470. évének Január második napján... ugyanazon gyűlésen a karnak a dékán bizonyos könyveket mutatott be melyek közül az egyiket... néhai tiszteletreméltó és tudós férfiú Wolfgang von Egenburg mester, a szent teológia tanára és Szent István templomában kanonok, a facultas artiumra hagyott... a másikat a bécsi Andreas Sydenberger mester nevében és ama büntetés fejében amelyet a statutumok jogán azért mert Quod'1 betről vitatkozni elmulasztott a facultásnak tartozott volna fizetni. Ezeket a könyveket a könyvtárosnak adták át és azután ő leláncolva a facultas artium könyvtárába helyezte el.-

Im. 483.

559. /1470/ Julius tizenhatodik napján... a kar számára megvásárolták Titus Livium és Aulus Gellium kötetlen állapotban, sexternusokban 23 forintért.

Im. 483.

560. /1471./ Szent Felix napján... megvásárolták Pliniust papírra nyomtatva és Augustinus de civitate papírra nyomtatva 23 magyar forintért.

Im. 483.

561. /1473/ Szent Márton hitvalló napján... a dékán bemutatott a gyűlésben öt könyvet a tiszteletreméltó férfinak néhai krompachi Lőrinc mesternek hagyatékából, amiket a facultas artiumra hagyott olyan formán amint végrendeletében van: "Továbbá Afonsus de Toletot a bécsi facultas artium könyvtárára hagyom, úgy azonban, hogy ha Thomas Scherdinger mester Kremsből ki azt a visszavásárlás reményében adta el újra meg akarná szerezni, a kar neki négy forintért adja el.

Továbbá a "lumen animae"-t és a Zophilogiumot ugyanazon könyvtárra hagyom, úgy azonban hogy azokat brassói Péter mester mig csak él tetszése szerint használhatja.

Továbbá két alchimiai könyvet az egyik piros, a másik pergamenbe van kötve az artes fakultására hagyom úgy azonban, hogy jóra használják azok, akik használni akarják ezeket.-

Továbbá a sommás eseteket brassói Péter mesternek hagyom, úgy hogy halála után a bécsi facultas artium könyvtárára hagyja, vagy a körnöci könyvtárra. Ilyen formán van ez meg végrendeletében.

Továbbá Péter mesternek úgy tetszett, hogy mindezen könyveket láncolják le és ha egyet vagy többet közülük használatra kérnének, használatukat a kar minden feltétel nélkül engedje meg. Ezeket a könyveket a könyvtárosra és a dékánra bízták, hogy a kar költségén láncolják le.

Im. 485.

Országos Széchényi Könyvtár

562. /1474/ November idusa másnapján... ezeket a könyveket pedig megvették: Aristoteles több Velencében nyomtatott szövegben, mégpedig a Metaphysica mind régi, mind új fordításban Averroes kommentárjával, a Physica könyvei Averroes kommentárjával, a De coelo et mundo, a De anima, De generatione et corruptione, De sensu et sensato, De memoria et reminiscencia, De somno et vigilia, De substantia orbis és mindezek Aristotelestől. Mert ugyanis már előbb határozatba ment, hogy baccalaureusok előadásában ezeket a textusokat kell használni hogy így lassanként a salakból a filozófusok tiszta forrásaihoz juthassunk vissza. Továbbá némely teológiai könyveket is beszereztünk mindenekelőtt Scotusnak a Sententiák első könyvéhez írt magyarázatát. Továbbá a Sententiák harmadik könyvéhez írt magyarázatát. Továbbá quodlibetjeit. Ezenfelül Richardus de Media Villát a Sententiák negyedik könyvéhez írt magyarázatát. Továbbá egy bizonyos predikátorszerzetbeli fráternek akit Utinoinak mondanak beszédeit, melyeket a nagybőjt minden egyes napjára készített és ezért a könyvet Quadragesimalenak mondják. Továbbá egy modern valakinek Francesco Filelfonak szép leveleskönyvét /pulcrum epistolare/ és mindezeket 21 magyar aranyért.

Im. 486.

(563) /1474/... Továbbá /nehogy feledésbe merüljön, a mult dékántság alatt megvásárolták pergamenre nyomtatva a Decretalist 34 rajnai forintért. Továbbá Vincentius Speculumát.- Servius Vergilius magyarázatát. Plutarchos Apophtegmáit. A quaestiones de Anima. Suetoniust. A Problemákat. Aristotelestől. - Quaestiones Tusculanae.- Macrobius Somnus és Saturnalia.- Strabo Topográfiaja.-Boccaccio /Boccacius/ az istenek genealógiájáról.- Solinus.- Columella.- Franciscus a szerződésekről.- Plinius levelei.- Leonardus Aretinus levelei.- Mindezek nyomtatásban.-

Im. 486.

(564) /1475/ Február kalendaeje előtti napon mivel jó alkalom kínálkozott rá, mestereim jónak látták hogy egybegyűljenek abban az ügyben, miként lehetne valami utat és módot találni arra, hogy a fakultás legalacsonyabb áron jusson könyvekhez és annak megfontolására, hogy mi lenne ehhez a leginkább célravezető.

Ugyanis egy tiszteletreméltó férfiú a hercegi kollégiumból, aki Rómába igyekezett, a kar javát óhajtván szolgálni arra ajánkozott, hogy a magisterek tanulmányaihoz leginkább szükséges ritka kézzel írott vagy nyomtatott könyveket vásárol. Ez ügyben őt magamhoz is kérettem.

A fakultásnak pedig úgy tetszett, hogy néhány ilyen könyvet vegyen leginkább aristotelesi vagy más könyvek kommentárjait és pedig ritkákat, melyeket a kereskedők útján aligha lehetne beszerezni. A pénzre vonatkozólag pedig azt vélték jónak, hogy semmit aranyban ne fizessenek, hanem azoknak, a váltójával akik a mieink közül Velencével kereskednek. Az összeget pedig mintegy negyven magyar /aranyban/ állapította meg.

Im. 487.

(565) /1475/ Reminiscere /vasárnap/ másnapján, ami február huszadika volt... Gentilis könyvét a lázról Petrus de Wimpina mester Johann von Seligenstadt mesternek, az orvoslás doktor urának lemásolásra kérte és esdette.- Petrus de Vineis leveleinek könyvét a pápai jog doktora Hieronymus Hohenbrunner mester számára Leonhard Seydl mester Stainból másolásra kérte és meg is kapta.

Im. 487.

(566) /1476/ Január második napján... A harmadik ügy volt bizonyos vételre ajánlott jogi könyvek megtekintése, ha a kar azokat jónak látja megvenni.- Tizennégy elég kitűnő kötet volt. A karnak pedig úgy tetszett, hogy mindezeket átveszi nagyobbakat és kisebbeket is egyenként négy magyar aranyért, ha pedig még valamit ezen felül kellene adni a dékánra és /tanácsosaira/ bizta teljhatalommal. És kivettek a szekrényből 56 magyar forintot és ugyanezen könyvek fejében Johann Aglpeckh mesternek adták.

A dékán azonban és a meghívottak úgy látták, hogy a kar becsülete érdekében még négy rajnai forintot adjanak. Így is történt. A fizetésről a nyugta a dékán ládájában van.

Im. 487.

567. /1481/ Ugyanazon dékántság /Oswald de Weykersdorf mester/ alatt kértek egy könyvet a facultas artium könyvtárából, mégpedig Boik előadását a kénonjogból; főtisztelendő atya Sándor forlii püspök, legatus ur elkérte. Ezt a könyvet a seniorok és más magisterek beleegyezésével az említett atyához Bernhard Perger mester Stenczből kérésének megfelelően eljuttatta.

Im. 488.

568. /1482/ Pünkösdi kántorböjtjének szombatján... Konrad Paldauf mester Ysniből kért egy könyvet, mely Aegidius Romanus magyarázatát a metafizika könyveihez tartalmazza, hogy a metafizikai előadásokat, melyeket akkoriban tartott minél hasznosabban végezhesse be.-

Im. 489.

569. /1487/ Máté ünnepe utáni szombaton... Nürnbergi Konrád mester büntetése fejében öt magyar forintot és az Exodusról tartott előadást tartalmazó könyvet ajánlotta fel.

Im. 490.

570. /1488/ Szent Egyed napján... bemutattak a fakultásnak egy könyvet ami a Vetus ars kérdéseit tartalmazza és amit Symon Knödel mester Pulkaból, mielőtt Klosterneuburgba szerzetbe lépett volna, emlékezetül a fakultásra hagyott.

Im. 490.

571. /1494/ Pünkösdi utáni szombaton... A fakultás egy pergamen könyvet vásárolt: Serviust kitűnő írásban és kötésben az ülnökök [assessores] tanácsával három forintért a Vid előtti hétfőn.

Im. 492.

A rektorátus aktáiból

572. /1466/ Szent Borbála napján megjelent Heinrich Hacker mester és előadta, hogy egy könyvet amit 7 font dénárért vett és amiben a csillagászati táblák vannak Bernát mesternek adta kölcsön és kéri hogy adja vissza neki... Bernát mester pedig azt adja elő, hogy tőle Henrik mesternél van egy könyv a telogiai és asztronómia igazság egyezéséről és egy kicsiny sexternus amiben a Directiok /csillagászati utmutató/ vannak, még egy másik tractátus.

Im. 494.

573. /1466/ Ambergi Leonhard mester említést tett egy decretalis könyvről amit nála Mihály győri kanonok ur zálogba tett.

574. /1467/ Waptista /Johannes Baptista/ kereskedő, kérte, hogy Brassói Péter mester jótállás címén fizessen neki tizenegy forintot. Mire Péter mester azt felelte, hogy zálogba teszi nála a decretalest négy forintért és ha a könyvet odaadta, elégedjen meg még négy forinttal.

Im. 495.

575. /1476/ Julius 5-én. Johannes Eysenhut testvér kérésére megidéztek Brassói Jakab mestert öt és fél forint miatt, ami egy általa vásárolt bibliáért jár. Nem jelent meg és elmakacsolták.

Im. 496.

576. /1476/ Annak a könyvnek ügyében, amiről Szebeni Gergely a konzisztóriumban beszélt... előhozta még Anthonius de Agnetis Vallet aki azt mondotta, hogy ismeri a könyvet és hogy az logika könyv.

Im. 496.

577. /1476/ A decretista /egyházjogtanár/ hátrahagyott javaival kapcsolatban bejelentett igények... A dürnsteini /prépost/ ur a Decretum könyvére... Johann Schökl ur a Decretales hatodik könyvére /liber sextus/ ... Kuebachi Symon Eyban mester egy fekete bőrbe kötött pergamen Decretumra 25 magyar forint kölcsöne van. Továbbá a győri káptalan némely bullák és könyvek dolgában...

Im. 497.

578. 1493. december 4.- Johannes Ramung könyvadománya.

A Ramung-bursa könyvei.

A könyvek így vannak csoportosítva:

A grammatikában /4 könyv, Catholicon, Vocabularius, Diomedes, Priscianus/. - A költészetben és a szónoklás művészetében /In poesi et arte oratoria: Aristoteles retorikája és poétikája, Quintilianus, Livius, Cicero levelei magyarázattal, Pomponius Mela, Eusebius, Flavio Biondo, Ividius művei magyarázattal, Cicero művei magyarázattal, Vergilius három kommentárral, Martialis és Juvenalis új magyarázattal, Sallustius Catilinája, Imitrianus, Cicero beszédei az új és régi retorika, Livius "historicus illustris", Ovidius művei, Ovidius de arte amandi, pergamenen, Ovidius a metamorphosis tizenöt könyvben pergamenre írva, Vergilius Aeneise, Vergilius Bucolicája és még néhány más, Terentius kézirat, Lunitius kézirat, Cicero de officiis és Poggio facetiai kéziratban, Quintilianus, Petrus Candidus, Miksa herceghez, III. Frigyes fiához írt könyvecske./
A többi művészetekben /19 kódex, Scotus, Albertus Magnus, Paulus Venetus, Aquinoi Tamás, Aegidius Romanus/. - A világi jogban /15 kódex, Digestum, Bartholus de Saxoferrato, Angelus de Aretio stb./. - Consilia /jogi tanácsadók 5 kódex/. - Kánonjogban /20 kódex, Decretales, Clementinae, Margarita decreti stb./. - Teológiában /44 kódex/ Sermones /prédikációs könyvek: 15 kódex/.

Im. 498-501.

579. Egy magyar kolostor könyvvásárlása.

/1432/ Gordianus napja előtti csütörtökön eladtunk /a gamingi karthuziak/ Kristófnak a tárkányi segedelemlövgyi perjelnek egy misekönyvet, egy graduálét, egy antifonáriumot 23 forintért, amit azonnal kifizetett. A könyvtárból ingyen, isten kedvéért még ezeket a könyveket adtuk oda, ilyen jelzet /titulus/ alatt: D 60. T 7. V 14. X 10 és 13.- Y 3.6.9 és 16.-

MBk.Ö. I. 3.

580. Johann Gwerlich könyvadománya a hercegi kollégiumnak.

1430 k.

A tiszteletreméltó és kitünő atya és ur, Johann Gwerlich, a decretumok doktora, teljes és szabad adományként adta és még az élők közt lévén adja ama ösztöndijasok /Stipendiatorum/ kollégiumának, mely a prédikátor testvérek cinterme mellett közvetlenül lévő házban van az alulírt könyveket az uristen dicséretére egyszersmind ugyanazon stipendiumosok hasznára és okulására /usu et studio/ valamint az egész bécsi egyetem gyarapodására.

Azonban az a kérése, hogy mivel a jó minél inkább közös annál jobb, hogy azoknak akiknek szükségük lenne rá, adják kölcsön, ha ti. egy magister még ha nem stipendiáts is nyilvános előadásához, beszédéhez, vagy beszédeikhez, vagy más nyilvános fellépéséhez /actibus publicis/ a könyvek közül egyre vagy többre lenne szüksége és valami törvényes akadály nem merülne fel ilyen célra kölcsön kaphassa, a könyvért azonban előbb más könyvet vagy egyéb óvadékot tegyen le az említett kollégium statumai szerint és bizonyos határidőre adja vissza. Ugyanezen Johann Gwerlich ur ájtatosan azt is kéri még, hogy az említett stipendiátusok és mások kik ezeket a könyveket használják, az ur istennek buzgó imádsággal ajánlják.

MBk.Ö. 418.

Országos Széchényi Könyvtár

581. Kolostori könyvtár, mint nyilvános könyvtár.- XV.sz.

1453-ban Johann Polzmacher az egyházjog /decretorum/ doktora és a brünni társaskáptalan prépostja végrendeletében a bécsi Schottenstiftre hagyja igen gazdag könyvtárát, azzal a kikötéssel, hogy a hagyaték nagy részét kitevő jogi könyveit az egyetem jogi karának tanárai és diákjai is használhassák:

*Továbbá a mindenható uristen dicséretére, a bécsi egyetem jogi karának fejlődése és gyarapodása érdekében az említett könyvek előbb említett módon történő előörökítése és ajándékozása után, még annak felhasználására nézve ezt a módot és formát teszem hozzá, hogy a mondott tiszteletreméltó monostor, mint annak Krisztusban tisztelendő atya... apátja és konventje, az említett könyvekkel a doktoroknak, valamint az ügyes és derék diákoknak segélyére legyenek és tanulmány céljából azokat kötelesek kölcsönadni. De minden ilyen kölcsönzéstől alkalmas és elégséges óvadékot vegyenek át, zálogot vagy kezességet amint jónak látják a könyvek visszaadása és épsége érdekében, hogy tudniillik azt vagy azokat /könyvet vagy könyveket/ hivatásosan őrizze és akkor, amikor visszakérik önként, ellentmondás és minden késedelem nélkül épen és sértetlenül, hiánytalanul azzal a kölcsönzési díjjal együtt amiről mindjárt megemlékezünk, csel és csalás nélkül

adja vissza. A kárt ami esetleg akkor keletkezett, mikor a könyvek nála voltak, azonnal hozassa rendbe, javíttassa ki. Továbbá mivel a dolgok használat folytán elhasználódnak és megrongálódnak, hogy bárki, aki a fentjelzett könyvekből egyet vagy többet kölcsön vesz, a könyvek és a könyvtár karbantartására egy bizonyos megfelelő díjat adjon az időtartam és a személyek különbözősége szerint, és ez a kölcsönadók megítélése szerint állapíttassék meg. Legyenek azonban a kölcsönadók tekintettel a kölcsönző szegénységére vagy gazdagságára és legyenek arra feljogosítva, hogy a szegényeknek a díjat egészen engedjék el és ingyen kölcsönözzenek, az említett óvadékok mellett, melyekről fentebb...

Bécsben vittük ezeket végbe általam a fentemlített Johann P lczmacher által, szokott lakásom házában, a jogászok iskolája mellett, 1453. évben május tizenegyedikén, pénteken.-

MBk.Ö. I. 442.-

582. A bécsi Schottenstift könyvtárosa.- XV.sz.-

A rövid szabályzatból megtudjuk, hogy két könyvtár és könyvtáros volt. A liturgikus könyvek még mindig a sekrestyében - eredetileg az összes könyvek őrzési helyén - vannak a sekrestyés-szerzetes /Sacrista/ őrzése alatt, egyéb könyvek azonban már külön helyiségben, külön könyvtárosra bízva:

"A sekrestyésről... A sekrestyés vagy helyettese tudta nélkül a sekrestyéből senkinek könyvet a cellájába elvinni nem szabad...

A monostor könyvtárosáról. A könyvtáros a könyveket a penészedéstől óvja meg, ezért esős időben csukja be az ablakokat, derült időben viszont a friss levegőnek nyissa meg. A kint levő könyveket írja fel, nehogy feledékenységéből elveszsenek és időközönként, ha már régóta kint vannak, kérje vissza.

Továbbá serénykedjék azon, hogy a könyvek szakadásait kijavítsák. Továbbá, hogy az elején, közepén és a könyv végén írja be, hogy a könyv a miénk.- Továbbá az elején /tüntesse fel/, hogy milyen tractatusok vannak az egész kötetben.- Továbbá, ha a könyvet nekünk ajándékozták, írják be a jótevő nevét. Továbbá minden évben legalább egyszer Nagyböjt táján a könyveket vigyék vissza a könyvtárba számbavétel céljából és hogy mindenki használhassa azokat. Aki a monostor könyveit, vagy idegenekét elrutitja, súlyosabban büntettségük."-

MBk.Ö. I. 433.-

583. Polgárok könyvei.-

Hanns der Stainpeck, 1404. október 3.-

Hanns der Stainpeck bécsi polgár, miután végleg elbetegesedtem... ..ügyeimet... elrendeztem... rokonomnak Jorgen der Prennernek hagyom minden könyvemmet a Decretalest, a Sextust, Aegidius /Romanus/ De regimine principum, Tractatus de stomacho et urinis. A salzburgi könyvtárnak egy Summa in legibus, a bűnök és erények megrövidített Summáját, egy orvosi köny-

vet, a bécsi Szent István templom nyolc kanonokjának hagyott könyvtárak számára egy Salamon c. könyvet, hogy ez örökké ugyanezen könyvtárnál maradjon.-

MBk.Ö.I. 440.-

584. Stephan Lang végrendelete, 1419. nov. 7.- Bécsben.-

/A Márton előtti kedden/... A Szent Istvánnál lévő nyolc /kanonoknak/... f-stet evangéliumos könyvemet... Henriknek a gyónfatómnak... a négy evangelista szövegét Nicolaus de Lyra mester glosszájával... Konrád ur és András ur őrizték meg minden könyvemet fiam, Benedek számára ha pap lesz, vagy egyébként is kedve van az olvasáshoz legyenek ezek mind az övéi. Ha azonban még gyerekkorában meghal, a könyveken barátságosan ők osztokodjanak... kiv v a bibliát /wibel/ amit a hercegi kollégium tagjainak hagyok /der fursten collegiaten/.-

MBk.Ó.-I. 451.-

585. Anna Matrerin könyvadománya 1430 k. Augsburg.-

Anna Matrerin a maga, férje, és őseinek lelkeüdvéért adományozott és adott, Szent Móric egyháza plébániájának adományozta és adta Jordán beszédeit három kötetben, melynek elseje így kezdődik "A Jordán partjait..." zöld kötésben.- A második így kezdődik: "Az első rész befejezése után... hasonlóképen zöld kötésben. A harmadik kötet a szentekről így kezdődik "Dan az oroszslánkölök..." piros kötésben a plébánosnak és tarsának örökös ren elkezésre és birtoklásra hagyta úgy, hogy a plébános és társai minden évben este olvassák a halottak nagyobb vigiliáit és a vecsernyét, reggel pedig a kisebb vigiliákat a halottak miséjével Szent Mihály főangyal ünnepe előtt nyolc nappal és a könyveket minden évben a számadás idején a káptalanbeli uraknak tartoznak bemutatni.-

Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschland und der Schweiz.
III/1. Bistum Augsburg. Bearb. von Paul Ruf.

Munchen, 1932.-

586. Egy főúri könyvtár a XV. században.-

Öttingen Lajos gróf német könyvei külön jegyzékben.- Egy jó pergamen biblia.- Egy újonnan másolt biblia Badenben van a kezdőbetűket kell díszíteni /Florisier/.- A Speculum hystoriale a nürnbergi fogadósnál.- A mi urunk élete.- Egy könyv: Erkantmusz der sund, a bűn beismerése.- Egy régi pergamen könyv különféle szent és hősi dolgokról.- Egy könyv: Ditterels buch /Titurel könyv/, ezt uram a badeni örgrófnak adta kölcsön és miután lemásoltatta vissza kell adnia.- Egy könyv: Johannes de Monte Villa.- Egy német és latin arany bulla.- A császári jog.- Egy könyv arról, hogyan kell /puska/ part és robbantószeret készíteni, fém csattja van.- Még egy másik ilyen könyv, festve, fiatal urame volt.- Egy jó német zsoldárkönyvet, ezüsttel van kiverve.-

Uo. 158.

...Offelinnek kayszheimi szerzetesnek egy passionalét adtunk kölcsön, hogy azt nekünk lemásolja, a Tamás apostol előtti szombaton. Offelinnek egy szótárt kölcsönöztünk ugyanazon napon, mint fent.

Könyv mindenféle énekkel.- Könyv Otten von Denmmeringenről, ezt a könyvet egy metzi kanonok Lotharingiában, franciáról és latinból németre fordította és ami idegen földekről, idegen állatokról, csodálatos idegen emberekről és sok más csodadologról amint a fejezetek jegyzékében olvasható. Miasszonyunkról előbeszéd.- Könyv a példákrol.- A sólyom harapásról... Könyv mondókákkal és énekekkel.- Egy pergamen olvasókönyv /?/.- Egy kicsiny pergamen orvosságos könyv, piros kötésben.- Könyv, a címe arany kovács.- Könyv Johann de Monte Villaról piros kötésben.- Százfunt /Hundert pfund/ Miasszonyunk életéről.- Könyv az ember orvosságáról.- Egy könyvecske a puskapor és salétrom gyártásról. - Egy latin könyvecske pirosba kötve lectiókkal és oratiókkal az egész éven át adventig.- Egy ezüsttel kivert imakönyvecske, mely tarsolyban van.- Egy sexternus Marokkó királyáról.- Egy német imakönyvecske sok jó imádsággal, - piros kötésben.- A történeti tükör /Spiegel hystorial/.- Egy könyv, az ószövetség legtöbb könyve megvan benne, azután az ujszövetség a Historia scholastica kivonatában, könyv a tizenöt jelről, - azután az Apostolok cselekedetei, az ita Canctorum, a Liber Apocalypsis, mindent egy könyvbe másolták.-

A Rózsakert című könyv, ki van festve és egy példa is van benne.- Egy könyvecske Sybilla jövendöléséről és a Mózes utáni tizenkét nemzetiségről egybekötve.- Historia Ernő bajor és osztrák hercegről és anyjáról Adelhaidról.- Egy könyvecske az ölyvek gyógyításáról.- Egy könyvecske a sólymok gyógyításáról. Egy könyv a decretumról.- A Belial című könyv ki-festve.- Könyv a puskapor és salétrom készítmódjáról és más dolgokról pirosba kötve egy kapoccsal elzárva és veretekkel. Egy kis zsoltárkönyv piros bőrbe kötve, veretekkel.- Könyv Szent Hedvigről, festve, sok csodával amit ő vitt végbe.- Egy nagy festett imakönyv könyörgésekkel veretekkel.- Egy kis piros imakönyv, festve, németül és latinul, könyörgésekkel veretekkel. Egy kis imakönyv könyörgésekkel.- Egy könyv a három királyok életéről.- Egy könyv az őszökről és királyokról.- Egy papiros imakönyv, mindenféle könyörgésekkel.- Könyv mindenféle természetes dologról amit csak ki lehet gondolni.- Krónika császárokról és királyokról, pergamenre írva egészen festve.- Egy másik krónika /francia, olasz?/ welsch papirra írva és egészen ki-festve.- Könyv a példákkal, az ördögi historiákkal és Sibillával.- A könyv címe Stimulus amoris, vagy ösztönzés az isteni szeretetre vagy szerelemre.- Könyv Ötneit királyról, Híg Dietrichről és Wolf Dietrichről.- Könyv Dietrich von Perenről és a kis Lawreinről.- Egy könyvecske, címe az aranyos lakat és a Pater noster magyarázata.- A bajor jog és a freiburgi jog.- A Sachsen-spiegel, zöld kötésben.- Lehenbuch /hüberek könyve/ fehér kötésben.- Egyház-jog fehér bőrkötésben, - Sext /Liber sextus/-nak mondják.- Könyv a szent birodalomról, - a birodalom miként jött létre.- Közönséges Landrechtbuch fekete bőrbe kötve.- Két kis óraskönyvek /breviáriumok - zeitboucher/ a nyári és a téli rész, fehér bőrbe kötve hosszú rarkakkal /?/.- Graduálé piros kötésben kaposokkal.- Egy uti misekönyv /Raiszmeszbuchlin/, ezüst verettel.- Egy nagy új misekönyv fehér bőrbe kötve, veretes csattokkal. Egy speciale piros bőrkötésben, veretes kaposokkal, melyben sok mise van.-

MBk, D-SCH. III/1. 159-161.

589. Az Új Ispotály sekrestyéjének könyvjegyzéke 1345-ben és 1356 után.

Négy misekönyv, értékük hatvan hallei font. Egy új plenarium, értéke 12 hallei font. Egy régi plenarium, értéke két hallei font. Továbbá két új graduale, értékük tíz font. Azután két egész antiphonarium, értékük husz font. Egy használt antiphonarium értéke öt hallei font. Azután két könyv, collectákkal /imádságok/ és olvasmányokkal, értékük három hallei font. Továbbá két fél misekönyv, értékük négy hallei font. Egy énekeskönyv és egy Cursus Marianus /imádságok/, értéke egy hallei font. Öt énekeskönyv /?/, értékük 12 hallei font. Egy zenés graduale, értéke két font, Bernhart urtól kaptuk. Egy énekeskönyv, egy commune sanctorum /imák/ és egy prédikációskönyvecske Bernhart urtól, értékük két font. Egy prédikációskönyv, értéke 12 hallei font, ezt Prant adta. Két matutina-gyűjtemény, egyik "de tempore", a másik "de sanctis", értékük 16 hallei font. Egy fél biblia, értéke 6 hallei font. Van egy új breviarium /?/, is, a bambergi kórus szerint, bizonyval megér három hallei fontot.

1356. utáni szerzemények.

Item szereztek azonban az ispotály alapítójának halála után két új matutina-gyűjteményt, egy nyári és egy téli részt, körülbelül száz forintot érnek. Item szereztek még azután egy új misekönyvet, részint boldogult Heinrich Nutzel, részint az ispotály pénzéből; a legjobb /misekönyv/, ami az ispotályban található.

MBk.DSCH. III. 732.p.

590. /Az Új Ispotály sekrestyéjének könyvjegyzéke 1401./

Misekönyvek.

Item először hat misekönyv. Item két plenarium. Item két fél misekönyv. Item két graduale. Item két egész antiphonarium. Item két új antiphonarium. Item újból két antiphonarium. Item két könyv capitulumokkal /bibliai olvasásra szánt részletek/ és collectákkal. Item egy Cursus Marianus. /imádságok/. Item öt zsoltár. Item két zsoltár, melyeket matutinákon énekelnek. Item két új versperale. Item két régi vesperale. Item két matutina-gyűjtemény /misekönyv/. Item két új, egész matutina-könyv. Item egy kánon és egy accessus altaris/ az áldozat bemutatása előtt mondandó imádságok/. Item egy könyv, Sibito beszédei /talán Sibodo v. Sibico, ilyen nevű püspökök voltak, iráshiba/ Item egy quaternio collecta de sanctis. Item egy himnuszgyűjtemény. Item egy Jézus Krisztus testéről szóló historia. Item egy "historia de visitatione". Item egy historia Szent Brigittáról. Item egy breviarium. Item két cancinale. Item egy "quaternio nemsur"/?/ Item egy fél biblia.

MBk. DSCH. III. 736.

590/a. Bibliothekskatalog des Neuen Spitals 1401.

/Az Új Ispotály könyvtárának katalógusa/

Itt következik a könyvtárban lévő könyvek leírása. S ha a sekrestyés és a gondnok átadják egymásnak az ornátust és vizitálnak, akkor át

kell nézniük a könyvtárban lévő könyveket is, hogy ne vesszen el belőlük egy sem. A könyvtárhoz a sekrestyés és gondnok akarata és beleegyezése nélkül senkinek sem lehet kulcsa. Az ispotálymesternél kell lenni azon zárok kulcsainak, ahol a könyvek láncon vannak.

/Köv. egy hosszú lat. felsorolás/

MRk. DSCH. III. 739.

591. Bücherstiftungen Sebald Schreyers 1482-1507.

/Sebald Schreyer könyvadományozásai/

I. Schreyer könyvadományozásai 1482-ben és 1489-ben.

Item Sebald Schreyer a maga és utódai nevében a bambergi püspökség szabályai szerint 16 forintos költséggel egy pergamen imakönyvet készítettett, s amidőn a 84. évben új és állandó rendszabályokat vezettek be abban a püspökségben, emlékül a következőket is beíratta a könyvbe: Cum summus nobis... etc. /lat.szöv./

Item Sebald Schreyer fenti könyvből az említett irást törölte és helyette egy másikat íratott be. Éspedig négy verset a Schreyer-cimer fölé ragasztott lapra:

Forte meum dominum... et c

Item a következő lapra azután ezt a nyolc latin verset:

Sacratas quicumque. Deo...etc.

Item Szent Henrik császár és Szent Kunigunda képe alá festette Szent Sebald képmását is, az alá pedig saját magát és feleségét térdepelve, a Schreyer és a Kammermeister-család cimeres pajzsával és sisakjával együtt.

Item Sebald Schreyer a fent nevezett hordozható oltárhoz, melyet házában kíván használni, mindenféle tartozékot megcsináltatott, éspedig a következőket:

Item egy nagy nyomtatott pergament misekönyvet, mely a 89. évben készült és értékét 30 rajnai forintra becsülte; ebbe először is a Schreyer-cimert festette, azután pedig a következő verseket vagy metrumokat íratotta:

Forte meum dominum...etc.

Azután a feszület hátsó részére Mi Asszonyunk napsugaras képmását festette az angyalokkal együtt; az alá vagy mellé saját magát és feleségét térdepelve, a Schreyer- és Kammermeister-cimmerrel és sisakokkal egyetemben, alul pedig a következő verseket vagy metrumokat íratta fel:

Quicumque es sacras...etc.

592. II. Bücherschenkung an die Siechenkirche St. Jobst 1486.

/Könyvajándékozás a Sz. Jobst kórházi templom részére/ Item Sebolt Schreyer a beteg/kór/házban lévő papok részére ajándékozott örökre két pergamentre írott imakönyvet, hogy minél jobban teljenek napjaik. Mindegyik könyvbe a következőt íratta:

Valeant ut Christi sacerdotis...etc.

593. III. Bücherschenkung an das Franziskanerkloster Riedfeld 1492.

/Ajándék a riedfeldi franciskanusok kolostorának/

Item Sebolt Schreyer a Newenstat melletti Riedfeldben lévő mezitlábás rend kolostorának könyvtára számára megíratta a rend szentje, Szent Bonaventura legendáját és szenttéavatásának történetét s a nevezett Szent Bonaventurát pergament lapra festette egy Schreyer-pajzsocskával együtt és azt nekik szent Egyed napján, 1492. augusztus 31.-én elküldte.

594. IV. Bücherschenkungen an St. Sebald in Nürnberg, das Spital zum Hl. Geist in Neumarkt und an Riedfeld 1490-95./ Adományok St. Sebald, a Szentlélek-Ispotály és Riedfeld részére/

Item Peter Danhauser mester egy Autoritates Aristotilis et aliarum philosophorum című könyvecskét, melyet ő nyomtatott és kötött be, Sebolt Schreyernek dedikálta. A könyv végére nyomtatott, 1490. július 26.-i dátumu Schreyernek szóló epistola így hangzik.....

Item Sebolt Schreyer az Autoritates Aristotilis et aliarum című, fent nevezett könyvekből néhányat megvett, bekötetett, mindegyiknek első lapjára egy Schreyer-pajzsot festetett és fölé * következő néhány metrumot íratta:

Quisquis leges istum...etc.

Item Sebolt Schreyer a fent nevezett bekötött könyvek közül egyet Szent Sebolt templomának könyvtára számára adományozott. Item továbbá egyet a neumarkti Szentlélek-Ispotály könyvtárának adott. Item egyet pedig a mezitlábás barátok könyvtárának küldött Rittfeldbe, mely helység az Aisch melletti Neustadtnál található.

Item az említett Danhewser, az artes liberales magisztere Georg Pirckhamernak, a nürnbergi karthausiak atyjának ösztönzésére kinyomatta Kempis Tamás testvér műveit két levél kíséretében, melyek közül az egyik az említett atyától Peter mesterhez, a másik nevezett Peter mestertől az illető atyához íratott. A két levélben említés történik egy "Architipus triumphantis Romae" című könyvről, melyet fent nevezett Peter Danhewser mester Sebolt Schreyernek készített és dedikált? az 1494. febr. 14-én kelt a ánlás így szól.....

Item Sebolt Schreyer Kempis Tamás említett könyvei közül néhányat megvásárolt és bekötetett; mindegyiknek első lapjára egy Schreyer-cimert festetett, alája pedig a már említett négy strófat íratta: "Quisquis leges istum... stb., mint ahogy ez e könyvnek 51. lapján olvasható. Item a fent nevezett könyvek egyikét Sebolt Schreyer a nürnbergi Szent Sebolt-plóbbánia-

templom könyvtárának adományozta. Item egyet pedig a neumarkti Szentlélek-Ispotály könyvtárának adott. Item továbbá egyet adott a rittfeldi mezitlábás rend kolostorának könyvtárába, az Aischnál lévő Neustadt mellett. Item Peter Donheuser kinyomatta Dionysius tisztelendő atya, a karthauzi barátok ruremundi házának priorának Specula omnis status humane vite című művét s a könyvhöz csatolt levél szerint a könyvet a tiszteletreméltó Georg Pirckhamer urnak, a nürnbergi karthauzi barátok /lelki?/ atyjának ajánlotta. Ebben a levélben megemlíti az archetipus triumphantis Rome című könyvet, melyet Sebolt Schreyernek dedikált; az 1495. jan. 15.-i keltezésű levél így hangzik.....

Item Sebolt Schreyer Dionysius atya, a rurenmundi karthauziak /rend/ háza priorának "Specula..." című említett művei közül néhányat megvásárolt és bekötetett; mindegyiknek első lapjára egy Schreyer-pajzsot festetett, föléje pedig az említett négy strófát íratta: "Quisquis leges istum"...stb. amint az e könyvnek 51. lapján található. A fent nevezett bekötött könyvek közül Sebolt Schreyer egyet a Nürnbergi Szent Sebolt-pfiebáni templom könyvtárának adott. Item egyet pedig a neumarkti Szentlélek-Ispotály házának könyvtárába. Item egyet adott a mezitlábás rend kolostora könyvtárának Rietfeltbe, az Aisch melletti Newenstadtnál.

Item Peter Danhewser mester kinyomatta Guilelmus Parisiensis püspök néhány művét, ti. de fide, legibus, virtutibus, moribus, viciis, peccatis, temptationibus, resistenciis, meritis, retributionibus et immortalitate anime cum reportoro. Idem de sacramentis. Cur deus homo et de penitencia cum registro. Idem de universo. Ennek a könyvnek elejére nyomtatott egy levelet doctor Theodericus Ulsenius orvoshoz és költőhöz, amelyben megemlíti az "Archetipus triumphantis Rome" című könyvet, melyet Sebolt Schreyernek dedikált; a levél az arra szóló válasszal együtt így hangzik.....

595. V. Bücherschenkung an St. Sebastian in Nürnberg 1489.

Item Sebolt Schreyer a Szent Sebestyén /rend?/ház alapítványának adott egy a 89. évben nyomtatott 30 rajnai forint értékű, nagy pergament misekönyvet; ennek első lapjára a Schreyer-család címerét és sisakját festette; ez elé emlékül a következőt íratta:

Sis felix, inclitissime lector...etc.

S azután az említett könyvben a canon melletti feszület hátsó részére egy oltárt, az oltárra egy képet, arra Mi Asszonyunk kétszárnyu, napsugaras képét festette; melynek jobb oldalán Szent Sebestyén, baloldalán Szent Rókus képe látható, mellette az oltár előtt pedig Schreyer és felesége térdepelve, a Schreyer és Cammermeister család címerével együtt. A kép alá a következő verset íratta:

Quicumque es sacras...etc.

Item Sebald Schreyer Nürnbergben a Weidenmühle alatti Szent Sebestyén templomnak adott egy papiros könyvet, melyben néhány misét /miseszöveget/ - a vesperát és a completariumot is - íratott le; a könyv legelső lapján a Schreyer-pajzs áll, mellette a következő sorok:

Libellum hunc, cantica quedam...etc.

596. A Schwäbisch-Gmünd-i dominikanusok sz. történet ajándékozása.

Item Johannsen Wilhelm ur ösztönzésére és kérésére Sebolt Schreyer pergamenre íratta és bekötötte a historia horarum-ot, Szent Sebald és Szent Genoveva miséivel együtt; az első historia elé Szent Sebald, a második elé Szent Genoveva képét festette. Mindkét képen jobbról saját képmása és a Schreyer-cimer, baloldalon felesége képe és a Camermeister-cimer látható. A könyv végére levelet íratott a gmündi dominikánus prior-nak és konventjének 1506. nov. 4., szerda-i dátummal; ezt a könyvecskét, mely több mint 3 rajnai forintba került, elküldötte az említett konvent-nek. Nevezett levél így hangzik...

Obtestor efflagitoque vestram charitatem....

597. 1506 und 1507.

Item Sebolt Schreyer pergamentre íratta és igen szépen bekötötte szent Sebald notula-val írt élettörténetét ill. legendáját, azután pedig Sz. Sebald historia horarum-át, valamint az officium missae-t /miserend?/ szöveggel; a legenda és a historia közé egy kápolnai oltárt festettek, erre egy festményt Szent Sebald képmásával; előtte a térdelő Schreyer és felesége, családjaik cimere és sisakja látható...

Nevezett könyv borítólapjára pergament lapot ragasztottak Szent Sebald képével; ide nyomtatták életének strófáit is: "Regie stirpis..." etc., mint az "C" könyv 70. lapján olvasható. Ezt a könyvet, amely több mint 7 rajnai frankba került, Schreyer ígérete szerint a gmündi kápolnának adományozta örök tulajdonul. Az adományozásról szóló nyilatkozat így hangzik.....

Item Sebald Schreyer megvette az augsburgi püspökség egyik mise-könyvét, amelyben a canon pergamenre az egyéb szöveg azonban csak papir-ra van nyomtatva; ehhez pergamenre hozzáíratta Szent Sebald és Szent Genoveva miséjét s a misekönyvet oltári használatra az említett gmündi kápolnának adta. Az illető könyv feszülete elé és mögé festették Mi Asszonyunk napsugaras képét, amint gyermekét, Jézust karján tartja; előtte Schreyer és házastársa képmása, és a Schreyer- és Camermeister-cimer látható; a festmény alá a következő verset írták:

Quincumque es sacras...etc.

Szent Sebald és Szent Genoveva kéziratos miséi előtt, melyeket a könyv első részébe, a kalendarium és a register után következő részbe kötöttek be, hasonlóképpen egy kápolnai festett oltár látható; ezen egy festmény Szent Sebaldról, továbbá a térdelő Schreyer és házastársa képe családjaik cimereivel és sisakjaival együtt. Fölötte és az írás olvasható: Divinum hunc codisem sacrosanctis celestium...etc. /851. l. utolsó bekezdés/

A deszkából készült fedélre pergament lapot ragasztottak, melyen Szent Sebald képmása látható életének strófáival /carmina seines Lebens/: "Regia stirpis..." amint "C" könyv 70. lapján olvasható. Ez az 1507. évben készült könyv a két mise másolatával, vonalzásával, festésével, bekötésével stb. együtt több mint hat rajnai forintba került.

Item Sebolt Schreyer megvett egy papirra nyomtatott és két részbe kötött teljes imakönyvet, mely az augsburgi püspökség hora canonica-it /breviariumi imádság/? tartalmazza; a nyári részbe Szent Sebald imáját és történetét, a téli részbe Szent Genoveva imáját és történetét iratta le pergamentre s legelől, a kalendárium és a register után köttette be. Ezeket az imakönyveket a gmündi kápolna örök használatára adta; fent nevezett Szent Sebald és Szent Genoveva imái és históriái elé egy kápolnai oltárt festettek, azon egy festmény látható Szent Sebaldról; előtte Schreyer és felesége térdepelve, valamint a Schreyer és Camermeister - családok cimerei. A kép alá a következő verset írták:

Sacratas quicumque Deo....etc.

A fent nevezett két historia után mezitelen szárnyas kisgyermeket festettek, aki a Schreyer és Camermeister-cimert és sisakot tartja; a kép felett így szól az írás:

Pro perhennibus optimi...etc. /852.1., 13.sor/

Ezek az 15⁰⁷. évben ajándékozott könyvek a két legenda másolatával kötésével, vonalzásával, festésével s egyébbel együtt több mint tiz rajnai forintba kerültek.

MBk.DSCH. 846-854.p.

598 Hans Tetzl könyvjegyzéke 1464.

Én, Hans Tetzl gyermekeimre a következő könyveket hagyom. Egy fél passionale, velencei ivre írva, deszka kötéssel, barna bőrhuzattal. Egy másik könyv, orvosságról, a füvek erejéről, lovaknak való orvosságról, fákon növő gombákról, borcsinálásról, sólyom- és falkavadászatról, főzésről szól, piros szattyánba kötve. Ismét egy könyv, deszka táblájú, szattyán kötésben; ez zsoltár: az egyik vers latin, a másik német; harmadik részét a glosszák képezik. Egy másik könyv, deszka fedéllel, fekete bőr a kötése; Trója romlásáról, Nagy Sándorról, a rómaiak történetéről szól, egy pápai és császári krónikát s egyéb históriákat tartalmaz. Egy könyv, deszka fedéllel, fehér bőrbe kötve, a tiz parancsolatról s atyáinknak a sivatagban töltött életéről szól.- Egy könyv, deszka táblával, barna bőrkötésben, János /evangéliumának/summája.- Egy könyv, deszka táblájú, /"plabm"-/bőr kötésű, pergament lapokkal, a 24 öregről szól.- Egy deszka táblájú könyv, /"Plabm"-/ bőrkötésben, ez német és latin canonica.- Egy deszkekötésű német imakönyv, durva bőrbe kötve.- Egy deszkafedelű kis német imakönyvecske, szattyánbőrrel behuzva.- Egy deszkafedelű latin imakönyv, piros szattyánba kötve.- Egy könyv, deszka fedéllel, vörös, durva bőrbe kötve, "zu konfeckt".- Item a passionale második fele, ez is velencei, nagy ivre van írva, táblája deszka, fehér bőrkötéssel, ez a két /fél/ passionale mindennel együtt körülbelül husz forintba kerül.-

Item egy teljes német biblia, nagy velencei papiros ivre van nyomtatva, táblája deszka.- Item 14 könyvecske, mindegyik szentnek cursus-át tartalmazza.- Egy "copertá"-s könyv, sok német imával; így kezdődik: "Egy pálmafáról".- Három német imádságos könyvecske, copertákkal. Továbbá egy könyvecske egy copertával, arról szól, hogy mit kell tudnia és tennie minden embernek aki idvezülni akar; németül van, de latinul kezdődik: "O bone

Jhesu, esto nobis Jhesus" etc.- Továbbá egy könyv copertával, a tanítók mondásairól és a gyónásról szól... Egy régi pergamen könyv, versek a szentek életéről.- Továbbá a régi írásoknak néhány sexternusa a szentek életéről, rímekben. - Egy zöld copertájú latin könyv, az asztronomiáról szól.- Egy pergament könyvecske copertában, a cisloianus van benne leírva.- Két nagyon jó számtankönyv, ebből bárki megtanulhat jól számolni, és egy könyvecske mindenféle kereskedőkről itt Velencében és más országokban, mind a három copertába van kötve.- Egy copertás könyv, sokféle történet van benne a halacskáról.- Továbbá egy könyv bőr copertával, rethoricáról és a stilusról szól, hogy hogyan kell mindenféle levelet fogalmazni és írni.- Továbbá egy bőr copertájú könyv, az örgróf és Nürnberg város háboruságáról szól- Továbbá egy nagyon jó ivmagyságu kalendárium, én magam irtam, sokféle egyéb históriát tartalmaz.-

MBk.DSCH. III. 854.p.

599. "Én, báró Degenhardt von Gundelffingen, tudatom jelen levelemmel, hogy nekem nagyságos Sigmund és Hohann, Lupffen grófjai, Stielingen fejedelmei és Heuwen urai, az én rokonaim, szorgalmas kéréseimre az alant leirt könyveket, nevezetesen:

"Sextus és Clementin. Item abbas decridalium. /Decretalium/ Item casus in terminis. Item ordi iudiciarius egy fehér borításban. Item bulla Johannis papas super Clementinis. Item egy tractatus pergamenre írva, a kezdete "De fide et spe, quae in nobis." Item notitia de Machmeto. Item Vergilius Aeneise; kölcsön adták. Ezen könyveket, melyeket Lupffen nagyságos urai, nekem szeretett rokonaim, kölcsönöztek, én, vagy örököseim a levél keltéhez legközelebbi karácsonytól számított három év múlva a heuweni könyvtárba visszaadjuk. Ha azonban a könyveket tőlem eltulajdonítják, úgy én, vagy örököseim a méltóságos Nicolaus Hund tisztelendő urnak, ezidőtájt stielingeni apát, vagy annak, aki utána Stielingenben apát lesz, és a conventnek ugyanott a fentnevezett könyveket, ha én, vagy örököseim az apáttól vagy a conventtől felszólittatunk, három hónapon belül kifizetjük... Mátyás apostol napján anno Domini LXVII."

Hohen-Hewen 1467.

MBk.DSCH.I. 178-179.p.

600. Könyvek kölcsönzése és visszaszerzése.-

Eynsham Abbey, 1361 k.

Xlvij. Erre vonatkozólag azt mondja, hogy ez az artikus rosszul és az apát iránti rosszindulatból van így fogalmazva. Nem tagadja, hogy Thomas Attehethe urnak egy misekönyvet adott kölcsön, hogy barátságát és a monostor nehéz ügyeiben támogatását megnyerje és biztosítsa, ezt azonban épségben visszakapja. Ami a szentek legendáit, a gyóntatók summáját illeti, valamint a Gergely-féle summát és egy glosszázott zsoltárkönyvet, ezekről azt mondja, hogy mikor az apátság üresedésben volt elődje lemondása folytán a püspök ur e hely kegyura, magához vette és elvitte. Az apát azonban a mondott kegyur végrendeleti végrehajtóinál eljárta, hogy az említett könyveket a monostornak visszaadják. Azt sem tagadja, hogy John Herdewyknak egy zsoltárkönyvet adott kölcsön, ez viszont minden nehézség nélkül vissza fogja adni. Elmondja még azt is, hogy elődje kegyurának Henry Burwasch lincolni

püspöknek a felszólítására egy bizonyos John Bournenak egy nem glosszázott Decretum-másolatot és egy Decretalia másolatot adott kölcsön tiz márka zálog fejében, ami az apátnál maradt. A Summa summarum könyvre vonatkozólag azt mondja, hogy az elődjéé volt, és a monostor egyéb könyvei közé soha nem volt besorozva, és hogy elődje a mondott könyvet testvére gondjaira bízta, mikor ő a római kuriába ment, testvére pedig az apát és elődjének tudta nélkül, sőt tiltakozásuk ellenére zálogba adta, de nem tudják kinek és így ez sem róható fel az apátnak.

Pantin, III. 47.

Thomas De la Mare St. Albansi apát vizitációja Eynsham Abbeyben 1363-6k.

601. Iskoláskönyvek kölcsönzése.-

A bécsi István-templom iskolájából 1350 k.-

Jegyezd meg, hogy ... kölcsönadtam a Priscianussal kapcsolatos kérdéseket.-

Péternek a Compendium /?/ magyarázatát.-

Bohenak /?/ Pridentius textusát és a Donatussal kapcsolatos némely kérdéseket.-

Bihának /?/ Priscianus magyarázatát és egy füzetet a graecismusról és a graecismus szövegét.

Leucippusnak beszédeket. Továbbá M....nek egy füzetet a graecismusról és a graecismus szövegét.

Péternek a karmelitáktól egy bölcsészeti kötetet.-

Bihenek /?/ auctorokat.- Továbbá Mihály prédikátor urnak a Vetus Ars bizonyos kérdéseit.-

II.-

Itt azok a könyvek vannak feljegyezve, amiket magam kölcsönöztem.-

Először Ulriknak kölcsön adtam Herrandus derivációit.-

Továbbá ugyanannak auctorokat.-

Michael Mundlininak Prudentius művével /cum opere?/.-

A Sváb /?/ Jánosnak /Iohanni Swewo/ a jelentés módok és ezzel kapcsolatos dolgok magyarázatáról egy kötetet.

Leucippusnak a graecismust.-

Laybachí Péternek Horatius magyarázatát /és még a jelentésmódokról hat quaternust/.-

Valakinek Ybbsből a Donatussal kapcsolatos kérdéseket, a kettős érdeklődő szavakat, szinonimokat...

Laybachi Péter mesternek a Summák magyarázatát egy kötetben.-

Ugyanannak a Summák szövegét.-

Rugerusnak az új költészettant /poetria novam/ a derivarium szövegével.-

Mihálynak a karmelitáktól a filozófiai szentenciákat.-

Tullni Egyednek a fagifacetum magyarázatát.-

Laybachi Péternek a jelentésmódok magyarázatát.-

Leucippusnak egy füzetet * graecizmusról. Továbbá valakinek... kérdéseket.- Boethius: De consolatio - és még egy filozófiai értekezést.-

A bejegyzések többször át vannak huzva, kivakarva, ami értelmezésüket igen megnehezíti.

MBk.Ö. 430.-

602. Közös olvasmányra szánt könyvek XV.sz.-

Lumen animae.- Szent Gergely Moralia.- Humbert /de Romans/ magyarázata Szt. Ágoston regulájához.- Honorius magyarázata a zsoltárkönyvhöz.- Augustinus magyarázata a zsoltárkönyvhöz.- Summa a bűnökről. A biblia le rövidítve.- Hugo /a S. Victore/ a szentségekről.- Iskolai történet.- Dinkelsbüheli Miklós mester.- Gergely Pastoralia.- Gergely magyarázata Ezekiel prófétához.- Ágoston /levele/ Cirillhez.- Szerzetesek tüköre.- Bernát a parancsról és felmentésről.- Ágoston a remetékhez. Lucadarius.-

603. A kollációnál olvasható könyvek.-

Vitae patrum.- Szent Gergely dialogusainak könyvei.- Az atyák beszélgetései /kollációi/.- Az atyák szokásai /Instituta/.- A Bölcsesség órája.- Honorius magyarázata az Énekek énekéhez.- Passionalék és a Szentek élete.- Bernát magyarázata a "Stabat"-hoz.- Bernát magyarázata a "Missus est"-hez.- A szerzetesek tüköre.- Anzelm elmékedései.- Szent Ágoston soliloquiuma.- Albert az erényekről.- Az élet fája.- Értekezés a mesterségekről.

MBk.Ö. I. 443.-

604. Könyv ajándékozása 1418.

En Vilmos, Szent Márk biborosa ezt a könyvet, amit sok éven át igyekeztem megszerezni, végre mikor Firenzéből megkaptam itt lemásoltattam ajándékkul a reimsi egyház könyvtára számára. Kérem, hogy jól vigyázzanak rá, mert azt hiszem Galliában ez az első példány /Ptolomaeus/. Saját kezemmel irtam ezt Konstanzban, az egyetemes zsinaton, a zsinat negyedik évében V. Márton pápa ur első évében az Ur 1418. esztendejében január havában.

605. Két huszita a bázeli könyvtárakban.-

Petrus Zafacensis táborita pap elbeszélése:

1433. Január 26.- Ebéd után Prokóppal és Markolddal elmentem a minoritákhoz, hogy könyvtárukat megnézzem. Kevés értékes könyvet találtam ott, kivéve a bibliát, közepes kommentárjait és a biblia némely könyvéhez irt magyarázatokat.- január 27.- Ebéd után a dominikánusok kolostorába mentünk négyen papok és még mások is, hogy könyvtárukat megtekintsük, mely jóval különb és értékesebb, mint a minoriták könyvtára. Ebben, azaz a domonkos könyvtárban megtaláltuk a sakkjáték csalásait és sok más jó könyvet. A második szobában külön kánonjogi és civiljogi könyvek voltak a jogtudósok műveivel együtt. Ezután a piacenzai biroroshoz mentünk, ki ugyanazon kolostorban tartózkodott és minket szívesen fogadott. Prokóp így szólt hozzá: "Szerettünk volna néhány könyvet kapni, de ezek a testvérek szabályokra hivatkozva megtagadták; hogy ti. a kolostoron kívül könyvet kölcsön adni nem szabad." A biroros így válaszolt: "Bármennyit ahajtotok, meg fogjátok kapni." Ekkor a perjel előbbi szavait mérsékelve azt mondta, hogy ő nem is teljesen utasított vissza..."

Uo.

606. "Asztalra olvasás"

Heiligenkreuz, XV. sz.-

Hogyan olvassák a könyveket egész éven át az ebédlőben a ciszterci rend Szent Kereszt monostorában itt sorban megtalálod.-

Először ádventben Izaiás prófétát olvassák mind a templomban, mind az ebédlőben. A felolvasó /lector/ a refektóriumban az 52. fejezetnél kezd el azaz "Kelj fel, kelj fel..." Azon a napon olvassák még János püspök homiliáját...

Az ur születésének vigiliáján szent Bernát beszédét olvassák... A szent napon /Karácsony napján/ szent Bernát beszédét olvassák, azután az új legendáskönyvből, azután olvassák azt, ami az éjszakai istentisztelet olvasmányjaiból /de lectionibus matutinalibus/ és a homiliákból még hátra van... Azon a vasárnapon, melyen a Iudicát éneklék Jeremiás prófétát olvassák mind a templomban, mind az ebédlőben; az ebédlőben a felolvasó a 11. fejezetnél kezd azaz "Az ige mely intéztetett..." Azon a napon Gergely pápa homiliáját olvassák, azután Baruch könyvét és a Lamentációkat... Nagypénteken /In parasceue/ Anzelmu nek az ur szenvedése fölötti siralmát olvassák e napon a refektóriumban is, meg a kollációhoz is....

Mária tisztulásának vigiliáján Jeromos beszédét olvassák, keresd a régi legendáskönyvben az első részben /in antiqua legenda libro primo/ magán a napon pedig Bernát beszédét, keresd a nagyobbik kötetében, Ágota napján az ő legendáját olvassuk az új legendáskönyvből... A kereszt felmagasztaltatásán a szent keresztéről szóló legendát olvassák, keresd meg az új legendáskönyvben vagy ha úgy tetszik a Passionale harmadik könyvében...

Mittelaterliche Bibliothekskataloge Österreichs.I. 76-82.-

S. Agostino da Vicenza 1443. jan. 3.

Tudják meg mindazok, kik jelen levelünket olvassák... hogy az Ur születésétől 1443. évben... január hava harmadik napján... Krisztusban tisztelendő atya és ur... Kristóf... rimini püspök... azt óhajtván, hogy az istentől neki juttatott javakkal a földieket égiekkel cserélje el és... fontolóra véve... az alulirott összes és valamennyi könyvet valódi értékével... a mondott adományozó tisztelendő atya becslése szerint /a vicenzai Szent Ágoston kanonokjainak adományozza/

Aquinoi Szent Tamás első részét piros kötésben és arany metszéssel, tiz kamarai arany forint értékben.- A második rész első felét ugyanattól, piros kötésben, hat arany értékben.- Mátéhoz és Márkhoz irt magyarázatok egy kötetben fekete kötésben, arany metszéssel, tizennyolc arany értékben.- Egy másik hasonló kötet a Lúkácshoz és Jánoshoz irt magyarázatokkal ugyanazon Szent Tamástól, tizennyolc arany értékben.... Boldog Bernát beszédei az egyházi évről az Énekek énekéhez irt magyarázataival egy nagyon szép kötetben, fekete kötésben, arany metszéssel, 20 arany értékben... A róta határozatai papiroson, füzetekben egy arany értékben. A szeretet ösztökéjét Bonaventurától és boldog Jeromos elhunytát egy kötetben piros kötésben három arany értékben... A Doctrina Christiana Augusztinustól papir kötetben... fekete kötésben egy fél arany értékben.... Plinius leveleit öt füzetben papiroson egy arany értékben.-...Ambrus testvérnek a kamalduliak generálisának sok levelét 14 arany értékben. Ugyanő leveleinek egy más kötetét három arany értékben. Szent Gergely pápa dialógusát négy arany értékben.... Summa a vétkekről és az erényekről tizenkét arany értékben.

A szómagyarázatoktól eltekintve teljes bibliát 20 arany értékben. Más bibliát pirossal borítva, kis betűvel teljeset 10 arany értékben... Uj, kis misekönyvet 16 arany értékben... A codexet három arany értékben...

Egy biblia, mely 60 arany dukátot ér, azaz 60 dukátot.

Catholicon egy kötetben, ami 45 dukátot ér.

Augustinus de civitate Dei 35 dukát értékben.

Ubertino de Casale 18 dukát értékben.

Vita Christi 12 dukát értékben.

Bernát az énekek /éneke/ fölött, 12 dukát értékben....

.....

Lactantius 20 dukát értékben.

.....

Két prédikációs könyv 5 dukát értékben.

Szent Tamás második részének a második fele 9 dukát értékben.

A sententiák szövege hat dukát értékben.

Továbbá elismérem, hogy sok más könyvet eladtam amik összesen 30 dukátot tesznek ki.

Továbbá Lirai Miklós a négy evangéliumhoz írt magyarázatai 15 dukát értékben.- Továbbá kölcsönadtam Bonaventura harmadik könyvét, amit Don Zulian a San Zorzi d'Alega rektora adott nekem kölcsön.

Mindezeket a könyveket a püspök ur magánál tartotta... mint kiderül a püspök írásából is, ami 1430. augusztus 16. napján kelt Velencében az alpei szent Györgyben.

Ezt a tiltakozást... az említett podesta és kapitány elfogadta.- Johannes Matheus közjegyző.- Miscellanea Ehrle V. 319.-

(608) Különbség a pergamenek között.

S.Giorgio in Braida inventáriumából.

Egy másik szekrényben hét nagy könyv kecskebőrből való pergamenből, alakokkal, festett képekkel és aranyos /hang/jegyekkel, fakötésben, aranyozott lemezekkel.

Két nagy könyv rendes pergamenből a többszólamu énekhez az egyik nagy fólióba kötve /pergamenbe/ a másik csak rendesen...

Uo.-

(609) "Az állhatatos és tekintélyes oringeni /sic!/ Johann Rynmann ur közönséges németországi könyvtáros, a szent római birodalom császári városának, Augsburgnak lakója etc."

Egy 1509-ben megjelent Laienspiegel felirata.- Azért lényeges, mert Joh.Rynmann soha sem tüntette fel lakóhelyét.

Kirchhoff, A.: Beiträge... 17.p.

(610) "Mi Crafft, Hohenlohe grófja etc., nyilvánvalóan elismerjük ezzel a levéllel a mi és örökösaink részéről, hogy miután a mi oehringeri polgárunk Hanns Ryman /helyesen: Rymann!/- néhány éve nyomtatott könyvekkel kereskedik és ipart üz, külső királyságokba és nemzetekbe utazik, köztük alsó és felső Németországba is, és minden évben nagy és hosszú utat tesz meg ünneplés nélkül; alkalomadtán mind iparát, mind Oehlingen városban állandó lakását beleegyezésünkkel fel akarja adni..."

Crafft, Hohenlohe grófja szabadságlevele Johann Rynmann számára. Oehringen 1498.

Rynmann azért kéri ezt a szabadságlevelet, mert Oehringen nem volt megfelelő hely a könyvkereskedelemre és Augsburgban akar letelepülni. 1502-ben már itt is találjuk.

Kirchhoff, A.: Beiträge... 12.p.

Egy magyarországi város könyvtárügyeiből.-

Bártfa városplébániai könyvtára XV.sz.

611.

A.- A számadásokból.-

1435. dec. 23.-

Továbbá kiadtunk az új graduáléért, amit az egyház /plébániatemplom számára vettek/ 9 arany forintot.-

Továbbá ugyanazért 84 kamarai /camerales/ forintot.-

Továbbá az új graduáléért, 1 arany forintot.-

1436. november 30 után:

Kiadtunk az új graduáléért 18 arany forintot, 12 dénár levonásával.-

1437. december 6.

Kiadások az egyházra: először a graduáléért, azután a tető /javítására/, fizettünk a prédikátornak, tanítónak mint a kis könyvből kitűnik, összesen 22 arany forint és még 63 dénár.-

1437.-

Szent Egyed egyháza /a plébániatemplom/ tartozik azzal, amit ebben az évben kiadtunk az új graduáléért és a padokért: 19 arany forintot.-

1439. A Ferenc városi jegyzőnek kifizetett 13 I/2 forint tiszteletdíj bejegyzése előtt: Miklós scriptornak /kilenc részletben/ összesen 900 dénárt.-

1438.- december 5-12.- Johanni Kathedrali 100 dénárt.-

1457.-

Könyvek kötéséért a régi harangozónak négy dénárt.-

Könyv kötésért hatvan dénárt.-

1480.

/Sztropkói/ György pergamenista /másutt permitter/ elnyerte a polgárjogot.- [Ugyanez mint scriptor és litteratus is szerepel.]

1472.-

János mesternek a könyvek korrekturájáért 1 forintot.-

1479.

A lakatosnak a könyvtár számára készített két lánc fejében adtam 1 forintot.

1435.- Szent János /bártfai ágostonrendi/ kolostora tartozik a városnak 13 arany forinttal ama legendáskönyvek fejében, melyeket eladtunk. Ennek fejében a város a kolostor pénzéből négy forintot megkap abból az összegből, amit Froinkné /Froinkin/ a templom korusára hagyott.-

Homonnai Drugeth István Bártfa tanácsához a bártfai scriptor /Stuhlschreiber/ adóssága ügyében.

612) Bölcs és élelisméjű férfiak, kedvelt barátaim és szomszédaink.-
Emlékezetetekbe hozzuk, amit az elmúlt évben már nektek megírtunk, hogy egy bizonyos, a ti várostokban lakozó "Catedralis scriptor" a kegyes emlékezetű Bálint papnak öt arannyal tartozott, mely öt aranyért Pál pap ugyanazon scriptorért jótállt és hogy Pál pap igen sokszor ugyan azon öt forintért, levelünkkel nálatok járt. Már azt mi nem tudjuk, hogy ez a scriptor, ki nálatok lakozik az öt forintot kifizette-e vagy sem; az örökös /?/ pedig István klerikus, a kegyes emlékezetű Bálint pap testvérének fia. Ezért elég jóindulatúan kérünk titeket arra, hogy levélben világosítsatok fel arra vonatkozólag, hogy ez a nálatok lakó scriptor az öt forintot megfizette-e vagy nem?- Jeszenő várunkból Mária tisztulásának ünnepe előtti kedden /jan. 28./ 1476. évben.-

Homonnai Drugeth István.-

613) Egy antifonás könyv másoltatása.-

1493.-

A folyó évben a plébános urnak és néhai Mager Péterné többi végrendeleti végrehajtójának a neki fizetendő adósságok fejében az antifonárium elkészítésére a pünkösöd előtti pénteken /máj. 24/ 8 forintot, a harangozó által kell elküldeni,

ugyanerre a János nap utáni kedden /jun.25./ Helbling Péter által 25 forintot,

ugyanerre Nagyboldogasszony előtti kedden /aug.13./ Gergely pap által 12 forintot,

Stzechel Mihály által a Gál nap előtti pénteken /okt.11./ 5 forintot,-

a biró ur által Erzsébet előtti pénteken 5 forintot,

Az ügyre vonatkozó köteleztvényt a plébános urnál lehet megnézni.-

1494.-

A plébános urnak az antifonárium számlájára, amit most másolnak, a Prokóp napja előtti pénteken a harangozó által 6 forintot -

Ugyanarra a Tamás apostol előtti szerdán /dec.17./ 11 forintot -

Mager Péter házadójának visszatérítéséből 2 forintot -

1495.-

Boldizsár katedrális másoló részére az antiphonarium számlájára a Karácsony utáni vasárnap, 2 forintot.-

Ugyanannak Fülöp és Jakab ünnepén /május 1./ 12 forintot -

Ugyanannak az Áldozócsütörtök utáni pénteken /május 29./ 12 forintot -

A plébánosnak a kapsokért és a mondott antiphonarium kötéséért stb. az Orbán előtti pénteken /május 22./ 8 forintot -

A nevezett Boldizsárnak a mondott antifonás könyvért az Urnapja előtti kedden 6 forintot adtunk -

Műndezekről lássák a kötelezvényeket a plébános urnál -

614) Boldizsár scriptor levele Bártfa tanácsához -

Bölcs és körültekintő uraim.- A plébános ur, mint értesültem azt kívánja, hogy itt, Bártfa városában lássam el hangjegyekkel azt az antiphonariumot, amit kegyelmetek és kegyelmetek egyháza számára másoltam. De mit érek vele, ha azt kegyelmeteknél látnám el hangjegyekkel? Kegyelmetek egyházának másolható példányai ugyanis, az antiphonariumok hibásak és nem kifogástalanok, amint láttam és tudom is. De tudja Anfra András jegyző ur és Paulus Cepszer ur is, hogy azok a könyvek javítva nincsenek. Ezért nem tudom, ha ott raknám fel a hangjegyeket, mit nyernék vele? Itt Eperjesen viszont jó példányok vannak és különféle "historiák" /officiumok - zsolozsmák/ melyek a ti könyveitekben nincsenek meg, de főként nincs amiből dallamukat lejegyezhetném. Különbben már a szentekről szóló téli részt már teljesen, a de tempore nagyobbik részét már hangjegyekkel szintén elláttam. Ne gondolják kegyelmetek, azért mert nem kegyelmeteknél arom a hangjegyeket, nem is dolgozok szorgalmasan. Tudja meg uraságtok, hogy nagyon is serényen dolgozok. Ezért kérem is uraságtokat, hogy pénz nélkül engem ne hagyjatok. Tartozom ugyanis a festőnek az illuminálásért, a pergamenért és még sok mindenre van szükségem, hogy végére juthassak. Ezért uraságtok semmit ne kételkedjék, hogy isten segítségével farsang előtt uraságtoknak mindkét kötetet bemutatom, ha a pénz hiánya nem késleltet. Nem zaklattam volna uraságtokat, de isten a tudója, hogy a magam képességéből ezeket kielégíteni nem tudom.

Kelt Eperjesen, a Luca nap utáni kedden /dec.16./ az ur 1494. évben.-

Boldizsár, kegyelmetek szolgálja -

Ábel Jenő, A bártfai Sz. Egyed temploma könyvtárának története.

Budapest, 1885.-

615) Kállay Lőkös János fiának ismeretlen nevelője utiszámla kíséretében beszámol pozsonyi utjukról s neveltje ügyében ottan foganatosított intézkedéseiről.

1469. jun. 29-e.

Továbbá egy pénzösszegnek a fel- vagy átvételéről és ugyanannak az elköltéséről vezetett lajstrom.

Továbbá először az én halálára méltó uramtól, Kállai János urtól 11 forintot vettem föl, s ezt az összeget így adtam ki:

először Tárnók Péter lovait Dobon istállóba helyeztem és ezért nyolc dénárt fizettem.

Tamásnak: nemzetes uram János nevű fia szolgájának négy forintot fizettem.

Tárnok Péternek kiadásai fedezésére - mint mondotta - nemzeti uram meghagyásából másfél forintot fizettem ki,

az uton, egészen Budáig, két forintot adtunk ki,

a gazdasszonynak Budán az ajándéktárgyért, melyet nemzeti uram fia János tőle vásárolt és hozott, illetőleg átadott az anyjának, illetve mostohájának, tudniillik a késért fél forintot fizettem,

nemzeti uram fiának: Jánosnak az ingere, melyet a mostohaanyja ajándékozott neki, - egy nyakláncot vettem, melyért 25 dénárt fizettem,

24 dénárért három font papirost vásároltam,

tintakészítéshez 4 dénárért közönségesen latnak nevezett két uncia gubacsot /vettem/,

tintához 2 dénárért gálicot /vásároltam/,

tintakészítéshez 3 dénárért mézgát vettem,

nemzeti uram János nevű fia adósságainak a törlesztésére, melyeket a tél folyamán kölcsön vett anélkül, hogy arról akárcsak én is tudtam volna, s amelyről nemzeti uramnak nem mert beszámolni, - egy forintot és kilenc dénárt kellett fizetnem.

Összesen: 10 forint és 25 dénár;

marad még abból /a 11 forintból/ 75 dénár.

Péri Illés pünkösd ünnepe körül 22 forintot küldött, noha nemzeti uram azt parancsolta neki, hogy huszonhatot küldjön.

Kiadásuk:

A fuvarosnak Budától Pozsonyig négy és fél forint; és ez a nagy költség Kalamár Pál hibájából ért bennünket. Mert a vásár idején két forintért Budától Pozsonyig elég kocsit kaphattunk volna, mindazonáltal az ő biztosítására azokat a szekereket elhanyagoltuk és nagy kiadásba vertük magunkat.

A Budától Pozsonyig tartó uton két aranyforintot és 25 dénárt költöttünk el.

Urnapija után a harmadik napon /jun.4./ értünk Pozsonyba, és Sárlósboldogasszony ünnepéig /jul.2./ étkezésre két aranyforintot adtunk ki.

János és szolgálja két /pár/ cipőjéért 16 dénárt adtunk ki.

Az uraknak itten tartózkodó fiait Jánost meglátogatták, kiknek a megtiszteltetésére 22 dénárt adtam ki.

Keresztelő Szent János ünnepén Szent János-áldomásra nyolc dénárt költöttem.

Fürdőre hét dénárt adtam ki.

A mosónőnek nemzeti uram fia: János ingeiért és ágylepedőjeért öt dénárt fizettem.

Mialatt György mester stb. ott velünk volt, hét dénárt adtam ki.

A kiadás összege: kilenc és fél forint és öt dénár. A két befizetésből egészen van még 13 forintunk és 42 dénárunk, mert hármat ismét vascsorára költöttünk azon a vasárnapon, amikor György mester főesperesnek stb. a mi urunknak ezt a lajstromot átadtuk.

György mester hirtelen távozása miatt registrum formájában akarom tájékoztatni nemzeti uramat helyzetünkről; ezt ne rójja fel hibámul nemzeti uram.

Először Óvárt az érsek urnak mutattam be nemzeti uram fiát: Jánost. kit örömmel fogadott, meghagyván nekem, hogy féltő gonddal hűségesen gondozzam; valamint azt is, hogy más nemeseknek a szokása, illetve a példája szerint öltöztessék. A többi tehetősebbek közt jelenleg ezek vannak itt: Csáki Ferencnek a fia, Dombó Lászlónak a fia, a Zeen-i ispánnak a fia, Kis Jánosnak, másként Kysyankonak, a király familiárisának a testvére, Erzth Jánosnak a fia, az érseknek a testvére és sokan mások.

Az öltözet céljaira, értsd: a diákegyenruhára, - miként a szabótól megtudtam, 10 forintért veronai szövetet és selymet vagyunk kénytelenek vásárolni. Hasonlóképpen télre szüksége van egy rókabőr subára. Hasonlóképpen az egyenruhán kívül szüksége van egy hosszú, egészen a földig érő felső ruhára, melyet nyul vagy jobb bőrrel kell bélelni, hogy azt hétköznapokon hordja a lakáson vagy a burzán kívül.

Télre szüksége lesz egy ujjas mellényre és egy pár csizmára.

A Sarlósboldogasszony ünnepére közvetlenül következő vasárnaptól /ju. 9./ egészen Szent Mihály főangyal ünnepéig /szept.29./ ételért és italért, lakásért tudniillik és tüzelőért hetenként egy forintot és 25 dénárt kell fizetnem három személy után, tudniillik Jánosért, értem és a szolgáláért; mert a burzák még nincsenek eléggé rendbehozva - ezért vendégfogadásban kell laknunk, - s úgy látom, hogy három személy megelégedten és jól élhet egy évig 63 forintért. Továbbá, ha úgy tűnik nemzeti uramnak, hogy a terhére vagyok, kérem, hozza ezt tudomásomra, /mert akkor/ a sajátomból akarok élni; mindazonáltal kívánom és óhajtom, hogy a Boldogságos Szűz születése ünnepéig /szept. 8./ mindenegyes dologról tájékoztasson engem nemzeti uram. Ugyanis addig az ideig Budára megyek le, és kérem: nemzeti uram kegyeskedjék familiárisai közül egyet vagy kettőt Budára vagy pedig ide fel küldeni, kiket nemzeti uram ebben a dologban kioktatott, hogy az illető nemzeti uram tisztességére és nemzeti uram drága és szeretett fiának javára és előmenetelére mindent elintézzzen.

S azt is kérem, hogy a plébánia felőli dolgokról is értesítsen, stb.

616. Bossányi György fia nevelőjének levele. Felszólítja tanítványa apját: fizesse meg a fia tanításáért neki járó összeget, - akit - könyvestül - megszöktetett tőle.- 1482.v. 1493.V.13.

Nemes férfiu! Jelen levelemmel tudomástokra hozom, hogy a dicsőségsé Szűz születésének tavalyi s azóta egyszer már fordult ünnepén nevelés végett küldtetek hozzám a fiatalokat, akit, tudniillik a fiatalokat a mondott

ünneptől kezdve egészen Szent György ünnepéig a legkészségesebb lelekkel és szívem egész szeretetével tanítottam és neveltem. Ezek között az említett ünnepek között három olyan kántorbőjt van, amelyen elszámolni szokás; erre az időre teljes mértékben rendeztetek tartozástokat. És másodizben ugyanazon fiatokat, tudniillik Lőrincet Szűz Mária ugyanazon születésének az ünnepe előtt biztatók ismét az én nevelésemre, - kit, tudniillik a fiatokat az előbb jelzett módon, sőt sokkal jobban tanítottam; s nemcsak a pénz miatt adtam neki ilyen jó nevelést, hanem - mint jól tudjátok - inkább szívemből fakadó szeretetből hajtva őt - a saját költségemen viseltem gondját és tartottam el őt... - egészen a most közvetlenül elmúlt husvét ünnepéig az előbb említett módon tartottam; ez után, tudniillik a legutóbb elmúlt idő után munkémért semmit sem adtatok, sem arról nem gondoskodtatok, hogy adasék valami nekem; de a szökésre kitanított fiatokat oly alattomosan és titokban szöktettétek meg tőlem könyveimmel együtt, ami inkább a ti gyalázatokra és igen nagy szégyenetekre ütött ki. Vegyétek tehát a legkomolyabban tudomásul, hogy amiért a munkámat nem fizettétek meg, bírói hatalom útján a saját tulajdon házatokat foglaltattam le. Mindezeket úgy jelentettem ki és hoztam tudomástokra, hogy - ha nem jöttök ide és megtagadjátok tőlem az elégtételt minden fáradozásomért, továbbá az ellátásáért és kiadásaimért, akkor Magyarország nádor ura hatalmának az igénybevételével ugyanazon házakat zálogba fogom adni oly összegért, amennyit a fiatokra fordított munkám, annak ellátása és ele kapcsolatos kiadásaim kitesznek. Mindezt pedig minden kétkedés nélkül jegyezzétek meg magatoknak. Ha pedig az elmondottakkal kapcsolatban visszamenőleg akarnátok valamit adni, hogy károtok ne növekedjék, azt írásban közöljétek velem. Kelt Budán, pénteken, a Szent Kereszt ünnepén, az urnak stb. jelen esztendejében.

Szakadozott, hiányos papiron. - Dl. 49.214. Kiadása: Békefi Remig:
A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1906. 352.l.
/CLXXXVI.sz./

617) György litteratus levele Odowardushoz, a széki és dési sókamrák kamarásához - testvérének a tanulmányi előmeneteléről.- IV.sz. közepe.-

Nemes Uram ! Kérem, vegye tudomásul, hogy testvére: László jó egészségben van, és teljes erővel tanul. Tisztelettel, de miként Urasádodnak megigértem, minden gondomat reá fordítom, és ismét irattam részére egy jó könyvet, melyre igen nagy szüksége volt, s amely tiz évig bezárólag elegendő is lesz a számára. Amire pedig szüksége van, arról mindig gondoskodni fogok. Tudja meg azt is Uram, hogy egy embert, akit Pesti Lukácsnak hívnak, még karácsonykor Besztercére irányítottam, kiről semmi igazat sem tudhattam meg, hogy hol kalandozott el; küldtem pedig őt egy bizonyos Nehezyger Zayoz nevű emberhez - Uramnak: Reyel Seboldusnak való tartozásai miatt. Ezert kérem Urasádogat, hogy amikor Besztercére küldi majd azoigáját, erre az én emberemre vonatkozólag végeztessen kutatást, akit mind mordítottam, Pesti Lukácsnak neveznek; és senki sem tudhat róla biztosabban, mint az ottani plébanos. És kérem, hogy ezekben a dolgokban legyetek figyelmesek irányomban.

A Ti György litteratustok.

Kivül: Nemes Odowardus urnak, a széki és dési sókamrák kamarásának, nekem nagyon tiszteletreméltó uramnak - Seboldus famulusa.

Papiron, zárlatán zöld színű pecsét nyomával. - Dl. 48.236. /M.N.
Museum, Szalay Ágoston-gyűjt./

1513. márc. 12. Gwdowcz-i Lasycz-nak nevezett Miklós mester császári kanonok végrendelete.

Továbbá egy kelyhet, egy esztergomi misekönyvet, egy diurnálét és öt miseruhát /a Roycha-i prebenda részére/ a prelátus ur őrizetére bizok.

Továbbá összes jogi könyveimet, tudniillik a Decretalist, Sextust a Clementinával és Jason Summáját, továbbá az Institutiókat és Godfridust; a teljes bibliát Hugó ur magyaromatával... életrajzát, Gergelynek Jóbról írt moralia-it, az egyházdoktorok homiliáit..., a Boldogságos Szűz Stella-riumát Paratus /?/ beszédeivel; a vasárnapok beosztásáról szóló könyvet, a Sententiák könyveit Bonaventura quaestióival, Garlifer Istvánt /?/. Hasonlóképpen az Anthidotariumot más könyvekkel egybekötve, egy aranyozott breviáriumot, egy diurnálét - s a humanitasnak minden más könyvét Pál nevű unokaöcsémre hagyom azzal a feltétellel, hogy - ha megnősül, akkor ezek a könyvek mind a Szent Péter és Pál apostolok javadalmának, azaz a császári praedicaturának jussanak, hogy érték örökké imát mondjanak - egyedül Peltárt beszédeinek a kivételével, melyeket - ilyen körülmények között az Ötthnya-i Szent Pál egyházának rendelem adatni. Ha ellenben papnak megy, akkor minden korlátozás nélkül neki kell őket adni; de még akkor is azt rendelem, hogy az ő halála után a fent jelzett módon a Szent Péter és Pál apostolok javadalmának jussanak osztályrészül.

.....
Hasonlóképpen a be nem kötött diurnáléimat osszák ki misékért és örök imákért; a bekötötteket pedig adják el, illetve osszák szét az elmondandó misékért és zsoltárokért.

.....
Hasonlóképpen Zágrábi István litteratusnak - egyébként a jelen sorok írójának - 12 kötetlen és 7 bekötött diurnálét adtam át, melyek között volt egy aranyozott mindössze hét és fél forintért és 70 dénárért, melyből Mária-Magdolna ünnepén két forintot már befizetett.

Rongált papíron, hátán a császári káptalan 1513. márc. 18-i hitelesített záradékával. - Dl. 47.035.

619. Levéltárak és könyvtárak.-

1.- Eberhard fuldai szerzetes a XII. században Copiale-ja /oklevél és levélmásolat gyűjtemény/ előszavában írja: "Ügyeljenek arra az olvasók, hogy ne a scriptornak rójják fel, amiért ez a munka nem a személyek sorrendjében és időrendben készült. Az egyes leveleket /scedulas/ ugyanis a könyvtárostól úgy kaptuk meg, amint éppen előkerültek. S ha ezeket visszaadtuk, helyükbe másokat kaptunk..."

Wattenbach, 630.-

620. 2.- Markwart aquiléjai pátriárka 1376-ban Odoricus kancellárja által rendeztette egyházának okleveleit: "a kiváltságleveleket, okleveleket, a jogokra vonatkozó intézkedéseket /jura/ és az összes írásokat, melyek teljes rendetlenségben és különféle helyeken szétszórtva voltak egybegyűjtötte, alkalmas gondnal és buzgósággal egy ládába /capsa/, melyben husz rekesz /scrinei/ volt elhelyezte és elrendezte, nemkülönbben az összes kiváltságokról és jogokról örök emlékezetül egy könyvet /Thesauri claritas - világosság a kincstárban/ mely számunkra és az aquiléjai egyház számára nyilvánvalóan és nagy mértékben gyümölcsöző és hasznos, összeállított és leirt."-

Wattenbach, 631.-

621. 3.- Erfurtban /1473-ban/ "Szent Péter templomában armarium, vagy sekrestye készült a másik toronyban, melyben a nagyobb harangok függenek Szent Márton oltárával szemben a drága kincsek és fontosabb kiváltságlevelek /pro preciosis olenodiis et principalibus privilegiis/ számára".-

Wattenbach, 629.-

622. 4.- Salomo konstanzi püspök és St.Gallen apátja birtokszerzéseiről szóló oklevelekről írja Ekkehard: "mivel az öregeket erre vonatkozólag megkérdeztük és azt mondták, hogy azokat az armariumban kell megkezesni, inkább hagytuk az egészet.-"

W.- 630.

Petrarca testvéréhez, a könyvgyűjtés szenvedélyéről.-

De rebus familiaribus, L.III. ep.18.-

623. Franciscus Petrarca Gerardo Fratri S.P.D. -

Francesco Petrarca testvérét Gherardot sokszor üdvözli.-

Most arról fogok beszélni testvérem, amitől régente a feledés, vagy a renyheség megfosztott. S ha dicsekedni lehet, előtted csak abban dicsek-szem, kiből a dicsekvés egyedül biztonságos. Az emberi szenvedélyek minden lángjaiból, ha még nem is teljesen, az isteni kegyesség engem már jórészt kiragadott, a mennyből van ugyanis az, amit nekem e téren akár a jóságos természet, akár az időmulása /dies/ nyujthatott.-

Sok mindent láttam ugyanis és sokféle dolgon elgondolkoztam és így végül kezdtem már azt is felfogni, hogy mennyit ér mindaz, amiért e halandó nem, tűzbe jön. De nehogy azt gondold, hogy minden emberi gyengeségtől ment vagyok, egy kielégíthetetlen szenvedély még fogva tart. Mindezideig ezt megfélekezni nem tudtam, de bizony nem is akartam: azzal nyugtatom meg ugyanis magamat, hogy a tisztaság utáni vágy tisztességtelen nem lehet. Kíváncod hallani, mi a betegség ez? Könyvekkel betelni nem tudok: mégis már is többem van belőlük, mint kellene. Ámde miként egyéb dolgokkal a könyvekkel is úgy vagyunk, hogy a birvágy sarkantyuja a kutatást jutalmazó siker. Különösen áll ez a könyvekre.-

Arany, ezüst, drágakövek, bibor öltözék, márvány palota, jól művelt föld, festett táblaképek, csengős szerszámu paripák, és más ilyen dolgok csak néma és felületes gyönyört nyujtanak. A könyvek mélyebbre hatóbban gyönyörködtetnek, beszélnek hozzánk, tanácsot adnak és valamiféle eleven és beszédes társaságot jelentenek.

Az olvasóknak nem csupán magukat ajánlják, hanem mások nevét is emlékeztetbe idézik és egyik a másik utáni vágyat kelti fel. S hogy a példa se maradjon el, Marcus Varrot számomra kedvessé és szeretetreméltóvá Cicero Academicusa tette: Ennius nevét az Officiáriumok /Kötelességek/ könyvében hallottam: Terentius iránti szerelmem a Tusculanae Quaestiones olvasásából fogant, Cato Originesét és Xenophon Oeconomicusát a De Senectute könyvből ismertem meg, ugyanőt Cicero fordításában a Kötelességekről szóló könyvekből tanultam meg. Plato Timaeusát Solon szelleme ajánlotta, a plátói

Phaedont Cato halála, Ptolomaeus király tilalma meg a Cyrenaei Hegesiást, Senecában hitemet, Cicero levelei előbb, mint tulajdon szemem ébresztette fel. Seneca könyvére a babonáság ellen, hogy utána kutassak, Augustinus figyelmeztetett, Apollonius Argonauticáját Servius mutatta meg, s a Köztársaság könyveit sokan, de főként Lactantius tették kívánatossá, Plinius Római történetét Tranquillus, Favorinus ékes szövegét pedig Aulus Gellius. Ugyanígy Annaeus ragyogó kivonata Titus Livius maradványainak felkutatására lelkesített. Hogy ezeket a jól ismert és köztudomású dolgokat most elmellőzzem, melyeknek most tanura szükségük nincs és mégis, ha egy kitűnő tanu tesz mellettük bizonyosságot, lelkünkbe még inkább otthonra lelnek, mert ilyen Seneca Declamatióiban a cicerói ékes szövegnek annyira dicséret fejedelmi volta. A Saturnaliákban Macrobiusnak Eusebius által bizonyított sokszínű ékes szövege és ilyen Statius Papinius poetának tiszteletteljes és alázatos bizonyossága Vergilius Aeneiséről, melynek áhitatosan követendő és imádsárra méltó nyomdokaiba ő hamarosan nyilvánosságra kerülő Thebaisével szándékozik lépni, és ilyenekkel járul Horatius Flaccus, sőt mindenki, Homeros, a költők fejedelme elé. Többet is szólok már, mint szükséges. Mert hiszen mily hosszasan lehetne megemlékezni, hogy Priscianus grammaticus ifjúkori olvasása, mily sok ismeretlen nevet halmozott bennem össze, és azután Plinius Secundus legutóbb pedig Nonius Marcellus vágyamat hányszor felingerelték. Tehát senki ne csodálkozzon azon, /hogy visszatérjek oda, honnét elkezdtem, lelkemet ezek így lánggra lobbantják és magukhoz vonzzák, melyek némelyike a maga szikráit és töviseit nyilván mutatja, másik a viszont keblébe rejti azt amivel egymásnak szolgálnak.

És jóllehet szegyenlem, mégis őszintén be kell vallanom, és az igazságnak engedni, hogy előttem mindig menthetőbb volt az athéni tirannus és az egyiptomi király kapzsisága, mint a mi hercegünké és némileg értékesebb is Pisistratusnak, azután Ptolomaeus Philadelphusnak törekvése, mint Crassus aránya, még ha Crassusnak több utánczója is akad. De, hogy Rómát Alexandria, vagy Athén, Italiát Görögország vagy Egyiptom ne ócsárolhassa, jutottak nekünk is tudományt kedvelő /studiosi/ fejedelmek még hozzá oly sokan, hogy ezeket csupán elősorolni sem könnyű és annyira ennek adták magukat, hogy olyan is akad közöttük, kinek kedvesebb a bölcselkedés, mint az uralkodás, kik serényen törekednek nem is annyira a könyvek, mint a könyvek tartalma után. Vannak ugyanis olyanok, akik könyveket, akár csak egyéb dolgokat is, nem azért gyűjtenek, hogy velük éljenek, hanem csak a birtoklás szenvedélyének engedve, nem is annyira szellemük pallérozására, mint otthonuk ékesítésére.

Ámde, hogy egyebekről hallgassak, a római könyvtárra gondja volt az isteni császároknak Iulius Caesarnak és Augustus császárnak és így fontos ügy intézésére az egyik legyen szabad ezt Demetrius Phalereus minden sérelme nélkül is mondanom, aki e dologban az Egyiptomiaknál nagy hírnévre tett szert, Marcus Varrot rendelte, ki a másiknál Pompeius Macernál semmivel sem kisebb, ha ugyan nem kiválóbb, ámbár ez utóbbi is igen tudós férfiú.

A görög és latin könyvtár ügyének buzgó pártolója volt Asinius Pollio e híres szónok, kiről azt mondják, hogy Rómában a könyvtárakat ő tette elsőnek nyilvánossá. Amazok /a császári alapítások/ ugyanis magánkönyvtárak voltak. Cato kielégíthetetlen könyvéhségéről Cicero tesz bizonyosságot és magának Ciceronak a könyvek kutatásában lángoló buzgalmát mily sok Atticus-hoz írt levél tanúsítja, akire e gondjait nem sekély mértékben bízta. Nagy állhatatossággal, és sok kérelem erejével tárgyalt vele ezekről, mint ahogyan most én is veled. S e dús gazdag embernek szabad volt könyvei érdekében mások szivességét koldulni, mit gondolsz, nekem a szegénynek nem szabad? Mindezeket hibám mentségére és oly kitűnő társak vigasztalására mondtam

el. Te pedig, ha előtted kedves vagyok e gondot bizonyos megbízható és művelt emberekre ruházd. Kutassák át Etruriát, a szerzetesek könyvesházait forgassák fel, de más tudományt kedvelő férfiakét is, talán mégis lelnek olyasmit ami szomjam csillapítására, vagy felgerjesztésére lenne alkalmas. Egyebekben pedig, jóllehet nem ismeretlen előtted, hogy milyen tavakban szoktam halászatni és milyen cserjésekben szoktam madarászni, de mégis, hogy tévedésbe ne essél e levélbe sorjában elmondottam, mit szeretnék leginkább, hogy pedig még buzgóbb légy tudd meg, hogy ugyanezen kérelmemet más barátaimhoz Britanniába, Galliába és Hispániába is eljuttattam. Törekedj tehát arra, nehogy akár egyikük mögött maradj becsületben és igyekezetben.- Vale.-

Ed.: I. Fraassetti. Firenze, 1859. I. 177-180.

624

Petrarca, János St. Paul-Trois Chateaux püspökéhez Cicero művei sorrendjének megállapításáról.-

Francesco Petrarca Jánosnak Tricastrum püspökének sok üdvöletet küld.-

Kérelmedre emlékezve, ígéretemről meg nem feledkezve, Italiába... fogok menni. Tudom ugyanis és emlékszem rá, hogy Cicero könyvei sorrendjének megállapításáról és némely dolgoknak, mintegy tűzzsikraként megvilágítására, már gyakorta kértél. Végül, hogy kéréseid minél elháríthatatlabbak legyenek, a római pápa, ki buzgalmaddal ismerősként könyvtárának megtisztelő őrizetét reád bizta, mint egykor a mi fejedelmeink Iulius Caesar Marcus Varrora, Augustus császár Pompeius Macerra és Egyiptom királya Ptolomaeus Philadelphus Demetrius Phalereusra s e megbízatás valóban szellemedhez méltó - nos tehát a római pápa mikor tőle bucsút vettem ez ügyben szándékait velem igen szerény módon közölte is. Mit tegyek tehát? Ismeretes az ismeretlen poeta verse:

"A vezér kérelme heves parancsszó, s a hatalmas mintegy meztelen karddal könyörög.-"

Ha tudok, engedelmeskedek. Mert szükséges neked engedelmeskedni és tetszésedre lenni gyönyörűség. Ellenben, kérésedet megvetni kegyetlen dolog, amannak parancsával nem törődni szentségtörés. Minden azon mulik, hogy az általatok tőlem kért kódexek fellelésében a szerencse segíteni fog-e? Tapasztalásból ismered ugyanis magad is korunk nagy bűnét, mily nagy a szükség az ilyesfajta dolgokban, míg haszontalan és semmirevaló sőt egyenesen káros holmikot s a gyászthozó gazdagságot oly sok gonddal és bajlódással gyűjtögetik. Amennyiben rajtam áll, fáradhatatlan buzgalmat és szorgalmat fejtek ki. Hogy késlekedésről sem vádolhass, tudd meg, betegség következtében megfogyatkozott testi erőm helyrehozására, a Sourges kutfejénél, magányomban az enyhébb őszi időt bevárom, mert félek, még erőtlen testemet oly hosszú utra bocsátani. Akkor azután, isten akaratával, erőimnek gyarapodása, a hőségnek megcsökkenése után utra kelek. Azonközben pedig - tudd meg - hogy magányosan és szabadon hegyek és erdők, források és folyóvizek, könyvek és a legnagyobb emberek szellemei közepette mily gyönyörűséggel pihenek, jóllehet affelé, ami előttem van az apostollal neki feszülve, az elmultakról megfeledkezve igyekszek a jelenvalókat meg nem látni.- Vale.-

L. VII. ep. 4. - Im. 366-367.-

Cicero egy tőle kölcsönkapott könyvet, amit le is másolt, visszaküldi.

Ciceród már negyedik esztendeje vagy még régebb ideje hogy nálam volt. Ily nagy késlekedésnek oka az értelmes másolók mérhetetlen nagy ritkasága és kevés száma. Ennek következménye a tanulmányok hihetetlen leromlása, midőn az olyan dolgok, melyek természetüknek fogva homályosabbak voltak megszűntek érthetők lenni, végezetül pedig mindenektől elhanyagolva, veszendőbe mentek. Így azután a tudományok bőséges és édességes gyümölcsseit, kiváló szellemek virrasztásainak és vesződségeinek eredményeit a mi korunk lassanként nélkülözni kezdte pedig hogy ezeknél nagyszerűbb dolog van-e a földkerekségén alig mondhatnám... De... Ciceródhoz visszatérek, kit nélkülözni nem akartam, hozzájutnom a scriptorok hitványsága miatt nem lehetett. Külső segítség híján tehát házi eszközökhöz folyamodtam, s e fáradt ujjakat, ezt a vásott és elnyűtt tollat veszem munkába. A másolás közben olyan szokást vettem fel, amit, ha magad is hasonlóra kényszerülsz, szeretném ha megismernéd. Semmit nem olvastam, csak amit és amikor másoltam. Mi volt tehát az, mondhatná valaki, amit másoltál, s amit leírtál, nem is ismerted? Nekem viszont kezdetben elegendő volt azt tudni, hogy Cicero Tullius munkája az, még hozzá igen ritka. Ahogy pedig lassanként előbbre jutottam, annyi édességgel találkoztam, annyira magával ragadott, hogy mint olvasó és mint másoló csak egy kellemetlenséget észleltem, hogy tollam oly gyorsan, mint óhajtottam volna, nem haladt. Félttem attól is, hogy szemem előbbre járjon, s az olvasás a másolás buzgalmát lankassza. Így tehát toll fékezte szememet, a szemem pedig tollamat üzte: így jutottam előbbre. Nem csupán a munka okozott gyönyörűséget, de másolás közben sok mindent mag is tanultam és emlékezetembe véstem. Mert minél lassabb az írás, mint az olvasás, annál szilárdabban nyomódik az emlékezetbe és marad meg benne.

Ágoston Vallomásainak könyvét, amint ígértem, e levéllel hozzád küldöttem. Talán azért, mert az enyém volt, e könyvet teljesen átjavítottam véled, annyira meg vagy ugyanis arról győződve, hogy a közrendüeknél többet érek... De mit mondjak másokról kik nem csupán jóindulatu vélekedés, de megcáfolhatatlan ítélet alapján valóban tudósok? Ritka, a mi korunkban, meg éppen igen ritka ez az emberfajta. De még ezektől sem remélhetsz pontosan javított kódexeket, mert nagyobb és dicsőségesebb dolgokról szólnak ők. Az építész nem maga melegíti a meszet, hanem parancsot ad hogy melegítsék, a hadvezér nem a kardokat élesíti, a hajóskapitány pedig nem az árbócokat és evezőket gyalulja. Apelles a táblákat, Polycletus az elefántosontot, Phidias a márványtömböket nem maga vágta... Plebejus tehetség dolga előkészíteni azt, amit a nemes szellem felhasznál.

Igy nálunk is egyesek pergament készítenek, mások könyveket másolnak, amazok javítanak, ismét mások, hogy közönséges szóval éljek, illuminálnak, ezek meg könyveket kötnek és külsejüket díszítik. Az előkelő szellem magasabbra tör, az alantas dolgokon tulszárnyal. Így történik azután, hogy amiként a gazdag emberek földjei műveletlenebbek, így a tudós emberek könyvei is gondozatlanabbak, mint egyebeké, a bőség ugyanis biztonságot, a biztonság restséget, a restség meg romlást okoz. Így a podagráások amaz ösvényt, melyen járni szoktak, akár a kellemetlenségre emlékezve, akár attól félve, még a legkisebb kavicsból is megtisztíttatják, míg az egészséges

lábak még az éles sziklától sem ijednek meg. Így a lábadozók minden kis ablakocskát üveggel zárnak el, míg az egészségeseket nedves lég, s az északi szél jeges fuvallata is csak simogatja. Ugyanigy a tudatlanok is, kiket egy szótag, vagy betű sokáig zavarban tartott, mindent igen gondosan, nehogy ismét valami hasonló forduljon elő, kijavítanak, holott az ilyesmiket a maguk tehetségében biztosak és a nagyobbakra törekvők elhanyagolják. Mindezeket általánosságban mondtam.

...Hogy pedig ettől a könyvtől mit várhatsz már külseje is elárulja. Új ez még és csupasz, a korrektor fogába még nem ütközött. Az az ismerősöm másolta, kit a múlt évben tenálad velem láttál, ujjai, de szelleme is kiváló ez ifjunak. Mégis inkább csak a helyesírás elhanyagolását, mint súlyos hibákat találsz majd nála. Talán olyasmi is előadódik, ami értelmeket foglalkoztatja, de ami zavarná semmi. Olvasd el és tarts ki mellette, e tüzes könyv lelkedet lánggra fogja lobbantani, mely még a jégszívűeket is áttüzesítette...

L. XVIII. ep. 5.- Im. II. 480-481.-

627. Francesco Petrarca Ferencnek a szent apostolok perjelének egy könyvet küld hozzá, hogy a firenzei Jakabhoz juttassa el.-

Hogy közös barátunk még most is Bolognában van-e, nem tudom. Inkább szeretném, ha az Akadémiában, vagy a Parnassuson ülne, inkább örülnék, ha Plato, vagy Homeros lennének vezérei, mint Ulpianus vagy Scaevola, avagy ha a Pyeridák módozataival inkább mint a törvények begozásával vesződne. De a tömeggel egyedül szembeállni nem tudok... Egyébként akár Bolognában tartja őt most a minden tudományban közös tudásvágy, akár már Firenzébe visszatért, mert iskolájából hazájába üzték a Gallia Cisalpinában uralkodó nagy zavarok, melyek következtében e napokban, mint magad is láthatod Itália és Germánia nem csekély megrendülésére a ligur és venét fegyverek /Genova és Velence/ összezsapnak... de, mint mondtam, e zavarok közt bárhol is tartózkodik ő, gondod legyen rá, hogy e cicerói könyvecske, akár az által kitől jelenlétben átvettem, őhöz a mielőbb eljusson. Én pedig, a dolgok állása felől tájékozatlan lévén ezt inkább hozzá irányítottam, mert tudtam, hogy fészkedet könnyelműen el nem hagyod. De még levelet is adtam hozzá utitársul, mivel tudtam, hogy a fegyverzaj és kardok villogás közepette hozzá irányítottam, mert tudtam, hogy fészkedet könnyelműen el nem hagyod. De még levelet is adtam hozzá utitársul, mivel tudtam, hogy a fegyverzaj és kardok villogás közepette hozzá bátorságosan nem érkezett volna meg e társtalan és fegyvertelen Cicero...

Miláno, december kalendaeja előtt tizennyolcadik napon.-

L. XVIII. ep. 11.- Im. 496-497.-

628. Francesco Petrarca Croto bergamoi grammatikushoz.-

Kéri tőle Cicero mindazon iratait, melyek nála megvannak.-

A fáma azt beszéli, hogy Cicerónak minden mostani itáliainál inkább bizalmasa vagy, ő meg a te vendéged és, hogy nálad ama Rangelus igen sok és igen ritka könyve megvan. Óh! kit ily vendég tess boldoggá, bizonyosan boldogabb vagy, mint Evander Alcides miatt. Mert Cicerói ékeszszóval a

herkulesi erő miként érne fel?... De nehogy ennek az annyira dicsért férfinak dicséretében megakadjak, vagy esetleg az előtted igen ismerős dolgok halmozásával untassalak, a dicséretetek helyett kéréssel állok elő és téged bár személy szerint /arcról - facie/ nem ismeresz, arra kérlek, hogy nekem valamiképen, amint jónak látod /hacsak nem teljesen méltatlannak ítélsz/ ily nagy vendégből valamit sziveskedj nekem is juttatni. Küszöböntől talán ő sem riad vissza, és talán te sem fogsz amiatt szégyenkezni, hogy tanulmányainkhoz segédkezet nyújtottál. Ami pedig etekintetben a tollból nem tellett a közös barát szava azt pótolni fogja.-

Vale.-

L. XVIII. ep. 13.- Im. II. 500.-

628/a. Levél ugyanahhoz.-

...Tehát ez a te Ciceró, kit a Tusculumi kérdések tesznek híressé /mely munkában ama lerontott és elpusztított városka neve tovább él/ fiatalágomtól kezdve nekem igen jó ismerősöm volt. Te most ezt a könyvet alaposan kijavítva más tulliusi művekkel s a te igen baráti és nagyon elegáns leveleid kíséretében hozzám küldötted...

L. XVIII. ep. 14.- Im. II. 503-504.-

629. Coluccio Salutati Maestro Iacopo Tederisinek.-

A könyvek használatáról.-

Jakab mesternek a szent teológia igen érdemes professorának.-

Tisztelendő atya és kiváló mester, elmondotta nekem a tekintélyes törvénytani /legum doctor/ Gaspar de Citta di Castello, hogy mily bőkezűséggel adta kölcsön azt a könyvecskét, minek címe Augustinus de vero cultu /Ágoston könyve az igaz istentiszteletről/, jóllehet erre magamat még nem érdemesítettem és te engem nem is ismertél. Jól rendezett és nem tapasztalt szeretettel kitárult elmédnek hatalmas bizonyossága ez. Korunk műveltjeinek /literati/ ugyanis az a szokása, hogy amit igen ritkának vagy rendkívülinek tudnak azoknak, kik azt tőlük kérik kölcsön nem adják, mint ha eltitkolt könyvek révén másoknál különbek tudnának lenni. Nem tudják azt, hogy - mint a szentírás bizonyítja - minden bölcsesség az urtól van már az idő előttől fogva. Ámde, miként már sokaknál tapasztaltam, amennyivel több tudománytól akarnak másokat a könyvek rejtegetése által megfosztani, annival kevesebbet tudnak ők maguk. Ezt a csökönyösséget mindig utáltam. Kárhózas dolog ugyanis a régiek tudós munkásságát, akik az utódoknak hasznára igyekeztek lenni, eltitkolni és őket, ami pedig illő, a hírgyümölcshöz, a tanulni vágyókat, meg az olvasás lehetőségéhez hozzá nem juttatni. Ó gonosz az emberi nem, ha az ilyen bűnnel terheltetek embereknek kell számítanunk. Mit használ az elrejtett kincs annak, aki rejtegeti, mit nyújtanak neked a fiókokba zárt könyvek? Elrejtett aranyadat csak az, aki megelé, ragadja el, a könyveket viszont a rablókon és tolvajokon kívül még a molyok is rágják, az egerek falatozzák, az idő emészti, nedvesség pusztítja, tűz elhamvasztja. Végezetül az, aki kiássa aranyát és vagyonát kedvére herdálja, de a máséhoz nem nyúl, senkivel rosszat nem tesz. Aki ellenben könyveket titkol el, mindenkivel szemben igazságtalan. Nem is a magáét rejtegeti, hanem másokét tulajdonítja és lopja el. Ugyanis ha jól meggondolod, könyveink nem is a mieink. Igaz, a miénk a pergamen és miénk a betűk formája is, de amit ezek tartalmaznak már nem cspán a mi birtokunk.

Mert irva van a bölcsességről: "vele összehasonlítva minden arany csekélyke homok csupán, az /üst meg hozzá képest csak sár." Ha tehát a bölcsesség felbecsülhetetlen és minden könyv ami valamire oktat kétségkívül a bölcsességhez tartozik, általunk meg sem vásárolhatók és jog szerint birtokunkba sem kerülhetnek. Ha pedig e dolgok így állnak, inkább a pergamen és betű tekinthető a kódexek tartalma járulékának, mint fordítva, hogy ámbár ama két dolog a miénk lehet és a miénk is volt, ha jól meggondoljuk használatukat tekintve mégis közösek.

Az emberi gonoszság azonban minden igazságot felforgat és mindent sajátjának mond, olyan dolgokat, melyek természetük szerint vagy mindenkié, vagy legalább is nem csak az övé. Ti közvagyon tolvajai a másét miért rejtgetitek, miért nem engeded, hogy mint a természet kívánja, ezek a közöségé legyenek? Ez irigykedő titkolózás miatt joggal felháborodva mivel átkozzalak meg titeket, mi rosszat kívánják, mint hogy tolvajok ragadják el könyveiteket, vagy a közeli halál és így kerüljön nyilvánosságra, amit titokban akartatok tartani hogy míg éltek elméteket a tudatlanság sötétje borítsa? Ezek érjenek benneteket!

Veled azonban, dicsőséges mester, ne így történjen, hanem kívánságod szerint juthass könyvekhez, megélhetésedet ezek biztosítsák, adassék neked minden erénnyel ékes elme, mértékletes élet, ékesen szóló nyelv, úgy, hogy tudományod nagyságához semmi ne hiányozzék, ékesszóló tehetséged pedig maradéktalanul kiteljesedjék. Ezekről ennyit.-

Epistolario. Roma, 1893. II. - L.VI.ep.7. - 159-162.

(630) Egy megbízhatatlan scriptor.- C. Salutati Bernardo da Moglihoz.

Elfogadom a könyvet amit ajánlasz és kérem, hogy egy megbízható ember által küld el. Árát is ird meg és amit parancsolsz, azonnal kifizette-tem. Enrico di ... egy bizonyos Martianus Capelláról szóló írást kér vissza. Ne terheltelesség megmondani neki, hogy egy scriptorral már elkezdtem másoltatni, ez azonban egy kiirtásra méltó emberfajta. Ez is becsapott és a mintapéldányt is alig tudtam tőle visszaszerezni. Mindazonáltal ha a könyvet óhajtja, hamarosan visszaküldöm.

L. VI.ep.16.- Im. II. 194.-

(631) C. Salutati Pasquino de Capellihez Giangaleazzo Visconti /Comes Virtutum "Conte di Virtu" /kancellárjához.- /1392./

...Te amit mindig leginkább kívántam Tullius leveleivel gazdagítottál, e dus ajándékkal érted el, hogy igen szegény és nyomoruságos ember módjára adjak neked hálát, ez pedig oly nagy, amit csak elmémel ki-gondolni nyelvemmel elmondani vagy tollammal leírni lehet és így mondok teljes szivemből és teljes erőmből köszönetet. Érzelmem minden időkbén változatlan marad, hogy semmi hivatalomban bekövetkezendő változás e lekötelezettségtől fel nem oldhat. Te ugyanis e hatalmas könyvét a még hatalmasabb szerzőnek, legnataalmasabb ékesszólással megírt leveleket, amit mindig kívántam, amit mindig kerestem, nagy gonddal lemásoltatva hozzám elküldötted. Ó mily boldog vagyok ilyen és ily nagy adománnyal Pasquino..... Tehát Pasquinom, erényeid révén már amugyis a tied voltam, most pedig ilyen és ily nagy ajándékkal annyira leköteleztél, hogy alig mondható el, mennyire a tiéd vagyok. Mert hidd el, mindazt amit a szerencse vagy inkább isten ren-

delése - a szerencse ugyanis semmi, - kezeimbe juttatott, nem szolgaként, de mint igaz ur birtoklom, - a könyveken kívül. Megvallom ezeknek szolgája vagyok, de makacs birtokosuk, fősvény és kielégíthetetlen megkívánójuk is. A könyvekben soha mértéket tartani nem tudtam. Más dolgokban, ha nem is tökéletesen, de mégis az emberek átlagos módján mérsékelni tudom magam. Ebből is meggondolható, hogy e lángoló lelki készségben amit már hatvan év óta eleinte csak velem született, később kiművelt állapotban, amit a természet-től fogadtam megszokással megerősítettem, mennyire kedves, mennyire szívesen fogadott ajándékot küldtél e levelekben hozzám.

De mégis, midőn e leveleket melyeket adtál, tanulmányozom, mintha nekem szólnának Ovidiusnak Narcissusról mondott szavai: "Míg szomját enyhíteni kívánja, már más szomjuság érzése kel benne." Ugy veszem észre ugyanis, hogy Cicero leveleiből igen sok hiányzik. Ugy gondolom ezekhez a veronai /Székes/egyházban is volt egy ilyen leveleskönyv és néhány abban meglévő levelekről nálam lévő másolat és Petrarca kivonatai /idézetek/ révén is világosan látom, hogy ezek /a Pasquino küldötte levelek közt/ között egy sincs ez utóbbiak közül. Ezekből az örök istenség felségére, közös urunk nagyszerűségére és mindarra ami a hűség és jóindulat nevére érdemes kérlek téged és könyörgök Hozzád, hogy azokat, akár meg vannak, akár Verona pusztulása ezeket is magával sodorta, tedd lehetővé, hogy teljességben nekem meg legyenek. Tudom ugyanis, hogy te ezt könnyen megteheted. Gondosan kutattasd fel ezeket és másoldtasd le, hogy ha már nagyobb részt ugyanis meg vannak, a te réveden Arpinas leveleit teljes egészükben magaménak mondhassam. Ó mily boldog leszek, ha ez megvalósul. Ó mily nagy tisztességet jelentene számodra, híred-neved örökké élne, ha Cicero leveleit egybegyűjtenéd. Nekem pedig tehetsz-e kedvesebbet, neved és becsületed nagyobbat nem tehet, s ha nem tévedek semmit tisztesebbet nem cselekedhetsz, mint amennyire csak tudod e mennyei ékes-szólású Cicero műveit összeszeded. Hogy aki, legalább ami a leveleket illeti már szinte teljesen elveszett, általad és munkád által a mi időnkben keljen uj életre.

Különben még Francisciolonak, híres emlékeztető Petrarcaék vejenek szájából teljes bizonyossággal hallottam, az említett Petrarca könyvtárából közös urunk a méltóságos fejedelem ur az Erények grófja /comes Virtutum, Conte di Virtu/ kezébe került M. Varro De mensuris orbis terrae c. könyve. Es nagy könyv igen régi írásban, geometriai ábrák is vannak benne, amik a mi Antonius Lusciusunk azt írta nekem, hogy véleménye szerint Varro De lingua latinaja. De minthogy Varro minden munkáját nagyon szeretném megszerzeni, ha jónak látod nevemben kérd el az urtól /Viscontitól/, hogy egy példányhoz juthassak és szomjuságomat, amilyen gyorsan csak lehet lecsillapíthassam.-

Epistolario. L.VI.ep. 7. - Im. II. 386-393.

632.

Salutati ser Giovanni Lippi d'Arezzonak.

Az ékes-szóló férfinak ser Iohannes Lippi arezzoi polgárnak.- Kedves testvérem, örömmel hallottam, hogy te igen sok könyvhöz jutottál. A tudós férfinak végtelen boldogság ez. Mert, minthogy könyv könyvet nyit fel előttünk, mi lehet kellemesebb a tudás és újdonság vágygal telt embernek, mint könyvekben bővelkedni, van e tisztesebb vágy, mint különösen ritka dolgokkal túltekedni? Másokról nem tudok semmit sem mondani, magamról azonban szeretném ha mindenki tudná, hogy isten jóságos engedelmével dicsőséges hivatal, számos sarjadék, ép és egészséges test és akkora jövedelem ami a

magam és családom szükségleteit felül is mulja jutott nekem, mégis nincs drágább és kedvesebb, mint a könyveknek ama szerény mennyisége, ami nekem ugyancsak isten ajándékaként jutott. Mert míg egyéb dolgok úgy jutnak nekem, hogy azokban gyönyörködök és örömet lelem, a könyvekkel nem csupán élek és ujjongok, de ami több tökéletesedek és táplálkozom. Ha ezek közt akadna olyan, ami tetszésedre van, írd meg nyugodtan, mérhetetlen kincs lenne ugyanis számomra, ha tanulmányaidat könyvecskéimmal segíthetem. Én pedig arra szeretnék kérni, hogy ha valami különlegesség kerülne kezed közsé, tőlem ne irigyeld. Mivel pedig némelyek elbeszéléséből megtudtam, hogy neked sok kövér betűs cicerói könyved van, mivel továbbá ama könyveket, lévén elég közönségesek, minden nap meg kaphatod, a közös tanulmányok jogán és az igaz szeretet erejében, és amit csak hatékonyan még felhozhatnék, kérlek téged és könyörgök hozzád, hogy öregségemnek, mely már homályosuló látással küzködik, e könyv méltányos kölcsönzésével /eladása által/ segítségére lenni sziveskedjél. Ez úgyben ser Guccio Franciscinek kedves testvéremnek úgy higyjél mint nekem magamnak. Élj boldogul és reám emlékezzél.-

Firenzében, szeptember kalendaeje előtti napon.

Epistolario. L. VI. ep. 6. - Im. II. 385-386.

(636) Alfonz aragon király leveleiből.

VII.levél. A valenciai esküdtekhez.

A király.

Derék emberek, mivel le akarjuk fordítani Francesco Eximenez mester Crestia című munkájának második részét, mely a fejedelem uralkodásáról szól és amely ezen város házában van, kérünk titeket és meghagyjuk nektek, hogy a mondott könyvet szolgáltatassátok ki Lorens Salou scriptornak, számunkra és a mi meghagyásunkból másolja azt le és fordítsa le... mivel nagy szükségünk van reá. Kelt Santa Fe monostorában, titkos pecsétünk alatt, az 1418. év augusztus havának 16. napján. Alfonz király.

Valencia város esküdteinek küldetik.

(637) A maiorcai püspökhöz, Szent Jeromos levelei ügyében.

A király.

Krisztusban tisztelendő atyánk és rokonunk. A mi szeretett tanácsosunk és gyóntatónk Pere Jutglar testvér, a teológia mestere arról értesített, hogy önnek nagyon a szívéen feküdt, hogy felségünk látására eljöjjön, azonban betegsége ebben megakadályozta. Ezt az ön részéről elegendő mentességnek tartjuk és arra kérjük, hogy ettől az utazástól teljesen álljon el, nehogy ebből személyére még nagyobb baj származzék. Nemkülönbén arra is kérjük önt, hogy szent Jeromos leveleit, melyek ügyében már irtunk önnek, és amelyek után már igen vágyodok... az ön valamelyik embere, vagy Pere de Falchs testvér, vagy más megbízható személy útján küldje el hozzánk, ez ügyben tárgyaljon a stanyi apáttal, kinek erre külön megbízatást adtunk. Biztosítjuk önt, hogy ha ezt megteszi nagy tetszésünkre lesz és ezt önnek igen köszönjük. Kelt a Gayeta melletti Háromság monostorában, titkos pecsét-

tünk alatt, az ezernégyszázhuszonkettedik év július huszonharmadik napján.
Alfonz király.

Miscellanca Ehrle. V. 410-411.

638. Fernando Diaz de Toledo Niebla és Algeciras főespereséhez: Lirát, Liviust és Don Pedro krónikáját kéri /spanyolul/.

Aragon és Szicilia királya.

Főesperes, más levelet is irtunk már önhöz, melyben kértük, hogy jöjjön el hozzánk, mivel nagyon fontos elintézni valónk van önnel. Szívből kérjük tehát, hogy késedelem nélkül induljon el és jöjjön hozzánk és hozza el nekünk Nicholaus de Lira könyveit, Titus Livius Decasait és Don Pedro király krónikáját. Ezáltal tetszésünkre és szolgálatunkra lesz. Kelt Valencia-ban, titkos pecsétünk alatt, az ezernégyszázhuszonnegyedik év február negyedik napján.

639. Egy lovagrendi /johannita vagy mercedarius/ főnöknek; a De civitate Deit kéri.

A király.

Commendator, minthogy nagy szükségünk van a könyvre melyet Augustinus de Civitate Deinek neveznek, melyet néhány napja nekünk kölcsönbe ígért, nagyon kérjük, hogy azt azonnal küldje el hozzánk, átadván azt jelen levelünk vivőjének, akit mi önhöz csupán ezért küldöttünk, és kérjük önt, hogy ne mulasszon el ebben is szolgálatunkra és tetszésünkre lenni. Kelt Valencia városában, titkos pecsétünk alatt, Az 1424. év március 28. napján.
Alfonz király.

640. Andreu Bertran geronai püspökhöz, bizonyos héber kéziratok ügyében.

Alfonz, stb. Krisztusban tisztelendő atyának Andrásnak, az isten rendeléséből geronai püspöknek üdvözlését és szeretetét. Mivel szeretnénk kezeinkhez kapni azokat a zsidó könyveket, melyeket a hajdani benedek ur rendeletéből az ön birtokába helyeztettek és küldöttek, hogy a katolikus hittal ellenkező tévedéseket azokból kiirtsák azt kívánjuk, kérjük, mondjuk önnek, és meghagyjuk, hogy azokat a könyveket, melyekben ilyen tévelyek nem találtattak azonnal, másokat, melyekben ilyen tévedések irva állnak mintán ezeket a tévedéseket belőlük kitépték, amint hogy azokat belőlük kiszaggatni akarjuk is... adja át kincstárosunk hűségese helytartójának Bernat Sarventnek, vagy akinek ő akarja és ezt semmiképen meg ne változtassa, sem el ne mulassza, ha tetszésünkre akar lenni, mivel mi bizonyos sürgős okokból így akartuk és rendeltük.

Kelt Zaragozzában, az Ur születésétől 1425. esztendőben június 25. napján.- Alfonz király.

641. Seneca leveleit kéri katalán nyelven.

A király.

Helytartó, ugy értesültünk, hogy önnek meg vannak Seneca levelei romanc /katalán/ nyelven, melyeket tetszésünkre és hasznunkra szeretnénk

magunknak is. Ezért kérjük önt, hogy minden kifogás és halogatás nélkül küldje el hozzánk ezeket, így bizonyítsa, hogy szolgálatunkra és tetszésünkre óhajt lenni.

Kelt Iscla városában, titkos pecsétünk alatt az 1433. év január 17. napján. Alfonz király.

Ami hívünknek, Pere Bounak, a királyság kormányzója helytartójának Miscellanea Ehrle, V. 417.

642) Könyvbeszerzés hagyatékából.

A király.

Pere Umberthoz, megkaptuk az ön levelét, amire azt válaszoljuk, hogy jó szolgálatai annyira ajánlják előléptetését, és előrehaladását, hogy tudja meg, azoknak a javadalmaknak a betöltésénél, melyek a barcelonai püspökké kinevezendő, vagy mások után üresedésbe jön megfogunk emlékezni önről, oly módon - ha Isten is akarja -, hogy minden oka meg lesz a megelégedésre. Arról is értesítjük önt, hogy most irtunk Krisztusban tisztelendő atyánknak, szeretetett tanácsosunknak és kancellárunknak, a zaragozzai érseknek /Dalmau de Mur/, hogy azonnal szerezzze meg a barcelonai püspök és Bernat d'Espluges hagyatékából a legszebb és legjobb könyveket és ne feledkezzen meg egyebek között Vince könyveiről azaz a Doctrinál, Natural és Morálról, amelyek a mondott püspöknek meg lettek volna. Ezért kérjük önt és meghagyjuk, figyelmeztesse erre a mondott érseket és közölje vele helyesen, hogy mivel biztuk meg önt is.

Kelt Palermóban, az 1433 év szeptember 20. napján. Alfonz király.

643) Flavius Josephust kéri.

Várnagy, a mult napokban más levelünkben már megirtuk, hogy küldje el hozzánk Josefo-t romanc /katalán/ nyelven, mely Johan Scarigues testvére volt. Csodálkozunk, hogy mindezt még nem küldte el. Minthogy azonban mindenképen meg kell azt szereznünk, kérjük és megbizzuk önt, hogy külön e célra választott és megbízható személy által küldje el hozzánk, jelen levelünk elolvasása után, mert mi önt a küldemény és költségek dolgában azonnal kielégítjük. Ezért ezt ne mulassza el ha minket szolgálni óhajt, különben tudja meg, hogy neheztelésünket fogja érezni.

Kelt, Barcelonában, az 1431 évben, április 20. napján. Alfonz király.

644) Könyvbeszerzések rendezése.

Mi Alfonz isten kegyelméből Argonia királya stb.- szeretett és hűséges tanácsosunknak Pere Feliu mesternek, a törvény /világi jog/ doktorának a mi valenciai királyság udvara szemvívő mesterének, helyettesének vagy bárki másnak, aki a mi szeretett és hűséges tanácsosunk Johan Mercader mester, a törvény doktora, az említett királyság főkormányzója számadásait vizsgálja, üdvözlésünket és kegyelmünket. A mondott főkormányzó meghagyásunkból és parancsunkból a saját hivatala pénzeiből és más kezeihez jutott összegekből az itt irt személyeknek az alatt jelzett összegeket adta és fizette ki a következő okok alapján...

Paul Rossell közjegyzőnek 550 soust, különféle munkálatokért, melyeket a nápolyi királyság örökösödésének kérdésére vonatkozó különféle oklevelek, végrendeletek és más irások felkutatásával és a mondott oklevelek, végrendeletek és más irások rendezésével kapcsolatban végzett, és még két könyvért, melybe ezeket leírta és amelyek közül egyet hozzánk elküldött egy másik pedig a mondott kormányzó birtokában maradt, hogy azt kormányzósága kuriájában belajstromoztassa. Hónapokkal ezelőtt különféle összegeket fizetett már ki a mondott két könyv másolásáért, kötéséért, illuminálásért és historiálásáért, a mondott könyvekkel kapcsolatos más kiadásokkal együtt...

Továbbá Galceran Crespi uramnak, plébánosnak, Carcie helység rektorának 682. soust, melyek fejében zálogban van nála az a órás könyv, amit Krisztusban tisztelendő atya, Szent Sziksztus bíborosa, a mi gyóntatónk másoltatott a mi használatunkra és hónapokkal ezelőtt ki is fizetett bár még ezután is kell bizonyos összegeket fizetni hogy befejezzék, illuminálják, historiálják és bekössék a mondott órás könyvet és azután még mindazzal ellássák, ami szükséges...

Továbbá Jacme Tagell kereskedőnek 118 soust mely összeggel kezességet vállalt a mondott kormányzóért bizonyos kereskedőkkel szemben egy Titus Livius című könyvért, amit a mondott kormányzó egy velencei gályáról küldött hozzánk...

Kelt Gayeta városában, a mi Urunk születése 1438. évében november hava 25. napján. - Alfonz király.-

(645) A királyi kamara könyveinek inventáriumából. 1417. Camerlengo.

Pergamen és papír könyvek.

Valencia városában, az 1417. év július hava 15. napján, a király ur meghagyta nekem, hogy az itt irt könyveket adjam át Goncalvo de Muntroynak, az említett ur kamarásának és ő ügyeljen reájuk és ezeket a mondott Goncalvo jegyezze fel.

1. Egy könyv melyet zoltárkönyvnek /saltiri/ neveznek, pergamenre írva. Elejére francia nyelven a hónapok sorát /a naptárat/ irták és piros betűkkel így kezdődik "janvier". Ezután a mondott zoltárkönyv kezdetén egy nagy B kezdőbetű /capletre/ van írva arannyal és más színekkel amelyben tizen négy alak van festve és azután színes betűkkel kezdődik "beatus vir" és azután fekete betűkkel "qui non habuit in consilio". A mondott könyv fekete betűkkel így fejeződik be: "par Christum requiescant in pace amen."

Zöldszelyem szövettel borított fa kötéstáblái vannak, két aranyozott ezüst csattja és minden csatton egy zöld szelyem szalag azonkívül még tizenegy fekete, szürke, és fehér szelyem könyvjelző, melyek egy aranyozott ezüst tartóhoz vannak erősítve. fehér, aranyszövet könyvvédőben, mely piros posztó szegéllyel van díszítve, egy vászonzsákban.

3. Egy könyv pergamenen, franciául, mely a rómaiak és karthágóiakról szól és elején Róma városa van lefestve és arany betűkkel az említett cím kezdődik "si comensent l'estoyre" és fekete betűkkel "Pirrus" nagy piros és kék betűkkel. És a mondott pergamen-lapon három sárkány van leábrázolva. A mondott könyv fekete betűkkel így végződik: "tot le monde".

Piros bőr kötése van az egyik oldalon öt réz gömb /bolles/, a másik oldalon három, egy lánctartó lyuk is van a mondott könyvön és lánccal is.

16. Egy másik papírosra írott könyv kasztíliai nyelven, ragasztott papír kötésben, piros bőr borítással, címe "de sent Isidoro i de sent Alfonso". Fekete betűkkel kezdődik: "por qui verdat quiere ser patente" és fekete betűkkel végződik: "del mundo".

20. Egy pergamenre írott könyv aragon nyelven a címe Paulo Orosio préselt piros bőrrel borított fatáblái vannak, tizenhét gömböcske /bollets/ van a mondott fatáblák mindkét oldalán és négy sarokvas. Piros betűkkel így kezdődik: "Esta es la taula o sumaria", az E nagy kezdőbetű és a középén szent Antal alakja van. A mondott könyv eleje így kezdődik: "eu honrado clerigo Oroso" és piros betűkkel így végződik: "Deo gracias".

21. Egy pergamenre írott könyv címe: "Boeci de consolacio", zöld bőrrel borított kötéstáblái vannak. Borítója különféle mintájú kék selyemmel díszített és fekete posztóval szegélyezett kék szaténból van. Két aranyozott ezüst kapcsa van az egyikre ez van írva "Ihesus", a másikra "Maria" és mindkettőben lyukak vannak, fekete selyem szalagok számára.

Az előszó katalán nyelven piros betűkkel "libre de consolacio". És előlött egy nagy erkély van tornyokkal és azon áll a király, Péter és Pere Lorre testvér a prédikátorok rendjéből, aki kezében egy könyvet tart és a mondott testvértől jobbra egy gazdag öltözetű ember áll. És a mondott könyv limogesi /limosina/ nyelven fekete betűkkel így kezdődik: "e las yo qui santras" és a mondott kezdet fölött megint van egy nagy erkély, amelyen Boecius egy ágyban fekszik és az egyik oldalra a filozófia van festve a másik oldalon pedig három kisasszony áll és fölöttük, úgy látszik az Isten van egy nagy felhőn. És piros betűkkel így végződik: "aquell qui lagir lo volran amen."

23. Egy pergamenre írott könyv francia nyelven, címe "de la ciutat de Dieus" préselt piros bőrrel borított fatáblái vannak, piros bőr borítása minden oldalon öt zárral. Négy réz kapoccsal, melyeket piros bőr tart össze.

Igy kezdődik piros betűkkel: "ci comence le primer prologue" és fekete betűkkel: "a vou tres excellent" és a mondott kezdet fölött öt alak mutatkozik ezek közül az egyik egy király egy másik püspök pázsztorbottal. Piros betűkkel így végződik: "ci fine le disieme livre e comence le onsieme."

30. Egy pergamenre írott könyv. Latinul két hasámban, a címe /De/ regimine principum" préselt piros bőr kötésben két kapocs beléjük fűzött fehér selyem szalaggal, két címer mindez rézből. A mondott könyv fekete betűkkel így kezdődik: "incipit liber de regimine principum" és azután "ex regina ac santissima". és itt van egy nagy E ami nagy kezdőbetű amelyben középén trónszéken /en.i cadira/ egy király ül jobb oldalán egy bíboros és egy káplán baloldalán egy püspök és egy szakállas férfi alakja. És a mondott lapon az említett kezdet a hasámbok köré van írva sok cifrázattal, amikben sok meztelen gyermek van és különféle majmok és madárkák vannak. Fekete betűkkel így végződik: "non scribens peius Johannes est nomine eius".

35. Egy pergamenre írott könyv, katalán nyelven címe "ensenyament o instrument dels princeps" préselt piros bőrrel borított fatáblái vannak öt réz zárral és mindkét oldalon az urgelli gróf címere négyszer, két fekete selyem könyvjelzője van nincs csattja de két ... aranyozott ezüst csattóve van. A mondott könyv, azaz az előszó, így kezdődik: piros betűkkel:

"in nomine domini nostri Ihesu Christi" és fekete betűkkel: "con la companya dels princeps". A C kezdőbetű közepén három alak van, az egyik olyan mintha király lenne, a másik meg püspök. És a mondott könyv piros betűkkel így kezdődik "esplegata son los capitols" és fekete betűkkel "cen la desordenade amor" és a C kezdőbetűben egy király térdén áll egy oltár előtt. Piros betűkkel így végződik: "e ha complit aquell amen".

46. Egy kicsiny, papír könyv katalán nyelven címe Paris e /D/iana. Ragasztott papír táblái vannak zöld bőrrrel borítva. A mondott bőrből négy szalaggal. Fekete betűkkel így kezdődik: "en aquells temps del rey", és fekete betűkkel végződik: "e si' m serie yo si a Deu plau."

47. Egy pergamenre írott könyv latinul címe "Constituta" és benne vannak a glosszázott Constitucions de Sicilia, borítás nélküli fatáblái vannak, egy rész sarok és egy paizs van rajta és így kezdődik ti. az előszó fekete betűkkel: "liber iste..." és a mondott könyv piros betűkkel így kezdődik: "imperator... romanorum..." és fekete betűkkel "post mundi" és a glossza: "a post mundi macinam". Fekete betűkkel így végződik: "inseri precipimus. amen". Még más szokások /consuetuts/ is ide vannak írva.

48. Egy kis könyv pergamenre írva latinul a címe "Vegecius de re militari". Zöld bőrrrel borított fatáblái vannak két zöld selyem zsinór két pajzs mind részből. Piros betűkkel így kezdődik: "Flavii Vegecii" és fekete betűkkel így fejeződik be: est signum amen" és pirosakkal: "gloria Christo amen."

56. Egy nagy könyv a nagyobb formában /folio/ pergamenre és papírra írva katalán nyelven és a címe "governacio general" amelyik tíz füzetből áll, azonban ezek szétjötték. Az első füzet piros betűkkel így kezdődik "lo capitol primer enprimer ensenya" és fekete betűkkel utána: "lo regiment excellent". Fölül kilenc ember van akik közül az egyik egy nagy székből ül, a többiek állnak, négyen az egyik oldalon, négyen a másikon. Az utolsó füzet fekete betűkkel így fejeződik be: "axi com fort son poch. x a."

Miscellanea Ehrle, V. 393-406.

646) A velencei Bibliotheca Marciana alapítása. 1469.

A méltóságos és győzhetetlen fejedelemeinek, urunknak Christophoro Moro doganak és a nemes velencei szenátusnak üdvözlését.

Mivel mindenkor, kicsiny, szinte gyermekkoromtól kezdve minden munkámat, minden törekvésemet, igyekezeteimet és gondomat arra fordítottam, hogy ahány könyvet csak tudok - minden tudományágból - összegyűjtsek. Ezért nem csak igen sokat magam is serdülő és ifjú koromban lemásoltam, de ami kevés pénzt takarékosan félretehettem vásárlásukra fordítottam. Ugy véltem, hogy ezeknél soha méltóbb és kitünőbb házi felszerelést, soha hasznosabb és kiválóbb kincset magamnak nem szerezhetek. Gondolatokkal teljesek, telvük a régiség példáival, erkölccsel, törvényekkel, világgal eltelve élnek, társalognak, szólnak velünk, Tanítanak minket oktatnak, vigasztalnak, s az emlékezetünkől távol eső dolgokat mintha jelen lennének mutatják be, helyezik szemünk elé. Oly nagy ezeknek hatalma, oly nagy hatalmuk, fenségük, végül isteni voltak, hogy ha csak könyvek nem lennének, műveletlenek volnánk valamennyien és tudatlanok: a régi dolgoknak szinte semmi emlékezete nem maradna, semmi példa előttünk nem lenne és mind az emberi, mind az isteni dolgoknak ismeretét nélkülöznénk. Ugyanaz a koporsó, mely az emberek testére borul, hírnevüket is elfedné.

Jóllehet bár minden dologgal mindenkor teljes szívvvel foglalkoztam, Görögország pusztulása és Bizánc kárhozatos rabságbajutása után még lángolóbb igyekezettel törekedtem erre és a görög könyvek felkutatásában minden erőmet, minden képességet, minden gondomat és egész tevékenységemet a görög könyvek felkutatására fordítottam. Attól féltem ugyanis és attól rettegetem, hogy sok más dologgal együtt annyi kiváló férfiú, nagy embereknek cly sok verejtéke, virrasztása, a földkerekségnek annyi világossága rövid idő alatt a pusztulás szélére jutna és elveszne. Amiként a régmúlt időkben is akkora szerencsétlenség ért bennünket, hogy abból a 220 ezer könyvből, melyet, mint az apameai könyvtárban meglevőt, Plutarchos még említ, a mi korunkra jó ha ezer eljutott. Amennyire pedig tőlünk tellett arra törekedtünk, hogy nem annyira sok, mint inkább kiváló könyveket gyűjtsek egybe, s az egyes műveknek minden egyes kötetét. Így a görög bölcseknek csaknem valamennyi művét, különösen a ritkákat és nehezen hozzáférhetőket összegyűjtöttük.

Egyébiránt midőn ezeken magamban sokat elgondolkoztam, úgy láttam, hogy kívánságom csak félig fog teljesedésbe menni, ha csak egyuttal arról is nem gondoskodom, hogy e könyvek, melyeket oly nagy vesződséggel és igyekezettel gyűjtöttem egybe, még életembe úgy helyeztessenek el, hogy halálom után se legyenek eltékozolhatók, vagy elidegeníthetők, hanem valami biztos és megfelelő helyen az embereknek, mind görögöknek, mind latinoknak közös használatára megőriztessenek. Tehát míg ezen gondolkoztam és Italia sok városa elmémben felmerült, csupán a ti nemes és tekintélyes városotok mutatkozott olyannak, mint amelyben lelkelem szándéka megnyugató módon teljesedésbe mehet. Először is nem láttam, hogy lehetne biztosabb helyet találni annál, melyet a méltányosság irányít, törvények tartanak fenn, egységben és bölcsességben kormányoznak, ahol a mértékletesség erényének, komolyságnak, igazságosságnak, a hitnek hajléka van. Ahol a hatalom amennyire igen nagy és igen tekintélyes, annyira méltányos és mérsékletes is, a lelkek véleményük nyilvánításában szabadok, szenvedélynek bűnnek nem rabjai. A hatalom kulcsát bölcs emberek tartják kezükben, a jókat a gonoszok elé helyezik és egyéni előnyeikről megfélemedkezve a köztársaság egészének ügyeit teljes egyetértéssel és nagy becsületességgel intézik.

Ezek alapján remélem, hogy városotok erőben és hírnévben napról napra növekedni fog. Így érthettem meg, hogy sehol nem találtam volna megfelelőbb és embereinknek is alkalmasabb helyet. Egyrészt azért, mert városotokba csaknem az egész világ népei találkoznak, másrészt és főként azért, mert a görögök, kik tartományaikból hajóznak, Velencében kötnek ki először. A vendégbarátságnak olyan köteléke fűzi őket hozzátok, hogy városotokba érve úgy tűnik, mintha egy másik Bizáncba értek volna. Mindezek után hogyan lehetett volna tisztesebben ezt az adományt elhelyezni, mint azoknál az emberéknél, kiknek én a tőlök nyert sok jótétemény révén lekötöztettem és adósa vagyok, és abban a városban, melyet én Görögország leigázása után hazámnak választottam, ahová ti engem hívtatok, s mikor megérkeztem ti nagy tisztelettel fogadtatok.

Így tehát halandóvoltom tudatában és fontolóra vévén rám nehezédő koromat, a sokféle engem gyöttrő betegségeket és egyéb dolgokat, melyek velem megtörténhetnek, valamennyi mindkét nyelvű könyvemet a ti nemes városotokban lévő Boldog Márk szentséges templomának ajándéku adtam és adományoztam. Ugy érzem hogy excellenciátoknak, a magam hálaérzésének, s a hazának, melyet ti akartatok velem közösnek ilyen érzésekkel tartozom, hogy ti, gyermekeitek és utódaitok, tőlem ki erényetek, bölcsességetek és irányomban tanusított számos jócselekedetek lekötöztetettek, hívetek és adóssotok vagyok fáradalmaim örökösei legyetek és azoknak bőséges és hosszan-

tartó gyümölcsseit élvezhessétek, meg azután mások is, kik a jó tudományokat művelni fogják ezeket a ti réveteken élvezhessék.

Ezért az adományt magát, a könyvek jegyzékét és a pápa rendeletét excellenciátokhoz küldöttem kérvén az istent, hogy köztársaságtokra nézve minden jól, szerencsésen és sikeresen végződjék, békében, nyugalomban, csendességben és örökös egyetértésben legyen része.

Excellenciátok éljen boldogul. Viterboban, május nonaei előtt negyedik napon. /1468, május 4./ Bessarion biboros, konstantinápolyi pátriárka a velencei Boldog Márk bazilikájának ajándékozta.

Fuchs, 36-38.

647. A firenzei Naldo Naldi levele Corvinus Mátyáshoz, Pannonia felséges királyához, a királyi könyvtár dicséretéről: /De laudibus Augustae Bibliothecae/.

Bél Mátyás, Notitia Hungariae III. kötete Appendixében lévő kiadást használtuk.

Mint hogy neved hire, felséges Mátyás, egész Itáliát annyira átjárta, hogy egész Firenze városát is meghódította: és mindenek a te hatalmas és fényességes erényeidről sokat beszéltek, irántad, királyi erényeid iránti szeretetből azon kezdtem gondolkodni, hogyan tudnán tudtadra adni, hogy milyen lelkülettel viseltetek irányodba és főként, hogy a Te békében és háboruban véghezvitt gyönyörűséges tetteidről milyen irodalmi műfajon szólni volna méltó. Hogy általam egyedül is teljességgel megértsd, hogy városunk többi polgárai Téged mennyire tisztelnek és becsülnek és hogy Téged régebbi és mostani tetteidért bámulva, mily nagyra tartanak. Mikor tehát Taddeo Ugeletti, általad küldetve hozzánk jött, hogy a királyi könyvtár részére készült könyvek elszállítását intézze és amikor ő rólad, a legbölcsebb királyról, isteni erényedről sokak hallatára, sokak jelenlétében szóllott, hihetetlen vágy lángolt fel bennem, hogy mindazokat melyeket rólad, mindenek dicséretére és mindenek hírére méltó dolgokat emlegetett, hősi énekben /versezetben/ megírjam. Ez a versforma látszik ugyanis a Te tetteidhez, melyeket nagy okossággal, és igen nagy lelkinagysággal véghez vittél, leginkább illőnek.

II. Ámde midőn ama hatalmas dolgoknak, melyeket békében és háboruban nem kisebb bölcsességgel, mint szerencsével cselekedtél, hallatlan, hihetetlen és csaknem végtelen sokasága tárult elénk, azon töprengeni kényszerültünk, honnan is kezdjük el voltaképen. Mivel pedig a döntésre magunk elégtelenek voltunk muzsáinkhoz menekültünk, kiknek tanácsára és komoly intelmére szépséges tetteidből azokat választottuk előadásra, melyek a béke műveihez tartoznak. Nem mintha könnyebb dolgok lennének azok, melyeket béke idején vittél végbe, hanem mert alkalmasabbak és hozzánk közelebb állóknak gondoltuk ezeket. A te sok és nagy harci dicsőséged hírének fennmaradását a muzsák nékünk be is bizonyították, különösen mert oly nagy és oly sok amit fegyverrel vittél végbe, hogy azokat elmondani kevés lenne a mi képességünk, melyet - parancsodra - könyvek szövegének javításával foglalunk le, meg a miénknél csiszaltabb, naponkénti gyakorlás által kiműveltebb tehetségre is van szükség, hogy ezeket méltóképpen megénekeljük.

III. Ez okból, hogy a Pieridák igen komoly intelmeit semmibe ne vegyem, még leginkább azon a véleményen voltunk, hogy a béke műveit, me-

lyek a zavartalan nyugalomhoz szükségesek, fogjuk megverselni még pedig úgy, hogy mindabból ami a Te hiánytalan bölcseségre tartozik, melyet a béke műveiben kimutattál, semmit el ne hagyjunk. Ugyanis mindazokat, miket az életben tettél bizonyos, hogy a benned annyira ragyogó bölcsességgel cselekedted, mint ezt már elmondtuk. Hiszen olvastad Platónál azt az isteni mondást, hogy boldogok az államok melyeknek fejedelmek vagy maguk is bölcselkednek, vagy azokat kik filozófusokká lettek, különösen kedvelik. Márpedig Te elmédet és lelkedet minden jó művészet tudnivalóival annyira kiműveltéd, hogy nem csupán a legtanultabb király lett belőled, de valami végtelen szeretettel fordultál amaz emberek felé, kik valaminő tudományban kitűntek, hogy nem csak boldognak és szerencsésnek mondhatók az olyan tartományok, melyek királyukhoz fordulhatnak, de még inkább igen boldogoknak és igen szerencséseknek tekintsék magukat azok, melyek általad, a legbölcsőbb király által, oly vitézen, oly szentül, oly bölcsen, oly vallásosan kormányoztatnak, hogy általad e kettőt bőszégesen elnyerték: hogy mindazoknál a királyoknál, kik most élnek, vagy már hajdan éltek, bölcsőbb vagy, és hogy az összes tudósokat, bárhol vannak is, oly nagy jóakarattal övezed, hogy teljes egyetértéssel Téged nem csupán második Augustusként, vagy macedoniai Sándorként üdvözlölnék, hanem minőkettőjüket Te benned egyesítve, a Te mindenki irányában nagy kegyességédért, hallatlan bőkezűségédért, királyi nagyszerűségédért szívesen elismerik Ó csodálatos bölcsesség, melyet méltó hogy minden nép, idő, évszázad dicsérettel hirdessen és ünnepeljen!

IV. Mikor meg isteni képességgel átláttad, hogy hárman sokkal könnyebben megadhatják azt, amit polgáraid és népeid boldogságukhoz még kívántak /a trónra utódot/: királynét vettél magad mellé, aki isteni és emberi tudományokkal annyira teljes, Corneliának a Gracchusok anyjának és a Sybillának valahány csak volt dicsőségét könnyedén elhomályosítja. Őt tehát, teljesen egyenrangú félként a kormányzásban társul magadhoz vettéd, hogy a birodalom ügyeinek intézésében tanácsát vagy okosságát soha ne nélkülözd. Így tapasztalhattad magad is, hogy feleséged minden királyné között a legbölcsőbb, nem csak azok közt kik most vannak, hanem azok között is kik valaha léteztek. Mikor tehát úgy láttad, hogy a házastársat illetően minden vágyad teljesült, hátra volt még egy harmadik valami, s ha ezt is sikerre viszed, mindazt-ó király -, amit országod sorsának alakítására magadban nagy bölcsességgel kigondoltál, kiteljesülését szemlélheted. Hogy tehát János fiadból mi sem hiányozzék, ami az igen bölcs királyra tartozik elrendelted, hogy mindazt, amit te magad valaha tanultál, mesterek és doktorok segítségével, kik erre alkalmasak, ő is megtanulja. Ez a Te bölcs terved, mivel a szerencse is segélyedre volt, történetesen nem is közepes módon vált valóra. Midőn ugyanis Taddeo Ugoletti hozzátok ment, maga a szerencse adta kezébe a jó megoldást, mellyel ama dolognak annál sokkal könnyebben, mint magad gondoltad, végére járhatsz. Különösen azért, mert ennek az embernek a tanultságához valóban arany erkölcsök járultak, olyanok amelyek oly nagy király fiának neveléséhez nem kevésbé megkívántatnak, mint a tudományokban jártasság. A királyok ugyanis, mind azok akik most vannak, mind akik még lesznek, egyéb embereknek példaként kell hogy álljanak, hogy az alattvalók ott lássák, mi az ami virtus - mi az amit dicsérettel utánozhatnak. Joggal választottad e féműt a királyi sarj mesterévé és tanítójává, aki tudományra és derék erkölcsökre egyaránt nevelhette...

V. Midőn tehát e három dolgot, melyen magadban sokat gondolkodtál véghez vitted: azaz, miután magadat és édes fiadat, Jánost a jó művészetekkel kiműveltéd, és a midőn már szellem és erkölcs dolgában hozzád nem méltatlan királynét vettél magad mellé, népeid akkor ismerték fel ama utat, mely a boldogsághoz vezet... Ezért szükséges, hogy az, miről fentebb szöveltünk, általatok, fejedelmek által, kik vitán felül a legtanultabbak vagy-

tok, a népek és nemzetek még boldogabbak legyenek. Mert amilyenek a fejedelmek, olyanok szoktak lenni a többi polgárok is. Így olvasható ez az isteni mondás Platónál, márpedig ezzel az auctorral annál szívesebben élünk, amennyire tudományban, ékesszólásban e nagytekintélyű filozófus másokat felülmul.

VI. Azonban, mivel a bölcsek mielőtt valamibe kezdenének sokat és gyakran a gondolkodnak azon, hogy mihez kezdenének, azután gondolataik nagyszerűségét mindaz, ami - azok eredményeként - szemünk elé tárul, nyilván mutatja. A nagy bölcsek példájára Felső Máttyás, hihetetlen mily sokat töprengtet, azon, hogy mi a teendő? S azután, hogy hosszasan eltervezte a teendőket, hihetetlen bőkezűséggel fordult a legtanultabb emberek felé, hogy alattvalóidnak, nemzeteidnek és népeidnek mi sem hiányozzék ami boldogságuk beteljesedéséhez leginkább szükséges. Így azután nem csupán királyi házával telve tudósokkal... hanem megnyerted magadnak mindazokat, kik a földkerekségen bárhol található és azokat oly nagy királyi kegyességgel, oly sok és nagy ajándékkal halmozta el, hogy azok mindeneket hátrahagyva, vagy hozzád sietnek, hogy téged, mint második Nagy Sándort, vagy Augustus császárt üdvözljenek; és ha ezt történetesen nem tehetik, /mert el nem távozhatnak/, irántad és királyi erényeid iránti oly nagy szeretet ragadja meg őket, hogy szerelmesek módjára rólad és az általad véghez vitt dolgokról vagy az emberek gyülekezeteiben naponként beszélnek, vagy rólad sokat írnak...

VII. De nem is csak ezzel az egy dologgal bizonyítottad - nagybölcsességű király -, hogy mily szép és mily jó dolgokat forgattál elmédben, de még más és sok dologgal is? Mert ugyanis, nem annyira az okosabbaknak, de a népnek és a tömegnek tetszésére építetted azokat a halhatatlan istennek szentelt templomokat, melyekben az égiek emlékezetét méltóképen ünneplik... Hogy a királyi palotáról hallgassak, amit oly sok arannyal ékesítettél fel, hogy a most élő királyok lakóhelyeit könnyen felülmulják... csak azt állítjuk, hogy palotában nincs diszesebb hely, mint a királyi ház ama része, ahol azoknak könyveit helyezték el, kik tudományuk, tehetségük által, míg e levegőt szívták, másokat felülmultak. Hogy ezt Te megalkottad nem annyira gazdagsággal és királyi bőkezűséggel, mint kitűnő elgondolással és nagy elmédnek köszönhető. Mivel ugyanis megértetted, hogy a halhatatlan isten az embernek nagyobb, kiválóbbat, hasznosabbat semmit nem adott, mint a bölcsességet, mely benned annyira ragyog, azt akartad ó nagybölcsességű király, hogy királyi hajlékban a Bölcsesség szentélye is helyet kapjon, melyben azt, mint istennőt tiszteljük, s hogy ez királyi palotád más részeinél kiválóbb és szebb legyen, aminthogy a bölcsesség felülmul minden adományt és ajándékot, amit csak az égiek az embereknek juttattak.

Ezért tehát csodás mesterséggel igen diszes hármasszobrot készítettél, melyekre a bármely tudományban kiváló tudós férfiak műveit helyezték, arannyal diszes bársonyból készített függönyöket helyeztek eléjük, hogy a rongálódástól s a portól a könyveket megoltalmazzák. A padozathoz közeli alsó részében pedig komoly művészettel készült szekrények voltak, melyekben azokat a köteteket helyezték el, melyek a felső polcokatokon, nagy számuknál fogva elhelyezhetők nem voltak. A terem közepére olyan háromlábú székeket helyeztek, mint aminek Apolló templomában léteztek és amelyek e legbölcsőbb király házába nemkevésbé illenek, mint ahogyan Apolló templomába előbb illettek, egyikük ugyanis a bölcsességet ajándékozó isten volt, másikuk pedig a bölcsesség megőrzése és tisztesebbé tételére megtisztelésével érdemelte ki mindenki megbecsülését. Hogy így a király és az isten között csodálatos hasonlóság mutatkozik.

VIII. Miután azok számára kik szellemükkel a tudományokban ékeskedtek, ilyen helyet készítettél, arra jutottunk, hogy felsoroljuk először a

görög írókat, második helyen a latinokat, a harmadik helyen meg azokat, kik Krisztus vallását követték. És azután, hogy emlékezetem segítségével mindezeket előszámláltuk, sok bizonyítékkal felséges király, azt igyekeztünk kimutatni, hogy a te királyi könyvtárad egyebeknél melyek eddig léteztek, nem annyira könyvei nagy száma, mint inkább kiválóbb és jobb volta által különbözik. Mert hiszen a görög és latin könyvekhez, melyeket az antiquitas is már magáénak mondott, vallásunk könyvei járulnak, csaknem megszámlálhatatlanul sokan... hogy a diszitésről hallgassak, melyeket könyvtáradban alkalmaztál és amelyek oly nagyok és kiválóak, hogy senki ezeknél nagyszerűbbet nem-hogy megalkotni, de még kigondolni sem képes.

IX. Ezért van az, hogy benned nem csupán egész Itália, de még az idegen népek is, a régi királyok virtusait könnyen felismerik. Mi csodáltnivaló is, hogy Téged mindnyájan isteni dicséretekkel halmoznak el, ha Téged mint valami égből hozzánk, a földre küldött istenséget tisztelnek. Különösen rólad, nem csupán az emberek alkotnak ily véleményt, maguk a halhatatlan muzsák is ugyanezt mondják, tényleg bizonyítják és erősítik, mivel - azt állítják - ősi székhelyüket miattad hagyták el, hogy veled legyenek és veled társalogjanak. És ebben Herkulesre, semmi jogtalanság nincs, mert eddig még náladnál szivesebb házigazdát nem találtak. Ezt bizonyítja sok más egyéb mellett, ama kettős kut, amit te készítettél, Pegazus hajdani egy forrása helyett, az egyikben a Muzsák a rák csillagzata alatt hús vízben fürdenek, a másik meg meleg vizével őket akkor is melegen tartja, mikor a föld hó alatt dermed. Ehhez járul, hogy a muzsák más okból is adósak neked, egyrészt mert sokféle módon ékesítetted hiveiket, másrészt meg mert palotádban gyönyörű otthonra leltek. Jóllehet ezek is, a tőled nyert ily nagy jótétéményről meg nem feledkezve, valamiképen neked a legnagyobb és legnagyobb királynak hálát adhatnak.

X. Mert ama boldog lelkek kik a földön Krisztust tisztelték tőle megnyerik, hogy az általad nyújtott jótétéményekért a földön mint ember légy boldog, a menyben pedig, midőn odajutsz, örökké élj. A többiek pedig, kik Krisztust nem ismerték vallását nem követhették és akik, mint a régiek hittek most az Elyseumban tartózkodnak, a most élő poéták lelkét és elméjét ihletik arra, hogy Téged érdemed szerint dicsőítsenek, amit cselekedtél megírják, de olyan mértékben, olyan versekben melyekkel Homeros Achillest, Vergilius Augustust a hallhatatlansággal ajándékozta meg. Ezért nem csupán a menyekben, hanem e földön is, felséges Mátyás, mindenek téged ünnepelnek.

Itt végződik az ének, melyet rólad irtunk és amit most hozzád küldünk, s ha úgy találjuk, hogy ez nagybölcsességű, legnagyobb király, tetszésedet megnyerte, hadi dicsőséged megéneklésére is felbátorodunk, hogy minden ember megértse: egészen a Corvinus család dicsőségének ünneplésére szántam magam, mégpedig úgy, hogy egész képességemet, minden testi és lelki erőmet egész életem tartamára, egyedül neked ajánlom.-

648. Mátyás király könyvtára.

Oláh Miklós leírása: Hungaria, c. V.

Ez /a királyi palota/ fekvésén kívül, még mind királyi építkezésmódja, mind Alamizsnás Szent Jánosnak /benne őrzött/ teste miatt, mind pedig Corvin Mátyás király könyvtára miatt emlékezetes és csodálatos volt. Ott, ahol ahoz a belső könyvtár felől szent János kápolnájába nyíló fülkéhez lehet menni, ahol a király a misét szokta hallgatni, két egymásbanyíló terem van. Az egyik részben magából Görögországból, részben más keleti or-

szágból maga a király által nem kisebb gonddal, mint vesződéssel összegyűjtött görög könyvekkel van megtöltve, a másik - belső - az összes latin nyelvű kódexeket tartalmazza az elemi ismeretektől minden tudomány legcsucsáig és ezek mindegyike a maga helyén tokokban és kis rekeszekben volt elhelyezve. Mindegyiket sokszínű és arannyal díszes selyem kötés borított annak a tudománynak, vagy mesterségnek a megjelölésével, mely szerint e könyvek el voltak különítve. A könyvek legnagyobb része pergamenből volt selyemmel bekötve, aranyozott ezüst umbilicussal és csattokkal ellátott selyem kötésben.

Az öregektől hallottam, hogy míg Mátyás király élt állandóan harminc másolót tartott szolgálatában, kik a festésben járatosak voltak. Ezek közül sokat halála után ismertem meg. Csaknem az összes görög és latin kódexeket az ő kezük munkájával másolták le. Főnökük a Ragusából való dalmát Felix volt, kit öreg korában magam is megismertem. Nem csupán a görögben és a latinban, hanem a káldban és az arabban is tudós volt. Ezen felül - mert a festészetben is járatos volt - serényen ügyelt arra, hogy másolás közben hiba ne essék. Ezekén kívül még más két könyvtár is volt a vár különböző helyein, de az előbbieknél jelentéktelenebbek voltak. Mindezeket Lajos királynak Mohács mezején történt eleste után, ami az 1526. évben augusztus 29-én történt, a török Budát elfoglalván a könyveket részben szétszaggatta, részben az ezüstöt a könyvekről más célokra leszedte és a könyveket szétszórta.

649,

Korvin Mátyás könyvtára

- Lomeier, Johannes -

Korvin Mátyás, Magyarország királya, Hunyadi fia a háború és a béke műveivel dicsőséges, még mint serdülő fiú mások vitéz és dicső tetteinek hallatára annyira tűzbe jött - mondják, - hogy mintha eszét vesztette volna örömeiben úgy tombolt és kézzel lábbal fejezvé ki tetszését a virtusra gerjedését bizonyította. Az utókor azonban főként azért adózik neki dicsérettel, mert mindenfajta tudományt ismert és csodált és ezek terjesztésére különösen igyekezett. Főként a történelmi ismertekben lelte örömét és az ilyen műveket görög nyelvből latinra fordíttatta le saját használatára. Szorgalmasan sokat tanult a csillagok járásáról. A tudósokat, főként akik a matematikában járatosak és a költőket a legnagyobb megtiszteltetésekben részesítette. Valamennyi között pedig Johannes Regiomontanus is nagyra tartotta, hogy mert tudós beszélgetését élvezni akarta, asztalához hívatta... Ez a hőszi óriási költséggel hatalmas könyvtárat gyűjtött, melyben több mint 50000 nyomtatott könyv és kézirat volt. Mikor pedig Budát e nagyszerű kincs őrzőhelyét Szolimán szultán a törökök császára az 1526. évben elfoglalta, ez a könyvtár is szétszóródott, miután alig hatvan évig virágzott. Hogy pedig ez a veszteség mily nagy volt abból is megítélheted, hogy Bozmann bíboros kétszáz ezer császári aranyat ajánlott fel a törököknek - eredmény nélkül.

Fuchs, 67-68.

Az irodalom és a jó művészetek története Magyarországon.

Könyvtárak:

Hogy Nagy Lajos és Zsigmond idejében legalább is a pécsi és budai akadémiák mellett jól felszerelt könyvtárak léteztek, ámbár e dolognak semmi nyoma nem maradt, kételkedni lehetetlen, mivel a könyvek a tudomány művelésének szükséges eszközei. Mi csupán ama dolgokról számolunk be melyeket régi dokumentumok tekintélye támogat, ezért elmellőzve ezeket, csupán Corvin Mátvás könyvtáráról emlékezünk meg röviden.

E kor minden könyvtárának fejedelme a budai volt, mit az igen művelt király, ha a feltevés helyes, 1476 körül kezdett létesíteni. Ebbe mind azt, amit az ujonnan feltalált könyvnyomtatás alkotott, és még keletről is igen sok kódexet helyeztetett el. Kedvező alkalmat talált könyvgyűjtési szenvedélyének kielégítésére Mátvás, midőn Konstantinápolyt és más keleti városokat a barbárok elfoglalták és dus könyvgyűjteményeiket szétszórták. Semmilyen még a legnagyobb költségektől sem riadt vissza. Csupán az egy Firenzében, melyben a Mediciek híres irodalmi csereközpontot létesítettek, Brassicanus állítása szerint négy híres könyvmásolatot tartott, kiknek csupán az volt a dolguk, hogy minden kiválóbb görög és latin auktort lemásoljanak. Sőt, mint Oláh Miklós Hungáriájában elmondja, míg élt harminc festésben /illuminálásban/ is járatos másoló állt szolgálatában /"kik közül sokat - mondja - halála után magam is megismertem"/. Ezek kezemunkájával másoltatta csaknem az összes görög és latin kódexeket. A firenzei másolók élén Naldi állott és más sokféle tudományban járatos férfiak, az itthoniakén meg a dalmata ragusai Félix /kit öreg korában Oláh szintén ismer/, ki nem csupán görögül és latinul, de káldul és arabul is tudott és sarényen ügyelt arra, hogy a könyvmásolásban hiba ne történjék. Hogy ezeknek az embereknek száma nem lehetett csekély abból is kitűnik, hogy Heltai tanúsága szerint évenként 33000 arany forintot költöttek rájuk. Ezek munkájával rövid idő alatt oly kincs birtokába jutott, melynél kiválóbbat, választékosabbat és talán nagyobbbat is, ama kor nem látott.

A könyvek számát Pflug a budai könyvtárról Seckendorffhoz írt levelében megállapítani nem merészeli, mégis azt a véleményt kockáztatja meg, hogy legalább 50.000 kötet kódexe és nyomtatott könyve volt. Bármint van is, ama korban igen tekintélyes könyv mennyiségnek kellett ott lenni, mindenekelőtt régisége, ritkasága, belső értéke és külső díszje által is igen tekintélyesnek. Szépen mondja róla Brassicanus: "Megnéztem az összes könyveket, de mit beszéljek könyvekről? Ahány könyvet, annyi drága kincset találtam ott. Halhatatlan istenek, ki hinné mily kedves látvány ez? Oly nagy volt itt a régi görög és héber könyveknek a bősége, melyeket Mátvás király Konstantinápoly elfoglalása után, Görögország sok és tekintélyes városának feldúlása után Görögországból felbecsülhetetlen költségekkel beszerzett... Oly sok régi és új latin könyv volt itt... mint talán sehol, amennyire tudom." Ezután az egyházatyák a ritkább és díszesebb munkáit sorolja fel, azután "a poétákat, oratorokat, filozófusokat és historikusokat, kiknek itt mérhetetlen sokaságát láthattuk. Megszámlálhatatlanul sok görög auktort láttunk ott, végtelen sok, a költők műveihez írt kommentárral, melyeket a tudósok közül még senki, vagy csak igen kevesen ismertek."

Ámde e kitűnő királynak nem is volt elegendő a kincset egybegyűjteni, ha csak külső megjelenésében is nem tette volna nevezetessé. Ezért, hogy a tudós férfiak megbecsülését ezáltal is emelje, a könyvtárat magában a bu-

dai várban helyeztette el és fölséges módon fel is ékesítette. Két szomszédos, magas és félkörbe hajló terembe helyeztette el, melyeknek három oldalára könyvek, a negyedikre pedig kettős ajtó került a király és a vendégek számára, valamint két sor ablak. Az egyikben a latin, a másikban a görög kódexek kaptak helyet. Egyes tudományágak számára külön állványok voltak külön aranytól csillogó polcok voltak, színes himzésekkel és arannyal diszített selyem függöny fedte ezeket, a tudomány, vagy mesterség is fel volt tüntetve, melyek szerint a könyvek el voltak osztva. Az első részében, mely a padlóval érintkezett szekrények kerültek - művésziiesen megmunkálva - melyekben azokat a köteteket helyezték el, melyeknek a felső polcokon hely már nem jutott. A könyvek nagyrésze selyembe kötött, aranyozott ezüst kapcsokkal, és köldökdiszszel /umbilicus/ diszített kódex volt. Valamennyit a királyi címerekkel, a családi hollóval tudniillik és a magyarral látták el. Belül nagy művészettel készült képek voltak, mind Mátyás királyról, mind más kitűnő és tudós férfiakra s a királyi nagyszerűségükkel tűntek ki. Mikor Brassicanus mindezeket szemlélte így szólt: "nem is annyira könyvtárban, hanem - mint mondani szokták - Jupiter ölében éreztem magamat.

Senki nem kételkedhet afölött, hogy matematikai /csillagászati/ műszereknek és sok antiknak emlékeknek nagy bősége volt itt. Nem beszélek most különböző drága fémekből öntött szobrok sokaságáról, nem ama szökőkutakról, melyeket Naldi a tudományok szent ékességei közé számít. Csupán e könyvtár őreiről mondok keveset. Közülük az első, kinek neve Schier véleménye szerint hozzánk eljutott a pármai születésű Taddeo Ugoletti, ki a magyar udvarba még riatalon került és János királyi herceg nevelését irányította. Mikor azután a király a firenzei irodalmi kincsekkel kívánta könyvtárát gazdagítani, Taddeora bizta hogy abban a városban mindent elrendezzen. Mátyást sok évvel túlélte a hazában, a régi szerzőknek, kiket mindenhonnet egybegyűjtött javításával és kiadásával foglalatoskodva. A második, kit e könyvtár vezetésében ünnepelhetünk Bartolomeo Ponti, előbb Firenzében a retorika tanára, mely hivatalát Magyarországról távozása után újból átvette. Ugy látszik ezt követte Galeotto Marzio olasz, oly kövér férfiú, hogy tolószékre volt szüksége a mozgáshoz, szelleme azonban választékos és szellemes lévén Mátyás igen kedvelte. Azután a ragusai Félix, végül Ulászló alatt Felix Petancius, magyar nemes, ki később a királyné kancellárja lett...

Mátyás király e könyvtárán kívül ez országban akkoriban még más könyvtárak is voltak. Ezek között legfontosabb az esztergomi volt, melyet Vitéz János esztergomi érsek létesített, s a tudósok annyira ünnepeltek. E főpap ugyanis, mint más dolgokban is a könyvtár felszerelésében és felékesítésében is királyával vetélkedetett. Rövid idő alatt oly sok könyvet gyűjtött össze, hogy a Magyarországon kívüli legnevezetesebbekkel versenyre kelhetett. Görög és latin kéziratoknak hatalmas számát gyűjtötte egybe. Külös díszét elefántcsonttal, ébennel és arannyal ékes könyves polcok emelték. A különféle festmények pedig a helynek még nagyobb fényt adtak. Ezen kívül nem kevés csillagászati műszer is volt ott, melyeket Johannes Regiomontanus és ennek mestere Georg Peurebach /kit már Posthumus /V./ László is kövér fizetéssel igyekezett - hasztalan - Magyarországra csalogatni/ kiváló műszerészek /celeberrimis mechaniciis/ készítettek.

A nyilvános könyvtárak között a harmadik a váradi püspökségé volt, melyről Janus Pannonius emlékezik meg, midőn nagybátyjával Vitéz Jánossal, kit az esztergomi érsekségre neveztek ki, onnét távozott.

A negyedik Janus Pannonius pécsi püspöké volt, melyről az Galeotto Marziohoz írva így szól: "Végül azt írod, hogy könyveket küldjek, vajon nem küldtem-e máris eleget? Csak a görögök maradtak meg csupán, az összes lati-

nokat már elvitted. Mily jók az istenek, hogy egyiktek sem tud görögül, mert azt hiszem már a görögökből sem maradt volna semmi. Ha meg ezt a nyelvet is megtanuljátok, én hamarosan a zsidó nyelvet sajátítom el, hogy könyvtáram számára héber kódexeket másolhassak."

651 Egy korvin-kódex sorsa.

Nicephorus Calistus Xantophulos egyháztörténete görög kódexének sorsát Joannes Langus beszéli el fordításának Ferdinánd császárhoz intézett ajánlásában /egykor ő is a budai főiskola /in gymnasio/ - tanára volt./ Sok évvel ezelőtt már ama budai királyi könyvtárból, amit Korvin Mátyás őrök király a legkitünőbb görög és latin könyvekből állított össze, ellopták, sokáig magán ember birtokában volt, azután Pannónia nyomorult bukása és kirablása után az egyéb zsákmánnyal Konstantinápolyba vitték és ott a zsidóvárosba került. Nagy szerencsére egy tudományokkal foglalkozó keresztény ember megvette, majd ismét Pannoniába került, míg végül a kitünő és tudós férfi Logus György birtokába jutott...

Schier Xystus, Dissertatio de regia Budensi Bibliotheca Mathiae Corvini. 28.1.

652 Korvin János és a magyar rendek egyezsége.

Hasonlóképen, ne engedje, hogy az ország diszére emelt könyvtárat könyveitől megfosszák, hanem az összes könyveket ott hagyassa. Szabad legyen azonban neki a főpapok és főurak tanácsával és ellenőrzésével némelyeket saját használatra onnét kivenni és a könyvtárból elvinni.

Epistolae procerum Regni Hungariae. Collegit Pray, I. 392.

II. Ulászló levélváltása Firenzével

a Mátyás halála után ottrekedt "Corvinák" ügyében

Ulászló Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb.
A Flórenci Köztársaság nagyságos Priorainak és Zászlótartójának üdvözlötet.

A német Farmoser Sándor már elödünknek, a boldog emlékezetű Mátyás királynak az ideje óta élt ebben az udvarunkban. Mivel ő azt jelentette nekünk, hogy 150-nél több kötet van /még/ Flórencben azokból a ritka és kiváló művi könyvekből, melyeknek - saját költségén való - lemásoltatását és illusztráltatását azért rendelte meg az előbb említett király, hogy az általa megkezdett könyvtárt teljessé tegye - és Ti csak azért tartjátok azokat vissza, mert Köztársaságtoknak bizonyos pénzbeli követelése van még /értük/. Ezért szükségesnek tartottuk, hogy írásban forduljunk Nagyságtokhoz, hogy a magyar királyoknak nemzetek iránt régtől fogva tanúsított jóindulatára és mireánk való tekintettel Nagyságtok járjanak utána, hogy ezeket a könyveket - ha egyik vagy másik már elkallódott volna - gyűjtsék össze.

sze; és ami hátralék még van, mondják meg és készségesen fedjék föl a nevezett Sándornak, aki ezen levelünket átnyújtja, és ebben az ügyben tárgyalni fog. Mi pedig gondoskodni fogunk róla, hogy megbizottaink mindazokat, akiket szükséges - a hátralék tekintetében kielégítsék, mivel mindenekelőtt azt tartjuk: királyi kötelességünk, hogy /éppen/ ezt ne hanyagoljuk el, mert azok lemásolására és illusztrálására sokat költöttünk, s a könyvtár teljessé tételében minket is ugyanaz a vágy tart fogva. Azután kölcsönös jóindulatunkban bizakodva úgy véljük, hogy Nagyságtok barátságosan fogják velünk ezt a dolgot eligazítani. Ezenkívül úgy véljük, hogy nem is szép dolog, ha ilyen nagy kincs oly sokáig minden használat nélkül mintegy befejezetlenül rejtve marad. Nagyságtok tehát nekünk igen kedves dolgot eselekszenek, ha ennek a tisztelettel párosult kívánságunknak eleget fognak tenni. Kelt Budán, 1498 február 14. napján.

A király ur saját rendelkezése.

Kívül: Kedves barátainknak, a Flórenci Köztársaság nagyságos Prior urainak és szabadsága Zászlótartójának.

II.

654. 1498. május 31. Firenze válasza II. Ulászló magyar király 1498 február 13-i levelére.

Ulászlónak, Magyarország és Csehország királyának.

Dicső Király! Olvastuk levelét, és szívesen hallgattunk meg mindent, amit Felsőged nevében - a levél átadója - a német Farmoser Sándor elmondott. Mindenekelőtt magasztaltuk azt a királyi szándékot, hogy a könyvtárt be akarja fejezni; azután pedig semmivel sem törődünk annyira, mint hogy - amint csak lehetségessé vált - ebben és minden más ügyben tetsző dolgot cselekedjünk Felsőgednek. Mert ezt érdemi lelkének oly sok erénye, s a saját és Magyarország összes uralkodóinak irántunk: Köztársaságunk és egész nemzetünk iránt tanusított jóindulata. Ezért magunkhoz hívtuk kereskedőinket: a Medicieket - mert ebből a dologból kifolyólag semmi tartozás sem merült fel Köztársaságunkkal szemben, - hanem csak azokkal szemben, akikre abban az időben, midőn Felsőged elődje, a boldog emlékezetű Corvin Mátyás meghalt, - a királyi könyvtár kiadásainak a gondját ráruházták - a pármal Ugalotto Téddével együtt, akit ugyanaz a király a könyvek lemásoltatásának és felkutatásának az irányításával megbizott. Megtudtuk ezektől, hogy hiánytalanul és épségben őrzik még maguknál azokat a könyveket, és náluk van a bibliának egy hatalmas kötete is, melyet az a király nagy költségen készíttetett magának; és ezek részére áll fenn a jelzett címen még 1400 aranynyi tartozás, mint ahogyan minderről maga Farmoser Sándor is meggyőződött. Azonkívül megtudtuk, hogy más polgárainknál, a Capponiaknál azokból a könyvekből, amelyeket ugyanaz a király le akart magának másoltatni és illusztráltatni, van még városunkban egy bizonyos brevárium, tekintélyes és királyhoz méltó mű. Ezekért is - szintén a jelzett címen áll még fenn 500 arany tartozás. Ezek tehát Mátyás királynak azok a könyvei, amelyeket eddig polgárainknál feleltünk. Ezek felkutatásában olyan buzgóságot és szorgalmat fejtettünk ki, aminőt az ügy sulya, valamint Felsőged érdemei és irántunk tanusított nagy-nagy szeretetének a megnyilatkozásai megkívántak. Ezért, ha talán fölösleges is, - nagyobb bizalommal Felsőged figyelmébe ajánljuk azoknak a polgárainknak a sorsát, akik Magyarországon kereskedést folytatnak, mivel Felsőged méltóságának tiszteletében, nagyrabecsülésében és öregbitésében - erőnkhez képest - napról napra buzgólkodunk és a jövőben is buzgólkodni fogunk. Palotánkból, 1498 május utolsó napján.

662. A XVI. század legnevezetesebb könyvtárai.

Ursinus Fulvius

Hogy Rómában könyvtár, mind görög, mind latin, sok volt: a régi írók által megőrzött adatokból állapíthatjuk meg... Ma is vannak Itália-szerte némely híres könyvtárak. Ezek között a Vaticana tűnik ki, amelyik Európa minden könyvtáránál jobban telve van minden tudomány igen régi, görög, latin és héber könyveivel, melyeket nádtollal írtak valaha pergamenre és amelyeket a római pápák sok évszázad óta nagy szorgalommal gyűjtögettek.

A Firenzében lévő Medicea könyvtár is sok görög kéziratáról nevezetes. A felirata ez: "Istennek, a család isteni oltalmazóinak, Medici VII. Kelemen pápa őseinek és sajátmagának buzgalma árán mindenfelől összegyűjtött kiváló könyvek számára, a haza dicséretére, polgártársainak hasznára adja és ajánlja. Ezt a könyvtárat Medici Cosimo Toscana nagyhercege fejeztette be az ur MDLXXI évében Julius idusa előtt három nappal /jul. 5./.

A velencei Szent Márknál van még híres könyvtár, amit Bessarion niccaei bíboros végrendeletileg a köztársaságra hagyományozott.

Galliában /Franciaországban is van néhány híres könyvtár. Ezek közül a St. Denis-i királyi könyvtár tűnik ki, melyet I. Ferenc és II. Henrik csodálatos mértékben gyarapított.

Luttaetiában /Párisban/ egymásután három király anyjának a Medici királynőnek van könyvtára, főleg görög auctorok kézírataival telve.

A pápai, vagy vatikáni könyvtár után, úgy vélem az egész keresztény világban nincs különb annál a királyi könyvtárnál, melyet a Carpetai hegyek között Spanyolországban az Escoriali Szent Lőrincnél találunk, és amelyet, Diego Huerta Mendoza V. Károly császárnak hajdan velencei követe, főleg Görögországból egy hajórakományt kitevő görög könyvekkel, csodálatosan gyarapított.

Fuchs, 38-39.

663. Győr, 1544. jan. 13.

Mi, a győri egyház káptalanja - jelen soraink rendjében valljuk és elismerjük, hogy egy - pergamenre írt - régi Antiphonariumot, melynek mind a két táblája és egyszersmind a kötése rongált s fólióinak néhány helyén szakadozott, - a tiszteletreméltó uraktól: a pozsonyi egyház káptalanjától átvettünk. Igérjük, hogy azt, amikor csak kívánják, - visszaadjuk és visszaszolgáltatjuk nekik, ha csak valamilyen ellenséges csapat vagy sereg erőszakkal váratlanul rajtunk nem üt, és birtokába nem ragadja. Kelt káptalani helyünkön, vizkereszt ünnepeinek a nyolcadnapján, az Ur 1544. esztendejében.

Papíron, hátán pessét nyomával. - Pozsonyi káptalan országos levéltára. /O.L.Filmtár, 1723.sz. doboz./

633, Két firenzei miniátor a IV. században.

Don Bartolommeo miniátor és festő, San Clemente apátja.

Don Bartolommeo a firenzei Angyalok /kolostorának/ szerzetese a karmalduliak rendjéből, fiatalességében talán ugyanazon okokból, melyekről fentebb Don Lorenzo életében szó volt, különlegesen jó miniátor volt és rajzolásban is nagy gyakorlatra tett szert. Bizonyosságot tesznek erről azok a miniaturák, melyeket ő Santa Fiora e Lucilla szerzetesei számára, az arezzói apátságban, készített, különösképen pedig egy miscellány, melyet Sixtus /IV./ pápának ajánlottak fel, melyben a csendes imádságok első lapján egy igen szép Krisztus-szenvedése ábrázolás /Kánonkép/ volt. Ugyancsak az ő kezéből kerültek ki azok, amelyek jelenleg San Martinóban vannak, a luccai dómában.

Az 1468-i pestis következtében, anélkül hogy az ügyek intézésében különösebben ügyes lett volna - de sokan mások is így voltak - szerzetesházának apátja lett és ekkor már nagy alaku képek testésével foglalkozott. Látván, hogy a dolog elgondolása szerint sikerült, más hasonló dolgokkal is kezdett foglalkozni. Az első egy Szent Rókus volt, amit az arezzói testvérelet rektorai számára táblára festett és ami ma a gyűlésteremben van. Ezen a főalak Miasszonyunknak ajánlja az arezzói népet. E képen a mondott város piacát festette le, meg ennek a testvéreletnek a kegyes házát néhány becchinóval /társulati taggal/ akik éppen halottakat temetnek. Még egy másik Szent Rókust is készített hasonlóképen táblára, Szent Péter templomában, amelyen Arezzo városát akkori, a maiól nagyon is különböző formában festette le. Egy másikat is, mely a két említetténél sokkal jobb, egy táblaképen, mely az arezzói pélbániatemplomban van, a Lippiek kápolnájában. Ez a szent Rókus ritka szép alak és talán a legjobb, amit valaha készített. Feje és kezei nem lehetnek szebbek és természetesebbek.

Azután Rómába hívták, ahol Sixtus pápa kápolnájában Luca da Cortona és Pietre Perugino társaságában egy historián dolgozott, majd Arrezzoba visszatérve, a Gozzariak kápolnájában, a püspökségen, egy bünbánó Szent Jeromost festett...

Arrezzóban a Murate apácáknál a főoltár kápolnáját festette ki, igen dicsért festmény ez. Monte San Savinóban di Monte kardinális palotájával szemben egy tabernákulumot készített, amit igen szépnek tartottak. Borgo San Sepolcrobán, ahol ma a püspökség van, egy kápolnát épített, ami neki dicsőséget és nagy hasznot hozott.

Nyolcvanhárom éves korában halt meg mint apát; befejezettlenül hagyván a Könnyező Miasszonyunk templomát, melynek modelljét elkészítette és amit azután mások fejeztek be.

Megérdemli tehát, hogy mint miniátort, festőt és muzsikust egyaránt dicsérjék. Szerzetesei San Clementében, apátságában temették el. Műveit a mondott városban oly sokra becsülték, hogy sirján e versek olvashatók:

Bölcsen feste Zeusis Nicon palolákat emelt
Köszelő Pán: első sip a tiéd.-
Versenyre köztetek egy sem kelne ma vélem,
Mit hárman alkottok, egymagam megteszem én.-

1461-ben halt meg, megajándékozván a miniatúrafestészetet azzal a szépséggel, mely minden alkotásában feltűnik... Munkáit utánozta azután

Girolamo Padoano azokban a miniaturákban, melyek a Santa Maria Nuova némely könyveiben láthatók, Gherardo firenzei miniátor és Attavante, akit Vantonak is neveznek, kiről más helyen már szó volt és műveiről, melyek különösen Velencében találhatók, egy értesítés alapján, amit bizonyos velencei nemesemberek küldöttek hozzánk ama fáradság elismerésül, amibe mindannak, ami ott olvasható, összegyűjtése került, ott mindezt elmondottuk. Itt azonban eltekintünk attól, hogy mindent elmondjunk róla, mert műveit nem láttuk és így róluk véleményt sem alkothattunk.

Vasari, 411-412.

634 Gherardo - firenzei miniátor.

Valóban, mindazon tartós dolgok között, melyeket színekkel szoktak előállítani, semmi sem áll ellen annyira a szél és víz behatásainak, mint a mozaik. Jól tudta ezt Firenzében a maga idejében az idősebb Lorenzo de' Medici, aki mint a szellem embere és a régiek emlékjeleinek kutatója, ismét használatba szeretne volna hozni azt, ami már sok esztendő óta feledésbe ment. Mivel pedig nagy gyönyörűségét lelta a festményekben és a szobrokban, lehetetlen volt nem gyönyörködni a mozaikban is. Így azután látván, hogy Gherardo akkor még miniátor, de egyébként is igen nyugtalan elméjű /cervella sofisticato/ e mesterség nehézségeinek legyőzésén törte a fejét. Mivel pedig mindig kész volt azok segítségére, kikben a szellem és a tehetség magvát és szikráját látta, igen megkedvelte őt. Ezért Domenico del Ghirlandajo társaságában helyezte, a Santa Maria del Fiore gondnokaitól /operai/ pedig megbízást szerzett számára a kereszthajó kápolnáinak díszítésére. Elsőként pedig a Szentség számára, ahol San Zanobi teste van /eltemetve/. Gherardo, tehetségének teljes latbavetésével, Domenicóval együtt csodálatos dolgokat alkotott volna, ha a halál ebben meg nem akadályozza, erre lehet következtetni a kápolna díszítésének kezdeteiből, mely azonban befejezetlen maradt.

Gherardo azonkívül, hogy mozaik mester, még igen kiváló miniátor is volt, de még nagy alakokat is festett a falakra. Így a San Gilio templomának homlokzatán, a Santa Maria Nuovában Lorenzo di Bicci históriái alá /melyek ugyanezen templomnak V. Márton által történt felszentelését ábrázolják/ lefestette azt, mikor e pápa az ispotályfőnököt beiktatja és sok kiváltságban részesíti.

Ugyanezen ispotályban Gherardo számtalan könyvet másolt az /ispotály/ egyház, másokat a firenzei Santa Maria del Fiore megint másokat Korvin Mátyás Magyarország királya számára, ez utóbbiakat azonban, az említett király halála után Lorenzo de' Medici il Magnifico, másokkal együtt, melyek Vante és egyéb a mondott király számára dolgozó firenzei mester kezéből származnak, kifizette és a maga számára megszerezte és azok között helyeztette el, melyeket könyvtára számára gyűjtött. Ezt a könyvtárat azután VII. Kelemen építtette föl, most pedig Cosimo herceg elrendelte, hogy a nyilvánosság számára megnyissák.

Azonban a miniálás mesteréből, mint mondottuk, festővé lett és a már említett műveken kívül még nagy kartonokat készített az evangélisták alakjai számára, melyeket a San Zanobi kápolnája számára mozaiknak akart elkészítenni...

Mikörben pedig e művein dolgozott, Firenzébe bizonyos német modoru metszetek érkeztek, melyeket Martin /?/ és Albert Dürer készítettek. Mivel

pedig e metszet-forma igen tetszett neki, a karcólótüvel /bulino/ a metszéshez látott és néhány igen jó metszetet készített...

Gherardo sok képet festett, melyeket külföldre küldött. Ezek közül egy Folognában a San Domenico templomban, Sienai Szent Katalin kápolnájában van. Továbbá Firenzében a San Marco templomban a Bűnbocsánat /Perdono/ táblaképe fölött egy fél tondo igen kecses alakokkal telve. De amennyire mások tetszésére volt ezekkel, annyira nem volt sajátmaga megelégedve mindezekkel, kivéve a mozaikot. E festészeti ágban Domenico Ghirlandajónak inkább versenytársa, mint társa volt. S ha tovább élt volna, igen kiváló mesterré lett volna, mert szívesen vállalta az ezzel kapcsolatos fáradságot és nagy részben megtalálta e művészet titkainak jó részét.

Vannak, akik úgy vélik, hogy Attavante, vagy Vante firenzei miniátor ... valamint Stefano hasonlóképpen firenzei miniátor, Gherardo tanítványa volt. De én bizonyosra veszem, hogy figyelembevételével, mindketten ugyanazon időben éltek, Attavante inkább barátja, társa és kortársa volt Gherardonak, mint tanítványa.

Gherardo hatvanhárom éves korában halt meg, s műveit üdvösségünk 1470. éve körül alkotta.

Vasari, 413-415.

635) A miniálás a festészet egy ága.

A festészet felöleli... a tempera-festést, a fresco-festést, mely minden egyébtől más és különböző, hasonlóképpen az olajfestést, fára, kőre, vászonra festést és a miniálást, mely mindezekből különböző művészet...

Vasari, Proemie. 8.-

635a. A historia módja.

A historia különböző, egyik a másikatól eltérő dologgal legyen tele, de mindig arra tekintettel, amit ábrázolni akarnak és amint a mester azt lassanként kiformalja. Ennek meg kell különböztetni a gesztusokat és a tartást, a nőket édes és szép arccal ábrázolja, hasonlóképpen az ifjakat, de az öregeket mindig komoly tekintettel, legfőként a papokat és a tekintélyes személyeket. Azonban mindig ügyeljen arra, hogy minden részlet a mű egészéhez illeszkedjék oly módon, hogy mikor a festményt nézzük, ama egységes összhangot lássuk meg benne, mely vad szenvedélyességével félelmet kelt és kellemes érzést kedves hatásosságával. De mindig a festő szándékát árulja el, és ne olyan dolgokat, melyekre nem is gondolt.

Vasari, Proemio. 69.

657) Gyöngyösi Gergely pálos krónikájából: Vitae Fratrum Heremitarum. 1520-27.

Cap. LIX.- Miklós testvér, akit Successornak mondtak, a scriptorok igen jóindulatu oktatója volt /informatior scriptorum/, az előljáróságot mindig elhárította és Elefánton halt meg.

Az irások olvasására nagy szerelem élt benne, s inkább gyűjtötte a könyveket, mint a kincseket...

Öltözetben, könyvekben, keszkenőkben, vagy berendezési tárgyakban, vagy az /öv/zsinórokban /in chordis/ a drágaságot és a feltűnést helytelenítette. Maga használatára semmi ragyogó dolgot nem fogadott el, ami csillogott, sem olyasmit, ami nem az egyszerűséget mutatta. Inkább akart Szent Jeromos módjára átjavított szövegű kódexeket hitvány pergamenen, mint szépeket de nem javítva. Mindazonáltal igen illőnek és alkalmasnak tartotta, hogy Isten tiszteletére és a széltében-hosszában virágzó egyház ékességére, a szentírás könyveit de különösen az istentiszteletre rendelteteket jobb formában írják és a porosodástól, piszoktól selyem és más borítással óvják meg. Hogy sokaknak, kik mind a jelenben, mind jövőre katolikus módon élnek használatára legyen, s a lustákat figyelmesebb olvasásra készítse az, hogy nagyon sokba kerültek és hosszas fáradsággal másolták őket...

(659) 1515. körül határozatba ment, hogy rendünkből egy testvér se oktasson világi személyt vagy fogadalmat nem tett testvért másolni, illuminálni vagy orgonálni, mert, mint tapasztalásból tudjuk, az ilyenek által szokott sok botrány bekövetkezni...

(660) Cap.LXXXII. /151 körül/ Német János testvér, ki a rendben sokáig mint scriptor működött, sok monostorban, nagy szorgalommal igen szép könyveket másolt...

(661) A mohácsi vész után...

... E veszedelemben rendünk sok monostora elpusztult. Mert a remeteszerzetnek Magyarországon igen szép főmonostorát és főhelyét, melyet Budán felül Szent Lőrinc tiszteletére alapítottak, ez egész országnak gyönyörűséges vigasságát teljesen elpusztították. Az egyházban a szépséges táblaképeket, a csodálatosan és költségesen készített kórust, az választékosan szép orgonát és minden mást tüzzel pusztítottak el, s a szentély teteje beszakadt... Tíz napig tanyáztak a monostorban minden szögletet, minden rejtek-helyet átkutattak, felástak, romboltak és sehol úgy nem dühöngtek mint ebben a monostorban és úgy látszik e monostor a világ végezetéig sem fog többé előbbi állapotába visszakerülni... A könyvtárban /Libreria/ ezer forint árára könyv égett el...

Kézirat az Egyetemi Könyvtárban. Ab. 115b.

Cassiodorus a zenéről -413- hoz!

Igen hálás és szerfölött hasznos ennek az ismerete, mert értelmünket az ég felé emeli, fülünket dallamosságával simogatja. A görögöknél Alypius, Euclides, Ptolomaeus és mások elfogadható módszerrel tanították ezt. A latinoknál viszont a nagyszerű Albinus e dologról összefogott rövidséggel írt. E könyv, mint emlékezünk Róma könyvtárában megvolt és ott mi olvastuk is. Ha netalán ellenséges támadás következtében elveszett volna, itt is megvan Gaudentius Mutiani latin könyve, melyet ha szorgalmasan végig olvastok, e tudomány csarnokait előttetek megnyitja...

Col. 1212.-

Cassiodorus: egy kódexben több könyv. /A grammatika után./

Ugy látjuk jónak, hogy itt csak Donatusról emlékezzünk meg, mely különösen alkalmas a gyermekeknek és az ujoncnak is megfelelőnek bizonyult... col. 1152.

... olvassa el azt a kódexet, melyet érdeklődésünknek megfelelően formáltunk, azaz Donatus művészetét, melyhez a Helyesírásról egy könyvet s egy másikat az Etimológiákról hozzáadtunk és még Secerdosnak a Schemákról szóló könyvét is. Hogy így a szorgalmatos olvasó egy kódexben lehesse látni mindazt, ami csak a grammatica művészetéhez tartozik...

col. 1153.

Gregorius Turonensis Historia Francorum.

Mivel Gallia városaiban a szabad tudományok ismerete hanyatlóban sőt kiveszőben volt, émbár némely dolgok történtek helytelenek vagy helyesek, a királyok örjöngése fokozódott, a népek vadsága dult, az egyházakat az eretnekek támadták a katolikusok oltalmazták, sokakban lángolt Krisztus hite, másokban eltespedt, az egyházakat az ájtatos emberek gazdagították a hitetlenek kifosztották és nem volt senki a dialectica művészetében járatos grammaticus, aki mindezeket vagy prózai stílusban, vagy mértékes versben alódná. Felsőhajtottak gyakorta sokan mondván: "Jaj a mi napjainkban, mert kiveszett a tudomány művelése nálunk és nincs már a népek között senki, ki a jelen eseményeit könyvek lapjain hirdesse!"...

Mikor megírni szándékozom a királyoknak ellenséges népekkel, a vártanuknak a pogányokkal, az egyházaknak az eretnekekkel vívott harcait, az olvasóktól bocsánatot kérek, ha akár a betűk, akár a szótagok tekintetében a grammatica művészetének szabályait megszegem, mert ebben tökéletesen járatos nem is vagyok...

Liber I. Praefatio. Omont - Collon szövege, René Poupardin kiadásában. Páris, 1913.-

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Ára: 12,80 Ft

T. sz.: 9-7635

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár